

ALEXANDRE DUMAS

BRAGELONNE VICOMTE

vagy

Tíz évvel később

FORDÍTOTTA SZÍNI GYULA

NEGYEDIK KÖTET

TARTALOM

- 160 Malicorne úr, Franciaország levéltárosa
- 161 Az utazás
- 162 Triumfeminátus
- 163 Az első összeszólalkozás
- 164 Kétségbeesés
- 165 A menekülés
- 166 Hogyan töltötte Lajos az időt fél tizenegytől éjfélig
- 167 A követek
- 168 Chaillot
- 169 Madame-nál
- 170 La Vallière kisasszony zsebkendője
- 171 Amelyben kertészekről, létrákról és udvarhölgyekről esik szó
- 172 Amelyben az asztalosmesterségről esik szó, és a titkoslépcső-építés munkájának néhány részletéről is beszámolunk
- 173 Séta fáklyafénynél
- 174 A kísértet
- 175 Az arckép
- 176 Hampton Court
- 177 Madame futárja
- 178 Saint-Aignan követi Malicorne tanácsát
- 179 Két régi jóbarát
- 180 Amelyből kitűnik, hogy az üzlet, amelyet az egyik féllel nem lehet megkötni, a másikkal megköthető
- 181 A medve bőre
- 182 Az anyakirálynénál
- 183 Két barátnő
- 184 Hogyan írta első elbeszélését Jean de La Fontaine
- 185 La Fontaine mint közvetítő
- 186 Bellière-né asszony asztali ezüstje és gyémántjai
- 187 Mazarin nyugtája
- 188 Colbert fogalmazványa
- 189 Amelyben a szerző úgy látja, itt az ideje, hogy visszatérjen Bragelonne vicomte-hoz
- 190 Bragelonne tovább kérdezősködik
- 191 Két féltékeny
- 192 Házkutatás
- 193 Porthos módszere
- 194 Az átköltözés, a csapóajtó és az arckép

- 195 Politikai vetélytársak
- 196 Szerelmi vetélytársak
- 197 Király és nemesség
- 198 A vihar következményei
- 199 Heu! Miser
- 200 Sebre seb
- 201 Amit Raoul kitalált
- 202 Három asztaltárs, aki csodálkozik, hogy együtt költi el estebédjét
- 203 Mi történt a Louvre-ban, mialatt a Bastille-ban lakomáztak
- 204 Politikai vetélytársak
- 205 Amelyben Porthos elhisz valamit, de nem érti
- 206 Baisemeaux úr társasága
- 207 A fogoly
- 208 Hogyan hízott meg Mouston, Porthos tudtán kívül, és milyen kellemetlenségei származtak ebből a derék nemesúrnak
- 209 Ki volt Jean Percerin mester?
- 210 A szövetminták
- 211 Amelyben Molière talán első ötletét nyerte *Az úrhatnám polgár-hoz*
- 212 A méhkas, a méhek és a méz
- 213 Még egy vacsora a Bastille-ban
- 214 A rend generálisa

Két nő, köpenybe burkolózva, arcán fekete selyemálarccal, bátortalanul követte Manicamp-t.

Az első emeleten vörös damasztfüggöny mögött, az asztalon egy lámpa szelíd fénye világított.

Ugyanennek a szobának a másik végén mennyezetes ágyban, melynek függőnye hasonló volt ahhoz, ami a lámpa fényét takarta, pihent Guiche, fejét két párnán nyugtatva; szemére sűrű köd ereszkedett; hosszú, fekete, göndör haja a párnán szétszórta és rendetlenül övezte sápadt, száraz halántékát.

Érezni lehetett, hogy ennek a szobának a láz a legfőbb vendége.

Guiche álmodott. Lelke a sötétségben olyasféle delíriumos álmokkal viaskodott, amelyeket halálba vivő útukon Isten küld azoknak, akik az örökkévalóság világa felé közelednek.

Két-három, még meg nem alvadt vércsepp sötétlett a padlón.

Manicamp fölsietett a lépcsőn, megállt a küszöbön, lassan kinyitotta az ajtót, bedugta fejét a szobába, és látva, hogy minden csendes, lábujjhegyen közelebb lépett a nagy bőrszékhez, amely IV. Henrik korabeli gyönyörű bútordarab volt, s a betegápolónő természetesen elaludt benne; fölkelte az ápolónőt, és megkérte, hogy menjen át a szomszédos szobába.

Azután egy darabig még az ágy előtt állott, és azon gondolkozott, hogy felköltse-e Guiche-t és közölje-e vele a jó hírt.

De mikor az ajtófüggöny mögött a selyemruhák suhogását és női útítársainak pihegését meghallotta, mikor türelmetlen kezük a függönyt is föllebentette, elhúzódott az ágy mellől, és követte az ápolónőt a szomszéd szobába.

Abban a pillanatban, amikor Manicamp eltűnt, a függöny szétvált, és a két nő belépett a szobába, ahonnan Manicamp éppen most távozott.

Az, aki először lépett be, társnőjének parancsoló mozdulattal jelt adott, mire az leült egy zsámolyra az ajtó mellett.

Azután az első hölgy elszántan az ágyhoz lépett, elhúzta a vasrúdon a függönyt, és libegő redőit a beteg ágya mögé vetette.

Most szeme elé tűnt a gróf sápadt arca; látta jobb kezét, vakítóan fehér vászonba bugyolálva, amint a levélmintás ágytakarón pihent.

A hölgy elsápadt, mikor megpillantott egy vércsöppet, mely átütött a fehér vásznon.

A fiatalember fehér melle födetlen volt, mintha az éjszakai hűvösség megkönnyíthette volna lélegzetvételét. Keskeny pólya tartotta a seb kötését, körülötte az átütő vér kékes körfoltja terjengett.

A fiatal nő száján mély sóhaj szakadt fel. Az ágy oszlopához támaszkodott, és álarca résein át szemlélte ezt a szomorú látványt.

A gróf összeszorított fogai közül halálhörgéshez hasonló rekedt nyögés tört fel.

Az álarcos nő megfogta a sebesült bal kezét.

Ez a kéz, mint a tüzes parázs, úgy égett.

De abban a pillanatban, mikor a hölgy jéghideg keze hozzáért, ez a hideg érintés oly erősen hatott, hogy Guiche felnyitotta szemét, és mintha vissza akart volna térni az életbe, tekintete felélénkült.

Az első, amit megpillantott, az ágya oszlopánál álló kísértet volt.

Erre a látványra szeme kimeredt, de az eszmélet tiszta szikrája nem gyulladt ki tekintetében.

Ekkor a nő társnőjének, aki az ajtónál maradt, jelt adott; emez kétségtelenül jól betanulta leckéjét, mert tisztán hangsúlyozva, habozás nélkül a következőket mondta:

- Gróf úr, Madame ő királyi fensége tudni óhajtja, hogy miként viseli el a sebláz okozta fájdalmakat, és megbízásából hadd közöljem azt is, mennyire sajnálja, hogy gróf úr szenved!

Ennél a szónál: *Madame*, Guiche gróf megmozdult, még mindig nem vette észre azt a nőt, akinek hangját hallotta.

Tehát természetyszerűleg arra fordult, ahonnan a hang jött.

De mivel a dermedt kéz változatlanul a kezén pihent, újból a mozdulatlanul álló kísértetre nézett.

- Kegyed beszél hozzám, asszonyom? - kérdezte elhaló hangon. - Vagy van még a szobában másvalaki is?

- Igen - szólt lehorgasztott fejjel, és majdnem érthetetlen hangon a kísértet.

- Jól van - válaszolta Guiche iszonyú erőlködéssel. - Köszönöm, mondja meg Madame-nak, már nem fáj többé a halál, mivel ő megemlékezett rólam.

Ennél a szónál: *halál*, amelyet egy haldokló ejtett ki, az álarcos hölgy szemét előntötték a könnyek, előbuggyantak álarca alól, és elborították arcának azt a részét, ahol az álarc nem fedte el.

Ha Guiche gróf ura lett volna érzékeinek, látta volna őket, megannyi ragyogó gyöngyöt, leperegni ágyára.

A hölgy, megfélekezve róla, hogy álarc fedi arcát, kezét szeméhez emelte, hogy letörölje könnyeit, és mikor az idegesítően hideg bársonyt megérintette, dühösen letépte és a földre dobta az álarcot.

Erre a nem várt jelenségre, mely mintha a fellegekből szállott volna alá, Guiche gróf felkiáltott és kitárta karját.

De a szó elhalt ajkán, a vér is megdermedt ereiben. Jobb keze, mely az akarat parancsának engedelmeskedett, anélkül, hogy a lehetőség mértékét kiszámíthatta volna, visszahanyatlott az ágyra, és a fehér vásznat nyomban jóval nagyobb folt festette pirosra.

Közben a fiatalember szeme lecsukódott, mintha a halál legyőzhetetlen angyalával, kezdte volna el a viaskodást.

Aztán még egyet-kettőt vonaglott, és feje újból visszahanyatlott a párnára.

De az imént még csak sápadt arc most ólomszürke lett.

A hölgy megijedt, ám a félelem ezúttal, a szokástól eltérően, vonzotta.

Lehajolt a fiatalemberhez, szinte elemésztette leheletével ezt a hideg, elszíntelenedett arcot, kis híján meg is érintette, azután gyorsan csókot lehelt Guiche gróf bal kezére, aki, mintha villamos áram járta volna át, egy pillanatra magához tért, szemét kimeresztette, majd újból mély ájulásba esett vissza.

- Menjünk - szólt a hölgy társnőjéhez -, nem időzhetünk itt tovább, még valami ostobaságot követek el.

- Madame! Madame! Fenséged itt felejtí álarát! - szólt éber társnője.

- Hozza magával! - szólt asszonya, és fejvesztetten surrant le a lépcsőn.

Mivel pedig a ház kapuja nyitva volt, a két madár könnyen kirepült, s futásnak eredve elérte a királyi kastélyt.

Egyikük felment Madame lakosztályába, és ott eltűnt.

A másik bement az udvarhölgyek lakosztályába, vagyis a félemeletre.

Amint szobájába ért, asztalhoz ült, időt sem engedett magának, hogy lélegzethez jusson, s a következő levelet írta:

Ma éjjel Madame meglátogatta Guiche grófot.

Itt minden a legnagyobb rendben van.

Végezze a maga dolgát, és égesse el ezt a levelet!

Azután a levelet hosszában összehajtotta, óvatosan távozott a szobából, átment a folyosón, amely Monsieur szolgálattevő nemeseihez vezetett.

Egy ajtó előtt megállott, kétszer bekopogott, a levelet becsúsztatta az ajtó alá, azután elsietett.

Mihelyt a szobába visszatért, eltüntette a levélírás minden látható nyomát.

Kutatásai közben, amelyekről nemrég említettük, hogy milyen célt szolgáltak, megpillantotta az asztalon a hercegnő álarát, amit magával hozott, de elfelejtett visszaadni.

- Ohó! Ne felejtjük el, hogy holnap megtegyük azt, amit ma elfelejtettünk!

És felemelte az álarcot, azután érezve, hogy hüvelykujja nedves lett, megnézte hüvelykujját.

Nemcsak nedves, hanem véres is volt.

Az álarc ráeshetett az egyik vérfoltra, amely, mint említettük, a padlón sötétlett, s a fekete külső részről, amely véletlenül érintkezésbe jutott a folttal, a vér áthatolt a belsejébe is, és a fehér batisztot pirosra festette.

- Ohó! - szólt Montalais, akit olvasóink bizonyára már felismertek imént vázolt ténykedéseiről. - Én ezt az álarcot nem adom vissza, így most már nagyon is értékes.

Azzal odament egy jávorfaládikához, amely többféle pipereholmit és illatszert tartalmazott.

- Nem, nem - szólt -, nem ide teszem. Az ilyen letétet nem szokták a véletlenre bízni.

S miután egy pillanatig tűnődött, jellemző, sajátos mosolyával hozzáfűzte még:

- Szép álarc, amelyet a derék lovag vére beszennyezett, te bekerülsz a csodák készletébe, La Vallière levelei, Raoul levelei mellé, szóval az egész szerelmes gyűjtemény mellé, mely egykor Franciaország és egyben a királyság történetét is jelenti majd. Elmegy szépen Malicorne úrhoz - nevetett a bohó nő, mialatt vetkőzni kezdett -, az érdekes Malicorne úrhoz - szólt a gyertyát eloltva -, aki azt hiszi, hogy ő csupán Monsieur lakosztályának felügyelője, és akit én megteszek a Bourbon-ház és Franciaország legelső házai levéltárosának és történetírójának! No, csak panaszkodjék még egyszer ez a csacsi Malicorne!

És összehúzta a függönyöket, és elaludt...

161
Az utazás

Másnap reggel, az indulásra kijelölt napon, pontosan tizenegy órakor, a király lejött a nagylépcsőn a királynékkal és Madame-mal együtt, hogy helyet foglaljon hintájában, melynek hat lova már türelmetlenül toporzékolt a lépcsőfeljáró előtt.

Az egész udvar úti ruhában várakozott, és ragyogó színjátékot nyújtott a sok felnyergelt ló, befogott hintó, deli férfiak és előkelő nők, csatlósai, inasai és apródjai körében.

A király a két királynéval beszállt a hintájába.

Madame ugyanezt tette Monsieur-vel együtt.

Az udvarhölgyek követték a példát, és kettesével helyet foglaltak a részükre megállapított kocsikban.

A király hintaja haladt az élen, azután Madame kocsija következett, majd a többieké, az etikett sorrendje szerint.

Meleg idő volt, a gyöngye szellő, mely reggel elég erősnek látszott, hogy a levegőt felfrissítse, csakhamar felmelegedett a felhők alá rejtőző nap sugaraitól, és a talajból kiáramló párákon mint tüzes szél szűrődött át, felkavarta és az előreigyekvő utasok arcába sodorta a finom port.

Madame kezdett először panaszkodni a forróság miatt.

Monsieur azzal válaszolt a panaszra, hogy hátradőlt a kocsiban, mint aki elalélt, és locsolgatni kezdte magát sós és illatos vizekkel, miközben nagyokat sóhajtott.

Most a hercegnő szeretetreméltó arccal így szólt:

- Csakugyan, uram, én azt hittem, elég udvarias lesz, és ebben a forróságban átengedi nekem az egész hintót, az út hátralevő részét pedig lóháton fogja megtenni.

- Lóháton! - kiáltott fel Monsieur rémült hangon, amiből arra lehetett következtetni, hogy esze ágában sincs a különös indítványnak engedelmessé válni. - Lóháton! Ugyan, mi jut eszébe, asszonyom, ez a tüzes szél teljesen leégetné az arcomat.

A hercegnő nevetve válaszolt:

- Átadom a napernyőmet.

- Még azzal is fáraszom magam, hogy tartsam? - szólt Monsieur a legnagyobb hidegvérrel. - Azonkívül nincs is lovam.

- Hogyan? Nincs lova? - szólt a hercegnő, s ha már nem maradhatott egyedül, legalább kötekedni igyekezett. - Nincs lova? Téved, uram, mert ott látom kedvenc feketéjét.

- Az én fekete paripámat? - kiáltott fel a herceg, miközben a kocsi felhágója felé egy mozdulatot tett, ami azonban oly nehezére esett, hogy félbehagyta, s nyomban újra mozdulatlanul dőlt hátra.

- Igen - szólt a hercegnő -, az, Malicorne vezeti kantáránál fogva.

- Szegény állat - szólt Monsieur. - Milyen melege lehet!

E szavaknál lehunyta szemét, mint valami haldokló.

Madame pedig lustán elnyúlt a kocsi másik sarkában, és szintén lehunyta szemét, nem azért, hogy aludjon, hanem, hogy kedvére álmodozzék.

A király, aki a kocsi első ülésén ült és a hátsó ülést a két királynénak engedte át, olyan rosszkedvű volt, mint azok a nyugtalan szerelmesek, akik anélkül hogy égető szomjukat csillapíthatnák, kedvesük látása után sóvárognak, és azután félig kielégítve távoznak el, anélkül hogy észrevennék, hogy most még égetőbb vágy gyötri őket.

De a király, mint említettük, elől haladt, s helyéről nem láthatta az udvarhölgyek kocsijait a sor végén.

Különben is: a fiatal királyné minden kérdésére válaszolnia kellett; a királynét boldoggá tette, hogy *drága férje* mellette van, mint azt a királyi etiketről megfélelkezve kijelentette, és elárasztotta szerelmével a királyt, gúzsba kötötte ezernyi figyelmességével, csupa félelemből, hogy valaki elveheti tőle, vagy hogy Lajosnak támad kedve otthagyni őt.

Ausztriai Anna, akit más sem foglalkoztatott, csak azok a szúrások, amiket időről időre mellében érzett, vidám arcot öltött, de habár sejtette Lajos türelmetlenségét, kínjait rosszmájúan úgy hosszabbította meg, hogy a beszélgetést váratlanul mindig abban a pillanatban kezdte el, mikor a király magába merülve titkos szerelmére gondolt.

Mindezt együttvéve: az apró figyelmességeket a királyné részéről és Ausztriai Anna ingerkedéseit a király végül is elviselhetetlennek találta, úgyhogy nem tudott többé szíve érzelmeinek parancsolni.

Eleinte a hőségről panaszkodott, és ez jó bevezetés volt a többi panaszokhoz is.

De mindezt oly ügyesen csinálta, hogy Mária Terézia meg ne sejtse a szándékát.

Azt, amit a király mondott, Mária Terézia szó szerint vette, és strucclegyezőjével hűsítette a királyt.

Mikor ily módon a hőség csökkent, a király a lábgörceiről és -zsibbadásról panaszkodott, és mivel a kocsija éppen megállott, hogy lovakat váltson, az ifjú királyné megkérdezte:

- Akarja, hogy kiszálljunk? Az én lábamba is görcs állt! Néhány lépést gyalog megyünk, a kocsik majd utolérnek minket, s újra elfoglaljuk helyünket!

A király összeráncolta homlokát; nehéz próbának tette ki a hűtelent a féltékeny asszony, aki mégis eléggé uralkodik magán, hogy haragjára okot ne adjon.

A király ezt a kérést nem utasíthatta vissza, tehát beleegyezett, kiszállt a kocsiból, karját nyújtotta a királynénak, és néhány lépést tett vele, miközben felváltották a kocsi lovait.

Mialatt a király gyalog haladt, irigy pillantásokat vetett az udvari emberekre, akik abban a szerencsében részesültek, hogy az utat lóháton tehették meg.

A királyné csakhamar észrevette, hogy a séta éppoly kevésbé tetszik a királynak, mint a kocsiban való utazás. Ezért hát kérte, hogy szálljanak vissza a hintóba.

A király a felhágóig vezette a királynét, de maga már nem ült be a kocsiba. Három lépést tett hátrafelé, és igyekezett a kocsisorban megtalálni azt a kocsit, amelyik őt a legjobban érdekelte.

A hatodik kocsi belsejében megpillantotta La Vallière fehér arcát.

Amint a király így egy helyben, mozdulatlanul, álmodozásba merülve állott, s észre sem vette, hogy csak reá várnak, s minden kész az indulásra, három lépésnyi közelből egy hang ütötte meg fülét, amely hódolatteljes kérdést intézett hozzá. Ez Malicorne úr volt, teljes istálló-mesteri díszben, bal kezében két ló kantárját tartotta.

- Felséged lovat parancsolt? - kérdezte.

- Lovat? Hát itt van valamelyik lovam? - kérdezte a király, aki előtt Malicorne arca még ismeretlen volt, és felismerni igyekezett.

- Felség - szólt Malicorne -, van itt egy ló, mely felségednek rendelkezésére áll.

E szavakkal Malicorne a Monsieur fekete paripájára mutatott, amelyre Madame is felhívta már egyszer férje figyelmét.

Pompás állat volt, s fejedelmileg felszerszámozva.

- De ez nem az én lovaim közül való! - szólt a király.

- Ez a ló ő királyi fensége, Monsieur istállójából való! De öfensége ilyen melegben nem ül lóra.

A király nem felelt, gyorsan a lóhoz lépett, amely a földet kapálta.

Malicorne lehajolt, hogy a kengyelvasat tartsa, és a király már nyeregbe is pattant.

Ez a szerencsés véletlen újból jókedvre derítette, s mosolyogva lovagolt oda a két királyné kocsijához, amely reá várt, és Mária Terézia megrémült tekintetével dacolva, így szólt:

- Ó, kedvesem, ezt a lovat találtam, és használatba is veszem. Már majd megfulladtam a kocsiban. A viszontlátásra, hölgyeim!

Azután kecsesen meghajolt a ló gömbölyű nyaka fölött, és egy pillanat alatt eltűnt.

Ausztriai Anna kihajolt a kocsiból, hogy szemmel kísérje; a király nem messzire lovagolt, mert mikor a hatodik kocsizhoz ért, megállította lovát és levette kalapját.

Így köszöntötte La Vallière-t, aki láttára meglepődve kiáltott fel, de egyszersmind el is pirult örömeiben.

Montalais, aki a hintó másik sarkában ült, mélyen meghajolt a király előtt. Azután, mint okos nő, úgy tett, mintha a vidék nagyon érdekelné és visszahúzódott a kocsi bal sarkába.

A beszélgetés XIV. Lajos és La Vallière között, mint minden szerelmespár között, egy beszédes, néma tekintettel, azután néhány közömbös szóval kezdődött. A király elmondta, hogy kocsijában mennyire kínozza a hőség, és hogy valóságos jótétemény reá nézve, hogy lóra ülhetett.

- És - tette hozzá - a jótevőm egy igen értelmes férfi, mert eltalálta gondolatomat. Most csak az az egyetlen óhajom, hogy megtudjam, ki az a lovag, aki királyát ilyen ügyesen szolgálja, és aki megszabadított kegyetlen szenvedéseimtől.

A beszélgetés folyamán, amelynek már kezdete is felkeltette Montalais érdeklődését, az udvarhölgy közelebb húzódott, és úgy intézte a dolgot, hogy a mondat utolsó szavánál a király tekintete találkozzék az ő tekintetével.

Így történt azután, hogy az udvarhölgy, akire a király éppoly kérdőleg nézett, mint La Vallière kisasszonyra, azt hihette, hogy a kérdést hozzá intézték, és ennél fogva válaszolhatott.

- Felség, az a ló, amelyen felséged lovagol, Monsieur lovai közül való, s ő királyi fenségének egyik nemese vezette kantárszáron.

- És hogy hívják ezt a nemest, kisasszonyom?

- Malicorne, felség.

A név a szokásos hatást váltotta ki.

- Malicorne? - ismételte a király mosolyogva.

És az udvarhölgy meg is mutatta a királynak Malicorne-t, aki boldog arccal lovagolt a bal oldali kocsiajtó mellett, és jól tudta, hogy ebben a pillanatban őrá van szó, de meg sem mozdult a nyeregben, mint valami siketnéma.

- Úgy van, az a lovas volt az - szólt a király. - Emlékszem az arcára, és a nevére is emlékezni fogok.

És gyöngéden nézett La Vallière-re.

Aure megtette a magáét: elejtette Malicorne nevét. Az elhintett mag jó talajba került; most már csak forgatni kell a nevet, és kívánni, hogy az esemény meghozza a gyümölcsét.

Ennélfogva Montalais ismét visszahúzódott a kocsi sarkába, jogot nyerve, hogy annyiszor mosolyogjon Malicorne-ra, amennyiszer csak jólesett neki, mivel Malicorne-t az a szerencse érte, hogy megtetszett a királynak. Montalais, ez érthető, nem mulasztotta el az alkalmat. És Malicorne finom fülével, fürgé szemével megértette e szavakat.

- Minden jól megy!

Mindez olyan némajáték kíséretében történt, amely akár csóknak is látszhatott.

- Ó, kisasszonyom - szólt végre a király -, a falusi élet szabadságának vége van. Szolgálatá Madame mellett szigorúbb lesz, és mi nem látjuk többé egymást.

Louise így válaszolt:

- Felsőged nagyon szereti Madame-ot, sűrűn meg is látogatja, és amikor felsőged keresztülmegy a szobán...

- Igen ám - hangzott a király gyöngéd felelete, s hangját egyre halkította -, de ha valakit megpillantunk, ez még nem jelenti, hogy beszélünk is vele, és kegyed mégis mintha beérné ennyivel.

Louise nem felelt, keblét sóhaj duzzasztotta, de elnyomta feltörni vágyó sóhaját.

- Milyen nagy erővel tud uralkodni magán - szólt a király.

La Vallière bánatosan mosolygott.

- Ezt az erőt fordítsa inkább arra, hogy szeressen, és én áldani fogom a Jóistent, hogy megadta magának.

La Vallière néma maradt, de szerelmes tekintettel nézett a királyra.

Azután, mintha ez a forró tekintet perzselné, a király kezével végigsimította homlokát, térdével megszorította lóva oldalát, és egypár lépést előre vágatott.

Hátradőlve, szemét félig lehunyva kísérte tekintetével a leány a szép lovagot, kinek kalpagján a szellő lengette tollait; szerette kecses tartású karját, a ló oldalához simuló, finom és ideges lábát, arcélének kerek metszését, melyet szép göndör haj övezett, és amint ez a haj a szélben ide-oda röpdösött, látni lehetett a király rózsaszín, finom fülét.

Szóval szeretett a szegény leány, és megmámorosodott szerelmében.

Egy perc múlva a király visszatért mellé.

- Ó, hát nem látja - szólt -, hogy hallgatása szíven szúr? Hej, kisasszonyom, milyen kegyetlen lehet, ha elszánja magát a szakításra... meg aztán állhatatlannak is tartom... Egyszóval... félek a mély szerelemtől, amelyet maga iránt érzek!

- Be nagyon téved, felséged - válaszolt La Vallière. - Ha én szeretni fogok, akkor ez a szerelem egész életemre szól majd.

- Ha szeretni fog! - kiáltott fel a király fájdalmas hangon. - Hogyan, hát nem szeret?

A leány kezébe rejtette arcát.

- Látja, látja, igazam van, hogy vádolom! - szólt a király. - Látja, hogy állhatatlan, szeszélyes, sőt talán kacér is! Ó, Istenem, Istenem!

- Ó, nem! - szólt Louise. - Nyugodjon meg, felség, nem, nem, nem!...

- Ígérje meg hát, hogy mindig ugyanaz marad a számomra.

- Ó, mindig, felség!

- Hogy szívemet kegyetlenségével nem töri meg; nem fordul el hirtelen tőlem, mert ez halálot okozná!

- Nem, ó, nem.

- Nos jó! Akkor hallgasson meg: én szeretem az ígéreteket, szeretem az eskü biztosítékát, illetve mindent Isten védelme alá helyezek, ami szívemet és szerelmemet illeti. Ígérje meg nekem, vagyis inkább esküdjék meg, hogy ha ebben az életben, amelyet most kezdünk el, ebben az áldozatokkal és titkokkal, fájdalmakkal teljes életben, mely félreértésekkel és vak véletlenekkel van tele, esküdjék meg, hogy ha csalódunk egymásban, ha félreértjük egymást, ha igazságtalanságot követünk el egymás iránt, ami bűn a szerelemben, Louise!...

A leány a szíve mélyéig megremegett, most első ízben ejtette ki nevét királyi kedvese.

Lajos pedig lehúzta kesztyűjét, és kezét benyújtotta egészen a kocsiba.

- Esküdjék meg - folytatta -, hogy összeszólalkozásainkban soha, még ha egymástól már elváltunk is, nem hagyjuk úgy elmúlni az éjszakát, hogy egy látogatással, vagy legalább egy üzenettel egymásnak vigaszt vagy nyugalmat ne adjunk!

La Vallière két hideg keze közé fogta szerelmesének forró kezét, és szelíden megszorította, míg csak a kocsi hirtelen fordulásától és a kerék közelségétől megvadult ló meg nem fosztotta boldogságától.

A leány megesküdt.

- Térjen vissza, felség - szólt -, térjen vissza a királynéhoz, érzem, hogy ott vihar van keletkezőben, vihar, mely szívemet fenyegeti.

Lajos engedelmeskedett, üdvözölte Montalais kisasszonyt, és elvágtatott, hogy a királynék hintóját utolérje.

Elhaladtában látta, hogy Monsieur alszik.

Madame nem aludt.

Mikor Lajos elhaladt mellette, így szólt hozzá:

- Milyen gyönyörű ló, felség! Nem Monsieur pej lova?

A királyné csak ennyit mondott a királynak.

- Jobban érzi magát, kedves felség?

162
Triumfeminátus

Mihelyt a király Párizsba érkezett, a tanácsülésbe ment és a nap egy részét munkával töltötte. A fiatal királyné lakosztályában maradt az anyakirálynéval együtt és rögtön sírva fakadt, miután a királytól búcsút vett.

- Ó, anyám - szólt -, a király nem szeret többé! Istenem, mi lesz belőlem?

- Egy férj mindig szeret egy olyan asszonyt, mint maga! - válaszolta Ausztriai Anna.

- Az a pillanat is eljőhet, anyám, mikor mást fog szeretni.

- Mit nevez szerelemnek?

- Mindig gondolni valakire, mindig felkeresni ezt a valakit!

- Észrevette-e már, hogy a király ilyesmit csinál? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Nem, anyám! - felelte habozva a fiatal királyné.

- No látja, Mária!

- És mégis el kell ismernie, anyám, hogy a király engem elhanyagol.

- A király, leányom, az egész országé.

- És éppen ezért nem az enyém többé. Ezért leszek én magam elhagyatva, elfeledve, mint ahogy sok más királynéval is ez történt, a szerelem, a hírnév és a hódolat pedig másoknak jut. Ó, anyám, a király olyan szép! Hányan fogják azt mondani neki, hogy szeretik, és hányan lesznek, akik szeretni fogják!

- Ritkaság, hogy az asszonyok a királyban a férfit szeressék. De ha ez megtörténik is, amiben kételkedem, akkor inkább azt óhajtsa, Mária, hogy ezek az asszonyok valóban szeressék férjüket. Először is: a szerelmes nő odaadó szerelme olyan elem, amelyben gyorsan feloldódik a szerető férfi szerelme; mert a szerelmes nő, azáltal, hogy bensőségesen szeret, elveszti minden hatalmát szeretője felett, akitől nem hatalmat, nem gazdagságot, hanem csak szerelmet kér. Kívánja tehát, hogy a király alig, szeretője pedig hevesen szeressen.

- Ó, anyám, milyen hatalom rejlik a mély szerelemben!

- És azt mondja, hogy elhagyatott?

- Igaz, igaz, esztelen dolgokat beszélek. De mégis, van egy mártíromság, anyám, amelyet nem tudnék elviselni.

- Mi az?

- Ha a király szerencsésen választana, és egy másik háztartást alapítana a mienk mellett, ha családi otthont találna egy másik nő mellett. Ó, ha valaha gyermekei lennének a királynak - belehalnék!

- Mária, Mária! - szólt nevetve az anyakirályné, és megfogta a fiatal királyné kezét. - Emlékezzék rá, amit most fogok mondani, s szolgáljon mindig vigaszára: a királynak nem lehet trónörökösé maga nélkül!

E szavaknál, amelyeket sokatmondó nevetés kísért, az anyakirályné elfordult menyétől, hogy Madame elé menjen, akinek megérkezését a nagyterembe egy apród jelentette.

Madame éppen csak annyi időt szakított magának, hogy levesse útiruháját. Olyan izgatott arc-kifejezéssel jelent meg, amely elárulta, hogy valamit forgat a fejében, aminek keresztülvitele foglalkoztatja és eredménye nyugtalanítja.

- Azért jöttem, hogy megtudakoljam: ez a kis utazás nem viselte-e meg felségteket? - szólt a hercegnő.

- Engem egyáltalán nem! - felelte az anyakirályné.

- Engem egy kissé! - válaszolta Mária Terézia.

- Én, hölgyeim, különösen egy kellemetlenségtől tartottam.

- Miféle kellemetlenségtől? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Hogy a királyt nagyon megviselik a lovaglás fáradalmai.

- Ugyan! Nagyon jót tesz a királynak.

- És én magam ajánlottam neki! - szólt Mária Terézia elsápadva.

Madame erre nem válaszolt, csak az a különös mosoly jelent meg az ajkán, ami az ő sajátossága volt, s arcának többi részére nem terjedt ki, de ezután másra terelte a beszélgetést, és így szólott:

- Párizs most is ugyanaz a Párizs, amelyet itthagytunk: csupa fondorlat, csupa cselszövés, csupa kacérkodás.

- Fondorlat... milyen fondorlatok? - kérdezte az anyakirályné.

- Sokat beszélnek Fouquet úrról és Plessis-Bellièréné asszonyról!

- Aki ezek szerint a tízezres számot kapja? - szólt az anyakirályné. - Nos, és a cselszövések?

- Úgy tudom, hogy Hollandiával nehézségeink támadtak.

- Miért?

- Monsieur elmondta nekem az érmek történetét.

- Ahá! - kiáltott fel a fiatal királyné. - Azok a Hollandiában vert érmék, amelyeken egy felhő elhomályosítja a király napját? ... Téved, ha ezt cselszövésnek nevezi, hiszen inkább sértés!

- S olyan csekélység, hogy a király ügyet se vet rá - szólt az anyakirályné. - De milyen kacérkodásról beszél? D'Olonne asszonyra gondol talán?

- Nem, a dolog közelebb keresendő mihozzánk!

- *Casa de usted!*¹ - súgta menyé fülébe az anyakirályné, úgy, hogy ajka nem mozdult.

Madame semmit sem hallott, és tovább beszélt:

- S a szörnyű hírt hallották-e?

- Ó, igen, Guiche gróf sebesülését.

- És szintén vadász-szerencsétlenségnek tartják, mint mindenki más?

- Hogyne - válaszolta a két királyné, ezúttal már érdeklődéssel.

Madame közelebb lépett.

¹ Akasztott ember házában kötélről beszélnek. (Spanyolul)

- Párbaj! - mondta halkan.

- Csak nem? - kiáltott fel szigorú hangon Ausztriai Anna, akinek rossz csengésű szó volt a: „párbaj”, minthogy az ő uralma óta eltiltották Franciaországban.

- Sajnálatra méltó párbaj, mely majdnem megfosztotta Monsieur-t két legjobb barátjától, a királyt pedig két leghűségesebb emberétől!

- Miért történt a párbaj? - kérdezte a fiatal királyné, titkos ösztönytől hajtva.

- Kacérkodások miatt! - szólt diadalmasan a hercegnő. - Ezek az urak egy hölgy erényén vitatkoztak: az egyikük úgy találta, hogy Pallas Athéné semmi hozzá képest, a másik azt állította, hogy a hölgy a Marssal ingerkedő Venust utánozza. És ezen aztán úgy összeverekedtek az urak, mint Hektór és Akhilleusz!

- A Marssal ingerkedő Venus! - töprengett magában a fiatal királyné, s nem mert jobban belegondolni az allegória értelmébe.

- Ki ez a hölgy? - kérdezte kertelés nélkül az anyakirályné. - Mintha azt mondta volna, hogy egy udvarhölgy?

- Azt mondtam? - kérdezte Madame.

- Igen, sőt azt hiszem, a nevét is említette!

- Tudják-e, hogy egy ilyen nő a királyi család szerencsétlensége lehet?

- La Vallière kisasszony? - kérdezte az anyakirályné.

- Igen, az a kis csúfság.

- Tudomásom szerint egy nemesember jegyese, s a vőlegénye nem Guiche gróf, még kevésbé De Wardes úr!

- Lehetséges, asszonyom! - szólt Madame.

A fiatal királyné hímzést vett kezébe, és színlelt nyugalommal bontotta széjjel, de ujjainak remegése meghazudtolta nyugalmát.

- Mit beszél Venusról és Marsról - folytatta az anyakirályné. - Hát van egy *Mars*?

- Legalábbis a kis nő ezzel dicsekszik!

- Azt mondja, hogy ezzel dicsekszik?

- Ez volt épp a párviadal oka!

- És Guiche gróf Mars ügyét védelmezte?

- Igen, mint hűséges szolgája.

- Mint hűséges szolgája? - kiáltott fel a fiatal királyné, megfedkezve önuralmáról, és szabad folyást engedve féltékenységének. - Kinek a szolgája?

- Marsot - válaszolta Madame - csak ennek a Venusnak a rovására lehetett megvédelmezni, tehát Guiche gróf Mars teljes ártatlanságát hangoztatta, és nyilván megállapította, hogy Venus dicsekszik!

- És De Wardes úr? - kérdezte az anyakirályné. - Ő azt a hírt terjesztette, hogy Venusnak igaza van?

„Megállj, De Wardes! - gondolta magában Madame -, drágán fizeted meg a sebet, amelyet a legnemesebb emberen ejtettél!”

És acsarkodva vádolta De Wardes-ot, amivel a sebesült, valamint a saját tartozását fizette meg, abban a tudatban, hogy a jövőre nézve megalapozza ellensége bukását. Annyi rosszat mondott róla, hogy Manicamp, ha jelen van, nagyon sajnálta volna, hogy barátjának olyan jó szolgálatot tett, mert a szerencsétlen ellenség biztos veszte következik belőle.

- Mindezekből én csak a ragályt látom, ami La Vallière-ben keresendő! - szólt az anyakirályné.

A fiatal királyné újból kezébe vette munkáját, teljes lelki nyugalommal.

Madame figyelt.

- Nem így vélekedik talán? - kérdezte az anyakirályné. - Ennek a vitának és a párbajnak az okát nem La Vallière-ben keresi?

Madame olyan mozdulattal felelt erre a kérdésre, ami sem igenlő, sem tagadó válasz nem volt.

- Csak azt nem értem teljesen, amit a kacérkodással kapcsolatos veszedelemről mondott - szólt Ausztriai Anna.

- Igaz - válaszolta Madame -, ha ez a fiatal nő nem volna kacér, Mars nem törődne vele!

A *Mars* szóra a fiatal királyné arcán futó pír jelent meg, de azért folytatta megkezdett munkáját.

- Nem akarom, hogy az én udvaromban a férfiakat egymás ellen ingereljék - szólt közönyösen az anyakirályné. - Az ilyen szokás talán hasznos lehetett abban az időben, mikor a két részre osztott nemességet nem egyesítette semmi más, csak a galantéria. Akkor a nőknek, akik egyedül uralkodtak, megvolt az az előnyük, hogy a nemesség bátorságát gyakori kísérletekkel tegyék próbára. De ma, Istennek legyen hála, Franciaországban csak egy uralkodó van! Ennek az uralkodónak köteles mindenki segítségére lenni, minden erejével és minden gondolatával. Nem fogom tűrni, hogy fiamat megfosszák hűségese emberétől!

A fiatal királynéhez fordult, és megkérdezte:

- Mit tegyünk ezzel a La Vallière-rel?

- La Vallière? - szólt a fiatal királyné meglepetést színélve. - Nem ismerem ezt a nevet!

Válaszát olyan hideg mosollyal kísérte, ami csak királyi ajakra illik.

Madame maga is fejedelmien nagy volt, nagy a szellemessége, a születése és a gögje révén; de ennek a válasznak a súlya még őt is összetörte, és egy pillanatig várnia kellett, míg magához tér.

- Az én egyik udvarhölgyem - szólt meghajolva.

- Akkor ez nővérem dolga, és nem a miénk! - szólt Mária Terézia ugyanazon a hangon.

- Bocsánat - szólt közbe Ausztriai Anna -, az enyém is. És én nagyon jól értem - folytatta az anyakirályné, megértő pillantást vetve Madame-ra -, megértem, hogy miért mondta el Madame, amit éppen most elmondott.

- Amit felséges asszonyom mond, azt maga a Bölcsesség mondja - mondta az angol hercegnő.

- Küldjék vissza hazájába ezt a leányt, és adjanak neki nyugdíjat! - szólt szelíd hangon Mária Terézia.

- Az én pénztáram terhére! - kiáltott fel élénken Madame.

- Nem, nem, hölgyeim - szakította félbe szavaikat az anyakirályné -, kérem, csak semmi feltűnés! A király nem szereti, ha rosszat beszélnek a nőkről. Mindezt, nagyon kérem, a családon belül intézzük el. Madame, lesz olyan kegyes és idehívhatja azt a leányt. Maga pedig, lányom, legyen olyan jó, egy pillanatra menjen át a szobájába.

Az anyakirályné kérése parancs volt. Mária Terézia felállott, hogy visszavonuljon lakosztályába, Madame pedig egy apródot küldött La Vallière-ért.

La Vallière belépett az anyakirálynéhoz, a legkevésbé sem gyanítva, milyen veszedelmes összeesküvést szőttek ellene.

Azt hitte, valami szolgálati ügyről van szó, és az anyakirályné sohasem volt rossz hozzá ilyen alkalmakkor. Mivel egyébként nem is volt közvetlenül az anyakirályné parancsainak alárendelve, csak félhivatalos kapcsolatai lehettek vele; de ő önként és a fejedelemsasszony rangja iránti tiszteletből igyekezett a lehető legjobban megfelelni kötelességének.

Így tehát az anyakirályné felé tartott, azzal a szelíd mosolyával, ami szépségének legfőbb ékessége volt.

Nem ment hozzá egészen közel, az anyakirályné így hát intett neki, hogy lépjen oda egészen a székéhez.

Ekkor Madame visszatért, nyugodt arc kifejezéssel leült anyósa mellé, és kezébe vette a Mária Terézia által megkezdett munkát.

La Vallière, aki azonnali utasításra várt, észrevette ezeket az előkészületeket, s kíváncsian, vagy talán aggódva nézett a két fejedelemsasszony arcába.

Az anyakirályné töprengett.

Madame színlelt egykedvűséget erőltetett magára, ami még a legbátrabb lelkű nőt is megrémítette volna.

- Kisasszony - szólalt meg hirtelen az anyakirályné, s eszébe sem jutott spanyolos kiejtését enyhíteni, amit sohasem mulasztott el, ha nem volt dühös. - Jöjjön és beszéljünk egy kicsit magáról, úgyis magáról beszél mindenki.

- Rólam? - kérdezte La Vallière elsápadva.

- Csak ne tegyen úgy, mintha nem tudna róla, kis szépség. Hallott Guiche gróf és De Wardes úr párbajáról?

- Istenem! Felséges asszonyom, csak tegnap kaptam hírt róla - válaszolta La Vallière, kezét tördelve.

- És előbb nem hallott semmit?

- Hogy hallottam volna?

- Mert két férfi sohasem verekszik ok nélkül, és magának ismernie kell a két ellenfél viszályának okát!

- Én egyáltalán nem tudok semmiről, asszonyom.

- A védekezésnek meglehetősen hétköznapi formája a konok tagadás, és magának, kisasszony, aki szereti a szellemességet, kerülnie kell a hétköznapi dolgokat! Másvalamit halljunk!

- Istenem! Felséges asszonyom, megrémít jéghideg arcával. Talán olyan szerencsétlenség ért, hogy kegyvesztett lettem?

Madame felkacagott. La Vallière elképedve nézett rá.

Ausztriai Anna így válaszolt:

- Kegyvesztett... Kegyvesztett, énnálam? Hogy jut ilyesmi az eszébe? Kegyvesztett csak az lehet, akit észrevettem, akivel törődöm. Magát csak azért veszem észre, mert egy kissé sokat beszélnek magáról, és én nem szeretem, ha udvarhölgyeim szóbeszéd tárgyai.

- Felséges asszonyom kegyeskedik ezt tudomásomra hozni - válaszolt La Vallière rémülten. - De nem tudom megérteni, milyen vonatkozásban foglalkozhatnak velem.

- Majd én megmondom: Guiche grófnak állítólag védelmébe kellett vennie.

- Engem?

- Magát. A gróf lovag, s a szép kalandornők szeretik, ha a lovagok lándzsát törnek értük. Én gyűlölöm a küzdőtereket, tehát különösen gyűlölöm a kalandokat... okuljon belőle.

La Vallière lehajolt a királyné lábához, de az hátat fordított neki. Kezét kinyújtotta Madame felé, aki a szemébe nevetett.

Louise-ban feltámadt a büszkeség.

- Hölgyeim - szólt -, megkérdezem: mi az én bűnöm? Felséges asszonyomnak meg kellene ezt mondania nekem, de azt kell látnom, hogy felséged elítél, mielőtt lehetőséget adna rá, hogy igazoljam magam.

- Ej! - kiáltott fel Ausztriai Anna. - Hallja ezeket a szép frázisokat, Madame? Hallja ezeket a szép érzelmeket? Ez a leány egy infánsnő, be szeretne kerülni a *Nagy Cyrus*-ba,² a gyengédségek és a hősiek frázisok kútja! Meglátszik, drága szépségem, hogy koronás fők társaságában csiszoljuk elménket.

La Vallière-nek mintha kést döftek volna a szívébe, már nem sápadt volt, hanem fehér, mint a lilium és elhagyta az ereje.

- Meg akartam magának mondani - szólt az anyakirályné megvetően -, hogy ha tovább is bátorít ilyen érzelmeket, minket asszonyokat annyira megaláz, hogy szégyenkezni fogunk, ha magával együtt kell szerepelnünk. Legyen ezentúl egyszerű, kisasszony... De mit is mondtak csak nekem? Maga menyasszony?

La Vallière szíve összeszorult, mert újabb fájdalom marcangolta.

- Feleljen, ha szólnak magához.

- Igen, asszonyom.

- Nemesemberé?

- Igen, felséges asszonyom.

- A vőlegénye neve?

- Bragelonne vicomte.

- Tudja-e, hogy ez nagy szerencse a maga helyzetében, kisasszony? Vagyon nélkül, rang nélkül... különösebb személyi előnyök nélkül, hálát adhat az égnek, hogy ilyen jövőt biztosított magának.

La Vallière nem válaszolt.

- Hol van az a Bragelonne vicomte? - kérdezte a királyné.

² Madeleine Scudéry (1607-1701) híres kulcsregénye, amely a kor előkelő hölgyeit és urait vonultatja fel.

- Angliában, ahol a kisasszony sikereiről biztosan értesülni fog! - szólt Madame.

- Ó, egek! - suttogta fejét vesztve La Vallière.

- Nos, kisasszony - szólt Ausztriai Anna -, vissza fogjuk hívni azt a fiatalembert, és vele együtt elküldjük magát valahova. Ha más a véleménye, mert a lányoknak gyakran különös szándékaik vannak, akkor mondja meg őszintén, én majd eligazítom magát. Megtettem én ezt olyan leányért is, aki nem ért fel magával.

La Vallière semmit sem hallott már. A könyörtelen királyné tovább beszélt:

- Elküldöm magát egyedül valahova, ahol éretten fontolóra veheti a dolgot. A megfontolás enyhíti a vér heveségét; felemésztí a fiatalság minden ábrándját. Feltételezem, hogy megértett...

- Asszonyom! Asszonyom!

- Egy szót se!

- Asszonyom, én ártatlan vagyok mindabban, amit felséged felsorolt. Tekintse kétségbeesésem, felség. Én annyira szeretem, annyira tisztelem felséges asszonyomat!

- Jobb volna, ha nem tisztelne - válaszolta a királyné hideg nyugalommal. - Jobb volna, ha nem volna ártatlan. Csak nem képzeli, hogy megelégednék mindezzel, ha ön követte volna el a hibát?

- Ó, asszonyom, meg akar ölni?

- Csak semmi komédia, különben magam vetek véget az ügynek! Menjen vissza szobájába, remélem, a lecke hasznára válik.

- Madame! - szólt La Vallière az orléans-i hercegnéhez, s megragadta a kezét. - Szóljon egy szót értem, hiszen fenséged olyan jó!

- Én? - felelte Madame sértő örömmel. - Én jó vagyok? Ugyan, kisasszony, ezt maga sem hiszi!

És durván ellökte a lány kezét.

Louise azonban nem tört meg, amint ezt a két nő a sápadtságából és könnyei özönéből ítélve várta volna, hanem hirtelen visszanyerte nyugalma és méltóságteljes magatartását: mélyen meghajolt és távozott.

- Nos? - szólt Ausztriai Anna Madame-hoz. - Mit gondol, fogja-e még újrakezdeni?

- Én tartok a szelíd, türelmes természetűektől - felelte Madame. - Mi sem bátrabb, mint egy türelmes szív, mi sem magabiztosabb, mint a szelíd lélek.

- Megnyugtatom, hogy meg fogja gondolni, mielőtt még egyszer Mars istenre néz.

- Ha csak Mars pajzsát igénybe nem veszi - felelte Madame.

Az anyakirályné büszke tekintettel válaszolt erre az ellenvetésre, és a két hölgy, győzelmében majdnem biztosan, ismét felkereste Mária Teréziát, aki türelmetlenségét palástolva várt rájuk.

Este fél hét volt, a király éppen most fogyasztotta el uzsonnáját. Nem vesztegette az időt, s mihelyt az uzsonnával végzett és a munkáját befejezte, karonfogta Saint-Aignant, és megparancsolta neki, hogy vezesse el La Vallière lakására.

Az udvaronc felkiáltott.

- No mi az? - kérdezte a király. - Ezt ezentúl meg kell szokni, és hogy megszokjunk valamit, csak el kell kezdeni valamikor.

- De felség, az udvarhölgyek lakása itt valóságos kirakat: mindenki látja a ki- és bejárókat. Azt hiszem, hogy valami ürügy... például...

- Beszélj!

- Ha felséged talán várna, míg Madame visszatér lakosztályába.

- Semmi ürügy! Semmi várakozás! Elég a váratlan bosszúságokból, a titkolódzásból! Nem látom be, hogy Franciaország királyát miért alacsonyítaná le, ha egy szellemes leánnyal társalog. Az a huncut, aki rosszra gondol!

- Felséged meg fogja bocsátani túlzott buzgalmamat, de...

- Beszélj!

- Hát a királyné?

- Igaz, ez igaz! A királynét mindig tiszteletben kell tartani. Nos, jó. Ma este még az egyszer elmegyek La Vallière kisasszonyhoz, de holnaptól fogva minden ürügyet felhasználok, amit jónak találsz. Holnap majd keresünk ürügyet, ma este nincs már időnk.

Saint-Aignan nem ellenkezett többé; a király előtt lépkedve, lement a lépcsőn és át az udvaron, némi szégyenkezéssel, amit nem tudott eloszlatni az a kitüntető megtiszteltetés sem, hogy a királynak támasza lehet.

Saint-Aignan ugyanis azt akarta volna, hogy a két királyné és Madame előtt tisztán álljon; La Vallière kisasszonynak is kedvében akart járni, de ennyiféle érdeknek eleget tenni nem lehet úgy, hogy akadályokba ne ütközzék.

A fiatal királyné, az anyakirályné és Madame ablakai pedig, sajnos, az udvarhölgyek udvarára nyíltak. Ha meglátja a három hercegnő, mikor a királyt vezeti, ez annyit jelent, hogy ujjat húz három fejedelemasszonnyal, három rendíthetetlen tekintélyű asszonnyal, akikkel szemben ugyancsak gyenge csalétek a szerető mulékony tekintélye.

A szerencsétlen Saint-Aignant, aki olyan bátran védte La Vallière-t a facsoportok alatt, vagy Fontainebleau parkjában, cserbenhagyta bátorsága a nagy nyilvánosság fényében: ezer hibát talált a leányban, és égett a vágytól, hogy a királlyal is közölje.

De kinszenvedése véget ért: átjutottak az udvaron. Egyetlen függöny sem lebbent földre, egyetlen ablak se nyílt ki. A király gyorsan haladt; egyrészt türelmetlen volt, azután meg az előtte menő Saint-Aignan hosszú lába is erre készítette.

Az ajtó előtt Saint-Aignan el akart illanni. A király azonban visszatartotta. Ez olyan figyelmesség volt, amelyről az udvaronc szívesen lemondott volna.

De követnie kellett Lajost La Vallière-hez.

Mikor a király belépett, La Vallière éppen a könnyeit szárította fel, s oly sietve tette, hogy a király észrevette. Érdekelt szerelmesként, nyomban faggatni kezdte.

- Nincs semmi bajom, felség - felelte a leány.

- De hiszen sírt.

- Ó, nem, felség!

- Nézze csak, Saint-Aignan, tévednék?

Saint-Aignannak felelnie kellett, de nagy zavarban volt.

- De kisasszony, vörös a szeme - szólt a király.

- Az út porától, felség.

- Nem, nem! Hiányzik vonásaiból a megelégedettség, ami oly széppé, oly vonzóvá teszi. És rám se néz.

- Felség!

- És kerüli a tekintetemet!

La Vallière valóban elfordult.

- De az ég szerelmére, mi történt? - kérdezte Lajos, akinek már forrott a vére.

- Semmi, semmi. És kész vagyok felségednek bizonyítani, hogy kedélyem olyan felhőtlen, amilyennek felséged óhajtja.

- Felhőtlen a kedélye, holott még a mozdulatai is zavartnak látszanak? Talán valaki felbosszantotta vagy megsértette?

- Nem, nem, felség!

- Ohó, vallja csak be! - szólt a fiatal király villogó tekintettel.

- De felség, senki, igazán senki sem bántott!

- Akkor pedig öltse magára újra azt az álmodozó vidámságot vagy derűs melankóliát, amit ma reggel úgy szerettem magában. Ó... kérem... könnyörgök...

- Igenis, igenis!

A király dobbantott.

- Teljesen érthetetlen.

És Saint-Aignanra nézett, aki szintén észrevette La Vallière komor levertségét, ugyanúgy, mint a király türelmetlenségét.

Hiába könnyögött a király, hiába keresett utat és módot, hogy elűzze ezt a rossz hangulatot, a lány össze volt törve, s talán még a halál látása se tudta volna kábultságából magához téríteni.

A király kellemetlen titkot sejtett tartózkodó előzékenysége mögött, és gyanakvó arccal körülnézett.

La Vallière szobájában ott volt Athos miniatűr arcképe.

A király megpillantotta ezt az arcképet, amely nagyon hasonlított Bragelonne-hoz, mivel Athost fiatal korában ábrázolta.

Fenyegető pillantást vetett a képre.

Az elfogódottságnak ebben az állapotában, és ezenkívül száz mérföldnyi távolságra attól, hogy az arcképre gondoljon, La Vallière oly meggyötört volt, hogy nem is sejthette, miért ilyen fenyegető a király.

A királyban azonban rettenetes emlék ébredt, amely már több ízben marcangolta lelkét, de mindig elhessegette magától.

Eszébe jutott, hogy a fiatalok születésük óta bensőséges jóbarátok.

Eszébe jutott ebből eredő eljegyzésük.

Eszébe jutott, hogy Athos megkérte tőle La Vallière kezét Raoul számára.

A királyban felöltött, hogy Párizsba való visszatérése után La Vallière híreket kaphatott Londonból, és ezek a hírek ellensúlyozhatták a befolyást, amelyet ő gyakorolt a leányra.

Érezte, hogy halántékába csíp a vad bögöly, a féltékenység.

Keserű szívvel kezdte újra faggatni a leányt.

La Vallière nem tudott válaszolni: mindent el kellett volna mondania, vádolnia kellett volna a királynét, Madame-ot is vádolnia kellett volna.

Két hatalmas hercegnő ellen kellett volna nyílt harcot indítania.

Kezdetben arra gondolt, hogy ha semmivel sem palástolja a király előtt, ami a szívében végbemegy, a király a hallgatásából is olvashat a szívében.

Ha a király csakugyan szereti, mindent meg kell értenie, mindent ki kell találnia.

Mi más volna a vonzás, mint isteni láng, amely bevilágít a szívbe, és az igazi szerelmesek közt feleslegessé teszi a szót?

Louise tehát hallgatott, s csak sóhajtozott, sírt és kezébe temette arcát.

A leány könnyei, sóhajai eleinte meghatották, aztán megrémítették, végül felfelkelték XIV. Lajost.

A király nem bírta elviselni az ellenkezést, éppoly kevésbé a sóhajok és könnyek ellenkezését, mint bármily más ellenkezést.

Minden szava éles, keserű, türelmetlen és bántó lett. Így csak újabb fájdalommal tetézte a fiatal leány fájdalmát.

Amit szerelmese részéről igazságtalanságnak tekintett, abból erőt merített, hogy ne csak a többi fájdalmat, hanem ezt is elviselje.

A király most már egyenesen vádaskodni kezdett.

La Vallière kísérletet sem tett a védekezésre, mindezt a sok szemrehányást elviselte, csak a fejét ingatva válaszolt, mást nem is mondva, mint azt az egy szót, amely mélyen lesújtott szívéből szakadt fel.

- Istenem, Istenem!

De fájdalmas felkiáltása nemhogy csillapította volna a király ingerültségét, inkább fokozta: fellebbezés volt ez egy nála nagyobb hatalomhoz, egy olyan lényhez, aki La Vallière-t a királlyal szemben is megvédezhette.

Különben is a király Saint-Aignanban támogatóra talált. Saint-Aignan, mint említettük, látta, hogy vihar fenyeget; nem tudta, milyen fokú lehet XIV. Lajos szerelme, megérezte, hogy a három hatalmas hercegnő döntő csapásra készül, hogy szegény La Vallière vesztére tör, és nem volt annyira lovagias, hogy ne rettegjen attól, hogy ebbe a bukásba őt is beleránthatják.

Saint-Aignan tehát a király kérdéseire csak halk szavakkal vagy kurta gesztusokkal válaszolt, a dolgokat súlyosbítani és a szakítást elősegíteni igyekezve, aminek eredményeként megszabadulhat a gondtól, hogy fényes nappal kell keresztülmennie az udvaron, és felséges urát el kell kísérnie La Vallière-hez.

De közben a király egyre jobban nekitüzesedett.

Három lépést tett kifelé, majd ismét visszajött.

La Vallière fel sem nézett, bár a léptek zaja figyelmeztethette rá, hogy királyi szerelmese távozik.

Lajos egy pillanatra összefont karral megállt előtte:

- Utoljára kérdezem, kisasszony, akar-e beszélni? Óhajtja-e okát adni ennek a változásnak, ennek az ingadozásnak, ennek a szeszélyének?

- Istenem, mit mondjak felségednek? - suttogta Louise. - Látja felséged, hogy ebben a pillanatban meg vagyok törve! Láthatja, hogy sem akaratom, sem gondolatom, sem szavam nincs.

- Hát olyan nehéz megmondani az igazságot? Kevesebb szóval, mint amennyit eddig kiejtett, már elmondhatta volna.

- Az igazságot, de miről?

- Mindenről!

Az igazság a leány szívéből valóban már-már ajkára tolult. Karja megmozdult, hogy kitáruljon, de ajka néma maradt, karja újból lehanyatlott. Szegény gyermek még nem volt eléggé boldogtalan ahhoz, hogy ilyen vallomást merjen megkockáztatni.

- Nem tudok semmit - hebegte.

- Ó, ez több, mint kacérság! - kiáltott fel a király. - Ez több, mint szeszély: ez már árulás!

És kétségbeesett arccal kirohant a szobából, semmi nem tartotta vissza, szívének sajgása sem indíthatta visszatérésre.

Saint-Aignan követte, hiszen alig várta, hogy mehessen végre.

XIV. Lajos megállott a lépcsőn, és belekapaszkodott a korlátba.

- Látod - szólt -, milyen gyalázatosan becsaptak?

- Hogyan, felség? - kérdezte a kegyenc.

- Guiche gróf Bragelonne helyett verekedett. És ezt a Bragelonne-t!...

- Nos?

- Nos, Louise még mindig őt szereti! És igazán mondom, Saint-Aignan, meghalnék szégyenben, ha három nap múlva még volna egy csöpp is a szívemben ebből a szerelemből.

E szavak után Lajos újra elindult lakosztálya felé.

- Ó, megmondtam én azt felségednek előre - felelte Saint-Aignan, aki a király nyomában haladva egyre az ablakokat kémlelte.

Visszatérésük, balszerencséjére, nem folyt le oly szerencsésen, mint az odamenetelük.

Egy függöny lebbent fel, mögötte Madame állt.

Madame látta a királyt, amint az udvarhölgyek lakosztályából kijött.

Amint a király elhaladt, azonnal felpattant, és sietve, kettesével véve a lépcsőfokokat, a szoba felé tartott, ahonnan a király kijött.

164
Kétségbeesés

A király távozása után La Vallière felállt, kitárt karral, mintha követni akarná, mintha vissza akarná tartani, de mikor az ajtó bezárult a király után, mikor lépteinek zaja a távolban elenyészett, már csak annyi ereje volt, hogy leboruljon a feszület lába elé.

S ott maradt, lesújtva, összetörve, elmerülve fájdalmába, s nem is fogta fel, hogy mi történt, nem tudott mást, mint amit ösztönösen érzett.

Zavaros gondolatai közben egyszer csak hallja, hogy újra nyílik az ajtó. Megfordult, abban a hitben, hogy a király jött vissza.

Tévedett, mert Madame volt.

Mit törődött ő most Madame-mal! Ismét leroskadt, fejét az imázsámolyra hajtva. Madame izgatott, ingerült és fenyegető hangulatban volt. De mit bánta ezt most Louise?!

- Kisasszony - szólt a hercegnő, s megállt La Vallière előtt -, nagyon szép dolog térdelni, imádkozni, vallásosságot játszani, belátom, de bármennyire alázatos is az ég királyával szemben, illendő, hogy a földi uralkodó akaratának is engedelmeskedjék egy kissé.

La Vallière nagy keservesen felemelte fejét tisztelete jeléül.

- Az imént mintha a figyelmébe ajánlottak volna valamit - beszélt tovább Madame.

La Vallière merev, réveteg tekintete elárulta, hogy nem tudja, vagy elfelejtette, miről van szó.

- A királyné figyelmeztette: úgy vigyázzon, hogy senki rossz híreket ne terjeszthessen magáról.

La Vallière kérdőn nézett rá.

- Nos - szólt Madame -, valaki, akinek jelenléte maga is vád, éppen most távozott el innen!

La Vallière néma maradt.

- Az én házam, mint az első királyi hercegnő háza, nem járhat elől rossz példával; ezt a rossz példát maga szolgáltatná. Én tehát kijelentem, kisasszony, tanú nélkül, mert nem akarom magát megaláztatni, kijelentem magának, hogy e pillanattól fogva jogában áll távoznia, és visszatérhet Blois-ba az édesanyjához.

Ennél mélyebbre La Vallière nem zuhanhatott; jobban nem szenvedhetett, mint ahogy e pillanatban szenvedett.

Magatartása nem változott, kezét összekulcsolta ölében, mint az isteni Magdolna.

- Hallotta, amit mondtam? - kérdezte Madame.

A borzongás, mely La Vallière testét átjárta, felelt rá.

S mert az áldozat más életjelt nem adott magáról, a hercegnő távozott.

La Vallière dermedt szívéből, ereiben valamiképp megfagyott véreből ekkor apránként gyorsuló lüktetés indult csuklója, nyaka és halántéka felé. S amint ez a lüktetés egyre hevesebb lett, csakhamar lázas szédülés váltotta fel, s lázálmának forgatagában megjelent minden jó barátja, ellenfeleivel viaskodva.

Fülében egyszerre fenyegető és szerelmes szavak csendültek meg; már arra sem emlékezett vissza, hogy ki ő maga; eddigi életéből mintha hatalmas vihar szárnyai ragadták volna ki, és útja végén, ahová ájulása űzte, a szemhatáron megpillantotta sírkövét, amint felemelkedik, s az éjszaka félelmesen sötétlő mélyét tárja fel előtte.

De ez a kínos lidércnyomásos álma hirtelen eloszlott, s a rá oly jellemző, megszokott, lemondó nyugalom váltotta fel.

Reménysugár csillant meg szívében, mint a nap sugara a szegény fogoly börtönében.

Újból Fontainebleau országútján képzelte magát; látta lóháton a királyt, amint kocsijának felhágója mellett lovagol, és azt mondja neki, hogy szereti, s szerelmet kér tőle, megesküti őt, és maga is megesküszik, hogy soha egyetlen est se múlhatik el holmi civódás után úgy, hogy egy látogatással, egy levéllel, valamilyen jeladással ne biztosítanak egymás éjszakai nyugalalmát az esti nyugalanság után. A király gondolta ki mindezt, ő kényszerítette esküre, maga is megesküdött. Lehetetlen tehát, hogy a király hűtlen legyen ígéretéhez, amelynek megtartását ő maga követelte, hacsak nem olyan kényúr, aki úgy parancsolja meg a szerelmet, ahogyan engedelmességet parancsol, hacsak nem olyan közönyös, hogy már az első akadály is képes megállítani útjában.

A király, az ő szelíd oltalmazója, aki egyetlen szóval, egyetlenegy szóval végét vethetné minden szenvedésének, a király tehát szövetkezett az ő üldözőivel?

Ó! a király haragja nem tarthat örökké. Most, hogy egyedül van, bizonyára maga is átéli mindazt a szenvedést, amit Louise-nak is el kellett szenvednie. A király azonban nincs leláncolva, mint ő; jöhet, mehet, cselekedhet; ő viszont nem tehet mást, csak várakozhat.

És várt a szegény leány, egész lelkével várta a királyt, akinek feltétlenül jönnie kell!

Még alig volt több, mint fél tizenegy.

El fog jönni, vagy írni fog, vagy talán Saint-Aignan útján üzen egy barátságos szót.

Ha eljönne, hogy rohanna feléje! Hogy félrevetné azt a finom tapintatot, amit most annyira elhibázottnak érez! Bizony, hogy megmondja neki: „Nem én vagyok az, aki nem szereti felségedet, hanem a hölgyei nem akarják, hogy szeressem.”

És azután minél inkább gondolkodott a dolgon, annál kevésbé látta Lajost bűnösnek. Hiszen valóban nem tudott semmiről. Mit gondolhatott Louise makacs hallgatásáról? Türelmetlen, ingerlékeny embernek ismerték a királyt, s már az is nagy szó, hogy annyi ideig megőrizte hidegvérét. Ő, Louise kétségtelenül nem így cselekedett volna, ő mindent megértett, mindent kitalált volna! De hát ő csak egy szegény leány, nem pedig nagy király!

Ó, ha eljönne, ha eljönne!... Mindent megbocsátana neki, amit miatta szenvedett! S még jobban szeretné a királyt, mert szenvedett érte!

A leány az ajtó felé fordult, és félig nyitott ajka, Isten bocsásson meg a szentségtörő gondolatért, ismét a csókot várta, amelyet a király lehelt lágyan az ajkára, azon a reggelen, mikor szerelmet vallott neki.

Ha a király nem jön, akkor legalább írni fog; ez volt a második eshetőség, kevésbé édes, kevésbé boldogító, mint az első, de ugyanúgy a szerelemről tenne tanúbizonyságot, csak félénkebb szerelemről. Ó, mily mohón futná át a levelet, mennyire sietne válaszolni rá! És a küldönc távozása után hogy csókolgatná, s hogy olvasná el újra meg újra, hogy szorítaná a szívére a boldogító papirost, amely nyugalmat, örömet és boldogságot hozna számára!

Végül, ha a király nem jön és ha nem ír, akkor lehetetlen, hogy legalább Saint-Aignant el ne küldje, vagy hogy Saint-Aignant magától is el ne jöjjön. Egy harmadik embernek mindent megmondana! Nem volna jelen a királyi felség, aki ajkára fagyasztja a szót, és akkor azután nem maradhatna kétség a király szívében.

Szív és szem, test és lélek, La Vallière egész lénye feszült várakozásban élt.

Azzal biztatta magát, hogy még egy óráig remélhet, éjjelig a király még jöhet, írhat vagy küldhet valakit; éjfél után aztán hiábavaló minden remény, minden várakozás.

Amíg még zaj hallatszott a palotában, a szegény lány azt gondolta, hogy ő az oka annak a zajnak; amíg még emberek jártak az udvarban, azt hitte: talán a király küldöttei, s őhöz is jönnek.

Tizenegyet ütött az óra, aztán negyed tizenkettőt, majd fél tizenkettőt.

Ilyen aggodalmak közt lassan teltek a percek, és mégis túlságosan gyorsan elrepültek.

Háromnegyed tizenkettőt ütött az óra.

Éjfél! Éjfél! Az utolsó, a végső reménység következett.

Az utolsó óraütéssel kialudt az utolsó fény, az utolsó fénnel az utolsó reménység.

Tehát maga a király áltatta őt; elsőnek ő szegte meg az esküt, amelyet ugyanaznap tett; tizenkét óra telt el az eskü és az esküszegés közt! A mámor valóban nem tartott soká.

A király tehát nemcsak nem szereti, hanem még meg is veti azt, akit mindenki lábbal tipor; annyira megveti, hogy kiszolgáltatja az elűzetés szégyenének, amely felér egy szégyenletes ítélettel; pedig a király volt az indítóoka ennek a gyaláznak.

Keserű mosoly jelent meg a lány ajkán, e hosszú harc alatt a harag egyetlen jele az áldozat angyali arcán.

Valóban mi marad számára a világon a királyon kívül? Semmi. Csak Isten az égben.

Felfohászkodott:

- Istenem, védd szívembe, hogy mit kell cselekednem. Tőled várok mindent, tőled kell várnom mindent.

És imádattal nézett a feszületre, megcsókolva az Üdvözítő lábát.

- A Mi Urunk - mondotta - sohasem hagyja el és felejt el azokat, akik őt nem hagyják el; neki kell szentelnünk magunkat.

Aztán, ha valaki beláthatott volna a leány szobájába, észrevehette volna, hogy a szegény, kétségbeesett teremtes elhatározott valamit, végképp megalkotott gondolatban egy tervet, felment azon a nagy Jákob-lajtorján, amelyen a lélek a földről az égbe jut fel.

Azután, mikor térde már nem bírta, lassanként leroskadott imázsámolya lépcsőire, és fejét a feszület fájának támasztva, ziháló mellel, merev tekintettel fürkészte az ablak végén az első hajnali fényt.

A hajnali két óra ilyen kétségek közt, vagy inkább ilyen önkívületi állapotban találta. Már nem volt ura önmagának.

Így hát, amint a palota tetőit ibolyaszínre festette a reggeli napsugár és szeme előtt kibontakoztak a magához szorított elefántcsont feszületen a Megváltó alakjának körvonalai, valamennyire megerősödve felkelt, megcsókolta az isteni mártír lábait, lement a szobájából vezető lépcsőn, útközben beburkolva fejét köpenyébe, csuklyájába.

Éppen abban a pillanatban érkezett a kapuhoz, mikor a testőrök őrzárata kinyitotta a kapu két szárnyát, hogy a svájciak első őrségét beengedje.

Aztán kisurrant az őrség emberei mögött, és kiért az utcára, mielőtt az őrzár parancsnokának eszébe jutott volna, hogy ki lehet az a fiatal nő, aki korán reggel így kionson a palota kapuján.

165
A menekülés

La Vallière tehát az őrjárat mögött haladt.

Az őrjárat befordult jobbra a Saint-Honoré utca felé, La Vallière pedig gépiesen balra tartott.

Elhatározta magát, terve kész volt, elmegy a karmeliták chaillot-i³ kolostorába, amelynek főnöknője olyan híres volt szigorúságáról, hogy az udvar nagyvilági emberei is remegtek tőle.

La Vallière soha nem látta Párizst, soha nem ment sehova gyalog, még nyugodtabb kedélyállapotban sem találta volna meg az utat. Ezzel magyarázható, hogy fölfelé és nem lefelé ment a Saint-Honoré utcán.

Csak arra törekedett, hogy gyorsan eltávolodjék a Palais-Royaltól, és el is távolodott. Csak annyit tudott, hogy Chaillot a Szajnára néz, tehát a Szajna felé tartott.

A Coq utcát választotta, és mivel a Louvre-on nem mehetett át, a Saint-Germain-l'Auxerrois templom felé vette útját, elhaladva a tér mellett, ahol azóta Perrault felépítette oszlopsorát.⁴

Nemsokára kiért a rakpartra.

Járása gyors és nyugtalan volt. Alig érezte azt a gyengeséget, amely koronként, mert sántikálásra készítette, eszébe juttatta, hogy gyermekkorában kifecamította a lábát.

A napnak más órájában a leány magatartása a legkevésbé élesen látó emberben is gyanút keltett volna, magára vontatott volna a legkevésbé kíváncsiak figyelmét is.

De hajnali fél háromkor Párizs utcái teljesen vagy csaknem elhagyatottak, és csak szorgalmas munkásemberekkel találkozunk, akik mindennapi kenyerüket mennek megkeresni, vagy veszedelmes naplopókkal, akik izgalmas és dorbézolással töltött éjszaka után szállásukra térnek vissza.

Az előbbiek számára elkezdődik a nap, az utóbbiak számára véget ér.

La Vallière-ben félelmet keltett ez a sokféle arc, mert nem ismerte a jellegzetes párizsiakat, és nem tudta megkülönböztetni a becsületesség vonásait az elvetemültség vonásaitól. Az ő szemében a nyomor ijesztő volt, és az emberek, akikkel találkozott, mind nyomorultaknak látszottak.

La Vallière előző esti ruháját viselte, amely még elhanyagolt állapotában is elegáns volt, mert ugyanebben ment el az anyakirálynéhoz, s mikor csuklyáját kissé fellebbentette, hogy jobban lássa az utat, arcának sápadtsága és szép szemei ismeretlen nyelven szóltak az utca emberéhez; a szegény menekülő, anélkül, hogy tudta volna, részint szánalmat keltett, részint durvaságukat ébresztette fel.

La Vallière így rohant egyfolytában, lihegve, nagy sietve, egészen a Grève térig.

Olykor-olykor megállt, szívére szorította kezét, nekitámaszkodott egy háznak, kifújta magát, aztán még gyorsabban futott tovább.

³ A hajdani Chaillot falu, majd külváros, a mai Párizs VIII. kerületének helyén volt.

⁴ Híres építész; ő tervezte a Louvre XIV. Lajos építtette szárnyának homlokzati oszlopsorát (1613-1688).

A Grève térre érkezve, La Vallière három tántorgó, ittas, rongyos emberrel került szembe, akik a kikötőben horgonyzó hajóról jöttek.

A hajó borral volt megrakodva, és az embereken észre lehetett venni, hogy derekasan hozzáláttak a hajórakományhoz.

Három különböző hangnemben énekelték meg ivászi hóstetteiket, mikor a Szajna partjára vezető feljáró végére érve, hirtelen a lány előtt termettek, s megakadályozták, hogy továbbmenjen.

La Vallière megállt.

Ők hárman, megpillantva a királyi udvarhölgyhöz illő ruhát a nőn, ugyancsak megálltak, és mintha összebeszéltek volna, megfogták egymás kezét, körülvették La Vallière-t, és ezt énekelték:

*Ne unatkozzon egymagában,
jöjjön, mulasson mivelünk.*

La Vallière végre megértette, hogy az emberek rá vetettek szemet, és nem akarják továbbengedni; többször is megkísérelte, hogy elmeneküljön, de hiába.

A lába felmondta a szolgálatot, érezte, hogy el fog esni, és rémületében felsikoltott.

De ugyanabban a pillanatban, valami hatalmas nyomásra, szétnyílt a kör, amely körülvette.

Az egyik durva fickó balra lódult és elesett, a másik a víz partjáig gurult, a harmadik megtántorodott.

Egy testőrtiszt állt összeráncolt homlokkal a lány előtt, fenyegető szavak hangzottak ajkáról, és kezét épp felemelte, hogy fenyegetését meg is valósítsa.

Az egyenruha láttán a részegek kerekét oldottak, de különösen azért, mert bőrükön érezték az erőt, amelynek az egyenruhát viselő férfi bizonyosságát adta.

- Tyű, az áldóját! - kiáltotta a tiszt. - Hiszen ez La Vallière kisasszony.

A lány, kábultan attól, ami vele történt, elcsodálkozott, hogy a nevét emlegetik, felnézett, és megismerte D'Artagnant.

- Igen, uram, én vagyok az - mondotta, és ugyanakkor belekapaszkodott a testőr karjába. - Ugyebár megvédelmez engem, D'Artagnan úr? - tette hozzá könnyörgő hangon.

- Természetesen megvédelmezem. De, az Istenért, hova megy ebben az órában?

- Chaillot-ba.

- Ilyen vargabetűvel megy Chaillot-ba? Hiszen éppen hátat fordít Chaillot-nak, kisasszony.

- Akkor legyen olyan jó, uram, vezessen a helyes útra, és kísérjen el egy darabig.

- Ó, szívesen.

- De hogy lehet az, hogy itt találom? Az égnek milyen kegyelméből volt elég közel ahhoz, hogy segítségemre siethessen? Úgy rémlik, mintha álmodnám, mintha eszemet vesztettem volna.

- Azért voltam itt, kisasszony, mert a Grève téren van egy házam, a Miasszonyunk képmásához címezve; tegnap szedtem be a lakbért, és ott töltöttem az éjszakát. Ezért korán akartam visszatérni a királyi palotába, hogy az őrseget ellenőrizsem.

- Köszönöm - mondta La Vallière.

„Hát igen, én ezt intézem - gondolta magában D’Artagnan. - De La Vallière mit csinált, és miért megy ebben az órában Chaillot felé?”

És karját nyújtotta a lánynak.

La Vallière a testőr karjába öltötte karját, és sietve nekiindult.

Sietsége azonban nagy gyengeséget leplezett, ezt D’Artagnan megérezte, és azt mondta La Vallière-nek, hogy pihenjen egy kissé, de a lány ezt megtagadta.

- Nyilván azt se tudja, merre van Chaillot? - kérdezte D’Artagnan.

- Bizony nem tudom.

- Nagyon messze van.

- Mindegy.

- Legalább egy mérföld.

- Meg fogom tenni.

D’Artagnan nem tett több ellenvetést: ráismert a lány hangjában az igazi eltökéltségre.

A testőr inkább vitte La Vallière-t, mint kísérte.

Végre megpillantották a magaslatokat.

- Melyik házba megy, kisasszony? - kérdezte D’Artagnan.

- A karmelita apácák kolostorába.

- A karmelita apácákhoz? - kérdezte D’Artagnan csodálkozva.

- Oda; és mivel magát az Isten küldötte, hogy az úton pártfogoljon, hadd mondjak köszönetet és istenhozzádot.

- A karmelitákhoz! És elbúcsúzik tőlem? Tehát kolostorba vonul? - kiáltotta D’Artagnan.

- Igen, uram!

- Kegyed, kisasszony!!!

Ebben a *kegyed* szóban, amely mellé három felkiáltójelet tettünk, hogy olyan nyomatékossá tegyük, amennyire csak lehet, ebben a *kegyed* szóban egy egész költemény rejlett; La Vallière-nek emlékezetébe idézte blois-i emlékeit és új fontainebleau-i emlékeit is... D’Artagnan ezzel az egy szóval ezt mondta: „*Kegyed*, aki olyan boldog lehetne Raoullal, *kegyed*, aki olyan hatalmas lehetne Lajos mellett, *kegyed akar* kolostorba vonulni?”

- Igen, uram - felelte La Vallière -, az Úr szolgálója leszek, lemondok erről a világról.

- Nem téved elhivatottságában, nem téved abban, hogy ez az Isten akarata?

- Nem, mert Isten megengedte, hogy magával találkozzam. Maga nélkül bizonyára elhagyott volna az erőm, és Isten nyilván azért küldötte az utamba, mert azt akarta, hogy célomat elérjem.

- Ugyan - felelte D’Artagnan kételkedve -, ez álokoskodásnak tetszik nekem.

- Akárhogy van is - felelte a lány -, most tudja, hogy milyen lépést teszek, és mit határoztam. Még csak egy utolsó kegyet kérek magától, s egyúttal szívből köszönetet mondok.

- Beszéljen, kisasszony.

- A király mit sem tud arról, hogy elmenekültem a Palais-Royalból.

D'Artagnan egy mozdulatot tett.

- A király mit sem tud arról, amit tenni akarok! - folytatta La Vallière kisasszony.

- A király mit sem tud róla? - kiáltotta D'Artagnan. - De kisasszony, vigyázzon magára, nem számol tettének következményeivel. Senkinek sem szabad olyan dolgot cselekednie, amiről a király nem tud, különösen udvari embereknek.

- Én már nem tartozom az udvarhoz, uram.

D'Artagnan növekvő csodálkozással nézett a leányra.

- Ó, legyen nyugodt! - folytatta La Vallière. - Mindent megfontoltam, és ha nem úgy volna is, már késő volna megváltoztatnom szándékomat.

- Nos hát, kisasszony, mondja meg, mit kíván?

- Uram, a szájalomra kérem, amelyet a szerencsétlenek iránt kell éreznünk, nagylelkűségére és nemesi becsületére kérem, esküdjék meg valamire.

- Esküdjem meg?

- Igen.

- Mire?

- Arra, D'Artagnan úr, hogy nem mondja meg a királynak, hogy látott engem, és hogy a karmelita apácák kolostorában vagyok.

D'Artagnan a fejét rázta, és így felelt:

- Erre nem esküszöm meg.

- Miért nem?

- Mert ismerem a királyt, ismerem kegyedet, ismerem magamat, ismerem az egész emberi fajt. Nem, erre nem fogok megesküdni!

- Nos - kiáltotta La Vallière, olyan eréllyel, amilyenre nem látszott képesnek -, nos, akkor az áldások helyett, amelyeket az életem végéig kértem volna magára, legyen átkozott! Mert a világ legboldogtalanabb teremtségévé tesz!

Mondottuk, D'Artagnan a tapasztalata alapján meg tudta ítélni, milyen hang ered a szívből, és ennek a hangnak nem tudott ellentállni.

Látta, mennyire eltorzulnak a lány vonásai, látta, mennyire remegnek a tagjai, látta, hogy a finom, törékeny test meg-megrázkódva tántorog, tudta, hogy ellenállása megölné a lányt.

- Jó, hát legyen, ahogy akarja - mondotta D'Artagnan. - Legyen nyugodt, kisasszony, a királynak semmit sem fogok mondani.

- Ó, köszönöm, köszönöm! - kiáltotta La Vallière. - Ön a legnemesebb lelkű ember a világon!

És örömteljes elragadtatásában megfogta és megszorította D'Artagnan kezét.

D'Artagnan érezte, hogy meghatottság vesz erőt rajta.

„Az áldóját! - gondolta. - Ez a lány ott kezd, ahol mások végzik: milyen megható!”

La Vallière pedig, aki túlárado fájdalomában leroskadott egy körre, felkelt, és a karmelita apácák kolostora felé tartott, amely a növekvő nappali fényben nem messze látszott. D'Artagnan távolból követte.

A fogadószoba ajtaja félig nyitva volt, a lány besurrant, mint az árnyék, kezével köszönetet intett D'Artagnannak, és eltűnt szeme elől.

Egyedül maradva, D'Artagnan mélyen elgondolkozott a törtéteken.

„Hitemre mondom - így szólt -, ez az, amit fonák helyzetnek neveznek... Ha ilyen titkot kell megőriznie az embernek, ez annyi, mintha izzó parazsat akarna a zsebében tartogatni, és azt remélné, hogy a szövetet nem fogja elégetni. Azt pedig csak becsstelen ember tenné, hogy elárulja a titkot, ha megesküdtött rá, hogy magában tartja. Jó ötleteim rendszerint futtomban támadnak, de ezúttal, ha nem tévedek, jócskán kell majd futkároznom, míg megtalálom ennek az ügynek a megoldását... De hova szaladjak?... Hitemre, a párizsi oldalra, ez jó oldal. De gyorsan szaladjunk ám!... Csakhogy a gyors futáshoz jobb, ha az embernek négy lába van, mint kettő. Sajnos, e percben csak két lábam van. Egy lovat! Ahogy a londoni színházban hallottam: egy országot egy lóért... Ha jól meggondolom, nekem nem kerül majd ennyibe... Conférence városkapujánál⁵ van egy testőrőrség, és egy ló helyett, amelyre szükségem van, tízet is találhatok.”

D'Artagnan a szokott gyorsaságával döntött, következésképp lesietett a magaslatról, elérkezett az őrséghez, kiválasztotta a leggyorsabb lábú lovat, és tíz perc múlva a királyi palotában volt.

Ötöt ütött az óra a Palais-Royal tornyában.

D'Artagnan a király felől érdeklődött.

A király, miután Colbert úrral dolgozott, a megszokott időben lefeküdt, és valószínűleg még alszik.

- Hát bizony - mondotta D'Artagnan -, La Vallière igazat mondott; a király semmiről sem tud. Ha csak a felét is tudná annak, ami történt, akkor most a Palais-Royalban a feje tetején állna minden.

⁵ A Tuilériák végében volt ez a városkapu, nevét onnan nyerte, hogy IV. Henrik és a Liga vezérei itt mentek át, mikor Suresnes-be indultak tárgyalni.

Hogyan töltötte Lajos az időt fél tizenegytől éjfélig

Amikor a király az udvarhölgyek szobájából visszatért, dolgozószobájában Colbert várakozott rá, hogy a másnapi szertartásokra vonatkozó parancsokat átvegye.

Mint említettük, a holland és spanyol követek fogadásáról volt szó.

XIV. Lajosnak nyomós okai voltak az elégedetlenségre Hollandiával szemben. Az Egyesült Tartományok,⁶ Franciaországgal való viszonyukban, többször is letértek az egyenes útról, és a szakítással nem gondolva vagy nem törődve, ismét elhanyagolták a francia uralkodóval kötött szövetséget, hogy Spanyolországgal szőjenek mindenféle cselszövényt.

XIV. Lajos a trónraléptekor, vagyis inkább Mazarin halálakor, ezzel a politikai kérdéssel állott szemben.

Fiatal ember lévén, nehezen tudta megoldani, de mivel abban az időben a király maga volt az egész nemzet, a test kész volt mindazt teljesíteni, amit a fej elhatározott.

Elég volt egy kis harag, a fiatal, pezsgő vér visszahatása az agyban, és máris megváltozott a régi politikai irányvonal, s új rendszer lépett életbe.

A diplomaták szerepe abban az időben arra szorítkozott, hogy egymás közt elrendezték azokat az államcsínyeket, amelyekre uralkodójuknak szüksége lehetett.

XIV. Lajos nem volt olyan kedélyállapotban, amely okos politikát sugallhatott volna neki.

A király, még felindultan a civakodástól, melybe La Vallière-rel keveredett, fel-alá járkált dolgozószobájában, alig várva, hogy kitörhessen, miután olyan hosszú ideig erőt vett magán.

Colbert, meglátva a királyt, egyetlen szempillantással felmérte a helyzetet, és kitalálta az uralkodó hangulatát. A miniszter lavírozott.

Amint az uralkodó megkérdezte, mit kell másnap mondania, Colbert azzal kezdte, hogy különösnek találja, hogy őfelségét Fouquet nem tájékoztatta a napi kérdésekről.

- Fouquet úr ismeri az egész hollandiai ügyet - mondotta Colbert -, mert közvetlenül kézhez kapja az egész levelezést.

A király már hozzászólt, hogy Colbert Fouquet-t támadja, ezért válasz nélkül hagyta a csípős megjegyzést; csak jobban odafigyelt.

Colbert észrevette a hatást, s igyekezett visszakozni, mondván, hogy Fouquet nem olyan hibás, mint első pillantásra látszik, tekintve, hogy e pillanatban nagyon nagy gondjai vannak.

A király felemelte a fejét, és ezt kérdezte:

- Milyen gondjai vannak?

- Felség, az emberek csak emberek, és Fouquet úrnak kiváló tulajdonságai mellett megvannak a maga hibái is.

- Ahá, hibái, kinek nincsenek hibái, Colbert úr?...

⁶ Hollandia; a hét északi tartomány az 1579. évi németalföldi polgári forradalom eredményeként szakadt el Spanyolországtól; a déli rész, vagyis Belgium, továbbra is spanyol fennhatóság alatt maradt.

- Még felségednek is vannak - felelte vakmerő módon Colbert, aki úgy tudott kiröpíteni kis hibáztatás alakjában egy-egy vaskos hízelgést, mint nyílveesszót, amely nagy súlya ellenére is gyorsan és könnyen szeli át a levegőt, mivel helykönnyű tollak tartják.

A király mosolygott.

- Hát milyen hibája van Fouquet úrnak? - kérdezte.

- Mindig ugyanaz, felség: állítólag szerelmes.

- Szerelmes? Kibe?

- Nem tudom pontosan, kevésbé foglalkozom a széptevők ügyeivel.

- De mégiscsak tudnia kell, ha említi.

- Hallottam említeni...

- Mit?

- Egy nevet.

- Melyiket?

- Már nem emlékszem rá.

- No, csak mondja meg.

- Azt hiszem, Madame egyik udvarhölgyének a nevét.

A király megremegett.

- Többet tud, mint amennyit el akar mondani, Colbert úr - mormogta.

- Ó, felség, biztosítom, hogy nem.

- De mi ismerjük Madame udvarhölgyeit, és ha megmondjuk nevüket, talán eszébe jut, hogy melyiket említették.

- Nem, felség.

- Próbálja meg.

- Hiábavaló dolog volna, felség. Ha egy kompromittált hölgyről van szó, akkor az emlékezőtehetségem vasláda, amelynek elveszett a kulcsa.

A király elkomorodott, és ráncok szaladtak a homlokára; aztán mert uralkodni akart magán, a fejét csóválva így szólt:

- Jó, beszéljünk a hollandiai ügyekről.

- Legelőször is: hány órákor akarja felség a követeket fogadni?

- Kora reggel.

- Tizenegy órákor?

- Az késő... Kilenckor.

- Az korán van.

- Jóbarátok közt ennek nincs jelentősége, jóbarátokkal azt tehet az ember, amit akar; az ellenséggel azonban, nem tehetünk okosabbat, mint hogy megsértjük. Az igazat megvallva, nem bánám, ha mielőbb végezhetnénk ezekkel a vízimadarakkal, akik kifárasztanak a kiáltozásokkal.

- Felség, minden úgy fog történni, ahogy felséged akarja... tehát kilenc órákor... Ehhez képest fogom kiadni a parancsot. Ünnepeles legyen a fogadtatás?
- Nem. Tisztázni akarok velük egyet-mást, nem pedig elmérgesíteni a dolgot, mint ahogy ez sok ember jelenlétében csaknem elkerülhetetlen; egyúttal azonban tiszta vizet akarok önteni a pohárba, hogy ne lehessen a dolgot újramezteni.
- Felséged ki fogja jelölni azokat az embereket, akik jelen lesznek a kihallgatáson.
- Elkészítem a névjegyzéket... Beszéljünk a követekről: mit akarnak?
- Ha Spanyolországgal szövetkeznek, semmit sem nyernek; ha Franciaországgal szövetkeznek, sokat veszítenek.
- Hogyan?
- Ha Spanyolországgal szövetkeznek, szövetségesük birtokainak határai körülveszik és védelmezik őket, de nem haraphatnak bele, bár nagy kedvük volna hozzá. Antwerpentől Rotterdamig a Maas folyón és a Scheldén át csak egy lépés az út. Ha bele akarnak harapni a spanyol kalácsba, akkor felséged, a spanyol király veje, két nap alatt Brüsszelbe érhet lovasságával. Tehát össze akarnak veszni felségeddel, és gyanússá tenni felséged előtt Spanyolországot, hogy bele ne avatkozzék az ügyeibe.
- De akkor - mondotta a király - nem volna-e sokkal egyszerűbb, ha szilárd szövetséget kötnének velem, amelynek révén én is nyernék valamit, de ők mindent megnyernének?
- Nem, mert ha történetesen felséged határai érintkeznek az ő határaikkal, felséged nem kellemes szomszéd. Egy fiatal, tüzes vérű és harcias francia király súlyos csapásokat mérhet Hollandiára, kivált ha közelebb kerül hozzá.
- Tökéletesen értem, Colbert úr, jól megmagyarázta, de mi következik mindebből?
- Felséged elhatározásai sohasem nélkülözik a bölcsességet.
- Mit fognak nekem mondani a követek?
- Azt fogják mondani, hogy nagyon kívánják felséged szövetségét, ez pedig hazugság lesz; a spanyoloknak azt fogják mondani, hogy a három nagyhatalomnak szövetkeznie kell Anglia gazdasági fellendülése ellen, és ez is hazugság lesz, mert felségednek természetes szövetségese ma Anglia, amelynek vannak hajói, ha felségednek nincsenek; Anglia az az ország, amely megingathatja a hollandusok hatalmát Indiában; végül pedig Anglia monarchia, amelyhez felségedet a rokonság szálai fűzik.
- Jó, de mit felelne a helyemben?
- Páratlan önuralommal azt felelném, felség, hogy Hollandia nem áll teljesen a francia király pártján, a holland közvélemény egyes megnyilvánulásai nyugtalanítók felséged számára, hogy bizonyos érmekeket verettek, amelyeknek felirata sértő.
- Rám nézve sértő? - kiáltotta a zaklatott kedélyű fiatal király.
- Ó, nem, felség, nem; sértő nem a helyes szó, tévedtem. Azt akartam mondani, hogy mértéken felül hízalgó a batávokra nézve.
- Hát ha így van, mit törődöm én a batávok elbizakodottságával - mondotta a király sóhajtván.
- Felségednek ezerszer is igaza van. De a politikában sohasem baj, és ezt a király jobban tudja, mint én, ha igazságtalan az ember, avégből, hogy előnyre tegyen szert. Ha felséged kellő érzékenységgel emel panaszt a batávok ellen, annál nagyobb tekintélye lesz előttük.

- Mi van azokon az érmeken? - kérdezte Lajos. - Mert ha beszélek róla, tudnom kell, mit mondjak.

- Hitemre, felség, nem is tudom pontosan... valamilyen túlzó jelmondat... ez a dolog lényege... a szavak mit sem változtatnak rajta.

- Jó, ki fogom mondani ezt a szót, hogy *érem* és ha akarják, meg fogják érteni.

- Ó, meg fogják érteni. Felséged elejthet néhány szót közkézen forgó gúnyiratokról is.

- Soha! A gúnyiratok sokkal jobban bemocskolják azokat, akik írták őket, mint azokat, akik ellen írták. Colbert úr, köszönöm. Eltávozhat.

- Felség...

- Isten vele! Ne feledkezzék meg róla, hogy hány órákor kell itt lennie, és legyen itt.

- Felség! Várom felséged névjegyzékét.

- Igaz!...

A király álmodozásba merült, s nem gondolt többé a névjegyzékre. Fél tizenkettőt ütött az óra.

A büszkeség és szerelem rettenetes párharcát lehetett leolvasni a király arcáról.

A politikai beszélgetés lecsillapította Lajos haragját, La Vallière sápadt, eltorzult arca egész más nyelven szólt a képzeletéhez, mint a hollandiai érmek vagy a batáv gúnyiratok.

Tíz percig azon tűnődött, hogy visszatérjen-e La Vallière-hez, vagy sem; midőn azonban Colbert tiszteletteljesen a névjegyzékre figyelmeztette, a király elpirult, mert a szerelemre gondolt, holott ezúttal az államügyek parancsoltak.

Tehát ezt diktálta:

- Jelen lesz: az anyakirályné... a királyné... Madame... Motteville-né asszony... Châtillon kisasszony... Navailles-né asszony. A férfiak közül: Monsieur... a Herceg úr... Grammont úr... Manicamp úr... Saint-Aignan gróf... és a szolgálattevő tisztek.

- És a miniszterek? - kérdezte Colbert.

- Magától értetődik; és az államtitkárok is.

- Felség, mindent elő fogok készíteni; holnap mindenki kézhez kapja a rendelkezést.

- Mondja, hogy ma! - felelte Lajos szomorú hangon.

Éjfél ütött az óra.

Ez volt az az óra, amelyben szegény La Vallière-t úgy emésztette a bánat és a fájdalom.

A király szolgálattevői beléptek a lefekvés szertartásához. A királyné már egy órája várakozott.

A király felsóhajtott, és elindult hozzá; de ha sóhajtott is, azért örült, hogy ilyen bátor volt. Azzal tetszelgett magának, hogy a szerelemben is, a politikában is egyaránt szilárdan áll a lábán.

167
A követek

D'Artagnan csaknem mindazt megtudta, amit elbeszéltünk; az udvar minden hasznavehető embere barátai közé tartozott, s készségesen állt szolgálatára, mivel büszke volt rá, hogy a testőrök kapitánya üdvözli, mert a kapitány hatalom volt; ezenkívül, a becsvágytól eltekintve, büszkék voltak arra is, hogy olyan kiváló ember, mint D'Artagnan, felfigyel rájuk.

D'Artagnan tehát minden reggel megtudakolta, amit előző nap nem láthatott vagy nem tudhatott meg, nem lehetvén egyszerre mindenütt jelen, s ilyenformán a saját tapasztalatait és azt, amit mások révén tudott meg, egy nyalábba szedte, szükség esetén pedig kioldozta, hogy azt a fegyvert vegye elő belőle, amelyet a helyzet éppen megkívánt.

D'Artagnannak tehát a két szeme ugyanolyan szolgálatot tett, mint Argusnak a száz szeme.

Politikai titkokat, szalontitkokat, az előszobán át távozó udvaroncok elejtett szavait D'Artagnan mind tudta, és mindezt bezárta emlékezetének tágas és áthatolhatatlan tárházába, az oly drágán szerzett és oly híven megőrzött királyi titkok mellé.

Tudott tehát a király és Colbert tanácskozásáról, tudta, hogy másnap reggelre várják a követeket, hogy az érmeokről lesz szó; és mialatt a fülébe jutott, néhány szóból felépítette magában a beszélgetést; majd elment a királyi lakosztályban levő őrhelyére, hogy ott legyen abban a pillanatban, midőn a király felébred.

A király nagyon korán ébredt, ami arra vallott, hogy ő is rosszul aludt. Hét óra tájban halkán kinyitotta ajtaját.

D'Artagnan az őrhelyén volt.

Őfelsége sápadt volt, megviseltnek látszott, azonkívül ruhája sem volt teljesen rendben.

- Hívassa Saint-Aignan urat - szólt.

Saint-Aignan nyilván számított a hívásra, mert midőn elmentek érte, teljesen fel volt öltözve.

Saint-Aignan sietve engedelmeskedett, és a királyhoz ment.

Egy pillanattal később a király Saint-Aignannal együtt távozott; a király ment elől.

D'Artagnan a királyi palota udvarára nyíló ablakban állt, tehát nem kellett helyéről elmozdulnia ahhoz, hogy szemmel kísérje a királyt. Mintha csak előre kitalálta volna, hogy hova megy a király.

A király az udvarhölgyekhez ment.

Ezen D'Artagnan nem csodálkozott. Bár La Vallière semmit sem szólt neki, a testőr sejthette, hogy a királynak jóvá kell tennie valamit.

Saint-Aignan, ugyanúgy, mint előző nap, követte a királyt, de kevésbé nyugtalankodva, kevésbé bátortalanul, remélve, hogy a kastély magas rangú lakói közül csak ő és a király vannak reggel hét órakor ébren.

D'Artagnan gondtalanul, nyugodtan állt az ablaknál. Az ember meg mert volna esküdni rá, hogy a testőr semmit sem lát, és éppenséggel nem tudja, hogy kik azok a szoknyavadászok, akik köpenyegbe burkolózva áthaladnak az udvaron.

Pedig D'Artagnan, miközben úgy tett, mintha oda se nézne, nem tévesztette szem elől a két embert, és halkán füttyörészgetve a testőrök régi indulóját, ami csak nagy események alkalmaival jutott eszébe, kitalálta és kiszámította magában az egész tomboló, dühöngő vihart, amely a király visszatértekor fog kitörni.

A király, belépve La Vallière szobájába, a szobát üresen, Louise ágyát érintetlenül találva, csakugyan megijedt, és Montalais-t hívta.

Montalais odasietett, de ugyanúgy álmélkodott, mint a király.

Csak annyit tudott mondani, hogy hallotta az éjszaka La Vallière-t sírni, de tudva, hogy őfelsége visszatért, nem mert érdeklődni.

- De mit gondol, hova mehetett? - kérdezte a király.

- Felség - felelte Montalais -, Louise nagyon érzelmes teremts, és gyakran láttam, hogy napfelkelte előtt felkelt és a kertbe ment; talán ma reggel is ott van.

A dolog valószínűnek tetszett a király előtt, tüstént lement hát a kertbe, hogy felkutassa a szökevényt.

Sápadt volt, és élénken beszélgetett a kísérőjével, midőn D'Artagnan újra megpillantotta.

A király a kertek felé tartott.

Saint-Aignan kifulladásra követte.

D'Artagnan nem mozdult az ablaktól; egyre füttyörészett, mint aki semmit sem lát, pedig mindent látott.

„Hát bizony - mondotta magában, midőn a király eltűnt szeme elől - őfelsége szerelme nagyobb, mint gondoltam; úgy látszik, ezúttal megtesz olyasmit is, amit Mancini kisasszonyért nem tett meg.”

A király egy negyedóra múlva visszatért; mindenfelé lélekszakadva kutatott.

Mondanunk sem kell, hogy nem találta meg Louise-t.

Saint-Aignan követte, kalapjával legyezte magát, rémülettől remegő hangon kért felvilágosítást az első elébe kerülő szolgától, és mindenkitől, aki csak útjába akadt.

Éppen Manicamp jött arra. Manicamp Fontainebleau-ból érkezett, rövid szakaszokban: amit más hat óra alatt megtett, ahhoz neki huszonnégy óra kellett.

- Látta La Vallière kisasszonyt? - kérdezte tőle Saint-Aignan.

Mire Manicamp, aki mindig álmodozó és szórakozott volt, abban a hiszemben, hogy Guicheről beszélnek, ezt felelte:

- Köszönöm, a gróf jobban érzi magát.

És továbbment, egészen az előszobáig, ott ráakadt D'Artagnanra, s megkérdezte tőle, hogy miért látszik olyan ijedtnak a király.

D'Artagnan azt felelte, hogy Manicamp téved, a király, ellenkezőleg, bolondos jókedvében van.

Eközben nyolcat ütött az óra.

A király rendszerint ebben az időben szokott reggelizni.

Az etikett szabályai úgy döntöttek, hogy a király mindig nyolc órakor éhes.

A hálósobájában terítettett egy kis asztalon, és gyorsan evett.

Saint-Aignan szolgálta ki, akitől nem akart megválni. Aztán a katonai kihallgatásokat intézte el a király.

A kihallgatások alatt Saint-Aignant kiküldte felderítő szolgálatra.

Folytonos aggodalmak közt, állandó félelemben várta Lajos a kilenc órát, lesve, hogy mikor tér vissza Saint-Aignan, aki mozgósította embereit, és maga is kutatott.

A király pontosan kilenc órakor bement a nagy dolgozószobájába.

Az első óraütésre a követek is megjelentek.

A királynék és Madame az óra utolsó ütésére érkeztek meg.

Hollandia három követet küldött, Spanyolország kettőt.

A király egy pillantást vetett rájuk, és üdvözölte őket.

Ebben a percben belépett Saint-Aignan is.

A király számára Saint-Aignan belépése sokkal fontosabb volt, mint a követeké, akármilyen nagy számban is érkeztek azok, és akármilyen országból.

A király először is kérdően intett Saint-Aignannak s ő határozott nemet intett vissza.

A király csaknem elvesztette a fejét, mivel azonban a királynék, a birodalom nagyjai és a követek mind rászégezték tekintetüket, összeszedte erejét, és felszólította a követeket, hogy beszéljenek.

Erre az egyik spanyol követ hosszú beszédbe fogott, a spanyol szövetség előnyeit dicsérve.

A király félbeszakította.

- Uram, remélem - szólt hozzá -, hogy az, ami Franciaország számára jó, nagyon jó Spanyolország számára is.

Erre a szóra, különösen az ellentmondást nem tűrő hangra, amely elhangzott, a követek elsápadtak, és a két királyné elpirult, mert hiszen mind a ketten spanyol nők voltak, és a felelet rokon és nemzeti gőgjükben sértette őket.

Most a holland követ emelkedett szólásra és arról az elfogultságról panaszkodott, amellyel a francia király országának kormánya iránt viseltetik.

A király közbevágott:

- Különös, hogy panaszkodik, uram, pedig nekem volna okom panaszkodni, és mint látja, nem teszem.

- Panaszra van oka felségednek? - kérdezte a hollandus. - Milyen sérelem miatt?

A király keserűen mosolygott, s így válaszolt:

- Talán hibáztatna, uram, hogy elfogult vagyok az olyan kormánnyal szemben, amely biztatja és védelmezi azokat, akik a nyilvánosság előtt gyaláznak?

- Felség!

- Azt mondom, uram - folytatta a király, egyre ingerültebben bánata miatt -, azt mondom, hogy Hollandia menedékhely mindenkinek, aki engem gyűlöl, és kivált, aki engem szidalmaz.

- De felség!...

- Bizonyítékokat kíván, ugye? Nos hát, ezek könnyen meglesznek. Honnan származnak azok az arcátlan gúnyiratok, amelyek úgy tüntetnek fel, mint méltóság és tekintély nélkül való uralkodót? Se szeri, se száma az effajta kiadványoknak. Ha a titkárajaim itt volnának, felsorolhatnám ezeknek a műveknek a címét és a nyomdászok nevét.

- Felség - felelte a követ -, egy gúnyirat nem lehet egy nemzet műve. Méltányos dolog-e, hogy olyan nagy király, mint felséged, egy nagy népet tesz felelőssé néhány eszeveszett éhenkórász bűnéért?

- Jó, legyen, ahogy mondja, uram. Ha azonban az amszterdami pénzverde olyan érmekeket veret, amelyek engem gyaláznak, ez is csak néhány eszeveszett bűne?

- Érmeket? - hebegte a követ.

- Érmeket! - ismételte a király, és Colbert-ra nézett.

- Felségednek határozottan kellene tudnia - kockáztatott meg egy kibúvót a hollandus.

A király egyre Colbert-t nézte, de Colbert úgy tett, mintha nem értené, és a király kihívó pillantásai ellenére hallgatott.

Ekkor odalépett D'Artagnan, kivett zsebéből egy érmet, és átnyújtotta a királynak:

- Ez az az érme, amelyet felséged keres.

A király elvette az érmet.

S ekkor megláthatta saját szemével, amely, mióta a király valóban uralkodott, mindig csak a magasba szárnyalt, ekkor tehát saját szemével láthatott az érmen egy arcátlan képet; Hollandiát ábrázolta, amely mint Józua megállítja a napot, ezzel a felirattal:

In conspectu meo, stetit sol.

- „Jelenlétemben megállt a nap”! - kiáltotta dühösen a király. - Remélem, tovább nem tagad!

- A nap pedig - mondotta D'Artagnan - ez itt.

És rámutatott a dolgozószoba falaira, rajtuk a napot ábrázoló sok-sok ragyogó emblémára, melyek alatt mindenütt ez a büszke jelmondat áll:

*Nec pluribus impar!*⁷

A király haragját belső fájdalma is táplálta, és ezért nem is kellett már olaj a tűzre, hogy az mindent elemésszen. A király szeme villámokat szórt, ami kitörni készülő viharra mutatott.

Colbert egyetlen pillantása megzabolázta a vihart.

A követ megkísérelte a mentegetőzést:

Azt mondotta, hogy a nemzetek hiúságából nem lehet következtetéseket levonni, Hollandia büszke rá, hogy szerény anyagi erőforrásaival is meg tudja tartani a nagy nemzet rangját, még nagy királyokkal szemben is, és ha honfitársainak fejébe szállt a dicsőség, kéri a királyt, bocsássa meg ezt a mámort.

Úgy látszott, hogy a király tanakodik. Colbert-ra nézett, de ő közömbös maradt.

Azután D'Artagnanra pillantott.

D'Artagnan vállat vont.

⁷ A többinél különb... (nap - XIV. Lajos jelmondata - latinul).

Ez a mozdulat volt a felhúzott zsilip, amelyen át a király visszafojtott haragja szabadon kiáradt.

Mindenki komoran hallgatott, mert nem tudták, mire ragadtatja magát haragjában a király.

A második követ arra használta fel a csendet, hogy most ő kezdje a mentegődzést.

Mialatt a követ beszélt és a király, aki ismét elmerült személyes álmodozásába, szorongó szívvel úgy hallgatta a követ szavait, mint szórakozott ember a vízesés moráját, D'Artagnan a tőle balra álló Saint-Aignanhoz lépett, és előre pontosan kiszámított hangon, hogy a király meghallja, így szólt:

- Hallotta a hírt, gróf?

- Milyen hírt?

- Hát La Vallière kisasszonyról.

A király megremegett, és önkéntelenül is közelebb lépett a két beszélgetőhöz.

- Mi történt La Vallière kisasszonnyal? - kérdezte Saint-Aignan, olyan hangon, amelyet könnyen el lehet képzelni.

- Hej, szegény lány! - felelte D'Artagnan. - Kolostorba vonult.

- Kolostorba? - kiáltott fel Saint-Aignan.

- Kolostorba? - kiáltotta a király a követ beszédének kellős közepén.

Aztán, az etikett parancsainak engedelmeskedve, összeszedte magát, de folyton figyelt.

- Melyik kolostorba?

- A karmelitákhoz, Chaillot-ban.

- Honnan az ördögből tudja ezt?

- Tőle magától.

- Beszélt vele?

- Én kísértem el a karmelita apácákhoz.

A király figyelmét egyetlen szó sem kerülte el, forrt az epéje, és már-már felüvöltött.

- De miért szökött meg? - kérdezte Saint-Aignan.

- Mert szegény lányt tegnap elűzték az udvartól - felelte D'Artagnan.

Alighogy ezt kiejtette, a király méltóságteljes mozdulatot tett.

- Elég, uram, elég! - szólt a követhez.

Aztán odalépett Saint-Aignanhoz.

- Ki mondja, hogy La Vallière kolostorba vonult? - kiáltott rá.

- D'Artagnan úr - felelte a kegyenc.

- Igaz, amit mond? - kérdezte a király a testőrtől.

- Igaz, mint az igazság.

A király ökölbe szorította a kezét, és elsápadt.

- Az imént hozzátett még valamit, D'Artagnan úr - mondotta.

- Már nem tudom, mit, felség.
- Azt tette hozzá, hogy La Vallière kisasszonyt elűzték az udvartól.
- Úgy van, felség.
- Ez is igaz?
- Tudakozódják csak, felség.
- Kinél?
- Ó! - mondotta D'Artagnan, mint aki magát illetéktelennek tartja.

A király felugrott, nem törődve a követekkel, miniszterekkel, udvaroncokkal és politikusokkal.

Az anyakirályné felkelt; mindent hallott, és amit nem hallott, azt kitalálta.

Madame, a haragtól és a félelemtől félájultan, éppúgy, mint az anyakirályné, megkísérelte, hogy felálljon, de ismét visszahanyatlott karosszékébe, amelyet ösztönszerű mozdulattal hátratólt.

- Uraim - mondta a király -, a kihallgatásnak vége, tudára fogom adni Spanyolországnak és Hollandiának válaszat, vagyis inkább akaratomat.

És parancsoló kézmozdulattal elbocsátotta a követeket.

- Vigyázzon magára, fiam - mondotta az anyakirályné méltatlankodva -, vigyázzon magára, mert nem eléggé ura magának, úgy látom.

- Ó, Madame - ordította a fiatal oroszlán, félelmetes mozdulat kíséretében -, nem vagyok ura magamnak, de az leszek, kezeskedem róla, úr leszek azok felett, akik megbántanak; jöjjön velem, D'Artagnan úr, jöjjön.

És Lajos, mindenkinek nagy csodálkozására és ijedelmére, elhagyta a termet.

A király lement a lépcsőn, és át akart menni az udvaron.

- Felség - szólt D'Artagnan -, felséged eltévesztette az utat.
- Nem, az istállók felé tartok.
- Felesleges, felség, felnyergelt lovak várakoznak felségedre.

A király csak egy pillantással válaszolt bizalmas emberének, de ez a pillantás többet ígért, mint amennyit három D'Artagnan becsvágya mert volna remélni.

168
Chaillot

Ámbár nem hívták őket, Manicamp és Malicorne mégis követte a királyt és D'Artagnant.

Mindkettő nagyon okos ember volt; csak Malicorne becsvágyból gyakran túl korán jött; Manicamp pedig lustaságból sokszor elkésett.

Ezúttal jókor érkeztek.

Öt ló állt felnyergelve.

Kettőre a király és D'Artagnan ült fel, kettőre Manicamp és Malicorne; az ötödiken egy lovászapród ült. Az egész lovas díszmenet elvágtatott.

D'Artagnan valóban maga válogatta ki a lovakat: igazán türelmetlen szerelmesek számára valók voltak; nem szaladtak, hanem repültek.

Tíz perccel az indulás után a lovas díszmenet porfelhő alakjában megérkezett Chaillot-ba.

A király, a szó szoros értelmében, lepattant lováról. De akármilyen gyorsan tette is ezt, D'Artagnan már ott állott a ló zablájánál.

A király egy kézmozdulattal megköszönte a testőr figyelmességét, és a gyeplőt az apród kezébe dobta.

Berohant a zárda előcsarnokába, gyorsan kinyitotta az ajtót, és belépett a fogadószobába.

Manicamp, Malicorne és az apród künn maradt; D'Artagnan követte a királyt.

Midőn a király belépett a fogadószobába, az első, ami szemébe tűnt, Louise volt, aki nem térdelt, hanem elterült egy kőfeszület lábánál.

A leány a nyirkos kőpadlón feküdt, és alig volt látható a sötét teremben, amelybe a nappali világosság csak keskeny, rácsos és kúszónövényektől teljesen eltakart ablakon át szűrődött be.

Egyedül volt, élettelenül és hidegen, mint a kő, amelyen teste nyugodott.

A király, mikor megpillantotta, azt hitte, hogy halott, és rettenetes kiáltás tört ki ajkán; D'Artagnan nyomban odarohant.

A király egyik karjával már átkarolta a lány testét. D'Artagnan segített a királynak felemelni a szegény teremtet, akinek testén már a halál merevsége látszott.

A király csókjaival melengette kezét és jéghideg homlokát.

D'Artagnan belekapaszkodott a harangkötélbe.

Erre előszaladtak a karmelita apácák.

A jámbor nővérek kiáltásokkal adtak kifejezést megbotránkozásuknak, amikor észrevették a férfiakat, amint egy nőt tartanak karjukban.

A főnöknő is előkerült.

A főnöknő szigorúsága ellenére is jobban ismerte a világi dolgokat, mint a zárda többi női, s első pillantásra felismerte a királyt abból a tiszteletből, amellyel a többiek körülvették és a parancsoló tekintetről, amellyel mindenki felett uralkodott.

A király láttán tehát visszavonult szobájába, ily módon vigyázva rá, hogy csorba ne essék tekintélyén.

Az apácaikkal azonban mindenféle szíverősítő italt küldött, a magyar királyné gyógyvizét, mézfűteát stb., azonkívül megparancsolta, hogy zárják be az ajtókat.

Legfőbb ideje volt, mert a király hangosan és kétségbeesetten adott kifejezést bánatának.

A király már éppen orvost akart hívatni, amikor La Vallière eszméletre tért.

Szemét kinyitva, megpillantotta lába előtt a királyt. Nyilván nem ismerte meg, mert fájdalmasan felsóhajtott.

Lajos majd felfalta a szemével. A lány végre a királyra szögezte tétova tekintetét. Megismerte Lajost, és erőfeszítést tett, hogy kibontakozzék karjaiból.

- Hogyan! - mormogta -, hát még nem teljesedett be az áldozat?

- Ó, nem, nem! - kiáltotta a király. - És nem is fog beteljesedni, arra esküszöm!

A lány felkelt, gyengén, és még teljesen összetörve.

- Pedig meg kell lennie - mondotta -, meg kell lennie, ne tartson vissza.

- Megengedjem, hogy feláldozza magát? - kiáltotta Lajos. - Soha! Soha!

„No, jobb lesz odébb állni - mormogta magában D'Artagnan. - Minthogy már beszélgetnek, kíméljük meg őket a hallgatóságtól.”

D'Artagnan eltávozott, a két szerelmes négy szemközt maradt.

- Felség - folytatta La Vallière kisasszony -, könyörögve kérem, egy szót se többet! Ne tegye tönkre a jövőbe vetett egyetlen reményemet, vagyis a lelki üdvösségemet, sem pedig a saját jövőjét, vagyis a dicsőségét, egy szeszélye kedvéért.

- Egy szeszélyemért? - kiáltotta a király.

- Ó, felség, most világosan olvasok a szívében.

- Maga, Louise?

- Ó, igen, én, én.

- Magyarázza meg szavait.

- Egy érthetetlen, esztelen vonzalom e pillanatban talán elég mentségnek tetszik, de felségnek kötelességei vannak, s ezek nem férnek össze szerelmével egy szegény lány iránt. Felejtse el!

- Elfelejtsem?

- Már megtörtént!

- Inkább a halál!

- Felséged nem szeretheti azt, akinek megöletésébe az éjszaka oly kegyetlen módon beleegyezett.

- Mit mond? Magyarázza meg szavait.

- Mondja meg, mit kért tőlem? Azt, hogy szeressem. Mit ígért érte cserébe? Hogy sohasem hagy elmúlni egy éjszakát kibékülés nélkül, ha megharagudott rám.

- Ó, bocsásson meg, bocsásson meg, Louise! Eszemet vette a féltékenység!

- Felség, a féltékenység rossz gondolat, s mindig újra felüti fejét, mint a konkoly, ha le is kaszálták. Felséged ismét féltékeny lesz majd, és végképpen megöl engem. Legyen irgalmas, hagyjon meghalni.

- Még egy ilyen szót, kisasszony, és a lába előtt halok meg.

- Nem, nem, felség, én jobban tudom, hogy mit érek. Higgyen nekem, és akkor nem fog a vesztébe rohanni egy szerencsétlen nő kedvéért, akit mindenki megvet.

- Ó, nevezze meg nekem azokat, akiket vádol, nevezze meg.

- Nem panaszkodom senkire, felség, csak magamat vádolom. Isten vele, felség! A méltóságát veszélyezteti, ha ilyesmit mond.

- Vigyázzon, Louise, ha így beszél velem, a kétségbeesésbe kerget, vigyázzon!

- Ó, felség, felség, hagyjon engem magamra Istennel, könyörgök!

- Magától az Istentől is elrabolnám!

- Előbb azonban - kiáltotta a szegény gyermek -, szabadítson meg azoktól az ádáz ellenségektől, akik az életemre és a becsületemre törnek. Ha van elég ereje ahhoz, hogy szeressen, akkor legyen elég hatalma is, hogy megvédjen; de nem: akit állítólag szeret, azt bántják, gúnyolják, elkergetik.

És az ártatlan gyermek, fájdalmában arra kényszerülve, hogy vádoljon, görcsösen zokogva tördelte kezét.

- Elkergették! - kiáltotta a király. - Már másodszor hallom ezt a szót.

- Gyalázatos módon, felség! Láthatja, nincs más védelmezőm, mint Isten, nincs más vigaszom, mint az imádság, nincs más menedékem, mint a kolostor.

- Magáé lesz a palotám, magáé az udvarom. Ó, ne féljen többé semmitől, Louise, azok akik tegnap elkergették, holnap reszketni fognak maga előtt. Mit mondok, holnap? Már egy órával ezelőtt szitkozódtam, fenyegetőztem. Lesújthat villámom, amelyet még féken tartok. Louise, Louise! Borzalmas bosszút állok magáért. Vérkönnyekkel fognak fizetni a könnyeiért. Nevezze csak meg ellenségeit!

- Soha, soha!

- Akkor hogyan sújtsak le rájuk?

- Felségednek olyanokra kellene lesújtania, akik előtt karja lehanyatlana.

- Ó, nem ismer engem! - kiáltotta Lajos magánkívül. - Előbb pusztítanám el a királyságomat és átkoznám el családomat, mint hogy meghátráljak. Sőt még erre a királyi karra is lesújtánék, ha ez a kar olyan gyáva volna, hogy nem pusztítaná el mindazokat, akik a legszelídebb teremtés ellenségei lettek.

Mialatt ezeket a szavakat mondotta, Lajos csakugyan nagyot ütött öklével a tölgy válaszfalra, amely tompán megdörrent.

La Vallière elborzadt. Ennek a mindenható fiatalembernek a haragjában volt valami ellenállhatatlan és vészterhes, mert halálos lehetett, akár az égiháború.

A lányt, aki azt hitte, hogy fájdalmához nincs hasonló, legyőzte ez a fájdalom, amely fenyegetőzésben és indulatos cselekedetekben nyilvánult meg.

- Felség - mondotta -, utoljára könyörgök, távozzék. Ennek a magányos helynek a csendje máris új erőt öntött belém; nyugodtabbnak érzem magam Isten kezében; Isten olyan védelmező, aki előtt porba hullanak az apró emberi gonoszságok. Felség, még egyszer kérem, hagyjon magamra Istennel.

- Nos hát - kiáltotta Lajos -, mondja meg nyíltan, hogy soha nem szeretett, mondja, hogy az alázatosságom, a bánatom hízeleg büszkeségének, hogy nem sújtja le fájdalmam. Mondja, hogy Franciaország királya a maga számára nem olyan szerelmes többé, akinek gyengédsége boldoggá teheti, hanem zsarnok, akinek szeszélye gyökerestül kitépett szívéből minden érzést. Ne mondja, hogy Istent keresi, hanem mondja, hogy a király elől menekül. Isten nem kívánja, hogy meg nem másítható fogadalmakat tegyünk; Isten látja a töredelmet és a bánatot, megbocsát, azt akarja, hogy szeressünk.

Louise meggörnyedt a fájdalomtól, midőn ezeket a szavakat hallotta, amelyekre lánghullámok kezdtek keringeni ereiben.

- De hát nem hallotta? - kérdezte a királytól.

- Mit nem hallottam?

- Nem hallotta, hogy engem elkergettek és megvetnek?

- Udvarom legtiszteltebb, legimádottabb és legirigyeltebb hölgyévé fogom tenni.

- Bizonyítsa be, hogy még mindig szeret.

- Hogyan?

- Kerüljön el.

- Úgy fogom bebizonyítani, hogy nem hagyom el többé.

- Hát azt hiszi, hogy ezt el fogom tőnni, felség? Azt hiszi, engedni fogom, hogy hadat üzenjen egész családjának? Azt hiszi, beleegyezek, hogy miattam eltaszítsa magától anyját, feleségét és hűgát?

- Ahá, végre megnevezte őket! Tehát ők követték el a gonoszágot? A Mindenhatóra mondom, meg fogom büntetni őket!

- És épp ezért rémít el engem a jövő, ezért utasítok el mindent, ezért nem akarom, hogy bosszút álljon értem. Istenem, elég a könnyekből, elég a fájdalomból, elég a panaszból! Ó, sohasem fogok senkinek okot adni panaszra, könnyre, fájdalomra. Túlságosan sokat sóhajtoztam, sírtam, szenvedtem.

- És az én könnyeimet, az én fájdalmamat, az én panaszomat semmibe se veszi?

- Ne beszéljen velem így, felség, az égre kérem! Az égre kérem, ne beszéljen velem így. Minden bátorságomra szükségem van, hogy meg tudjam hozni az áldozatot.

- Louise, Louise, könyörgök neked! Uralkodj, parancsolj, állj bosszút, vagy bocsáss meg, de ne hagyj el!

- Pedig el kell válnunk egymástól, felség.

- Tehát egy kicsit sem szeretsz?

- Ó, Isten a tudója...

- Hazugság! Hazugság!

- Pedig, ha nem szeretném, felség, akkor hagynám, hogy tegyen, ahogy jónak látja, hagynám, hogy megbosszuljon; és cserébe a sértésért, amit elszenvedtem, elfogadnám a büszkeségnek azt az édes diadalát, amelyet felséged felajánl. Ám én, mint látja, még szerelmének édes kárpótlását sem fogadom el, a szerelmét, amely pedig az életem, mert hiszen meg akartam halni, mert azt hittem, hogy nem szeret többé.

- Hát igen, igen, most tudom, most ismerem fel: maga a legjámborabb, a legtiszteletreméltóbb nő. Senki sem méltó annyira nemcsak az én szerelmemre és tiszteletemre, hanem mindenki szeretetére és tiszteletére, mint maga. Nem is fognak senkit úgy szeretni, mint magát, Louise! Senki sem fog annyira uralkodni felettem! Esküszöm, hogy e pillanatban a világot mint az üveget törném össze, ha utamba állna. Azt parancsolja, hogy nyugodjam meg? Ám legyen, meg fogok nyugodni. Szelídséggel és enyhességgel akar kormányozni. Szelíd és kegyes leszek, Csak írja elő nekem, hogyan viselkedjem, engedelmeskedni fogok.

- Istenem, mi vagyok én, szegény lány, hogy olyan királynak, mint felséged, csak egy betűt is diktálhatnék?

- Maga az életem és a lelkem. Nem a lélek uralkodik-e a test felett?

- Ó, tehát szeret engem, kedves felség?

- Térdenállva, összekulcsolt kezekkel, minden erőmmel, amellyel Isten felruházott. Annyira szeretem, hogy csak egy szavába kerül, és az életemet is boldogan odaadom magáért.

- Szeret engem?

- Ó, nagyon.

- Akkor semmi egyebet nem kívánok a világon... A kezét, felség, és búcsúzzunk el egymástól. Megkaptam az élettől a teljes boldogságot, amit nekem rendelt a sors.

- Ó, nem! Ne mondd, hogy nincs mit kezdened az életeddel! A boldogságod nem a tegnap, nem a ma, hanem a holnap és a mindig! Tied a jövő, tied minden, ami az enyém! Félre az elválás gondolatával, félre a sötét kétségbeeséssel! A szerelem a mi Istenünk, reá áhítozik szívünk. Értem fogsz élni, mint ahogy én is érted fogok élni.

És a király térdbe hullott előtte, és kimondhatatlan elragadtatással, örömmel és hálával csókolta meg a leány ruhájának szegélyét.

- Ó, felség, felség, mindez álom!

- Miért álom?

- Mert nem térhetek vissza az udvarba. Mint száműzött, hogyan láthatnám viszont felségedet? Nem jobb-e kolostorba vonulnom, hogy itt szerelmének balzsamába temessem utolsó vallomását, szíve érzelmeinek utolsó megnyilvánulását?

- Száműzött, maga, Louise? - kiáltotta XIV. Lajos. - Ki száműzheti, ha én visszahívom?

- Ó, felség, valami, ami a királyok felett is uralkodik: a világ, a közvélemény. Gondolja meg: nem szerethet egy elűzött nőt, azt, akit anyja gyanúval mocskolt be, azt, akinek homlokára sógornője a szégyen bélyegét sütötte, mert ez a nő nem méltó felségedhez.

- Nem méltó hozzám az, aki az enyém?

- Úgy van, éppen ez az, felség: abban a pillanatban, amint felségedé, a kedvese méltatlanná válik.

- Igaza van, Louise, milyen gyengéd lélek maga! Nos hát, nem lesz száműzött.

- Ó, látszik, hogy felséged nem hallotta Madame-ot.

- Anyámhoz fogok fellebbezni!

- Ó, nem látta az édesanyját!

- Ő is? Szegény Louise! Tehát az egész világ maga ellen fordult?

- Igen, bizony, szegény Louise, aki már akkor meghajolt a vihar súlyától, mikor felséged jött, mikor felséged kettétörte.

- Ó, bocsásson meg!

- Tehát egyik ellenségemet sem fogja meglágyítani, higgye el, ennek a bajnak nincs ellenszere, mert én sohasem engedném meg, hogy indulatos vagy erőszakos legyen.

- Jó, Louise! Hogy bebizonyítsam, mennyire szeretem, fel fogom keresni Madame-ot.

- Felséged?

- Rá fogom bírni, hogy kijelentését visszavonja; kényszeríteni fogom reá!

- Kényszeríteni! Ó, nem, nem!

- Igaz, meg fogom lágyítani.

Louise a fejét rázta.

- Kérlelni fogom Madame-ot, ha kell - mondta Lajos. - Hinni fog aztán a szerelmemben?

Louise felnézett.

- Ó, értem soha, sohase alázza meg magát, hagyjon inkább meghalni.

Lajos elgondolkozott, az arca komoly kifejezést öltött.

- Ugyanúgy fogok szeretni, ahogy maga szeretett. Ugyanolyan sokat fogok szenvedni, amennyit maga szenvedett - mondotta -, ez lesz szemében a bűnhődésem. Ugyan, kisasszony, hagyjuk ezeket a kicsinyes megfontolásokat; legyünk nagyok, mint a fájdalomunk, legyünk erősek, mint a szerelmünk.

És e szavakkal karjába fogta a lányt, övként fonta karját a derekára.

- Egyetlen kincsem, életem, kövess engem! - kiáltotta.

A lány egy utolsó kísérletet tett, amellyel megfeszítette, nem minden akaratát, mert akarata le volt győzve, hanem minden erejét.

- Nem! - mondotta erőtlenül. - Nem, nem! Meghálnék szégyenletemben!

- Nem; mint királynő fog visszatérni! Senki sem tud távozásáról, csak D'Artagnan.

- Tehát elárult engem ő is?

- Hogyan?

- Megesküdött...

- Megesküdtem, hogy semmit sem szólok a királynak - felelte D'Artagnan, a félig nyitott ajtón át bedugva fejét. - Megtartottam eskümet, mert csak Saint-Aignan úrral beszéltem; nem tehetek róla, ha a király meghallotta. Ugye, felség?

- Igaz! Bocsásson meg neki, Louise - mondotta a király.

La Vallière elmosolyodott, és odakínálta a testőrnek karcsú, fehér kezét.

- D'Artagnan úr - szólt a király elragadtatva -, hozasson kocsit a kisasszony számára.

- Felség - felelte a testőrkapitány -, a kocsi kint várakozik.

- Ó, minden hű ember példaképe az én testőrkapitányom! - kiáltotta a király.

„Soká tartott, míg észrevetted” - mormogta magában D'Artagnan, bár hízelgett neki a bók.

La Vallière-t legyőzték: rövid tétovázás után tehetetlenül engedte, hogy királyi szerelmese elvezesse.

De az ajtóban, abban a pillanatban, midőn a fogadószobát el kellett volna hagynia, kitépte magát a király karjából, visszatért a kőfeszülethez, megcsókolta, és így szólt:

- Istenem! magadhoz vontál engem; én Istenem! visszataszítottál, de a te kegyelmednek nincs határa. Ha azonban majd visszatérek, felejtsd el, hogy eltávoztam; mert ha visszatérek hozzád, ez azért fog történni, hogy többé sohase hagyjalak el.

A király felzokogott.

D'Artagnan egy könnyet morzsolt szét a szemében.

Lajos magával húzta a fiatal nőt, besegítette a kocsiba, és melléültette D'Artagnant.

Maga pedig lóra ült, sebes vágtában indult a Palais-Royalba, és megérkezésekor rögtön üzent Madame-nak, hogy fogadná-e egy rövid beszélgetésre.

169
Madame-nál

Abból a módból, ahogy a király elbocsátotta a követeket, a legkevésbé éleslátó emberek is háborúra következtettek.

Maguk a követek, akik a botránykrónikát kevésbé ismerték, magukra vonatkoztatták a királynak azt a híres mondását, hogy: „Ha nem vagyok ura magamnak, akkor majd úr leszek azok felett, akik megbántanak!”

Franciaország és Hollandia szerencséjére, Colbert a követek után ment, hogy némi magyarázattal szolgáljon; a királynék azonban, és Madame, akik pontosan voltak értesülve arról, ami a házukban történik, a fenyegető szavak hallatán félelemmel és bosszúsággal eltelve hagyták el a dolgozószobát.

Különösen Madame érezte, hogy rá fog zúdulni a királyi harag, és mert bátor és módfelett gögös volt, ahelyett, hogy az anyakirálynénál keresett volna segítséget, a lakosztályába vonult, ha nem is aggodalom nélkül, de azzal a szándékkal, hogy fel fogja venni a harcot. Ausztriai Anna időnkint futárokat küldött ki, hogy megtudja, visszatért-e már a király.

Az, hogy az egész palota hallgatott a történekekről, Louise pedig eltűnt, baljós jel volt mindenki szemében, aki az uralkodó heves vérmérsékletét és büszkeségét ismerte.

Madame-ot azonban nem ingatták meg a suttogások, bezárkózott lakosztályába, magához hívatta Montalais-t, és a legkevésbé sem felindult hangon elcsevegett vele az eseményről. Abban a pillanatban, amikor az ékesen szóló Montalais kellő szónoki óvatossággal levonta következtetéseit, és Madame-ot a kölcsönös előnyök alapján türelmességre intette, megjelent Madame-nál Malicorne, hogy a király nevében kihallgatást kérjen a hercegnőtől.

Montalais derék barátjának arcán a legélénkebb izgalom jelei látszottak. Nem lehetett kételkedni benne: a megbeszélés, amit a király kér, a legérdekesebb fejezet lesz a királyok és férfiak szívügyeinek ebben a történetében.

Madame-ot nyugtalanította a király megjelenése; nem számított rá ilyen hamar, különösen arra nem volt elkészülve, hogy Lajos közvetlen lépéseket tesz majd.

A nők, akik közvetett módon olyan jól viselnek hadat, mindig kevésbé erősek és ügyesek, ha szemtől szemben kell a harcot felvenniük.

Madame, mint mondtuk, nem tartozott azok közé, akik meghátrálnak, éppen ellenkező hibája vagy jó tulajdonsága volt.

Túlságba vitte a bátorságot, úgyhogy a hír, amelyet Malicorne hozott, olyan hatással volt rá, mint a kürtszó, amely az ellenségeskedés megkezdésére adja meg a jelt. Büszkén felvette a kesztyűt.

Öt perc múlva a király felment a lépcsőn.

Arca kipirult a gyors lovaglástól. Poros és zilált ruházata annyira ellentétben volt Madame friss és gondosan elrendezett öltözetével, hogy a hercegnő arca elsápadt a pirosító alatt...

Lajos minden bevezető beszéd nélkül leült. Montalais elpárolgott.

Madame leült a királlyal szemben.

- Húgom - mondotta Lajos -, tudja-e, hogy La Vallière kisasszony ma reggel elmenekült lakásáról, és hogy fájdalomában és kétségbeesésében egy kolostorba menekült?

A király hangja sajátságosan megindult volt, midőn ezeket mondta.

- Ezt most felségedtől tudtam meg - felelte Madame.

- Azt hittem, hogy már ma reggel megtudta, midőn a követeket fogadtam.

- Izgalma ugyan elárult valamit, felség: kitaláltam, hogy rendkívüli dolog történhetett, de pontosan nem tudtam, mi az.

A király nyílt volt és célra tört.

- Húgom - mondotta -, miért küldte el La Vallière kisasszonyt?

- Mert szolgálatával nem voltam megelégedve - felelte Madame ridegen.

A király arca bíborvörös lett, és a szeme lángokat lövellt, amit Madame, minden bátorsága ellenére is, alig bírt elviselni.

Lajos azonban türtőztette magát, és így szólt:

- Olyan jólelkű asszonynak, mint húgom, erősebb okra van szüksége ahhoz, hogy egy fiatal lányt elkergessen, és hogy ezzel szégyent hozzon a lány és egész családja fejére. Tudja, hogy a város szemmel tartja az udvarhölgyek viselkedését. Udvarhölgyet elküldeni annyit jelent, hogy az a nő bűnt követett el, vagy legalábbis nagy hibát. Mi tehát La Vallière kisasszony bűne vagy hibája?

- Minthogy felséged La Vallière kisasszony védelmezőjéül szegődött - felelte Madame hidegen -, olyan magyarázatokkal fogok szolgálni, amilyeneket jogom volna megtagadni bárkitől.

- Még a királytól is? - kiáltotta Lajos haragos mozdulattal.

- Felséged a húgának nevezett, de a saját házámban vagyok.

- Egyre megy - felelte a fiatal uralkodó, s szégyenkezett, amiért elragadtatta magát -, nem mondhatja, asszonyom, és senki sem mondhatná el birodalmamban, hogy joga volna tőlem megtagadni a magyarázatot.

- Mivel így fogja fel a dolgot - mondotta Madame komor haraggal -, meg kell hajolnom, és hallgatnom kell felséged előtt.

- Nem, ne kerteljünk.

- A pártfogás, amelyben felséged La Vallière kisasszonyt részesíti, tiszteletre kötelez.

- Ne kerteljünk, megmondottam. Jól tudja, hogy mint a francia nemesség feje, minden nemesembernek felelősséggel tartozom családja becsületéért. Akár La Vallière kisasszonyt űzi el, akár bárki mást...

Madame vállat vont.

- Ismétlem, akár bárki mást - folytatta a király -, és mert ezt a leányt megfosztja becsületétől, ha így jár el, magyarázatot kérek, avégből, hogy az ítéletet jóváhagyjam vagy helytelenítsem.

- Hogy helytelenítse az ítéletemet! - kiáltotta Madame fennhéjázóan. - Hogyan? Ha elűztem a házámból kíséretem egyik tagját, azt kívánná, hogy visszafogadjam?

A király hallgatott.

- Ez nemcsak túlkapás volna, felség, hanem az etikett megsértése is.

- Madame!

- Ó, én mint nő fellázadnék az ilyen méltatlan bánásmód ellen, mert nem volnék, többé a felséged családjából való hercegnő, egy király leánya, utolsó teremtés volnék, kevesebb, mint egy elkergetett szolgáló.

A király felugrott dühében.

- Nincs szíve, kő van a szíve helyén - kiáltotta. - Ha így jár el velem szemben, hadd cselekedjem én is ugyanilyen szigorral.

A csatában néha az eltévedt golyó is talál. Ez a néhány szó, amit a király nem szándékosan mondott, megsebezte, s egy pillanatra megrendítette Madame-ot, mert attól kellett tartania, hogy előbb vagy utóbb megtorolják cselekedetét.

- Végül is, felség, magyarázza meg szavait - mondotta Madame.

- Azt kérdeztem, asszonyom, hogy mit vétett kegyednek La Vallière kisasszony?

- A legügyesebb cselszövő, akit ismerek; az ő műve, hogy két jóbarát párbajt vívott egymással: az udvarban olyan szemérmetlen kifejezésekkel beszéltet magáról, hogy az emberek ráncba vonják homlokukat, ha csak a nevét hallják.

- La Vallière kisasszony? - kiáltotta a király.

- Képmutató teremtés; szelíd külseje alatt ravasz és fekete lélek rejlik.

- La Vallière kisasszony?!

- Felséged tévedhet, de én jól ismerem: képes harcra ingerelni egymás ellen a legjobb rokonokat és a legmeghittebb barátokat is. Láthatja felséged, máris mennyi viszály magvát hintette el miköztünk is.

- Tiltakozom...

- Fontolja meg jól felséged: a legjobb egyetértésben éltünk, és ő a jelentéseivel, alaptalan panaszaival ellenem hangolta felségedet.

- Esküszöm, hogy sohasem jött elkeseredett szó az ajkára; esküszöm, amikor haragra lobbantam, nem engedte, hogy bárkit megfenyegessek, esküszöm, hogy nincs nála odaadóbb, tiszteletteljesebb barátnője!

- Barátnőm! - szólt Madame a mély megvetés hangján.

- Vigyázzon, asszonyom, elfelejti, hogy megsértett, és hogy e pillanattól kezdve minden különbség kiegyenlítődik. La Vallière kisasszony az lesz, amivé én akarom tenni, és holnap, ha úgy tartja kedvem, arra is el lehet készülve, hogy trónra ültetem.

- Akkor sem erre született, és felséged csak a jövőjét tudja megváltoztatni, a múltját nem.

- Asszonyom, magához én csak előzékeny és udvarias voltam; ne akarja eszembe juttatni, hogy én vagyok az úr.

- Felséged ezt már kétszer is említette, és volt szerencsém megjegyezni, hogy meghajlok akarata előtt.

- Beleegyezik tehát, hogy La Vallière kisasszony visszatérjen szolgálatába?

- Minek, felség, ha úgylis trónnal akarja megajándékozni? Én kevés vagyok ahhoz, hogy ilyen hatalmat pártfogoljak.

- Hagyja el ezt a rosszindulatú, megvető viselkedést. Bocsásson meg neki a kedvemért.
- Soha!
- Harcra ingerel családom ellen?
- Nekem is van családom, amelyhez menekülhetek.
- Fenygetni akar, vagy ennyire megfélemlszik magáról? Azt hiszi, hogy a családja pártfogolná, ha sértésekre ragadtatná magát?
- Remélem, nem fog olyasmire kényszeríteni, felség, ami nem méltó rangomhoz.
- Reméltem, hogy emlékezni fog barátságunkra, és mint fivérével fog bánni velem.

Madame egy pillanatig hallgatott.

- Ha egy jogtalan kérését megtagadom, felség, ez nem jelent annyit, hogy többé nem ismerem el fivéremnek.
- Jogtalan kérésemet?
- Ó, felség, ha elmondanám mindenkinek, hogyan viselkedett La Vallière, ha a királynék megtudnák...
- Ugyan, ugyan, Henriette, hallgasson a szívére. Emlékezzék rá, hogy valaha szeretett engem, emlékezzék rá, hogy az embernek ugyanolyan irgalmasnak kell lennie, mint amilyen a Legfőbb Bíró. Ne legyen hajthatatlan másokkal szemben, bocsásson meg La Vallière-nek.
- Nem tudok megbocsátani, mert megsértett.
- De az én kedvemért.
- Felsőged kedvéért mindent megteszek, ezt az egyet kivéve.
- Tehát a végső kétségbeesést tanácsolja nekem... A gyenge emberek utolsó eszközéhez kényszerít nyúlni, azt tanácsolja, hogy feldühödjek, hogy szabadjára engedjem haragomat?
- Felsőged, azt tanácsolom, hogy térjen észre.
- Hogy észre térjek?... Nincs többé eszem, húgom!
- Felsőged, kegyelem!
- Húgom, irgalom! Első ízben könyörgök valamiért, már csak magában van minden reményem, húgom.
- Ó, felség, sír?
- A dühtől sírok, a megaláztatástól. Én, a király, kénytelen vagyok megalázkodni és kérni. Egész életemben irtózni fogok ettől a pillanattól. Egy pillanat alatt több bánatot szenvedtetett el velem, húgom, mint amennyire az élet legsúlyosabb csapásai esetén számítottam.

A király most felállt, és szabad folyást engedett könnyeinek, amelyek csakugyan a düh és a szégyen könnyei voltak.

Madame-ot ugyan nem hatotta meg, mert a legjobb nők sem ismernek szánalmat, ha megsértették büszkeségüket, de attól félt, hogy ezek a könnyek magukkal ragadják mindazt, ami a király szívében emberi.

- Parancsoljon velem, felség - mondotta -, és mert szívesebben aláz meg engem, mint saját magát, ámbár az én megaláztatásom nyilvános, és felségednek csak én vagyok tanúja, beszéljen, engedelmeskedem a királynak.

- Nem, nem, Henriette - kiáltotta a király a hálától egészen elragadtatva -, csak a fivérének engedett!

- Már nincs fivérem, mert engedelmeskedem.

- Akarja hálából egész királyságomat?

- Hogy tud szeretni, ha szeret, felség!

Lajos nem felelt; megragadta Madame kezét és elborította csókjaival.

- Tehát ismét magához fogadja a szegény leányt, megbocsát neki, elismeri, hogy szelíd, becsületes lelkű nő?

- Házamban fogom tartani.

- Nem; ismét megajándékozza barátságával, kedves Henriette.

- Nem szerettem őt soha.

- Nos hát, ugye, kedves Henriette, irántam való szeretetből jól fog bánni vele?

- Legyen! Úgy fogok bánni vele, mint felséged kedvesével.

A király felállt. Ezzel a végzetesen elejtett szóval Madame lerontotta áldozatának minden érdemét. A király többé nem volt adósa semmivel.

Vérig sértve, halálosan megsebezve, így felelt:

- Köszönöm, asszonyom, sohasem fogom elfelejteni a szolgálatot, amelyet nekem tett.

Szertartásos udvariassággal meghajolt, és elment.

Egy tükör előtt elhaladva megpillantotta vörös szemét, és haragosan dobbantott.

De már késő volt: Malicorne és D'Artagnan, akik az ajtóban álltak, látták a szemét.

„A király sírt” - gondolta magában Malicorne.

D'Artagnan tiszteletteljesen odalépett Lajoshoz, és halkán így szólt:

- Felség, a kis lépcsőt kell választania, hogy lakosztályába visszatérjen.

- Miért?

- Mert az országút porának nyoma meglátszik arcán. Menjen, felség, menjen!

„Az ántiját! - gondolta magában D'Artagnan, midőn a király úgy engedelmeskedett, mint egy gyermek - jól vigyázzanak magukra, akik megríkatják azt a nőt, aki miatt a király sírt.”

La Vallière kisasszony zsebkendője

Madame nem volt gonosz, csak elragadta a harag.

A király nem volt oktalan, csak szerelmes volt.

Alighogy megkötötték ezt a megegyezésfélét, amelynek eredményeként La Vallière-t visszahívták az udvarhoz, mind a két fél nyerni akart a vásáron.

A király a nap minden pillanatában látni akarta La Vallière-t.

Madame, aki a kínos jelenet óta érezte a király neheztelését, nem akarta harc nélkül átengedni La Vallière-t.

Madame tehát akadályokat gördített a király minden lépése elé.

Így aztán a királynak, ha kedvese közelében akart lenni, udvarolnia kellett a sógornőjének.

Erre a tervre építette fel Madame az egész politikáját.

Mivel pedig segítőtársat keresett magának, és Montalais-ra esett a választása, a király, valahányszor a hercegnőt fölkereste, ostromzár alá került. Körülfogták és nem tágitottak mellőle. Madame a királlyal való beszélgetéseiben annyi bájt, szellemet fejtett ki, hogy mindent és mindenkit elhomályosított.

Később Montalais váltotta fel. Végül is kiállhatatlannak találta őt a király.

De ő csak erre várt.

Ekkor ugyanis harcba küldte Malicorne-t, s az módot talált rá, hogy elmondja a királynak: van az udvarnál egy nagyon szerencsétlen fiatal leány.

A király megkérdezte, hogy ki az.

Malicorne azt felelte, hogy Montalais kisasszony.

A király pedig kijelentette, hogy csak helyes, ha szerencsétlen az a nő, aki másokat is szerencsétlenné tesz.

Malicorne megmagyarázta a helyzetet, Montalais kisasszony utasításának megfelelően.

A királynak kinyílt a szeme. Észrevette, hogy amint ő, a király megjelenik, Madame is rögtön feltűnik, hogy Madame a folyosókon ólálkodik, míg a király el nem távozott, és elkíséri, mert fél, hogy valamelyik udvarhölgyével szóba elegyedik az előszobában.

Egy este Madame még tovább ment.

A király a hölgyek társaságában ült, és kezében, a kabátja ujja alá rejtve levelet rejtegetett, amelyet La Vallière kezébe akart csúsztatni.

Madame kitalálta szándékát a levéllel. Bajos lett volna megakadályozni a királyt, hogy oda menjen, ahova akar.

De meg kellett akadályoznia, hogy a király odaléphessen La Vallière-hez, üdvözölhesse őt, és a levelet a legyezője mögé vagy zsebkendőjébe csempészhesse.

A király, aki szintén mindent megfigyelt, sejtette, hogy kelepécét állítottak neki.

Fölkelt helyéről, karosszékét kényeskedés nélkül átvitte Châtillon kisasszony mellé, és eltréfálkozott vele.

A társaság rímeket rögtönzött. A király Châtillon kisasszonytól Montalais-hoz, aztán Tonnay-Charente kisasszonyhoz ment.

Ezzel az ügyes taktikával egyszerre csak La Vallière mellé került, akit teljesen eltakart.

Madame úgy tett, mintha nagyon el volna merülve munkájában, szőnyeghímzése fölé hajolt és virágdíszítményének rajzát javítgatta.

A király odamutatta La Vallière-nek a fehér borítékú levél csücskét, és Louise kiteregette zsebkendőjét; tekintete mintha ezt mondta volna: „Rejtse a levelet zsebkendőmbe.”

A király most a maga zsebkendőjét karosszékére tette, és ügyesen a földre ejtette.

Erre aztán La Vallière a saját zsebkendőjét csúsztatta a király karosszékére. A király feltűnés nélkül elvette, belecsempészte a levelet, aztán a zsebkendőt visszatette a karosszékre.

La Vallière kisasszonynak épp csak annyi ideje maradt, hogy kezét kinyújtsa az értékes tartalmú zsebkendőért.

De Madame mindent látott.

Így szólt Châtillon kisasszonyhoz:

- Châtillon, legyen szíves, vegye föl a király zsebkendőjét a szőnyegről.

A leány tüstént engedelmeskedett: a király elmozdult helyéből, La Vallière zavarba jött, és látható lett a másik zsebkendő a király karosszékén.

- Ó, bocsánat! Felségednek két zsebkendője van - szólt a leány.

A király most kénytelen volt La Vallière zsebkendőjét is zsebre tenni a magáéval együtt. Ezen a fordulaton a király megnyerte a szerelmese zsebkendőjét, de La Vallière elvesztett egy négysoros verset, amelyen a király tíz órát dolgozott, s amely - csak neki magának - talán egy hosszú költeménnyel ért fel.

Következésképp a király haragudott, La Vallière pedig kétségbe volt esve.

Ezt a dolgot lehetetlen volna leírni.

De ekkor hihetetlen esemény történt.

Amikor a király eltávozott, hogy hazamenjen, az előszobában ott találta Malicorne-t, aki, nem lehet tudni, hogyan, már értesült mindenről.

A Palais-Royal előszobái természetesen sötétek, és este Madame-nál nem nagyon törődtek a világítással; az előszobák tehát rosszul voltak világítva.

A király szerette ezt a homályt. Általános igazság, hogy a szerelem, amelyben ész és szív állandóan lánghat, nem szereti a fényt, a tüzet egyebüktől, csak a szívben és a kedélyben.

Az előszoba tehát sötét volt; egyetlen apród vitte a fáklyát őfelsége előtt.

A király lassan lépkedett, visszafojtva haragját.

Malicorne elment a király mellett, de oly közel hozzá, hogy csaknem súrolta, és mély alázattal bocsánatot kért őfelségétől, de Lajos rosszkedvében volt, s lehordta Malicorne-t, aki aztán nesztelenül elpárolgott.

Lajosnak ezen az estén némi perpatvara volt feleségével, aztán lefeküdt, és másnap, dolgozószobájába menet, kedve támadt, hogy megcsókolja La Vallière zsebkendőjét.

Belső inasát hívta:

- Hozza be - mondta neki - azt a kabátot, amit tegnap viseltem, de vigyázzon, hozzá ne nyúljon semmihez, ami a kabátban van.

Parancsát teljesítették, és a király maga kutatta át zsebeit. Egyetlen zsebkendőt talált bennük, a magáét. La Vallière-é eltűnt.

Mialatt a király találgatásokba és gyanúsításba merült, levelet hoztak neki La Vallière-től. A levélben ez volt:

Milyen szeretetreméltó, drága Felség, hogy ilyen szép verset küld nekem!
Szerelme mily leleményes és kitartó! Hát lehet felségedet nem szeretni?!

„Mit jelent ez? - gondolta magában a király. - Ez csak félreértés lehet...”

- Keressen még egy másik zsebkendőt is - mondta hangosan az inasának -, mert a zsebemben még kell lennie. Ha nem találja, vagy ha hozzá mert nyúlni...

A király meggondolta magát. Egy zsebkendő elvesztéséből nem csinálhat állami ügyet, különben egész krónikára való mendemondát indít meg, tehát így szólt:

- Abban a zsebkendőben fontos jegyzetem volt, amely a hajtások közé csúszott.

- De felség - felelte a belső inas -, felségednek csak egy zsebkendője volt, és az itt van.

- Igaz - szólt Lajos fogcsikorgatva -, igaz! Mily boldogok a szegények! Mily boldog az az ember, aki maga veheti ki zsebéből a zsebkendőjét és a leveleit.

Újra elolvasta La Vallière levelét, és azon töprengett, milyen véletlen folytán kerülhetett a négysoros vers Louise kezébe. Utóirat is volt a levélhez:

Futárja útján küldöm ezt a küldeményéhez annyira nem méltó választ.

- Hála Istennek, most legalább megtudok valamit - mondta a király örömmel magában. - Ki van kinn? - szólt hangosan. - Ki hozta nekem ezt a levelet?

- Malicorne úr - felelte félénken a szobainas.

- Küldje be.

Malicorne belépett.

- La Vallière kisasszonytól jön? - kérdezte Lajos és felsóhajtott.

- Onnan, felség.

- És vitt valamit tőlem La Vallière kisasszonynak?

- Én, felség?

- Igen, maga.

- Nem én, felség, egyáltalában nem.

- Pedig La Vallière kisasszony szó szerint ezt írja.

- Ó, felséges uram, La Vallière kisasszony téved.

A király homlokát ráncolta:

- Micsoda tréfa ez? - szólt. - Magyarázza meg, miért nevezi magát az én futáromnak La Vallière kisasszony? Mit vitt a hölgynek? Feleljen gyorsan, uram.

- Felség, én mindössze egy zsebkendőt vittem La Vallière kisasszonynak, ennyi az egész.

- Egy zsebkendőt?... Miféle zsebkendőt?

- Felséges uram, tegnap, legnagyobb sajnálatomra, nekiütköztem felségednek, amit egész életemben annál is inkább sajnálni fogok, mert felséged legmagasabb rosszallását vontam magamra. Abban a pillanatban szinte megdermedtem kétségbeesésemben, felséged pedig sokkal távolabb járt már, semhogy meghallhatta volna mentegetőzésemet. Ugyanakkor a földön egy fehér tárgyat pillantottam meg.

- Igazán? - szólt a király.

- Lehajoltam: egy zsebkendő volt. Egy pillanatig arra gondoltam, hogy amikor beleütköztem felségedbe, én idéztem elő, hogy ez a zsebkendő kihulljon felséged zsebéből. De amikor tisztelteljesen megtapogattam, monogramot éreztem és ez La Vallière kisasszony monogramja volt. Azt kellett hinnem, hogy La Vallière kisasszony érkezésekor elejthette a zsebkendőt, és sietve visszaadtam neki, amikor távozott; higgye meg, felséges uram, kérve kérem, hogy csak ezt adtam át La Vallière kisasszonynak.

Malicorne annyira együgyűen, kétségbeesetten és alázatosan viselkedett, hogy a királynak valóságos gyönyörűsége tellett meghallgatásában.

Hálás volt neki a szerencsés véletlenért, mintha Malicorne a legnagyobb szolgálatot tette volna neki.

- Most már másodszor találkozom magával szerencsés körülmények közt, uram - mondta a király -, számíthat barátságomra.

A valóság egyszerűen az volt, hogy Malicorne oly virtuóz módon lopta ki a király zsebéből a zsebkendőt, hogy Párizs városának bármely zsebmetszője megirigyelhette volna érte.

Madame sohasem tudta meg ezt a történetet. De Montalais kisasszony rajta volt, hogy La Vallière megsejtse, és La Vallière később elmondta a királynak, aki roppant jót kacagott rajta, és kijelentette, hogy Malicorne a nagy politikusok közé tartozik.

XIV. Lajosnak igaza volt, és tudjuk, hogy Lajos jó emberismerő volt.

Amelyben kertészekről, létrákról és udvarhölgyekről esik szó

Sajnos, a csodák nem tartottak örökké, ellenben Madame rosszkedve tartós maradt.

Nyolc nap múlva a király már rá sem nézhetett többé La Vallière-re úgy, hogy tekintete ne találkozott volna egy gyanakvó tekintettel.

Ha közös sétát indítványoztak, akkor Madame, hogy elkerülje az esőben vagy a király tölgy-fája alatt történt jelenetet, nyomban gyöngélkedni kezdett, s a gyöngélkedés következtében nem távozott lakosztályából, és udvarhölgyei is otthon maradtak.

Éjjeli látogatás szóba sem jöhetett, az teljes lehetetlenség volt.

E tekintetben a király már az első napokban fájdalmas vereséget szenvedett.

Mint Fontainebleau-ban, most is magával vitte Saint-Aignant, és átment La Vallière-hez, de csak Tonnay-Charente kisasszonyt találta ott, aki nyomban tüzet s tolvajt kiáltott, úgyhogy a komornák, felügyelők és apródok egész serege sietett elő, és Saint-Aignant, aki egyedül maradt, hogy elmenekült urának becsületét megmentse, az anyakirályné és Madame részéről igen szigorú fejmosásban részesült.

Ezenkívül másnap két kihívást is kapott a Mortemart családtól.

A királynak kellett közbelépnie.

A félreértés abból származott, hogy Madame hirtelen megváltoztatta az udvarhölgyei lakosztályát, és La Vallière és Montalais azt a parancsot kapták, hogy úrnőjük szobájában aludjanak.

Tehát a király és La Vallière kisasszony közt semmi sem volt többé lehetséges, még a levelezés sem: írni az olyan változékonyság jóságos, az olyan árgus szemek láttára, mint a hercegnőé, a legnagyobb veszedelmet jelentette volna.

Elképzeltető, hogy ezektől a túsúrásoktól milyen szakadatlan ingerültség és fokozódó düh állapotába került az oroszlán.

A király azzal csillapította heves vérét, hogy utat-módot keresett, de mivel sem Malicorne, sem pedig D'Artagnan előtt nem nyilatkozott róluk, nem talált utat-módot.

Malicorne hébe-hóba ugyan vetett egy-egy bátorító pillantást a királyra, hogy bizalmas vallomásra bírja.

A király eleinte kapott is rajta, de csakhamar, akár szégyenérzésből, akár bizalmatlanságból, nem harapott rá többé a horogra.

Így például, midőn egy este a király a kerten át ballagott, és szomorúan nézett fel Madame ablakaira, Malicorne egy puszpángbokor mellett heverő létrába botlott, és így szólt Manicamp-hoz, aki vele együtt a király mögött lépkedett, s nem ütközött bele semmibe, és mit sem látott:

- Nem látta, hogy egy létrába botlottam és majdnem elestem?
- Nem! - felelte Manicamp szórakozottan, mint mindig. - De úgy látom, mégsem esett el.
- Mindegy, azért mégis veszedelmes dolog, hogy a létrákat itt hagyják heverni.
- Bizony, az ember megsérülhet, különösen, ha szórakozott.

- Nem erről beszélek, inkább azt akarom mondani, hogy veszedelmes, ha az udvarhölgyek ablakai alatt létrák hevernek.

Lajos alig észrevehetően megremegett.

- Hogyan? - kérdezte Manicamp.

- Beszéljen hangosabban - súgta Malicorne, meglökve Manicamp karját.

- Hogyan? - kérdezte Manicamp hangosabban.

A király fülelt.

- Látja - szólt Malicorne -, ez itt például egy tizenkilenc láb magas létra, vagyis éppen olyan magas, hogy az ablak párkányáig ér.

Manicamp felelet helyett gondolatokba merült.

- Hát kérdezze már meg tőlem, melyik ablak párkányáig - súgta neki Malicorne.

- Melyik ablakot gondolja? - kérdezte hangosan Manicamp.

- Madame ablakait.

- Ejha!

- Ó, nem azt mondom én, hogy bárki be merne mászni a hercegnőhöz, hanem Madame lakosztályában csak egy vékony válaszfallal elkülönítve alszik La Vallière és Montalais kisasszony, és mindkettő csinos nő.

- Csak vékony válaszfal van köztük? - kérdezte Manicamp.

- Látja ott azt a meglehetősen erős világosságot Madame lakosztályában? Látja azt a két ablakot?

- Látom.

- És azt a vele szomszédos ablakot ott, amelyik gyengébben van kivilágítva, azt is látja?

- Nagyon jól látom.

- Az az udvarhölgyek szobájának ablaka. Látja, meleg van, La Vallière kisasszony éppen most nyitja ki az ablakát: egy vakmerő szerelmes sok mindent elmondhatna neki, ha sejtelve volna erről a tizenkilenc láb magas létráról itt, amely éppen az ablak párkányáig ér.

- Igen ám, de nincs egyedül, mint említette; együtt lakik Montalais-val.

- Montalais kisasszony nem számít; gyermekkori barátnője, nagyon hűséges hozzá, valóságos kút, az ember minden eltemetni való titkát beledobhatja.

A király ebből a beszélgetésből egy szót sem szalasztott el. Sőt Malicorne azt is észrevette, hogy lassítja lépteit, hadd legyen ideje szavai befejezésére.

Mikor az ajtóhoz értek, Malicorne kivételével mindenkit elbocsátott a király.

Ezen senki sem csodálkozott, hiszen tudták, hogy a király szerelmes, és azzal gyanúsították, hogy a holdfényben verseket ír.

És ha most nem is volt holdvilágos este, ezért a király mégis írhatott verseket.

Mindenki eltávozott.

A király most Malicorne-hoz fordult, aki alázatosan várta, hogy Lajos megszólítsa.

- Malicorne úr, mit mondott az imént valami létráról? - kérdezte.

- Én, felség, én létráról beszéltem?

És Malicorne égnek emelte szemét, mintha elszállott szavait akarná újból elfogni.

- Igen, egy tizenkilenc láb magas létráról.

- Ó, tudom már, felség, igaz; de csak Manicamp úrral beszéltem róla, s egy szót sem szólok, ha csak sejtem is, hogy felséged is meghallhatja.

- És akkor miért nem szólt volna?

- Mert nem akartam volna, hogy megdorgálják a kertészt, aki ottfelejtette a létrát... szegény ördögöt.

- Legyen nyugodt... Mondja hát, mi van ezzel a létrával?

- Akarja látni felséged?

- Akarom.

- Mi sem könnyebb ennél; ott van, ni!

- A bokrok mellett?

- Úgy van.

- Mutassa meg!

Malicorne megfordult, és a létrához vezette a királyt.

- Itt van, felség - szólt.

- Húzza csak egy kissé előre!

Malicorne kihúzta a létrát a fasorba.

A király végiglépdelt a létra mentén.

- Hm! - szólt... - Azt mondja, hogy tizenkilenc láb hosszú?

- Annyi, felség.

- Tizenkilenc láb, az sok; nem hinném, hogy olyan hosszú volna.

- Így szemre nehéz megítélni, felség. Ha ez a létra egy fa vagy fal mellett állna, jobban látnánk, mert sokat segítene az összehasonlítás.

- Ó, az mindegy, Malicorne úr, alig hiszem, hogy ez a létra tizenkilenc láb.

- Én tudom, hogy felséged szemmértéke milyen biztos, és mégis fogadni mernék rá, hogy annyi.

A király fejét rázta.

- Van egy csálhatatlan ellenőrzési módszer - szólt Malicorne.

- És mi az?

- Mindenki tudja, felség, hogy a palota földszintje tizennyolc láb magas.

- Helyes, ezt mindenki tudja.

- Nos, felség, ha a létrát a falhoz támasztják, abból meg lehet állapítani.

- Igaz.

Malicorne könnyedén, mint a pelyhet, felemelte a létrát, és a falhoz támasztotta.

Véletlenségből vagy szándékosan, de éppen La Vallière kisasszony szobájának ablakát választotta kísérletéhez.

A létra éppen a párkányszegélyig, vagyis az ablakkönyöklőig ért fel, úgyhogy az utolsó előtti fokon álló férfi, középtermetű férfi is, mint a király, igen könnyen érintkezésbe juthatott a szoba lakóival, vagyis inkább lakónőivel.

Amint Malicorne a létrát felállította, a király abbahagyva azt a kis komédiát, amit addig játszott, megindult fölfelé, Malicorne pedig tartotta a létrát. De alig tette meg a király légi útjának a felét, a kertben megjelent a svájci őrség egyik őrjárata, és éppen a létrának tartott.

A király szélesebben lejtött, s a bokrok közé rejtőzött.

Malicorne megértette, hogy fel kell magát áldoznia. Ha ő szintén elrejtőzik, akkor addig fognak keresni, míg vagy őt, vagy a királyt, vagy talán mindkettőjüket meg nem találják.

Jobb, ha egyedül őt találják meg.

Ennélfogva Malicorne oly ügyetlenül rejtőzött el, hogy egyedül őt fogták el.

Mihelyt elfogták, az őrségre vitték; az őrségen megnevezte magát, és amint megnevezte magát, felismerték.

Közben a király, bokorról bokorra osonva, megalázva, de kivált roppantul bosszankodva, elérte lakosztályának kis kapuját.

Már csak azért is bosszús volt, mert a letartóztatással járó lármára Montalais és La Vallière megjelent az ablakban, sőt Madame is megjelent a maga ablakában, kezében két gyertyával, és érdeklődött, hogy mi történt.

Ezalatt Malicorne D'Artagnanra hivatkozott. Malicorne hívására D'Artagnan elősietett.

De hiába igyekezett Malicorne azon, hogy tettének indokait megértesse vele, hiába értette meg D'Artagnan, hiába adott a két finom és találékony szellemű férfi más fordulatot a kalandnak; Malicorne nem tehetett mást: bele kellett törődnie, hogy állítólag be akart mászni Montalais kisasszonyhoz, amiként Saint-Aignan is rajta száradt, hogy be akarta törni Tonnay-Charente kisasszony ajtaját.

Madame hajthatatlan volt, mégpedig két okból, először azért, mert ha Malicorne éjnek évadján csakugyan be akart hozzá mászni az ablakon keresztül egy létrán, hogy Montalais-val találkozzék, az Malicorne részéről büntetendő kísérlet, és meg is kell érte büntetni.

Másodszor, ha Malicorne nem a saját nevében járt el, hanem mint közvetítő La Vallière és egy másik személy között, akit Madame nem akart megnevezni, bűne annál nagyobb volt, mert nem játszott közre benne a szenvedély, amely mindent megmagyaráz.

Madame tehát óriási lármát csapott, Malicorne-t elűzette férje házából, s meg sem gondolta szegény elvakult nő, hogy Malicorne és Montalais a kezükben tartják a Guiche grófnál tett látogatása és más kényes ügyei miatt.

Montalais megdühödött, s nyomban bosszút akart állni, Malicorne ellenben bebizonyította neki, hogy a király támogatása felér bármiféle kegyvesztettséggel, és nagyon szép dolog a királyért szenvedni.

Malicorne-nak igaza volt, s bár Montalais nő volt, s inkább tízszeresen az, mint egyszeresen, mégis meg tudta őt győzni nézetének helyességéről.

Egyébként a király, siessünk megjegyezni, hozzájárult a vigasztalódáshoz.

Először is, Malicorne-nak ötvenezer frankot fizettetett ki kártalanításul elveszett állásáért.

Másodszor, a saját udvartartásában alkalmazta őt, boldogan, hogy ily módon bosszút állhat Madame-on mindazért, amit ellene és La Vallière ellen vétett.

De mivel ezentúl nem volt ott Malicorne, hogy elcsenje zsebkendőjét és létrát méregessen, a szegény szerelmes meg volt fosztva segítőtársától.

Semmi reménye nem maradt, hogy valaha is közeledhessék La Vallière-hez, míg a leány a Palais-Royalban lakik.

Ezen a világ minden tekintélye és pénze sem segíthetett.

Szerencsére Malicorne éberem örködött. Úgy intézte a dolgot, hogy találkozott Montalais-val. Igaz, Montalais is megtett mindent, hogy találkozzék Malicorne-nal.

- Mit csinál éjszaka. Madame-nál? - kérdezte Aure-tól.

- Éjjel? Hát alszom.

- Hogyan, alszik?

- Természetesen.

- Pedig rosszul teszi, hogy alszik; nem illik, hogy egy leány, aki annyit szenved, mint maga, aludjék.

- Én szenvedek?

- Hát távollétem nem kergeti a kétségbeesésbe?

- Nem, hiszen ötvenezer frankot és állást kapott a királytól.

- Mindegy! Akkor is le van sújtva, mert nem lát többé mindennap, mint azelőtt; kétségbe van esve, amiért elvesztettem Madame bizalmát; mondja, hát mindez nem igaz?

- Ó, nagyon is igaz.

- Akkor tehát ez a bánat nem hagyja éjjel aludni, tehát sóhajtozik, azután zokog, azután orrát fújja hangosan, tízszer is egy perc alatt.

- Kedves Malicorne, Madame egyáltalán nem szenvedheti környezetében a lármát.

- Én igazán nagyon jól tudom, hogy Madame semmi zajt nem képes elviselni; ezért ha a maga mélységes fájdalomát észreveszi, sietve kitessékeli magát a szobájából.

- Értem!

- Nagyszerű!

- De mi fog történni aztán?

- Az fog történni, hogy ezután, mivel magától is elválasztották, éjszaka La Vallière fog sóhajtozni és siránkozni úgy, hogy kétségbeesése kettőnek is elegendő volna. Erre másik szobába költöztetik.

- Igen, de melyikbe?

- Melyikbe?

- Nos, leleményes uram, zavarba jött a kérdésemre.

- Semmi esetre sem; bármelyik szobába teszik is, az csak jobb lehet, mint Madame-é.

- Ez igaz.

- Akkor hát ma éjjel kezdjen bele a sápítozásba-sóhajtozásba.
 - Nem fogom elmulasztani.
 - És oktassa ki La Vallière-t.
 - Legyen nyugodt, úgyis eleget sír magában!
 - Helyes! Sírjon ezentúl hangosan - szólt Malicorne.
- És elváltak egymástól.

**Amelyben az asztalosmesterségről esik szó, és a titkoslépcső-építés
munkájának néhány részletéről is beszámolunk**

A kapott tanácsot Montalais közölte La Vallière-rel, aki elismerte, hogy bölcs tanács és némi habozás után, amit inkább tartózkodásának, mint hidegségének lehet tulajdonítani, elhatározta, hogy megvalósítja.

Ez a história a két síró-rívó nővel, aki sopánkodással tölti be a hercegnő hálósobáját, Malicorne mesterműve volt.

Mivel semmi se oly valószínű, mint a valószínűtlenség, semmi sem oly természetes, mint a regényesség, ennél fogva ez az *Ezeregyéjszaka*-ba illő mese tökéletesen bevált Madame-nál.

Először Montalais-t távolította el.

Három nappal, vagyis inkább három éjszakával Montalais eltávozása után La Vallière-nek is távoznia kellett.

Egy kis manzárdszobát kapott, a szolgálattevő nemesek lakosztálya felett.

Egy emelet, vagyis egy padló választotta el az udvarhölgyeket az udvari tisztségviselőktől és a lovagoktól.

Külön lépcső vezetett fel hozzájuk, amely Navailles-né asszony felügyeletére volt bízva.

A nagyobb biztonság okáért Navailles asszony, aki őfelsége korábbi kísérleteiről már hallott egyet-mást, a szobák ablakára és a kandallók nyílására rácsot szereltetett.

Így tehát La Vallière kisasszony erénye teljes biztonságban volt, s szobája inkább kalitkához hasonlított, mint bármi egyébhez.

La Vallière kisasszonynak, ha otthon volt - ami gyakran megtörtént, mert Madame csak ritkán vette igénybe szolgálatát, mióta Navailles-né asszony felügyelete alatt tudta -, La Vallière kisasszonynak tehát más szórakozása nem volt, mint hogy kinézett az ablakrácsra.

Egy reggel azonban, mikor szokása szerint kinézett, megpillantotta Malicorne-t az övével szemben levő ablakban. Malicorne ácsok számára való mérőönt tartott a kezében, az épületet nézegette, és egy papírdarabra algebrai képleteket írogatott. Így egészen jól beillett volna valamiféle mérnöknek, aki a futóárok sarkából egy bástyaszöglet vagy a vár falainak magasságát mérícskéli.

La Vallière megismerte Malicorne-t, és üdvözölte.

Malicorne mély meghajlással válaszolt, és eltűnt az ablakból.

Louise csodálkozott ezen a hidegségen, amely egyáltalán nem illett Malicorne mindig nyugodt viselkedéséhez, de eszébe jutott, hogy a szegény fiatalember ömiatta vesztette el állását, és ha őt látja, nem lehet valami remek hangulatban, hiszen minden valószínűség szerint Louise sohasem lesz olyan helyzetben, hogy kárpótolhassa azért, amit elvesztett.

Louise meg tudta bocsátani a sértéseket is, a szerencsétleneken pedig még inkább megesett a szíve.

Tanácsot kért volna Montalais-tól, ha jelen van, de Aure távol volt.

Ebben az időben szokta Montalais a levelezését végezni.

La Vallière egyszerre csak azt látta, hogy az ablakból, ahol Malicorne az imént megjelent, egy tárgy repül a rácson át szobájába, és a padlóra esik.

Kíváncsian a tárgy felé tartott és felemelte. Egy orsó volt, amilyenre selymet szoktak gombolyítani.

Selyem helyett azonban most papírral volt körütekerve az orsó.

La Vallière kisasszony lehántotta róla a papirost, és elolvasta:

Kisasszonyom!

Nagyon kíváncsi vagyok két dologra.

Először: vajon szobájának padlója fából vagy kőből van-e.

Másodszor: milyen távolságra van ágya az ablaktól.

Bocsásson meg, hogy fárasztom, és válaszát ugyanazon az úton kérem, mint amely úton tőlem a levelet kapta, vagyis az orsó útján.

Csak ahelyett, hogy szobámba dobná, mint én a Magáéba, ami Kegyednek sokkal nehezebb volna, mint nekem, szíveskedjék egyszerűen kidobni az ablakon.

Máskülönben, kisasszony, maradtam alázatos és tiszteletteljes szolgája.

Malicorne

Válaszát, kérem, a levélre írja!

- Ó, szegény fiú! - kiáltott fel Louise -, bizonyára megőrült.

És részvevő pillantást vetett levelezőtársára, akit a szoba árnyékában jól kivehetett.

Malicorne megértette, s fejét rázta, mintha tiltakozni akarna. „Nem, nem, legyen nyugodt, nem vagyok bolond!”

La Vallière kételkedően mosolygott.

„Nem, nem - folytatta jelbeszéddel Malicorne -, a fejem rendben van!”

És a fejére mutatott.

Azután kezét mozgatta, mint aki gyorsan ír:

„Ugyan kérem, válaszoljon” - mutatta, szinte könyörögve.

La Vallière nem talált benne semmi kivetnivalót, ha megteszi, amire Malicorne kéri, ha mindjárt bolond is; ceruzát fogott s felírta:

„Fa!”

Azután az ablaktól ágyáig megolvastott tíz lépést, és azt is felírta:

„Tíz lépés!”

Amint ezzel végzett, átnézett Malicorne-ra, aki meghajolt, és jelezte, hogy lemegy.

La Vallière megértette, hogy az orsóért.

Az ablakhoz lépett, s Malicorne utasítása szerint leejtette az orsót.

Az orsó még gurult a földön, amikor Malicorne máris rávetette magát, elfogta, felkapta, mint a majom szokta tenni a dióval, lehámozta róla a levelet, azután Saint-Aignan lakására futott.

Saint-Aignan a király közelében választotta ki, vagyis inkább kérelmezte lakását, olyan növényhez hasonlóan, amely a nap sugarait keresi, hogy több gyümölcsöt hozzon.

Saint-Aignan lakása két szobából állt, abban az épületben, amelyben a király lakosztálya is volt.

Büszke volt erre a szomszédságra, mert így könnyen bejuthatott a királyhoz, s ráadásul, szerencsés esetben, néha váratlanul is összetalálkozhatott őfelségével.

Ebben a pillanatban azzal foglalatostkodott, hogy két szobáját pompásan kikárpitoztatta, mert számított a megtiszteltetésre, hogy a király néha meglátogatja, mivel őfelsége, mióta La Vallière iránt szerelemre gyulladt, Saint-Aignant bizalmasává választotta, s így sem nappal, sem éjjel nem nélkülözhetette.

Malicorne bejelentette magát a grófnál, s ez nem is ütközött nehézségbe, mert a királynál is kegyben állott, s az egyik hitele a másik számára mindig jó csalétek volt.

Saint-Aignan megkérdezte látogatóját, tud-e valami újságot.

- Mégpedig nagy újságot! - válaszolta Malicorne.

- Ejha! - szólt Saint-Aignan, kegyenc lévén, kíváncsian. - Halljuk!

- La Vallière átköltözött!

- Hogyan? - kérdezte Saint-Aignan tágra nyílt szemmel.

- Ahogy mondom.

- Madame-nál lakott, nem?

- Úgy van. De a hercegnőt bosszantotta a szomszédság, s másik szobában helyezte el, amely éppen az ön jövőendő lakosztálya felett van!

- Hogyan, idefent? - kérdezte álmélkodva Saint-Aignan, ujjával a felső emeletre mutatva.

- Nem - válaszolta Malicorne -, odafent!

És a szemben fekvő főépületre mutatott.

- Akkor hát miért mondja azt, hogy szobája az én lakásom felett van?

- Mert meg vagyok róla győződve, hogy lakásának természetesen a La Vallière szobája alatt kell lennie!

Saint-Aignan e szavak hallatára olyan tekintettel nézett Malicorne-ra, mint egy órával ezelőtt La Vallière: vagyis bolondnak hitte.

- Uram - szólt Malicorne -, gondolatára szeretnék válaszolni.

- Az én gondolatomra?

- Hogyne, amint látom, nem értette meg teljesen, amit mondani akartam!

- Bevallom, így van.

- Helyes; ön jól tudja, hogy Madame udvarhölgyei a király és Monsieur lovagjai fölött laknak!

- Igen, mert Manicamp, De Wardes és mások laknak ott!

- Nagyon helyes! Lám, uram, milyen csodálatos a véletlenek találkozása! A Guiche gróf számára kijelölt két szoba éppen az a két szoba, mely Montalais és La Vallière kisasszonyok szobája alatt van!

- No és aztán?
 - És aztán... Ez a két szoba most éppen szabad, mivel Guiche gróf sebesülten Fontainebleau-ban fekszik!
 - Esküszöm, kedves uram, hogy nem tudom kitalálni, mire céloz.
 - Ó, ha nekem volna olyan szerencsém, hogy Saint-Aignannak hívnak, azonnal kitalálnám!
 - És mit tenne?
 - Nyomban elcserélném azt a két szobát, ahol most lakom, azzal a két szobával, amelyben Guiche gróf lakik!
 - Mi nem jut eszébe! - kiáltott fel megvetőleg Saint-Aignan. - Feladjam ezt a megtisztelő helyet, a király szomszédságát, ami csak királyi hercegnek, fejedelemnek és főuraknak járó kiváltság! Nem, kedves De Malicorne uram, engedje meg, hogy a szemébe mondjam: maga bolond!
 - Gróf úr - szólt a fiatalember komoly hangon -, kétszeresen téved... Engem egyszerűen Malicorne-nak hívnak, és nem vagyok bolond!
- Azután papirost vett elő zsebéből, s így szólt:
- Hallgasson meg, és majd ezt is megmutatom.
 - Hallgatom!
 - Tudja, ugye, hogy Madame úgy őrzi La Vallière-t, mint Árgus Io nimfát.
 - Tudom!
 - Tudja, ugye, hogy a király beszélni akart a fogollyal, de hasztalan, és sem magának, sem nekem nem sikerült ezt a boldogságot megszerezni a királynak.
 - Erről épp maga tudhat egyet-mást, maga, szegény Malicorne-om.
 - Mit gondol, gróf úr, mi történne azzal, akinek képzelőereje közelebb tudná hozni egymáshoz a két szerelmest?
 - Ó, a király nem fukarkodna hálájával!
 - Saint-Aignan úr!...
 - Tovább!
 - Nem volna kedve egy kissé kipróbálni a királyi hálát?
 - Dehogynem - felelte Saint-Aignan -, uram kegye, ha megtettem kötelességem, nagyon drága volna nekem!
 - Akkor nézze meg ezt a papírt, gróf úr!
 - Miféle papír ez? Tervrajz?
 - A Guiche gróf két szobájáról, amely minden valószínűség szerint a magáé lesz!
 - Ó, azt már nem, történjék bármi is!
 - Miért nem?
 - Mert az én két szobámra sok lovagnak fáj a foga, akiknek bizonyára nem engedném át; Roquelaure úr, La Ferté úr, Dangeau úr!

- Akkor Isten vele, gróf úr, megyek s felajánlom a tervet, amit itt előterjesztettem, az urak egyikének, a velejáró előnyökkel együtt!

- De hát miért nem tartja meg magának - kérdezte Saint-Aignan gyanakvóan.

- Mert a király sohasem fog engem azzal megtisztelni, hogy hozzám nyíltan eljöjjön, ezekhez az urakhoz ellenben vígan elmehet!

- Hogyan, a király elmenne valamelyikükhöz?

- De még mennyire! Nem is egyszer, hanem tízszer! Hogyan? Még azt kérdezi, vajon a király eljárna-e egy olyan lakásba, amely közelebb viszi La Vallière kisasszonyhoz?

- Szép közeledés... egy egész emelet van közöttük!

Malicorne legöngyölítette a papírlapot az orsóról.

- Gróf úr, kérem - szólt -, vegye figyelembe, hogy La Vallière kisasszony szobájának padlója egyszerű fapadló!

- No és?

- No és a gróf úr felfogad egy ácsot, aki nem tudja, hová vezetik, bezárja lakásába, s átvágatja vele a szobája mennyezetét, következésképp La Vallière kisasszony padlóját is.

- Ó, Istenem! - kiáltott fel Saint-Aignan, mint akit fejbeverték.

- Tessék? - kérdezte Malicorne.

- Azt mondom, hogy ugyancsak vakmerő ötlet, uram!

- Biztosíthatom, hogy a király nagyon ravasznak fogja találni!

- A szerelmesek nem gondolnak a veszedelemre!

- Micsoda veszedelemtől fél, gróf úr?

- Az ilyen bontás irtózatossá válik, az egész palota visszhangozna tőle!

- Ugyan, gróf úr, nekem szilárd meggyőződése, hogy az a munkás, akit én hozok magának, zaj nélkül megcsinálja! Hat láb terjedelmű négyszöget kivág egy kőbe burkolt fűrészszel, s még a legközelebbi szomszédok sem fogják észrevenni, hogy dolgozik!

- Ó, kedves Malicorne, valósággal elkábít és megzavar!

- Figyeljen tovább! - szólt Malicorne nyugodtan. - Abban a szobában, amelynek mennyezetét átvágta... Ide hallgat?

- Hogyne.

- ...lépcsőt készített, amelyen vagy La Vallière kisasszony mehet le magához, vagy pedig a király megy fel a kisasszonyhoz!

- De ezt a lépcsőt látni fogják!

- Nem, mert elrejtí egy válaszfallal, amelynek tapétája ugyanolyan lesz, mint a lakás többi részének tapétája. La Vallière kisasszonynál egy csapóajtó alatt tűnik el, amely a padló egy részébe illeszkedik, s az ágy alatt nyílik!

- Valóban! - kiáltott fel Saint-Aignan, és a szeme felragyogott.

- Na már most, gróf úr, nem kell bizonygatnom, hogy a király gyakran ellátogat majd ebbe a szobába, ahol ilyen lépcső van. Azt hiszem, kivált Dangeau úr lesz elragadtatva ötletemtől; megyek is, hogy elmondjam neki.

- De kedves Malicorne úr! - kiáltott fel Saint-Aignan. - Megfeledkezik róla, hogy erről velem beszélt először, s következésképp enyém az elsőbbség joga.

- Tehát gróf úr azt akarja, hogy előnyben részesítsem?

- Hogyne akarnám? Meghiszem azt!

- Hanem De Saint-Aignan úr, amit most átnyújtok, a legközelebbi előléptetésnél egy érdemrend szalagja, vagy talán egy csinos kis hercegség!

- Legalább - szólt Saint-Aignan kivörösödve az örömtől -, legalább jó alkalom lesz megmutatnom a királynak, hogy nem alaptalanul nevez olykor barátjának, s ezt az alkalmat magának köszönhetem, kedves Malicorne úr.

- Nem fog róla megfeledkezni? - kérdezte Malicorne mosolyogva.

- Büszke leszek rá, uram.

- Én, gróf úr, nem vagyok a király barátja, én a szolgája vagyok!

- Igen, s ha azt gondolja, hogy az a lépcső meghozza számomra a Szentlélek-rend kék szalagját, én viszont úgy gondolom, hogy magának a nemesi oklevelet hozza meg!

Malicorne meghajolt.

- Most még csak át kell költözködnöm - szólt Saint-Aignan.

- Nem hinném, hogy a király ellenezné: kérjen tőle engedélyt!

- Nyomban futok is hozzá!

- Én pedig megszerzem azt a munkást, akire szüksége lesz!

- Mikorra?

- Ma estére.

- Ne feledkezzék meg az óvintézkedésekről!

- Bekötött szemmel hozom ide!

- És én elküldöm érte valamelyik kocsimat!

- Címer nélkül!

- Egy livré nélküli inasommal, magától értetődik.

- Nagyon helyes, gróf úr!

- És La Vallière kisasszony? - Nos?

- Mit fog mondani, ha ezt a manővert megtudja?

- Biztosan nagyon is fogja érdekelni.

- Azt elhiszem!

- Sőt, meg vagyok róla győződve, ha a király nem volna elég vakmerő, hogy felmenjen hozzá, ő lesz olyan kíváncsi, hogy lejöjjön a királyhoz!

- Reméljük! - szólt Saint-Aignan.

- Igen, reméljük - ismételte Malicorne.
- Akkor indulok a királyhoz!
- Ezt nagyon helyesen teszi!
- És ma este mikor jön el a munkás?
- Nyolc órákor!
- És mit gondol, mennyi idő kell hozzá, hogy a négyszöget kifűrészelje?
- Körülbelül két óra; csak aztán még ahhoz is idő kell neki, hogy teljesen elkészítse az összeköttetést. Egy éjszaka s a holnapi napnak egy része; a lépcsővel együtt két napot kell számítanunk!
- Két nap hosszú idő!
- Kutyafáját! Ha már az ember magára vállalja, hogy a paradicsom kapuját megnyitja, legalább tisztességes legyen ez a kapu.
- Igaza van! Viszontlátásra, kedves Malicorne úr. Holnapután estére megvagyok a hurcolkodással!

173
Séta fáklyafénynél

Saint-Aignan el volt ragadtatva attól, amit hallott, amit megcsillantottak előtte, és elindult megszerezni Guiche gróf lakását.

S ő, aki egy negyedórával azelőtt egymillióért sem adta volna két szobáját, most hajlandó lett volna egymilliót fizetni, ha valaki ennyit kér tőle azért a két boldogító szobáért, amely után vágyakozott.

De ilyen követelésekkel senki sem állott elő. Guiche gróf nem tudta még, hol fog lakni, különben is még mindig betegeskedett, s így nem törődött lakásával.

Saint-Aignan megkapta Guiche gróf két szobáját, Dangeau megkapta Saint-Aignan két szobáját, miután leszámolt érte hatezer frank sápot a gróf intendánsának, s azt hitte, hogy nagyszerű üzletet csinált.

Dangeau két szobáját Guiche gróf számára jelölték ki jövődöbeli lakásául.

Mindemellett nem állíthatnánk biztosan, hogy az általános költözködés közben valóban ez a két szoba lesz az, ahol majd egyszer Guiche gróf lakni fog.

Ami Dangeau-t illeti, ő olyan boldog volt, hogy még csak fel sem ötlött benne a gondolat: hátha Saint-Aignannak nagyobb érdeke fűződik ehhez a költözködéshez.

Egy órával azután, hogy az elhatározás megérlelődött benne, Saint-Aignan tehát birtokba vette az említett két szobát. Tíz perccel az után, hogy Saint-Aignan birtokba vette a két szobát, Malicorne belépett Saint-Aignanhoz, kárpitások kíséretében.

Eközben a király hívatta Saint-Aignant; szaladtak Saint-Aignanhoz, és Dangeau-t találták ott. Dangeau Guiche-hez küldötte a király emberét, s így végül megtalálták Saint-Aignant.

Ezáltal egy kis késedelem keletkezett, úgyhogy a király már türelmetlenkedni kezdett, mikor Saint-Aignan lelkendezve megjelent uránál.

- Hát már te is elhagysz? - szólt a király ugyanolyan panaszos hangon, mint amilyen panaszos hangon ezernyolcszáz évvel előbb Julius Caesar mondta: *Tu quoque!*⁸

- Felség - szólt Saint-Aignan -, nem hagyom el a királyt, ellenkezőleg, éppen a költözködéssel foglalkozom!

- Miféle költözködéssel? Azt hittem, hogy a te költözködésed már három nappal ezelőtt befejeződött!

- Igen, felség! De kényelmetlenül érzem itt magam, ahol vagyok, és átköltözködöm a szemközti főépületbe.

- Hát nem megmondtam, hogy te is elhagysz! - kiáltott fel a király. - Ó, mindennek van határa! Csak egy nő volt, akiért a szívem dobog, és egész családom szövetkezik, hogy tőlem elszakítsa! Volt egy barátom, akinek elmondhattam gondjaimat, és aki segített elviselni szenvedésem terhét, s ez a barát megunt a panaszaimat, és elhagy, anélkül, hogy engedélyt kérne rá!

Saint-Aignan felnevetett.

⁸ Te is! (latinul)

A király kitalálta, hogy tiszteletlensége mögött valami titok lappang.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte eltelve reménységgel.

- Felség, a barát, akit a király megrágalmaz, meg akarja kísérelni, hogy visszaadja a királynak elvesztett boldogságát.

- Lehetővé teszed, hogy találkozhassem La Vallière-rel?

- Még nem szavatolhatom, felség, de...

- De?

- De reménylem.

- Ó, hogyan? hogyan? Mondd meg nekem, Saint-Aignan. Ismerni akarom a tervedet, és támogatni akarlak egész hatalmammal!

- Felség - szólt Saint-Aignan -, még magam sem tudom, hogy fogok célba jutni, de minden okom megvan rá, hogy azt higgyem, holnap már...

- Azt mondd, holnap?

- Igen, felség.

- Ó, milyen boldogság! De miért költözködöl át?

- Hogy jobban szolgálhassem királyomat!

- És miben szolgálhatnál jobban, ha átköltözöl?

- Tudja-e felséged, hol van a Guiche grófnak szánt két szoba?

- Igen.

- Akkor azt is tudja felséged, hová költözködöm!

- Mindenesetre, de ezzel nem tudok többet!

- Hogyan? Nem érti felség, hogy e lakás fölött két szoba van?

- Milyen szobák?

- Az egyik Montalais kisasszony szobája, a másik...

- A másik La Vallière kisasszonyé, Saint-Aignan?

- Úgy van, felség.

- Ó, Saint-Aignan, ez igaz, igen, ez igaz! Micsoda szerencsés gondolat, Saint-Aignan, baráti gondolat, költői gondolat; igyekszel a közelébe hozni, holott az egész világ elszakít tőle, ezáltal több vagy nekem, mint Püladész Oresztésznek, mint Patroklosz Akhilleusznak.

- Felség - válaszolta Saint-Aignan nevetve -, nem tudom, ha felséged terveimet egész terjedelmükben ismerné, továbbra is ilyen ragyogó kifejezésekkel illetné-e! Ó, felség, ismerek közönségesebb kifejezéseket is, és az udvar egyes puritánjai bizonyosan ilyeneket aggatnának rám, ha tudnák, hogy mit akarok felségedért tenni!

- Saint-Aignan, meghalok a nyugtalanságtól; Saint-Aignan, én elepedek; Saint-Aignan, én nem bírok holnapig várni! Holnap...! Holnap, az egy örökkévalóság!

- Pedig arra kérem felségedet, kerekedjen fel nyomban, a türelmetlenségét oszlassa el egy jó kis sétakocsizással.

- Veled együtt? Jó; elbeszélgetünk terveidről, elbeszélgetünk órála!

- Nem úgy, felség, én maradok!
 - Hát akkor kivel menjek sétára?
 - A hölgyekkel.
 - Ó, azt már nem, Saint-Aignan, szavamra, nem!
 - Meg kell tennie, felség!
 - Nem, nem, ezerszer is nem! Nem, én többet ki nem teszem magam annak a szörnyű kinszenvedésnek, hogy két lépésnyire legyek tőle, hogy láthassam, hogy előtte haladtomban ruháját megérintsem, és semmit se mondhassak neki! Nem, nem kérek ebből a kínból, amit te boldogságnak tartasz, holott valóságos tortúra, mely szememet égeti, kezemet megtöri, szívemet összezúzza; lássam őt a sok idegen ember jelenlétében, s ne mondhassam neki, hogy szeretem, holott egész lényem erről a szerelemtől tanúskodik, s mindenki előtt elárul. Nem, én esküvel fogadtam, hogy ezt soha többé nem teszem, s megtartom eskümet!
 - Hallgasson meg, felség!
 - Nem hallgatok meg semmit, Saint-Aignan!
 - Akkor folytatom: sürgősen szükséges, felség, jól értse meg, sürgős, nagyon sürgős, hogy Madame és udvarhölgyei két órára eltávozzanak a palotából!
 - Saint-Aignan, te tisztára megzavarsz engem!
 - Nehezemre esik, hogy királyomnak parancsoljak, de a kényszerítő körülmények miatt rendelkezem, felség: nekem egy vadászatra vagy sétakocsizásra van szükségem!
 - De ez a sétakocsizás, ez a vadászat szeszély volna csak, merő különködés. Ha ilyen türelmetlenül várom a napot, az egész udvar előtt leleplezek egy szívet, amely már nem ura magának. Hát nem elégszer hangoztatják, hogy az egész világ meghódításáról álmodozom, holott ott kellene kezdenem, hogy először magamat hódítom meg!
 - Azok, akik ezt mondják, arcátlanok és pártütők, de bárkik legyenek is, ha felséged inkább rájuk hallgat, akkor nincs több megjegyezni valóm. Akkor a holnapi nap beláthatatlan időre eltolódik.
 - Jól van, Saint-Aignan, kikocsizom... Ma este fáklyafénynél Saint-Germainbe kocsizom, éjszakára ott maradok, ott reggelizem, s három óra tájban újra Párizsban leszek. Jól van így?
 - Nagyszerű!
 - Akkor este nyolc körül indulok.
 - Felséged még a percet is eltalálta!
 - És nem akarsz semmit sem mondani?
 - Pontosabban: nem tudok semmit mondani. Az iparkodásnak van némi jelentősége, de a véletlen oly nagy szerepet játszik benne, hogy én mindig a legszűkebb teret szoktam neki hagyni, mert szilárd meggyőződése, hogy majd csak úgy intézi a dolgot, hogy a legtágabb teret foglalja el!
 - Nos, akkor rád bízom magam!
 - És felségednek ebben igaza van!
- Így megvigasztalódva, a király egyenesen Madame-hoz ment, és bejelentette a tervbe vett sétakocsizást.

Madame ebben a rögtönzött kirándulásban azonnal valami fondorlatot látott, hogy a király útközben, a sötétség leple alatt vagy más módon elszórakozhasson La Vallière-rel, de óvakodott tőle, hogy sógorának bármit eláruljon, s a meghívást mosolyogva elfogadta.

Fennhangon úgy rendelkezett, hogy udvarhölgyei vele menjenek, fenntartva magának, hogy este azt tegye, amit legalkalmasabbnak talál, hogy a király szerelmének útjába állhasson.

De azután, amikor magára maradt, és mikor a szegény szerelmes azt hihette, hogy La Vallière kisasszony részt vesz a sétakocsikázáson, abban a pillanatban talán, amikor gondolatban az üldözött szerelmeseknek azzal a siralmas boldogságával kecsegtette magát, hogy a pusztaság látásában megvalósul a tiltott birtoklás minden öröme, abban a pillanatban Madame, udvarhölgyei körében így szólt:

- Ma csak két udvarhölgyre lesz szükségem: Tonnay-Charente és Montalais kisasszonyokra!

La Vallière előre látta, következésképp várta is ezt a csapást; de az üldöztetés megerősítette. Nem szerezte meg Madame-nak azt az örömet, hogy arcán láthassa a szívét ért döfés hatását.

Ellenkezőleg: mosolygott, azzal a leírhatatlan szelídséggel, amely arcának oly angyali jelleget adott.

- Én tehát ma este szabad vagyok, Madame?

- Igen, hogyne!

- Akkor felhasználom az időt, hogy gyorsabban befejezzem a hímzést, amit fenséged kegyeskedett figyelmére méltatni, és amit már eleve hódolattal felajánlottam fenségednek!

És tiszteletteljes bók után visszavonult szobájába.

Tonnay-Charente és Montalais kisasszonyok ugyanezt tették.

A hercegnő szobájából magukkal vitték és elterjesztették a sétakocsizás hírért az egész palotában. Tíz perccel ezután Malicorne-nak már tudomása volt Madame elhatározásáról, és Montalais kisasszony ajtaján a következő tartalmú levelet csúsztatta be:

„L. V.-nek az éjszakát feltétlenül Madame mellett kell töltenie!”

Montalais azzal kezdte, hogy a levelet a megállapodás szerint elégette, azután gondolkozott.

Montalais találékony leány volt, s csakhamar elkészült tervével. Abban az időben, mikor Madame-hoz kellett mennie, vagyis öt óra tájban, gyorsan keresztülszaladt az udvar füves részén, s tíz lépésnyire érve egy tisztí csoporthoz, nagyot sikoltott, kecsesen térdre esett, azután felállott, továbbment, de már sántítva.

A nemesek odafutottak, hogy segítségére legyenek. Montalais-nak megrándult a lába.

De kötelességéhez híven mindenáron fel akart menni Madame-hoz.

- Mi történt? Miért sántít? - kérdezte Madame. - Összetévesztettem La Vallière-rel!

Montalais elbeszélte, hogyan rándult meg a lába futás közben, sietségében, hogy minél előbb odaérjen.

Madame, úgy látszik, megsajnálta, s nyomban sebészt akart hívatni.

De Montalais megnyugtatta, hogy nem súlyos az eset, majd így szólt:

- Csak azt sajnálom, Madame, hogy szolgálatomat nem láthatom el, ezért már-már megkértem La Vallière kisasszonyt, hogy helyettesítsen fenséged mellett...

Madame összeráncolta homlokát.

- De mégsem tettem meg! - folytatta Montalais.

- És miért nem tette meg? - kérdezte Madame.

- Mert szegény La Vallière olyan boldognak látszott, hogy egy estéje és egy éjszakája szabad, nem volt merszem megkérni őt szolgálatom ellátására!

- Hogyan? Ennyire örvend? - kérdezte Madame megütődve a válaszon.

- Mondhatni, bolondosan jókedvű! Énekelt is, pedig máskülönben mindig bánatos. Különben fenséged is tudja róla, hogy emberkerülő, és van egy szemernyi vadócság is a jellemében.

„Hohó! - gondolta Madame. - Ez a nagy vidámság nem természetes!”

- Már megtette előkészületeit, hogy szobájában vacsorázzék, kedvenc könyvei társaságában! - folytatta Montalais. - És aztán fenségednek még másik hat udvarhölgye van, akik nagyon boldognak éreznék magukat, ha fenségedet elkísérhetnék, úgyhogy La Vallière kisasszonynak nem is szóltam róla.

Madame hallgatott.

- Helyesen cselekedtem? - kérdezte Montalais, kissé elszoruló szívvel, látva, hogy ez a hadicsel, amelyre oly bizton számított, hogy más lehetőséget nem is tartott szükségesnek készenlétben tartani, ilyen balul üt ki. - Helyesli-e fenséged eljárásomat? - folytatta bátran.

Madame arra gondolt, hogy a király éjnek idején otthagyhathja Saint-Germaint, s mivel Párizstól Saint-Germainig csak négy és fél mérföld az út, egy óra alatt könnyen Párizsban lehet.

- Mondja csak - szólt -, La Vallière, mikor megtudta, hogy megsérült, legalább felajánlotta-e, hogy elkíséri?

- Ó, még semmit sem tud balesetemről; de ha tudna is, akkor sem kérnék tőle olyasmit, ami terveit esetleg megzavarhatná. Azt hiszem, ma este elhunyt királyunk kedvenc szórakozásának akarja szentelni magát, aki így szólott Saint-Mars úrhoz: „Unatkozzunk, Saint-Mars úr, unatkozzunk jól!”

Madame meg volt győződve róla, hogy valami szerelmi titok rejtőzik a magány után való vágyakozás mögött. Ez a titok csakis Lajos éjjeli visszatérése lehet. Semmi kétség többé: La Vallière-t értesítették erről a visszatérésről, innen származik az az öröme, hogy a palotában maradhat.

Ez bizony előre megállapított terv volt.

„Engem ugyan nem vezetnek félre” - gondolta magában Madame.

És döntő elhatározás fogamzott meg benne.

- Montalais kisasszony - szólt -, értesítse barátnőjét, La Vallière kisasszonyt, hogy bármennyire fájlalom is, meg kell zavarnom az egyedüllétre épített tervét, de ahelyett, hogy egyedül unatkoznék a szobájában, amire olyan nagyon vágyott, majd mivelünk fog unatkozni Saint-Germainben!

- Ó, szegény La Vallière! - szólt Montalais fájdalmas arckifejezéssel, de örvendező szívvel. - Ó, Madame, nem volna rá mód, hogy fenséged...

- Elég! - szólt Madame. - Így akarom! Mindenki társaságánál többre becsülöm La Baume Le Blanc kisasszony társaságát. Menjen és küldje hozzám, maga pedig kezeltesse az inrándulását!

Montalais nem várta, hogy megismételjék a parancsot. Visszament szobájába, megírta Malicorne-nak a választ, és becsúszta a szőnyeg alá. „Ott lesz” - hangzott a válasz. Ennél lakonikusabban egy spártai nő sem írhatta volna.

„Ily módon útközben őrizetem alatt lesz - gondolta Madame -, éjszaka mellettem alszik, és őfelsége igazán ügyes lesz, ha La Vallière-rel egyetlen szót is válthat!”

La Vallière az indulási parancsot ugyanolyan egykedvű szelídséggel fogadta, mint az előző parancsot, amely otthonmaradásra kényszerítette.

De lelkében azért élénk örömet érzett, mert Madame elhatározásának megváltozását úgy tekintette, mint vigaszt, amit az isteni gondviselés küldött számára.

Kevesebb éleslátással, mint a hercegnő, mindent a véletlen számlájára írt.

Mialatt mindannyian, a kegyvesztettek, a betegek és az ínrandulások kivételével, Saint-Germain felé haladtak, Malicorne beültette munkását Saint-Aignan kocsijába, s elvitte a La Vallière szobája alatt levő szobába.

A munkást csábította a megígért fényes jutalom, s nyomban dologhoz látott.

Mivel a királyi udvar mérnökeiktől elhozatták a legkitűnőbb szerszámokat, többek között egy olyan kemény fogú fűrészt, amely átfűrészeli a vízben a vaskemény tölgyoszlopot is, a munka gyorsan haladt előre, és a mennyezetnek egy négyszögletes darabja, amelyet két gerenda között szemeltek ki, Saint-Aignan, Malicorne, a munkás és egy megbízható szolga karjaiba hullott; ez utóbbit Isten is arra teremtette, hogy mindent lásson, mindent halljon, de semmit se mondjon el.

A nyílást azonban, Malicorne újabb tervei alapján, a szoba sarkában kellett kivágniuk, a következő ok miatt:

La Vallière szobája mellett nem lévén öltözőfülke, kért és kapott, épp aznap reggel, egy nagy spanyolfalat, amely leválasztotta a szoba egy részét.

Ez a paraván remekül takarta a nyílást, amelyet különben az asztalosmesterség mindenféle fortélyja is elleplezett.

Amint a nyílás elkészült, a munkás a gerendák között átkúszott La Vallière szobájába.

Itt négyszög alakban kifűrészelte a padlót, csapóajtót készített, s oly tökéletesen beillesztette a nyílásba, hogy a leggyakorlottabb szem sem vehetett észre mást, mint a padló eresztékeinek szükségszerű térközeit.

Malicorne mindenről előre gondoskodott. Előre megvett egy fogantyút és két sarokvasat, s felszereltette a fedőlapra.

Egy kis csigalépcsőt, aminő akkoriban jött divatba félemelet és emelet között, teljesen kész állapotban vásárolt kétezzer frankért a leleményes Malicorne.

A szükséges méretnél magasabb volt, de az ács levett belőle néhány lépcsőfokot, s így pontosan megfelelt.

Ezt a lépcsőt, melynek ilyen fenséges terhet kellett hordoznia, csupán két kampósszeg tartotta a falon.

Alapját azonban a gróf padlójához erősítették két csavarral, s a király és egész környezete félelem nélkül le-fel járhatott ezen a lépcsőn.

Minden kalapácsütés kóccal telt zsákocskára hullott, a ráspoly vasát pedig minduntalan olajozták, nyelét gyapotba burkolták.

Különben is a leglármásabb munkát éjszaka és hajnalban végezték, vagyis a hercegnő és La Vallière távolléte alatt.

Mikor az udvar két óra felé visszatért a Palais-Royalba, és La Vallière fölment szobájába, minden a helyén volt, s a legcsekélyebb törmelék, a legkisebb forgács sem árulta el, hogy szobájába behatoltak.

Csak éppen Saint-Aignan, aki minden erejével közreműködött, felhorzsolta ujjait, elszakította ingét, és sok verejtéket hullatott a király szolgálatában.

Különösen a tenyere lett tele hólyaggal. Ezek a hólyagok onnan eredtek, hogy ő tartotta Malicorne-nak a létrát.

Továbbá maga hozta a szobába egyenkint a lépcső öt darabját, melyek mindegyike két fokból állott.

Egyszóval elmondhatjuk, hogy ha a király látta volna szorgoskodását munka közben, örök hálára kötelezte volna el magát.

Amint Malicorne, a pontos intézkedések embere, előre látta, a munkás éppen huszonnégy óra alatt fejezte be munkáját.

Huszonnégy Lajos-aranyat kapott munkájáért, s örömmel eltelve távozott; ez éppen annyi volt, amennyit rendes körülmények között hat hónap alatt keresett meg.

A legcsekélyebb mértékben sem gyaníhatta senki, hogy mi történt La Vallière kisasszony szobájában.

De másodnap este, abban a pillanatban, mikor La Vallière elhagyta Madame társaságát, s visszatért lakásába, a szoba mélyén halk reccsenés hallatszott.

Csodálkozva nézett arrafelé, ahonnan a zaj jött. A reccsenés megismétlődött...

- Ki van itt? - kérdezte ijedten.

- Én! - válaszolt a király jól ismert hangja.

- Ó... hát lehetséges ez? - kiáltott fel a leány, s egy pillanatig azt hitte, hogy álmodik. - De hol van? Hogyan? Felséged az... felséged?

- Itt vagyok! - válaszolt a király, miközben a spanyolfal egyik szárnyát félretolta, s mint egy kísértet, megjelent a szoba háttérében.

La Vallière felsikoltott s remegve hanyatlott egy székbe.

La Vallière gyorsan magához tért ámulatából; a király oly tiszteletteljesen viselkedett, hogy jelenléte több bizalmat öntött a leány lelkébe, mint amennyit megjelenésével elrabolt.

De mivel látta, hogy La Vallière-t főként az a kérdés nyugtalanítja, hogy milyen úton-módon hatolhatott be a király, Lajos megmagyarázta a spanyolfal mögé rejtett lépcső titkát, s különösen az ellen védekezett, hogy ő természetfeletti jelenség volna.

- Ó, felség - szólt La Vallière és bájos mosollyal ingatta szőke fejét -, ha jelen van, ha távol, én egyik pillanatban sem látom kedvesebbnek, mint a másikon.

- Mit akar ezzel mondani, Louise?

- Ó, nagyon jól tudja ezt felséged, hogy nincs oly pillanat, amikor az a szegény leány, akinek titkát felséged Fontainebleau-ban megleste, s akit a kereszt lábától visszahozott, ne gondolna önre.

- Örömmel és boldogsággal tölti el lelkemet, Louise.

La Vallière szomorúan mosolygott, s folytatta:

- De meggondolta-e felséged, hogy szellemes találmánya nem sok hasznunkra lehet?

- És miért nem? Beszéljen, én várok.

- Mert a szoba, ahol lakom, nem ad menedéket a szimatolók ellen, ez a hibája. Madame is idejöhet véletlenül; a nap minden pillanatában jönnek hozzám társnőim; ajtómat belülről bezárni annyi, mintha nyíltan elárulnám magam és kiírnám: „Belépni tilos, itt van a király.” És látja, felség, e pillanatban sincs semmi akadály, hogy az ajtó ki ne nyíljon, és felségedet valaki itt, nálam, meg ne lepje.

- Akkor pedig csakugyan kísértetnek tartanának - szólt a király nevetve -, mert senki meg nem mondhatja, miképp jutottam ide be. És csak a kísértetek hatolnak keresztül a falakon és a szoba mennyezetén!

- Ó, felség, milyen kaland! Gondolja meg jól, felség, micsoda botrány! Úgy beszélne rólam, ahogy udvarhölgyekről, ezekről a szegény teremtésekről, akiket ritkán kímél meg a gonoszság, még soha nem beszéltek.

- És mindezekből mit következtet, kedves Louise-om? Szóljon, magyarázza meg.

- Hogy felséged, ó, bocsásson meg nekem, nagyon kemény szó!... A király mosolygott.

- Csak bátran mondja ki.

- Hogy felségednek le kell mondania a lépcsőkről, ravasz mesterkedésekről és meglepetésekről; mert gondolja meg jól, felség, hogy a szégyen, ha tetten érnék, nagyobb volna, mint a boldogság, hogy itt láthatjuk egymást.

- Nos, helyes, drága Louise - szólt szerelmesen a király. - Ahelyett, hogy elvinnék azt a lépcsőt, amelyen én ide feljöttem, van még egy másik mód is, amire nem gondolt.

- Egy másik mód?...

- Igen, egy másik! Látom már, nem szeret úgy engem, mint én szeretem magát, Louise, mert én találékonyabb vagyok magánál.

La Vallière ránézett a királyra, aki kezét nyújtotta, s a leány szelíden megszorította.

- Azt mondja - szólt a király -, hogy ha idejövök, ahová mindenki bejáratos, még meglephet valaki.

- Felség, e pillanatban is, mialatt beszél, reszketek felségedért.

- Helyes, de magát nem lepné meg senki, ha lejönne a lépcsőn az alattunk levő szobába.

- Felség, felség! Miket beszél? - kiáltott fel rémülten La Vallière.

- Rosszul értett, Louise, hogy már az első szavamra ilyen haragra lobban; mindenekelőtt tudja-e, hogy kié az a két szoba?

- Guiche grófé.

- Nem, hanem Saint-Aignané!

- Igazán? - kiáltott fel La Vallière.

És ez az egy szó, mely a boldog leány ajkáról elröppent, a király repeső szívében édes ígéret sugarát gyújtotta fel.

- Úgy van, Saint-Aignané, a mi barátunké! - szólt a király.

- De, felség, én éppoly kevésbé mehetek Saint-Aignan úrhoz, mint Guiche gróf úrhoz - felelte félénken a földreszállt angyal, kiben felébredt a nő.

- És miért ne tehetné meg, Louise?

- Lehetetlen, lehetetlen!

- Azt hiszem, Louise, hogy a király oltalmában minden lehetséges.

- A király oltalmában? - kérdezte a leány szerelmes tekintettel.

- Ó, ugye, bízik a szavamban?

- Bízom, ha felséged nincs jelen, de ha itt van, ha látom, ha beszélek felségeddel, nem bízom többé semmiben.

- Istenem, hát mi kell ahhoz, hogy megnyugtassam?

- Én tudom, hogy tiszteletlenség, ha így kételkedem a királyban, de nekem felséged nem a király.

- Istennek legyen hála érte, én is ezt remélem. Látja, hogy keresem a lehetőséget; figyeljen ide: megnyugtató-e egy harmadik ember jelenléte?

- A Saint-Aignan jelenléte? Igen.

- Higgye el, Louise, összetöri szívemet az efféle gyanúsítással.

La Vallière nem válaszolt, csak nézte a királyt tiszta tekintetével, mely a lélek mélyére hatolt, és halkán csak ennyit mondott:

- Ó jaj, nem felségedhez vagyok bizalmatlan, nem felséged ellen irányul az én gyanúm.

- Beleegyezem tehát - szólt a király nagyot sóhajtva -, és Saint-Aignan úr, akinek boldogító kiváltsága, hogy magát megnyugtathatja, mindig jelen lesz beszélgetésünknel.

- Valóban, felség?

- Nemesei becsületszavamra! És maga?...

- Várjon, ez még nem minden.
 - Még valami kívánság, Louise?
 - Bizony, ne fáradjon el olyan gyorsan, mert még nem értünk a végére, fenség.
 - Nos, törje össze teljesen a szívemet.
 - Megérti, ugye, felség, hogy beszélgetéseinknek Saint-Aignan úr szemében is ésszerű indoka kell hogy legyen.
 - Ésszerű indoka? - kérdezte a király szelíden szemrehányó hangon.
 - Mindenesetre... Gondolja meg, felség!
 - Ó, magában minden, ami gyöngéd tapintat, megvan, s higgye el, egyetlen vágyam, hogy ebben hasonló legyek magához! Legyen úgy, Louise, ahogy óhajtja. Beszélgetéseinknek ésszerű oka lesz, s ezt az okot én már meg is találtam.
 - Akkor tehát, felség... - szólt La Vallière mosolyogva.
 - Már holnap találkozhatunk, ha akarja.
 - Holnap?
 - Azt akarja mondani, hogy az sokára van? - kiáltott fel a király, La Vallière forró kezét két kezébe fogva.
- Ebben a pillanatban lépések zaja hallatszott a folyosón.
- Felség, felség! - kiáltott fel La Vallière. - Valaki jön, nem hallja, jön valaki! Felség, felség, könyörgök, meneküljön!
- A király székéből egyetlen ugrással a spanyolfal mögött termett.
- Ideje volt; a király éppen maga elé húzta a spanyolfal egyik szélét, amikor már fordult is az ajtókilincs gombja, és a küszöbön megjelent Montalais.
- Mondanunk sem kell, hogy egészen természetesen, mindenféle ceremónia nélkül lépett be.
- Tudta jól a kis ravasz, hogy halkan kopogtatni ezen az ajtón, ahelyett, hogy benyitna, La Vallière-rel szemben a barátságtalan gyanakvás jele volna.
- Tehát belépett, s egyetlen gyors pillantással meggyőződve arról, hogy a két szék nagyon is közel áll egymáshoz, annyi ideig babrált az ajtó becsukásával, amely Isten tudja, miért, de makrancoskodott, hogy ezalatt a királynak volt ideje a csapóajtót fölemelni, s lejutni Saint-Aignanhoz.
- Kevésbé finom hallású fül észre sem vette volna a halk zörejt, amit a király eltűnése okozott; Montalais azonban hallotta, s akkor végre sikerült a makrancoskodó ajtót becsuknia, s odalépett La Vallière-hez.
- Most pedig, Louise, beszéljünk komolyan, megengedi, ugye? - szólt.
- Louise olyan izgatott volt, hogy titokban meg is rettent a *komolyan* szó hallatán, amit Montalais szándékosan hangsúlyozott.
- Istenem, kedves Aure, hát mi történt megint? - suttogta a leány.
 - Drága barátnőm, Madame mindent sejt!
 - Mi az a minden?

- Hát még nekünk is magyarázkodnunk kell? Nem érted, mit akarok mondani? Hiszen magad is észrevehetted a hercegnő ingadozását néhány nap óta, láthattad, hogy maga mellé vett téged, és azután elbocsátott, majd ismét maga mellé vett!

- Ez valóban különös, de már hozzászoktam furcsa szeszélyeihez!

- Várj csak. Azt is észrevehetted, hogy Madame, miután előbb kizárt a sétakocsikázásból, tegnap azt a parancsot adta, hogy mégis vegyél részt benne!

- Hát hogyan vettem volna észre! Persze.

- Nos hát, úgy látom, Madame most kimerítő értesítéseket szerzett, mert egyenesen a célra tör: Franciaországban nem lévén többé semmi, ami útját állhatná ennek a minden akadályt elsöprő áradatnak; tudod, ugye, mit értek áradaton?

La Vallière a kezével eltakarta az arcát.

- Én ezen - folytatta könnyörtelenül Montalais - azt az áradatot értem, mely betörte Chaillot-ban a karmeliták kapuját, s ledöntötte az udvar minden előítéletét, Fontainebleau-ban is, és Párizsban is.

- Ó, jaj - sóhajtott La Vallière, még mindig eltakarva kezével arcát, s ujjai közül könnyek peregtek.

- Ó, ne kínozd úgy magad, hiszen szenvedéseidnek még a feléig sem jutottál el!

- Istenem - kiáltott fel a leány rémülten -, hát mi következik még?

- Hallgasd meg, hogy áll a dolog: Madame Franciaországban nem számíthat már segítőtársra, mert fokról fokra kihasználta már a két királynét, Monsieur-t és az egész udvart; most eszébe jutott valaki, akinek veled szemben állítólag jogai vannak!

La Vallière elsápadt, olyan lett, mint egy viaszszobor.

- Ez a személy - folytatta Montalais - e pillanatban nincs Párizsban!

- Ó, Istenem! - sóhajtott fel Louise.

- Ez a személy, ha nem csalódom, Angliában tartózkodik!

- Igen, igen! - suttogta La Vallière félájultan.

- II. Károly udvarában van, ugye?

- Igen!

- Nos hát, ma este Madame dolgozószobájából levél ment a Saint-James palotába, s a futár azt a parancsot kapta, hogy megállás nélkül siessen Hampton Courtba; úgy látszik, most ott időzik a király, Londontól tizenkét mérföldnyire!

- Igen, tovább!

- Mivel Madame rendszerint kéthetenként ír Londonba, s a rendes futár csak három nappal ezelőtt indult el, úgy gondoltam, hogy csak fontos küldemény adhatta kezébe a tollat. Madame lusta levélíró, te is tudod.

- Ó, igen!

- Nekem valami azt súgja, hogy ez a levél miattad íródott!

- Miattam? - ismételte gépiesen a szegény leány.

- És én, aki a levelet, mielőtt a hercegnő lepecsételte, az íróasztalon láttam, olvasni véltem benne...

- Mit olvastál benne?

- De talán tévedek...

- Ó, mondd hát!

- A Bragelonne nevet.

La Vallière felállt; a legfájóbb felindultság fogta el.

- Montalais - szólt, s a hangjában zokogás remegett -, ifjúságom és ártatlanságom rég szertefoszlott már. Nincs rejtegetnivalóm sem előtted, sem bárki más előtt. Az én életem leplezetlen, olyan, akár a nyitott könyv, amelyből az egész világ olvashat, a királytól kezdve az utolsó járókelőig. Aure, drága Aure-om, mit tegyek, mi lesz velem?

Montalais közelebb lépett, s így szólt:

- Ejnye, hát nézz magadba!

- Nos, nem szeretem Bragelonne urat; ha azt mondom, nem szeretem, érts meg jól: úgy szeretem, ahogy csak egy gyöngéd nővér szeretheti a jó fivért; de ő nem ezt kívánja tőlem; s én nem ezt ígértem neki!

- Te a királyt szereted, és ez elég jó mentség.

- Igen, szeretem a királyt - suttogta a leány tompa hangon -, és nekem jogom van ezt kimondani, elég drágán fizettem érte. De mondd, Montalais, mit tehetsz értem, vagy ellenem, ebben a helyzetben, amelyben most vagyok?

- Világosabban fejezd ki magad!

- Mit mondjak?

- Tehát semmi különösebb mondanivalód sincs?

- Nincs - felelte Louise csodálkozva.

- Jó! Tehát egyszerűen csak tanácsot kérsz tőlem?

- Igen.

- Raoulra vonatkozóan?

- Semmi mást!

- Ez nagyon kényes dolog! - felelte Montalais.

- Nem, nincs benne semmi kényes! Nőül menjek hozzá, csak azért, hogy betartsam az ígéreteimet? Vagy ezentúl is meghallgassam a királyt?

- Tudod-e, hogy most nehéz helyzetbe hozol? - mosolyodott el Montalais. - Azt kérdezem tőlem, hogy nőül menj-e Raoulhoz, akinek én barátnője vagyok, s halálosan megbántanám, ha ellene nyilatkoznék. Azután meg arról beszélsz, vajon továbbra is meghallgasd-e, vagy sem, a királyt, akinek én alattvalója vagyok, s akit megsértenék, ha bizonyosfajta tanácsot adnék neked; ó, Louise, Louise, nagyon könnyen veszel egy meglehetősen nehéz helyzetet!

- Nem értesz meg engem, Aure - szólt La Vallière, akit bántott Montalais gunyoros modora. - Ha a Bragelonne-nal való házasságról beszélek, azért teszem, mert bátran nőül mehetek hozzá, anélkül, hogy megbántanám; de ugyanebből az okból, ha meghallgatom a királyt, bitorlójává tegyem-e egy olyan kincsnek, amely nem nagyon sokat ér ugyan, de a szerelem az érték némi látszatával ruházza fel? Tehát amit tőled kérek, csak annyi: mondd meg, miképp

szabadulhatnék meg becsületes úton akár egyiktől, akár a másiktól; vagyis inkább azt kérdezem tőled, melyiküktől szabadulhatok meg a legtisztességesebb úton?

- Kedves Louise-om - szólt Montalais rövid hallgatás után -, én nem vagyok a hét görög bölcs egyike, s a viselkedésre vonatkozóan nincsenek változhatatlan szabályaim; de azért van némi tapasztalatom, és elmondhatom, hogy ilyen természetű tanácsot, amelyet te kérsz, soha nem kért egy nő, hacsak igen nagy zavarba nem jutott. Nos, te szent ígéretet tettél, és becsületes vagy; ha tehát zavarban vagy, mert ilyen kötelezettséget vállaltál, akkor nem egy idegennel a tanácsa - s mindenki idegen egy szerelmes szívnek -, nem az én tanácsom lesz az, amely téged a zavarból kiment. Én tehát nem adok neked tanácsot, már csak azért sem, mert ha én volnék a te helyzetemben, a tanács után még nagyobb zavarban lennék, mint előtte voltam. Amit én tehetek, az csak annyi, hogy megismétlem, amit már mondtam: akarod-e, hogy segítsek?

- Ó, igen!

- Helyes, ez minden! Mondd meg nekem, miben segíthetek. Mondd meg, ki érdekében és ki ellen? Ily módon nem követünk el meggondolatlanságot!

- De legelőször is te mondd meg - szólt Louise, megszorítva barátnője kezét -, ki mellett vagy, és ki ellen nyilatkozol?

- Temellett, ha valóban barátnőm vagy!

- Nem vagy-e Madame bizalmasa?

- Egy okkal több, hogy hasznodra lehessek: ha erről a részről nem tudnék semmit, akkor nem lehetnék segítségemre, következésképpen nem húzhatnál hasznát ismeretségemből. A barátság az effajta kölcsönös előnyökből táplálkozik!

- Amiből az következik, hogy egyidejűleg megmaradsz Madame barátnőjének is?

- Természetesen! Kifogásolod talán?

- Nem! - szólt révetegen La Vallière, mert ez a cinikus őszinteség az ő szemében sértés volt a nővel és méltánytalanság a barátnővel szemben.

- Helyes - szólt Montalais kisasszony -, különben ugyancsak együgyű lennél!

- Tehát szolgálatomra leszel?

- Egész odaadással, különösen, ha te is szolgálatomra leszel!

- Azt hinné az ember, nem ismered a szívemet - felelte La Vallière, s álmélkodva, tágra nyílt szemmel nézett Montalais-ra.

- Ó, kedves Louise-om, tudod, mióta az udvarnál élünk, nagyon megváltoztunk!

- Hogyan?

- Nagyon egyszerűen: Blois-ban is te voltál-e Franciaország második királynője?

La Vallière lehorgasztotta fejét és sírva fakadt.

Montalais leírhatatlan módon nézett reá:

- Szegény leány! - suttogta.

Azután eltűnődve helyesbített:

- Szegény király!

Homlokon csókolta Louise-t, s visszament szobájába, ahol Malicorne már várta.

175
Az arckép

Annál a bajnál, amelynek *szerelem* a neve, a rohamok, a betegség kitörésétől kezdve, egyre rövidebb időközökben követik egymást.

Később a rohamok már ritkulnak, amilyen mértékben beáll a gyógyulás.

Miután ezt általánosságban mint sarkigazságot és különösen mint fejezet-bevezetést leszögeztük, folytassuk elbeszélésünket.

Másnap, a Saint-Aignannál való első találkozóra kijelölt napon, La Vallière, ahogy a spanyolfalat kinyitotta, ott találta a király saját kezűleg írt levelét.

Ez a levél az alsó emeletről a felsőre a padló nyílásán át került. Avatatlan kéz, kíváncsi tekintet nem juthatott el oda, ahová ez a levél.

Ez is Malicorne egyik ötlete volt. Látva, hogy Saint-Aignan a lakása révén mennyire hasznára válhatik a királynak, nem akarta, hogy az udvaronc mint küldönc is nélkülözhetetlen legyen, és ezt a helyet önhatalmúlag a maga számára tartotta fenn.

La Vallière mohón olvasta a levelet, amely délután két órára állapította meg a találkozót, s közölte vele a módot, hogy a padlólapot miként emelje fel.

- Csinosítsa ki magát! - hangzott a levél utóirata.

Ez utóbbi szavak ámulatba ejtették a lányt, de egyidejűleg meg is nyugtatták.

Az idő lassan haladt előre, de végre mégis elérkezett.

Oly pontosan, mint Hero, a papnő, mikor az óra kettőt ütött, Louise felemelte a csapóajtót, s az első lépcsőfoknál ott találta a királyt, aki hódolattal várakozott rá, hogy kezét nyújthassa neki.

Ez a gyöngéd tisztelet szemmel láthatólag meghatotta Louise-t.

Lent a lépcső mellett a két szerelmes ott találta a grófot, aki mosolyogva és finom meghajlással köszönte meg Louise-nak azt a kitüntetést, amelyben részesíti.

Azután a királyhoz fordult, és így szólott:

- Felség, emberünk megérkezett.

La Vallière aggódva nézett a királyra.

- Kisasszony - szólt Lajos -, mikor arra kértem, hogy tiszteljen meg engem idejövételével, ez csak érdekből történt. Idekértem egy kiváló festőt, aki mestere az élethű ábrázolásnak, és az az óhajom: engedje meg neki, hogy lefesthesse. Az arckép különben, ha kívánja, kegyednél marad.

Louise elpirult.

- Láthatja - folytatta a király -, nemcsak hármasban, hanem négyesben leszünk. Ej, Istenem, ha már nem lehetünk egyedül, annyian jöhetnek, ahányat csak akar!

La Vallière gyengéden megszorította királyi szerelmesének ujjá hegyét.

- Menjünk át a másik szobába, ha felségednek úgy tetszik - szólt Saint-Aignan.

Kinyitotta az ajtót és bevezette vendégeit.

A király La Vallière mögött haladt, és szemével majd fölfalta gyöngyházfehér nyakát, amelyre ezüstös fényű haja göndör gyűrűkben omlott alá.

Louise nehéz, rózsaszínbe játszó, gyöngyszürke selyemruhát viselt; az agát ékszer még jobban kiemelte bőrének hófehérségét; átlátszó ujjai között árvácskából, bengáliai rózsából és finoman nyesett levelű klematiszből kötött csokrot szorongatott, amelynek közepéből, mint valami illatot árasztó serleg, szürkébe és ibolyakékbe játszó haarlemi tulipán emelkedett ki, ritka és csodaszép példány, amely a kertésznek ötévi fáradtságába, a királynak pedig ötezer frankjába került.

Ezt a csokrot a király akkor adta La Vallière kezébe, mikor a lépcsőnél üdvözölte.

A szobában, melynek ajtaját Saint-Aignan kinyitotta, egy szép, fekete szemű és hosszú barna hajú fiatalember állott, könnyű bársony kabátban.

Ez volt a festő.

A vászon és a festő palettája elő volt készítve.

A festő Louise előtt a művész komoly kíváncsiságával hajolt meg, aki modelljét tanulmányozza, majd finom tapintattal úgy üdvözölte a királyt, mintha nem ismerné, mintha egy másik nemest üdvözölne.

Azután La Vallière kisasszonyt a részére előkészített székhez vezette, s megkérte, hogy foglaljon helyet.

La Vallière kecsesen, lágy mozdulattal helyezkedett el; keze a csokorral játszadozott, lába párnán pihent, s hogy tekintetében semmi bizonytalanság vagy mesterkéeltség ne legyen, a festő megkérte, hogy foglalkozzék valamivel.

Ekkor Lajos mosolyogva leült szerelmese lábai elé a párnára.

Louise hátradőlt a karosszékekben, kezében a csokorral, a király pedig fölnézett rá, majd elnyelte tekintetével; elragadó képet nyújtottak így, amit a festő néhány pillanatig elégedetten, Saint-Aignan pedig irigykedve szemlél.

A festő gyorsan felvázolta a képet, s már az első ecsetvonásokra kiemelkedett a szürke háttérből a lágy, költői arc, a szelíd szempár, a rózsás orca, amit színezüst haj font körül.

A két szerelmes ezalatt keveset beszélt, csak nézték egymást; szemükben néha olyan epedő vágy csillant, hogy a festő kénytelen volt félbeszakítani munkáját, nehogy La Vallière helyett egy Erycinát fessen.⁹ Ám ekkor Saint-Aignan közbelépett, verseket szavalt, kedves históriákat adott elő azokból, amelyeket Patru¹⁰ vagy Tallemant des Réaux¹¹ olyan jól megírt.

Azután La Vallière elfáradt, s pihenőt tartottak.

A vásznon még csak első vonalaiban felvázolt képet hamarosan kiegészítette a kínai porcelán tál, tele a föllelhető legpompásabb gyümölccsel, a topázzsínű jézei bor, cizellált ezüstkehelyben.

Lajos megrészegetett a szerelemtől, Louise a boldogságtól, Saint-Aignan a becsvágytól.

⁹ Venus egyik neve.

¹⁰ Patru Olivier (1604-1681) - francia jogász, Boileau barátja, az Akadémia tagja, kiváló stílusista.

¹¹ Tallemant des Réaux (1619-1692), francia emlékiró, *Kis történetek* című műve kora szellemes krónikája.

A festő emlékeket gyűjtött öregkorára.

Így telt el két óra; mikor az óra négyet ütött, La Vallière felállt, s jelt adott a királynak.

Lajos felállt, odalépett a képhez, s néhány hízelgő bókot mondott a művésznek.

Saint-Aignan a hasonlatosságot dicsérte, ami szerinte máris szembeszökő.

La Vallière pedig pirulva köszönte meg a festőnek munkáját, s átment a szomszéd szobába, ahová a király követte, miután Saint-Aignant is hívta.

- Holnap, nemde? - szólt a király La Vallière-hez.

- De felség, gondolja meg, hátha valaki jön hozzám, és engem nem talál otthon?

- Nos?

- Mi lesz akkor velem?

- Nagyon félénk, Louise!

- De végtére is, hátha Madame kéret?

- Ó, hát nem fog eljönni végre az a nap, amikor maga mondja majd nekem, hogy mindenkivel szembeszáll, de többé el nem hagy?

- Azon a napon, felség, én örült volnék, s felséged nem hihetne nekem...

- A viszontlátásra, holnap, Louise!

La Vallière felsóhajtott, s a királyi akarattal szemben erőtlenül, így szólt:

- Mivel felséged akarja, holnap!

E szavak után könnyedén felsietett a lépcsőn, s eltűnt királyi kedvesének szeme elől.

- Nos, felség? - kérdezte Saint-Aignan, mikor a lány eltávozott.

- Saint-Aignan, tegnap a legboldogabb embernek tartottam magam!

- Talán bizony ma a legboldogtalanabbnak képzelem magát felséged? - kérdezte Saint-Aignan mosolyogva.

- Nem, de ez a szerelem olthatatlan szomjúság, hiába iszom, hiába nyelem a vízcseppeket, amikhez a te találékonyságod juttat, mentül többet iszom, annál nagyobb a szomjúságom!

- Ez egy kissé felséged hibája, és felséged tette olyanná a helyzetét, amilyen.

- Igazad van!

- Ebben az esetben, felség, a boldogság egyetlen módja az, hogy az ember megelégedettnek hiszi magát, és vár!

- Várni! Hát te ismered ezt a szót: várni?

- Nyugalom, felség, nem kell kétségbe esni. Én már kerestem, s folyton keresni fogok valami módot.

A király vigasztalan arckifejezéssel csóválta fejét.

- Hogyan, felség, már nincs is megelégedve?

- Dehogynem, kedves Saint-Aignan, de találj valami módot, az Istenért, találj!

- Felség, arra kötelezem magam, hogy keresek, de ez minden, amit tehetek!

A király még egyszer látni akarta az arcképet, ha már az eredetit nem láthatta. A festőnek mutatott néhány változtatnivalót, azután távozott.

Távozása után Saint-Aignan elbocsátotta a festőt.

Festőállvány, festék és a művész még el se tűnt, mikor Malicorne feje megjelent az ajtó függönyszármái között.

Saint-Aignan tárt karokkal, de mégis kissé szomorúan fogadta. A felhő, mely a királyi nap elé borult, a hűséges csatlós kedvét is elhomályosította.

Malicorne első pillantásra észrevette a Saint-Aignan arcán honoló borút.

- Ej, gróf úr, milyen borongós kedvében van! - kiáltott fel.
- Szavamra, van is rá okom, kedves Malicorne úr; hát hitte volna, hogy a király elégedetlen?
- Elégedetlen a lépcsővel?
- Ó, nem, ellenkezőleg, a lépcső nagyon tetszett neki!
- Tehát a szoba díszítése nem felelt meg ízlésének?
- Ami azt illeti, arra nem is gondolt. Nem, ami a királynak kedvét szegte...
- Azt majd én megmondom, gróf úr: hogy négyen voltak egy szerelmi találkán! Hogyhogy nem jött rá erre, gróf úr?
- Hogy jöttem volna rá, kedves Malicorne, mikor éppen a király utasításait követtem?
- Hát valóban azt akarta őfelsége, hogy gróf úr jelen legyen?
- Határozottan!
- És őfelsége akarta a festő jelenlétét is, akivel odalent találkoztam?
- Követelte, Malicorne úr, követelte!
- Akkor, Istenemre, megértem, hogy őfelsége elégedetlen volt!
- Elégedetlen amiatt, hogy parancsainak pontosan engedelmeskedtek? Nem értem!

Malicorne megvakarta a füle tövét, és azután megkérdezte:

- Hány órára jelezte jöttét a király?
- Két órára!
- És gróf úr itt várta a lakásban?
- Fél kettőtől fogva!
- Nahát!
- Az ördögbe is! Még csak az volna a szép, ha a királlyal szemben nem volnék pontos!

Malicorne, bár tisztelte Saint-Aignant, csak a vállát vonogatta.

- És a festőt is két órára kérte ide a király? - kérdezte Malicorne.

- Nem, de már dél óta itt volt nálam. Jobb, ha egy festő két óráig, mintha a király egyetlen percig vár!

Malicorne halkan felnevetett.

- Kedves Malicorne úr - szólt Saint-Aignan -, kevesebbet nevéssen rajtam, és többet beszéljen!

- Kívánja?

- Könyörögve kérem.

- Hát akkor, gróf úr, akarja-e, hogy a király egy kissé elégedettebb legyen, ha újból eljön?

- Holnap jön.

- Akarja-e, hogy holnap a király elégedettebb legyen?

- A teremburáját! - ahogy őfelsége őse szokta mondani. - Hogyne akarnám! Meghiszem azt!

- Helyes, holnap tehát, abban a pillanatban, mikor a király megérkezik, legyen valami kinti elintéznivalója, de olyan ügyben, amely fontos, halaszthatatlan!

- Hohó!

- Csak húsz percig!

- Hogy a királyt húsz percig magára hagyjam! - kiáltott fel Saint-Aignan rémülten.

- No, akkor vegye úgy, mintha semmit sem mondtam volna - szólt Malicorne az ajtó felé húzódva.

- Ellenkezőleg, kedves Malicorne, fejezze be, már kezdem érteni... és a festő, a festő?

- A festő egy félórát késsen!

- Egy félórát, így gondolja?

- Igen, azt gondolom!

- Kedves uram, megteszem, amit mond!

- És én azt hiszem, hogy csak nyerhet vele; megengedi, hogy holnap eljöjjek önhöz és egy kicsit érdeklődjem?

- Hogyne!

- Alázatos szolgája vagyok, Saint-Aignan úr!

És Malicorne hajlongva hátrált.

„Ennek a fiatalembernek kétségtelenül több esze van, mint nekem!” - gondolta magában mély meggyőződéssel Saint-Aignan.

176 Hampton Court

Az a titok, amit Montalais az utolsó előtti fejezet végén La Vallière-nek felfedett, természet-szerűleg elvezet minket történetünk főhőiséhez, a király változó szeszélyének kitett szegény bolyongó lovaghoz.

Ha az olvasó hajlandó követni minket, átkelünk vele a Calais-t Dovernél elválasztó tenger-szoroson, amely viharosabb, mint Európa; végighaladunk azon a termékeny, zöldellő tájon, amelyet ezer patak szel át, Charing, Maidstone és még vagy tíz festőinél festőbb város környékén, s végül elérkezünk Londonba.

Innen, akár a vizsla, ha a csapást követi, amint felderítettük, hogy Raoul első tartózkodási helye a White Hall, a második pedig a Saint-James palota volt; amint megtudtuk, hogy Monk fogadta és bevezette Raoult II. Károly udvarának legjobb társaságába, nyomon követjük egészen II. Károly egyik nyári rezidenciájáig, amely Kingston város közelében van, a neve Hampton Court, s a Temze partján fekszik.

A folyó itt még nem az a büszke vízi út, amely naponként félmillió utast visz a hátán, s hullámai oly feketén háborognak, mint a Cocytusé,¹² mondván: „Én is tenger vagyok!”

Nem, itt a Temze még csak szelíd, zöld folyó, mohás kövek szegélyezik, széles vizében fűzfák, bükkfák tükröződnek, itt-ott, nádas öblöcskében, égerfák és nefelejcskek közt, kiszáradt fabárka szendereg.

Körös-körül békés, gazdag táj terül el, a téglapületek kékesen füstölő kéménye áttöri a zöld és aransárga magyalfák sűrű páncélját; a magas fűben piros kántusban gyerekek bujkálnak, mintha a szélben hajlodozó pipacsok volnának.

Kövér, fehér birkák kérődznek csukott szemmel a törpe rezgőnyárfák árnyékában; a víz tükre végigszökell az aranyos és smaragdszín tollazatú jégmadár, mint valami bűvös labda, hebehurgyán sűrűlve a horgot, amit vadásztársa, a halász tart, aki csónakjában ülve lesi a cigányhalat és a vándor alózat.

E fölött a sötét árnyékból és szelíd fényből született paradicsomi táj fölött emelkedik a Hampton Court-kastély, amelyet Wolsey építtetett; a gögös bíboros fényűző lakóhelyét még a király is megirigyelhette, s ő kénytelen is volt, mint félénk udvaronc, odaajándékozni uralkodójának, mert VIII. Henrik, irigységében és kapzsiságában az új kastély pusztá látványára is ráncba vonta a homlokát.

Hampton Court a téglafalaival, nagy ablakaival, szép vasrácsaival, ezernyi tornyocskájával, bizarr harangtornyaival, csendes sétahelyeivel és belső szökőkútjaival, amelyek az Alhamb-ráéhoz hasonlók; Hampton Court a rózsza, a jázmin és a klematisz bölcsője. Öröm a szemnek és az orrnak, a legelragadóbb keret ahhoz a Tiziano, Pordenone és Van Dyck buja festményei közt pompázó szerelmi tablóhoz, amit II. Károly tár elénk, ő, akinek képtárában ott díszelgett I. Károly, a mártír király arcképe, a mennyezet faburkolatán meg ott éktelenkedtek a lyukak, amelyeket Cromwell katonáinak puszkagolyói ütöttek, mikor 1648. augusztus 24-ik napján, Károlyt, mint foglyot, Hampton Courtba hozták.

¹² Az alvilág folyója.

Itt rendezte be ez a szakadatlanul örömittas II. Károly az udvartartását, az a király, akit költővé tett a vágy, az a hajdani szerencsétlen, aki minden percért, amelyet egykor gondokban és nyomorban töltött, a gyönyör egy napjával ajándékozta meg magát.

II. Károly Hampton Courtot nem bársonyosan puha pázsitjáért szerette; nem a dús virágágyakért, amelyek a fák tövét ölelik körül, húsz láb magas rózsatövek virulnak bennük a szabad ég alatt, s úgy bomlanak ki, mint a tűzijáték; nem is a hatalmas hársfákért, melyeknek ágai, mint a szomorúfűz, a földig hajolnak és árnyékukkal eltakarják a szerelmeseket és az álmodozókat, nem, nem ezekért szerette II. Károly Hampton Court-i szép kastélyát.

Akkor talán gyönyörű vörös vizű taváért, mely a Káspi-tenger vizéhez hasonlatos; hatalmas víztükrét úgy fodrozza a hűs szél, mintha Kleopátra hullámos haja volna, s elborítja a kerti zsázsa és a fehér tavirózsa, melynek erős hagymája szétnyílik, s benne látszik, mint a tojásban, a tejszerű burok mélyén csillogó aranycsíra; a titokzatosan morajló víz, amelyben fekete hattyú és egész fészekalja törékeny, selyempihés, mohó kis vadkacsa úszkált, a piros nőszirm körül zöld légyre és mohos búvóhelyén békára vadászva.

Vagy talán óriási, kétféle színű lombbal ékes magyalfáiért, a csatornákat átívelő derűs hídjaiért, a végtelen fasorokban bőgő szarvasokért, és a barázdabillegetőkért, amelyek a puszpángbokrok és lóherés rétek mentén szökdécselve tipegnek.

Mert mindez megvan Hampton Courtban; és vannak még fehér rózsalugasok is, ágaik felkúsznak a magas farácsolatra, s illatos hópelyheket hullatnak a földre; vannak azután a parkban zöldellő törzsű vén szikomorfák, tövük poétikus, dúsan tenyésző penészben fürdik.

Nem, II. Károly Hampton Courtot a délutáni órákban a teraszokra suhanó elragadó árnyakért szerette, s mint XIV. Lajos, ő is megfesttette szépségüket nagy dolgozószobájában, korának értő festőivel, akik annyi szerelmet sugárzó szép szemet tudtak megörökíteni vásznukon.

Aznap, mikor Hampton Courtba érkezünk, az égbolt éppoly tiszta, enyhe, mint Franciaországban; a levegő párás és langyos; a virágágyakban milliószámra kihajtó gólyaörv, a hatalmas szagosbükköny, olasz jázmin, a napfűve részegítő illatot áraszt.

Egy óra van. A király a vadásatról visszatérve, megebédelt, látogatást tett Castelmaine hercegnőnél, hivatalos szeretőjénél, és hűségének eme bizonyítéka után estig tetszése szerint csapodárkodhatik.

Az egész udvar bohó és szerelmeskedik. Abban az időben a hölgyek egészen komolyan tudakolták a nemesurak véleményét egy-egy többé-kevésbé bájos lábról, aszerint, hogy rózsaszínű vagy zöld selyemharisnyába volt-e bújtatva.

Ez az az idő, amikor II. Károly kijelenti, hogy zöld selyemharisnya nélkül nincs boldogság nő számára, mivelhogy Lucy Stewart kisasszony ilyen színűt viselt.

Mialatt a király kegyeit osztogatja, a terasszal szemben a bükkfák árnyékában két fiatal nőt pillantunk meg, egyikük sötét színű ruhát visel, a másik lila és sötétkék színűben pompázik.

Keresztülhaladtak a pázsiton, melynek közepén bronz szirénrel díszített pompás kút emelkedik, és csevegve a terasz felé tartottak, amelynek hosszában a téglakerítésből több, különböző alakú pavilon nyílt a parkba; de mivel ezek többnyire le voltak foglalva, a két fiatal nő továbbhaladt; az egyik zavarban volt, a másik álmodozott.

Végre az egész Temze fölött uralkodó terasz végéhez értek, s mikor hűvös helyet találtak, leültek egymás mellé.

- Hova megyünk, Stewart? - kérdezte a fiatalabbik a barátnőjétől.

- Kedves Graffton, arra megyünk, mint láthatod, ahova te vezetsz!
 - Én!?
 - Te bizony; a kastély végébe, ahhoz a padhoz, ahol a fiatal francia vár és sóhajtozik!
- Miss Mary Graffton megtorpant.
- Nem, nem! - kiáltott fel. - Oda én nem megyek!
 - Miért nem?
 - Forduljunk vissza, Stewart!
 - Ellenkezőleg, menjünk tovább és beszéljessünk!
 - Miről?
 - Arról, hogy Bragelonne vicomte részt vesz minden sétában, amelyet te rendezel, te pedig részt veszel azokban a sétákban, amelyeket ő rendez!
 - És ebből azt következteted, hogy ő szeret engem, vagy én szeretem őt?
 - Miért ne? Elragadó lovag! Remélem, senki sem hallgatózik! - szólt Miss Lucy Stewart, s mosolyogva fordult vissza, ami azt jelentette, hogy nem nagyon aggódik.
 - Nem, nem! - válaszolt Mary. - A király Buckingham úrral az ovális teremben tanácskozik!
 - Ami Buckingham urat illeti, Mary...
 - Nos?
 - Úgy látom, hogy Franciaországból való visszatérése óta bevallottan a te lovagod; e tekintetben hogy állunk a te szíveddel?
- Mary Graffton a vállát vonogatta.
- Jó, jó! Majd megkérdezem ezt a szép Bragelonne-tól - szólt Stewart kisasszony nevetve. - Gyerünk, keressük meg gyorsan!
 - Miért?
 - Beszélni akarok vele!
 - Még nem; előbb egy szót: mondd meg nekem, te, Stewart, aki ismered a király apró titkait...
 - Azt hiszed?
 - Ejnye, no! Ha te nem ismered, akkor senki sem ismeri; mondd meg nekem, miért jött Angliába Bragelonne vicomte, és mit csinál itt?
 - Amit minden más nemesember csinál, akit királya egy másik királyhoz küld!
 - Helyes; de komolyan mondom, bár a politika nem erős oldalunk, annyira azért értünk hozzá, hogy átlássuk: Bragelonne vicomte-nak nincs itt semmi komoly küldetése!
 - Ide hallgass! - szólt Stewart színlelt komolysággal. - A te kedvedért el fogok árulni egy államtitkot. Elmondjam neked, mit írt XIV. Lajos király megbízólevelében, amelyet Bragelonne vicomte-tal II. Károly király őfelségének küldött?
 - Igen!
 - Tehát hallgasd: „Fivérem, elküldöm felségedhez udvaromnak egyik nemesét, annak a fiát, akit nagyon kedvel. Kérem, bánjon vele jól, s szerettesse meg vele Angliát!”

- Ez volt a levélben?

- Pontosan ez... vagy legalábbis ehhez hasonló. A formáért nem állok jól, de a lényegért igen!

- Nos, mire következtetsz ebből, vagyis inkább mit következtetett belőle a király?

- Azt, hogy a francia felségnek jó oka volt Bragelonne vicomte-ot eltávolítani, s őt máshol házasítani meg, nem Franciaországban.

- Úgyhogy a levél értelmében...

- II. Károly, amint te is tudod, Bragelonne vicomte-ot szívélyesen fogadta, a White Hallban a legszebb szobát juttatta neki, és mivel udvarának legdrágább kincse te vagy, és tekintve, hogy a király szívére nem tartasz igényt... ugyan ne pirulj el... a király meg akarta kedveltetni veled a franciát, őt pedig szép ajándékban akarta részesíteni. Ezért választott téged, háromszázezer font örökösét, téged, a jövődöbeli hercegnőt, téged, a szépet, a jót, hogy részt vegyél minden sétán, ahol Bragelonne vicomte megjelenik. Szóval ez cselszövés volt, afféle összeesküvés. Gondold meg, akarod-e lángra lobbantani, én kezembe adom a kanócot.

Miss Mary az ő sajátos, bájos arckifejezésével mosolygott, karon fogta barátnőjét, s így szólott:

- Köszönd meg nevemben a királynak!

- Jó, jó, csakhogy Buckingham féltékeny ám, jól vigyázz!

Alig ejtette ki ezeket a szavakat, mikor Buckingham kilépett a terasz egyik pavilonjából, s mosolyogva közeledett a két barátnőhöz.

- Téved, Miss Lucy - szólt -, nem vagyok én féltékeny; és szolgáljon bizonyítékul, Miss Mary, hogy ott ül az, aki féltékenységemnek okozója lenne, Bragelonne vicomte, ott álmodozik magában. Szegény fiú! Engedje meg, hogy bájos társaságát néhány pillanatra átengedjem neki, tekintve, hogy néhány percig Miss Lucy Stewart-tal kell szót váltanom.

S Lucy felé meghajolva, hozzáfűzte:

- Részesülhetek-e abban a megtiszteltetésben, hogy elfogadja kezem, s együtt üdvözljük a királyt, aki még vár reánk?

E szavak után Buckingham, még mindig mosolyogva, megfogta Miss Lucy Stewart kezét, s vele együtt elment.

Mary Graffton, aki most már egyedül maradt, fejét a fiatal angol nők sajátosan lágy, kecses mozdulatával vállára hajtva, egy pillanatig mozdulatlanul állt: szemét Raoulra szegezte, de úgy látszik, nem tudta, mit is tegyen. Végre, miután arca, mely hol pírban égett, hol meg elsápadt, elárulta a szívében dúló küzdelmet, úgy látszik, döntött, s meglehetősen határozott léptekkel a pad felé indult, amelyen Raoul helyet foglalt, és mint mondtuk, álmodozott.

Miss Mary léptei, bármilyen könnyedek voltak is a zöld pázsiton, felrezzentették Raoult: odafordult, meglátta a leányt, s eléje ment annak, akit jó szerencséje vezetett ide hozzá.

- Ide küldtek magához, uram - szólt Mary Graffton. - Elfogad?

- És kinek vagyok hálára kötelezve ezért a szerencséért, kisasszonyom? - kérdezte Raoul.

- Buckingham úrnak! - szólt Mary, vidámságot színelve.

- Buckingham úrnak, aki annyi szenvedéllyel vágyódik drága társasága után? Hihetnek-e szavainak, kisasszony?

- Láthatja, uram, itt valóban minden összeesküszik, hogy mi a nap legszebb, vagyis inkább leghosszabb részét egymás mellett töltsük el. Tegnap a király utasított, hogy az asztalánál magam mellé ültessem. Ma Buckingham úr kért rá, hogy üljek ide maga mellé a padra.

- És ő maga eltávozik, hogy számomra szabaddá tegye a teret? - kérdezte zavartan Raoul.

- Nézze, ott a fasor kanyarulatánál éppen most tűnik el Miss Stewarttal! Tesznek-e ilyen szívességet Franciaországban is, vicomte úr?

- Kisasszony, azt én nem mondhatom meg pontosan, hogy Franciaországban mit tesznek, mert én alig vagyok francia. Én különböző országokban éltem, s majdnem mindig mint katona; azután sok időt töltöttem a harctéren; vadember vagyok!

- Ugye, nem érzi valami jól magát Angliában?

- Nem tudom - válaszolta szórakozottan Raoul, s nagyot sóhajtott.

- Hogyan? Nem tudja?

- Bocsásson meg - felelte Raoul, s megrázta fejét, hogy gondolatait összeszedje -, bocsásson meg, nem hallottam!

- Hej - sóhajtott most a leány is -, milyen rosszul tette Buckingham herceg, hogy engem ideküldött!

- Rosszul tette? - kiáltott fel Raoul. - Igaza van, az én társaságom kellemetlen, kegyed csak unatkozik mellettem. Buckingham úr valóban rosszul tette, hogy kegyedet ideküldte hozzám!

- Éppen azért - szólt a leány komolyan, csengő hangon -, mert nem unatkozom maga mellett, éppen azért tette rosszul Buckingham úr, hogy engem ideküldött.

Raoul szintén elpirult.

- De - szólt - miért küldi Buckingham úr hozzám, és miért jön ide? Buckingham úr szereti magát, és...

- Nem - felelte Mary. - Buckingham úr nem szeret engem, hiszen az orléans-i hercegnőt szereti, s én, ami engem illet, szintén nem érzek szerelmet a herceg iránt!

Raoul álmélkodva nézett a fiatal leányra.

- Barátja maga Buckingham hercegnek? - kérdezte a leány.

- A herceg azzal tisztel meg, hogy barátjának nevez, mióta Franciaországban találkoztunk.

- Így tehát csupán egyszerű ismerősök?

- Nem, mert Buckingham herceg meghitt barátja egy nemesembernek, akit én úgy szeretek, mintha testvérem volna!

- Guiche grófnak?

- Igen, kisasszony!

- Aki az orléans-i hercegnőt szereti?

- Ó, mit nem mond, kisasszony...

- És akit a hercegnő viszonyszeret - folytatta nyugodtan a fiatal leány.

Raoul lehorgasztotta fejét; Miss Graffton felsóhajtott:

- Ó, mily boldogok... Hallgasson rám, hagyjon el engem, Bragelonne úr, mert Buckingham terhes feladatot rótt magára, amikor engem ajánlott sétatársának. A maga szíve máshol jár, még lelke kincseinek alamizsnamorzsáiban is alig részesít engem! Vallja be, vallja be! Nem volna szép magától, vicomte, ha nem vallaná be!

- Kisasszony, bevallom!

A leány reá nézett.

Olyan egyszerű, olyan szép volt, szeme olyan nyílt, olyan szelíden őszinte és elszánt, hogy egy ilyen előkelő nőnek, mint Mary, eszébe sem juthatott, hogy ez a fiatalember udvariatlan vagy balga.

Csak azt látta, hogy más nőt szeret, nem őt, és tiszta szívből, őszintén.

- Igen, értem - szólt a leány. - Maga egy francia nőt szeret!

Raoul meghajtott a magát.

- Tud Buckingham herceg erről a szerelméről?

- Senki sem tud róla! - válaszolta Raoul.

- És miért mondja meg nekem?

- Kisasszony...

- Csak beszéljen!

- Nem tudok!

- Akkor nekem kell a magyarázat elébe mennem; nem akar nekem semmit elmondani, mert most már meg van róla győződve, hogy nem szeretem a herceget, mert látja, hogy magát talán szerettem volna, s mert csupa szív és finom tapintat, és ahelyett hogy megfogta volna a kezét, mely a magáéhoz közeledett, ha csak egy pillanatnyi szórakozás kedvéért is, ahelyett, hogy ajkamra mosolyogna, mely magára mosolyog, inkább azt mondta, maga, aki fiatal, nekem, aki szép vagyok: „Én egy francia nőt szeretek!” Helyes, köszönöm, Bragelonne vicomte, maga nemes szívű férfi, én annál jobban szeretem... barátsággal. Most már ne beszéljünk többet rólam, beszéljünk magáról. Feledje el, amit Miss Graffton önmagáról beszélt; mondja meg nekem, miért szomorú, és miért még szomorúbb az utóbbi néhány nap óta?

Raoul szíve mélyéig megráztotta ez a szelíd, szomorú hang, és egyetlen szót sem talált a válaszra; a leány azonban ismét segítségére sietett.

- Sajnáljon engem. Anyám francia nő volt. Én tehát elmondhatom, hogy vérem és kedélyem szerint francia vagyok. Csakhogy e parázs felett állandóan Anglia köde és szomorúsága lebeg. Néha aranyos álmokat szövögetek varázslatos boldogságról, de hirtelen jön a köd, ráborul álmainra és elhessegeti őket. Ezúttal is így történt. Bocsásson meg, ebből elég ennyi; adja ide a kezét, s mondja el bánatát barátnőjének!

- Azt mondja, francia nő, vére és kedélye szerint?

- Igen, ismétlem, és nemcsak hogy anyám francia volt, hanem Párizsban is nevelkedtem, mivel atyám, mint I. Károly barátja, míg a herceg pere folyamatban volt, s ameddig a protektor élt, száműzetésben Franciaországban tartózkodott; II. Károly trónraléptekor atyám visszatért Angliába, s nemsokára meghalt szegény! Ekkor Károly király kinevezett hercegnőnek, és kiegészítette örökségemet!

- Élnek még rokonai Franciaországban? - kérdezte Raoul mély részvétellel.

- Van egy nővérem, hét vagy nyolc évvel idősebb nálam; Franciaországban ment férjhez, s már özvegy; a neve Bellière-né asszony.

Raoul összerezte.

- Ismeri?

- Csak említeni hallottam a nevét!

- Ő is szerelmes, s utolsó levelei azt adják hírül, hogy boldog, következésképp viszonzszeretik. Én, kedves Bragelonne vicomte, magaménak mondhatom a lelkének felét, boldogságának azonban a fele sem jutott nekem. De beszéljünk magáról! Kit szeret Franciaországban?

- Egy leányt, aki szelíd és hófehér, mint a liliom!

- De miért szomorú, ha szereti magát?

- Azt mondta valaki, hogy már nem szeret!

- Remélhetőleg nem hiszi el.

- Aki nekem ezt megírta, levelét nem írta alá!

- Névtelen feljelentés! Ó, emögött árulás van! - kiáltott fel Miss Graffton.

- Nézze csak! - szólt Raoul, s átnyújtott a leánynak egy levelet, amelyet már százszor elolvasott.

Mary Graffton átvette a levelet s elolvasta:

Vicomte, jól teszi, hogy ott, Londonban II. Károly szép hölgyeivel mulatozik, mert XIV. Lajos udvarában ostrom alatt tartják szerelmének álmovárát. Maradjon tehát örökre Londonban, szegény vicomte, vagy jöjjön vissza gyorsan Párizsba!

- Nincs aláírás? - szólt Miss Mary.

- Nincs.

- Akkor ne higgyen neki.

- Igen, ámde itt egy másik levél!

- Kitől?

- Guiche gróftól!

- Az egészen más. És mit mond ez a levél?

- Olvassa!

Barátom, megsebesültem, beteg vagyok. Jöjjön vissza, Raoul, jöjjön vissza!

Guiche

- És most mit szándékozik tenni? - kérdezte a leány elszoruló szívvel.

- Mikor ezt a levelet megkaptam, az volt a szándékom, hogy elbúcsúzzom a királytól!

- És mikor kapta a levelet?

- Tegnapelőtt.

- Fontainebleau-ból van keltezve!

- Különös, ugye? Az udvar Párizsban van. Szóval elutaztam volna. De mikor erről a királlyal beszéltem, nevetett, és azt mondta nekem: „Követ uram, hogy van az, hogy el akar utazni? Visszahívta önt ura?” Én elpirultam és zavarba jöttem, mert csakugyan a király küldött ide, s nem kaptam parancsot a visszatérésre!

Mary elgondolkozva ráncolta össze homlokát.

- És marad? - kérdezte.

- Maradnom kell, kisasszony!

- És az a nő, akit szeret?

- Az?...

- Ír magának?

- Soha!

- Soha? Ó, tehát nem szereti magát?

- Legalábbis ideutazásom óta nem írt!

- Előzőleg írt?

- Ritkán. Ó, én remélem, hogy ennek csak valami akadályja volt.

- Csend, itt jön a herceg!

Buckingham csakugyan megjelent a fasor végén, egyedül és mosolyogva; lassan jött, és kezét nyújtott a két beszélgetőnek.

- Nos, megegyeztek? - kérdezte.

- Miben? - kérdezte Miss Mary.

- Abban, ami kegyedet, kedves Mary, boldoggá és Raoult kevésbé boldogtalanná teheti!

- Nem értem, mit mond, Milord! - szólt Raoul.

- Megmondom én, mire gondolok, Miss Mary. De ez előtt az úr előtt mondjam? - kérdezte Buckingham mosolyogva.

- Ha azt akarja mondani - felelte a leány büszkén -, hogy hajlandó lettem volna Bragelonne vicomte-ot szeretni, ez felesleges, mert én már megmondtam neki!

Buckingham elgondolkozott, s azután, anélkül hogy zavarba jött volna, úgy beszélt, ahogy a leány elvárta:

- Mert én magát gyöngéd léleknek s tiszta szívűnek ismerem, azért hagytam magára Bragelonne úrral, akinek beteg szíve olyan orvos keze alatt, mint maga, meggyógyulhat!

- De Milord, még mielőtt Bragelonne úr szívéről beszélt volna, nekem a saját szívéről beszélt. Hát egyszerre két szívet gyógyítsak meg?

- Igaz, Miss Mary, de ismerje el, hamarosan lemondtam a hiábavaló próbálkozásról, mivel beláttam, hogy sebem gyógyíthatatlan!

Mary egy pillanatig erőt gyűjtött, azután így válaszolt:

- Milord, Bragelonne vicomte boldog. Szeret és viszonzszeretik: tehát nincs szüksége a magamfajta orvosra!

- Bragelonne vicomte súlyos betegség előestéjén áll - felelte Buckingham -, és most nagyobb szüksége van rá, mint valaha, hogy szívét ápolják!

- Magyarázza meg szavait, Milord - szólt hevesen Raoul.

- Nem, nem, majd apránként megmagyarázom, de ha óhajtja, elmondom Miss Marynek, amit maga nem hallhat meg.

- Milord, kínpadra feszít engem, Milord tud valamit!

- Azt tudom, hogy Miss Mary Graffton a legelragadóbb teremtmény, aki csak egy beteg szív útjába akadhat!

- De Milord, hiszen mondtam már, hogy Bragelonne vicomte mást szeret! - szólt a leány.

- Rosszul teszi.

- Ön tehát tudja, herceg, hogy rosszul teszem?

- Tudom.

- De hát kit szeret a vicomte? - kérdezte Mary.

- Egy nőt, aki nem méltó hozzá - válaszolta nyugodtan Buckingham, azzal a hidegvérrel, amelyre csakis egy angol agya és szíve képes.

Miss Mary Graffton felsikoltott; ez a sikoly és Buckingham súlyos szavai megdöbbenették Bragelonne vicomte-ot, arca elsápadt, és teste remegni kezdett a rémülettől.

- Herceg - kiáltott fel -, olyan szavakat ejtett ki, hogy én egy pernyi késedelem nélkül megkeresem a magyarázatukat - Párizsban.

- Itt fog maradni - szólt Buckingham.

- Én?

- Igen, maga.

- És miért?

- Mert nincs joga elutazni, és mert a király szolgálatát nem hagyja el az ember egy nő szolgálataért, ha ez a nő olyan méltó volna is rá, hogy szeressék, mint Mary Graffton!

- Hát akkor világosítson fel.

- Szívesen. De akkor marad?

- Igen, ha őszintén beszél velem.

Éppen itt tartottak, és Buckingham kétségtelenül el akarta mondani, nem mindazt, ami történt, hanem mindazt, amit tudott, midőn a király egyik lakája megjelent a terasz végén, s a pavilon felé tartott, ahol a király Miss Lucy Stewarttal volt együtt.

A lakáj előtt porlepte futár haladt, aki csak néhány perce szállhatott le a lóról.

- A francia futár! Madame futárja! - kiáltotta Raoul, amint a hercegnő livróját felismerte.

A lakáj és a futár jelentkezett a királynál, a Herceg és Miss Mary Graffton pedig egyetértő pillantást váltott.

II. Károly éppen azt bizonygatta, vagy azt akarta bizonyítani Miss Stewartnak, hogy csak vele törődik: következésképp olyan szerelmet ígért neki, amelyet őse, IV. Henrik tanúsított Gabrielle d'Estrées iránt.

Szerencsétlenségére, II. Károly ehhez rossz napot választott, mert éppen aznap Miss Stewart a fejébe vette, hogy féltékennyé teszi a királyt.

Ahelyett, hogy ígéretétől ellágyult volna, amint a király várta, hangosan felnevetett.

- Ó, felség, felség - kiáltott fel, s közben csak tovább nevetett -, ha ennek a szerelemnek bizonyítékát kérném, nagyon könnyen kiderülne, hogy hazudik!

- Hallgasson ide - szólt a király. - Ismeri az én Raffaello-képeimet, tudja, mennyire ragaszkodom hozzájuk; az egész világ irigyel értük. Azt is tudja, hogy atyám vásárolta őket Van Dyck útján. Akarja, hogy még ma a lakására vitessem mindet?

- Ó, nem! - szólt a leány. - Óvakodjék ettől, felség, a lakásom szűk ahhoz, hogy ilyen vendégeket elszállásoljak!

- Akkor magának ajándékoznám Hampton Courtot, hogy a festményeket elhelyezze!

- Legyen kevésbé adakozó, felség; inkább szerelme legyen tartósabb; ez minden, amit kérek!

- Mindig szeretni fogom, hát nem elég ez?

- Felséged nevet!

- Hát sírjak?

- Nem, de szeretném, ha egy kissé szomorúbb volna!

- Isten ments, szépségem, elég sokáig voltam szomorú; tizennégy évi száműzetés, szegénység, nyomor; azt hiszem, minden adósságomat leróttam, meg azután a szomorúság elcsúfítja az embert!

- Azt nem, nézze csak meg azt a fiatal franciát!

- Bragelonne vicomte-ot! Hát maga is! Kárhozzam el, ha valamennyi nő nem szerelmes belé fölig! Különben neki van rá oka, hogy szomorú legyen!

- Miért?

- Hát még az államtitkokat is eláruljam magának?

- Ha én akarom, elárulja, mivel felséged hajlandónak mutatkozott mindent megtenni, amit csak akarok.

- Nos hát, Bragelonne unatkozik itt Angliában! Most meg van elégedve?

- Unatkozik?

- Igen, s ez arra vall, hogy együgyű!

- Hogyan? Együgyű?

- Nyilvánvalóan! Hát nem érti? Megengedem neki, hogy Miss Mary Graffont szeresse, ő pedig unatkozik.

- Igen? Úgy látszik, ha Miss Lucy Stewart nem szeretné, felséged úgy vigasztalódnék, hogy Miss Mary Grafftont szeretné!
- Ezt nem mondom; először is, tudja jól, hogy Mary Graffton nem szeret engem; az elvesztett szerelemért pedig csak a megtalált szerelem ad kárpótlást. De ismétlem, nem énrolam van szó, hanem erről a fiatalemberről. Azt hihetné az ember, hogy az a nő, akit Párizsban hagyott, egy Heléna, természetesen olyan Heléna, aki még nem ismeri Párizst.
- Hát valakit Párizsban hagyott ez a fiatalember?
- Illetve őt hagyták el!
- Szegény fiú! Illetve úgy kell neki!
- Miért?
- Hát minek jött el?
- Azt hiszi, a maga jószántából jött el?
- Tehát kényszerítették?
- Kedves Stewart, parancsra hagyta ott Párizst!
- Miféle parancsra?
- Találja ki!
- A királyéra?
- Ahogy mondja!
- Ejha! Végre kinyílt a szemem!
- Legalább ne szóljon róla senkinek!
- Felséged jól tudja, hogy olyan titoktartó vagyok, akár egy férfi. Tehát a király küldte el?
- Igen!
- És távolléte alatt elveszi tőle a kedvesét?
- Igen; és értse meg, helyett, hogy megköszönné a királynak, siránkozik szegény fiú!
- Köszönje meg a királynak, hogy elrabolja a kedvesét! No de ilyet! Felséged nem valami hízelgően nyilatkozik a nőkről általában, és különösen nem a szeretőkről.
- Ugyan, értse már meg! Ha az a nő, akit a király elrabol tőle, egy Miss Graffton vagy egy Miss Stewart volna, akkor osztanám nézetét, s talán még kevesellném is kétségbeesését; de egy sovány, bicegő kis leányért!... „Pokolba a hűséggel!” - ahogy Franciaországban mondják. Elutasítani egy gazdag lányt egy szegényért, egy szerelmes nőt egy hűtlenért, hát látott már ilyet a világ?
- Azt hiszi felséged, hogy Mary komolyan szeretne tetszeni a vicomte-nak?
- Igen, azt hiszem.
- Nos, akkor a vicomte meg fogja szokni Angliát. Mary érti a dolgát, s ha valamit akar, akkor nagyon akarja.
- Kedves Miss Stewart, nem tudom, hogy a vicomte megszokja-e országunkat: csak nemrég, tegnapelőtt kért tőlem engedélyt, hogy elhagyhassa Angliát!
- És felséged megtagadta?

- Meghiszem azt! Fivérem, a király, nagyon is szíven viseli a távollétét; én pedig hiúsági kérdést csinállok belőle: ne mondhasssa senki, hogy ezt a *young Man*-t hiába kecsegtettem Anglia legnemesebb és legédeesebb csalátkével!

- Felsőged nagyon gáláns - szólt Miss Stewart elragadó ajkbiggyesztéssel.

- Nem számítom ide Miss Stewartot - felelte a király. - Ő királyi falat, s mivel én szerettem bele, remélhetőleg más férfi nem vet szemet rá; azt mondom tehát, hogy nemhiába kedveskedtem ennek a fiatalembernek; itt marad nálunk, megházasodik nálunk, kárhozzak el, ha nem így lesz!

- És én remélem, ha már egyszer megnősült, hálás lesz érte felsőgednek; mert mindenki igyekszik a kedvében járni, még Buckingham is; kitér az útjából, ami szinte hihetetlen.

- És Miss Stewart is, aki őt elragadó lovagnak tartja!

- Nézze, felség, már eleget dicsérte előttem Miss Grafftont, engedje meg, hogy én egy kissé Bragelonne-t magasztaljam! De hallja csak, felség, egy idő óta olyan jó, hogy az engem valószínűleg bámulatba ejt! Gondol a távollevőkre, megbocsátja a sértéseket, majdnem tökéletes! Minek köszönhető ez?

A király nevetve válaszolt:

- Annak, hogy megengedte, hogy szerethessem magát!

- Nem, nem, valami más oka lehet.

- Ejnye, hát lekötölezem fivéremet, XIV. Lajost!

- Mondjon még egy másik okot!

- Jól van! Az igazi indítók az, hogy Buckingham beajánlotta nálam ezt a fiatalembert, ezt mondván: „Felső, Bragelonne vicomte javára lemondok Miss Grafftorról; tegyen felsőged is ugyanígy!”

- Ó, a herceg valóban nagyszerű nemesúr!

- Jól van, jól, most meg már Buckinghamért lángol! Úgy látszik, ma kárhozzatra akar juttatni.

Ebben a pillanatban kopogtak az ajtón.

- Ki vetemedik arra, hogy minket megzavarjon? - kiáltotta a király türelmetlenül.

- Valóban, felség - szólt Stewart -, van itt valaki, aki a legnagyobb önhittségre *vetemedik*, és hogy felsőgedet megbüntesse érte...

Odalépett az ajtóhoz s kinyitotta.

- Ó, hírnök jött Franciaországból! - szólt Miss Stewart.

- Egy követ Franciaországból! Talán a húgomtól? - kiáltotta Károly.

- Igen, felség, rendkívüli hírnök - válaszolta az ajtónálló.

- Lépjen be, lépjen be! - szólt a király.

A futár belépett.

- Levelet hozott az orléans-i hercegasszonytól? - kérdezte a király.

- Igen, felség - válaszolta a futár -, mégpedig olyan sürgőset, hogy mindössze huszonhat óra kellett hozzá, hogy felsőgednek elhozhassem és amellet még Calais-ban háromnegyed óráig veszteltem!

- Buzgóságaért elismerést érdemel! - szólt a király.

És felbontotta a levelet.

Azután harsány nevetésre fakadt.

- Még ilyet! - kiáltott fel. - Most aztán végképp semmit sem értek.

És másodszor is elolvasta a levelet.

Miss Stewart tartózkodó magatartást színlelt, leküzdve lángoló kíváncsiságát.

- Francis - szólt a király az inasához -, adjanak ennek a derék embernek frissítőket, s azután hadd feküdjön le, reggel pedig, felkeléskor ötven arany legyen az ágya mellett.

- Felség!

- Menj, barátom, menj! Húgom jól tette, hogy lelkedre kötötte a gyorsaságot; a dolog nagyon sürgős.

És most még nagyobb nevetett, mint az előbb.

A futár, az inas és maga Miss Stewart sem tudta, mihez tartsa magát.

- Hej - kiáltott fel a király, hátradőlve karosszékében -, ha meggondolom, hogy te... hány lovat is hajszoltál agyon?

- Kettőt.

- Két lovat, hogy ezt a hírt elhozd! Jól van, menj, barátom, menj!

A futár az inassal együtt távozott.

A király az ablakhoz lépett, kinyitotta, kihajolt és kikiabált:

- Herceg, Buckingham herceg, kedves Buckingham, jöjjön ide!

A herceg odasietett, de a küszöbhez érve és Miss Stewartot megpillantva, nem mert belépni.

- Jöjj, herceg, és csukd be az ajtót!

A herceg engedelmeskedett, s jókedvűnek látva a királyt, mosolyogva közeledett.

- Nos, kedves hercegem, mire jutottál a franciáddal?

- Kétségbe vagyok esve miatta, felség.

- És miért?

- Mert az imádásra méltó Miss Graffton nőül menne hozzá, de ő nem akarja!

- De hiszen ez a francia faragatlan tuskó! - szólt Miss Stewart. Mondjon végre *igen*-t vagy *nem*-et, legyen már vége az egésznek.

- Csakhogy - szólt Buckingham komoly hangon - asszonyom tudja, vagy tudnia kell, hogy Bragelonne vicomte mást szeret!

- Akkor mi sem egyszerűbb - szólt a király, Miss Stewart segítségére sietve -, mondjon *nem*-et!

- Én pedig éppen bebizonyítottam neki, hogy rosszul teszi, ha nem mond igent!

- Tehát bevallottad neki, hogy az ő La Vallière-je megcsalja?

- Be én!

- És mit csinált?

- Akkorát ugrott, mintha a csatornát akarná átugrani!
 - No végre - szólt Miss Stewart -, csakhogy mégis csinált valamit; ez igazán szerencse!
 - De én visszatartottam - folytatta Buckingham. - Rászabadítottam Miss Maryt, s remélem, nem fog itt hagyni bennünket, mint ahogyan szándékában volt!
 - Szándékában volt elutazni? - kiáltott fel a király.
 - Egy pillanatig kételkedtem, vajon emberi hatalom egyáltalán képes volna-e őt megállítani, de Miss Mary rászögezte szemét, s így maradni fog.
 - No lám, ez az, amiben tévedsz, Buckingham! - szólt a király, és felnevetett. - Ez a szerencsétlen arra született...
 - Mire?
 - Hogy megcsalják, ami egymagában még semmi; de hogy végig is nézze, az már sok!
 - A távolság és Miss Graffton segítségével kivédjük a csapást.
 - Semmi esetre sem, nincs sem a távolság, sem Miss Graffton segítsége. Bragelonne egy óra múlva utazik Párizsba!
- Buckingham összerezzen, Miss Stewart tágra meresztette a szemét.
- De hiszen felséged jól tudja, hogy ez lehetetlen! - szólt a herceg.
 - Illetve, kedves herceg, most már az lehetetlenség, hogy az ellenkezője történjen!
 - Gondolja meg, felség: ez a fiatalember egy oroszlán!
 - Elhiszem, Villiers!
 - A haragja rettenetes!
 - Nem vonom kétségbe, barátom!
 - Ha szerencsétlenségét közelebről látja majd, jaj a szerencsétlenség okozójának!
 - Meglehet, de mit tegyek?
 - És ha az maga a király volna is, nem állnék jót érte - kiáltott fel Buckingham.
 - Ó, a királynak van testőrsége, hogy vigyázzon reá! - felelte nyugodt hangon a király. - Én aztán tudom, én, aki Blois-ban előszobáztam. - Ott van D'Artagnan úr! Az ördögbe, ez aztán a testőr! Látod, húsz olyan haraggal is kiegyeznék, mint a Bragelonne-é, volna csak négy olyan testőröm, mint D'Artagnan!
 - De felséged, aki olyan jó, nem gondolná meg mégis? - szólt Buckingham.
 - Nézd - szólt a király, átnyújtva a hercegnek a levelet -, olvasd el, s válaszolj te magad. Mit tennél te az én helyemben?

Buckingham lassan átvette a hercegnő levelét, s az izgalomtól remegve a következő szavakat olvasta:

A Felséged, a magam, mindenki becsülete és üdve érdekében azonnal küldje vissza Bragelonne urat Franciaországba!

Szerető húga

Henriette

- Mit szólsz ehhez, Villiers?
- Szavamra, semmit! - szólt a herceg elképedve.
- Vajon éppen te tanácsolnád nekem, hogy ne engedelmeskedjem testvéremnek, mikor így könyörög?
- Azt nem, felség, de mégis...
- Még nem olvastad az utóiratot, Villiers, ott van a hajtás alatt, eleinte az én figyelmemet is elkerülte!

A herceg szétnyitotta a behajtást, amely alatt e szavak rejtőztek:

Ezer baráti üdvözlét azoknak, akik engem szeretnek!

A herceg elsápadt, s lehorgasztotta fejét; a levél remegett ujjai között, mintha a papír súlyos ólommá változott volna.

A király várt egy pillanatig, aztán, mikor látta, hogy Buckingham némán áll helyén, így szólt:

- Vállalja hát ő is a sorsát, miként mi is a magunkét; mindenki elszenvedi e világon a maga kínját: én is elszenvedtem a magamét, elszenvedtem az enyéimet, kettős keresztet hordoztam! Pokolba most a gondokkal! Eridj, Villiers, hívd ide azt a lovagot!

A herceg kinyitotta a kis szoba rácsos ajtaját, s rámutatva Raoulra és Maryre, akik egymás mellett lépkedtek, s így szólt a királyhoz:

- Ó, felség, micsoda kegyetlenség ez a szegény Miss Grafftonnal szemben!
- Ugyan már, hívd ide! - szólt a király, összevonva fekete szemöldökét. - Hát itt már mindenki érzeleg? No még csak ez hiányzott, már meg Miss Stewart törölgeti a szemét! Átkozott franciája!

A herceg odahívta Raoul, Miss Grafftont pedig kézen fogta, és elment vele a király szobája elé.

- Bragelonne úr - szólt a király -, tegnapelőtt, ugye, engedélyt kért tőlem, hogy visszatérhessen Párizsba?

- Igen, felség! - válaszolta Raoul, akit ez a bevezetés eleinte elkábított.

- Helyes, kedves vicomte, és azt hiszem, megtagadtam kérését, ugye?

- Igen, felség.

- És haragudott rám ezért?

- Nem, felség, felséged bizonyára alapos okok miatt tagadta meg kérésemet; felséged sokkal bölcsőbb és sokkal jobb, semhogy ne tenné helyesen mindazt, amit cselekszik.

- Úgy emlékszem, azt az okot hoztam fel, hogy Franciaország királya nem hívta vissza!

- Igen, felség, valóban ezt a választ kaptam!

- Nos, azóta gondolkoztam a dolgon, Bragelonne úr; a király csakugyan nem állapította meg pontosan visszatérése idejét, de nekem figyelmembe ajánlotta, hogy tegyem kellemessé Angliában való tartózkodását; ha azonban arra kér, hogy elutazhasson, ezt bizonyára azért teszi, mert Angliában való tartózkodása nem kellemes!

- Ezt én nem mondtam, felség.

- Nem; de kérése legalábbis azt jelenti, hogy sokkal kellemesebben érezné magát máshol, mint itt!

Ebben a pillanatban Raoul az ajtó felé fordult, ahol Miss Graffton állt sápadtan, feldúltan, fél kézzel az ajtófélfát fogva.

Másik kezét Buckingham karjára tette.

- Nem válaszol - folytatta a király -, s a közmondás szerint: hallgatás, beleegyezés! Nos, Bragelonne úr, módomban van eleget tenni kívánságának: elutazhatik Franciaországba, amikor akar, felhatalmazom rá.

- Felség! - kiáltott fel Raoul.

- Ó - sóhajtott Mary, és megszorította Buckingham karját.

- Még ma este Doverben lehet - folytatta a király. - A dagály hajnali két órakor kezdődik.

Az elképedt Raoul egy-két szót hebegett, ami köszönet is lehetett, de bocsánatkérésnek is vehette a király.

- Így tehát istenhozzádot mondok önnek, Bragelonne úr, és minden jót, sok szerencsét kívánok - szólt a király felállva. - Kérem, fogadja el tőlem emlékül ezt a gyémántot, amelyet eredetileg nászajándéknak szántam!

Miss Graffton közel volt az ájuláshoz.

Raoul átvette a gyémántot, s érezte, hogy remeg a lába.

Néhány köszönő szót intézett a királyhoz, pár szót szólt Miss Stewarthoz, s Buckinghamet kereste, hogy tőle is elbúcsúzzék.

A király felhasználta ezt a pillanatot, és eltűnt. A herceg éppen Miss Grafftont bátorította, mikor Raoul rátalált.

- Kisasszony, könyörgök, mondja neki, hogy maradjon! - súgta Buckingham.

- Én azt mondom neki, hogy utazzék el - szólt Miss Graffton magához térve. - Nem tartozom azok közé a nők közé, akikben erősebb a büszkeség, mint a szívük szava; ha szeretik őt Franciaországban, térjen vissza oda, és áldjon engem, amiért azt tanácsoltam, hogy keresse meg a boldogságát. Ha ellenben nem szeretik már, jöjjön vissza, én akkor is szeretni fogom, és boldogtalansága nem fogja lealacsonyítani az én szememben. Családom címerében az van, amit Isten a szívembe oltott: *Habenti parum, egent cuncta!* „A gazdagoknak keveset, a szegényeknek mindent.”

- Barátom - szólt Buckingham -, kétlem, hogy ott megtalálná azt az értéket, amit itthagyt!

- Én hiszem, vagy legalábbis remélem, hogy az, akit szeretek, méltó hozzám! - válaszolta Raoul komoran. - De ha igaz, hogy érdemtelen nőt szeretek, amint ezt milord velem megértetni igyekezett, ki fogom tépni szívemből, még ha ezzel a szerelemmel együtt a szívemet is ki kellene tépnem!

Mary Graffton leírhatatlan részvétellel nézett rá.

Raoul szomorúan mosolygott.

- Kisasszony, a gyémántot, amit a király nekem ajándékozott, kegyednek szánták - szólt -, engedje meg tehát, hogy kegyednek adjam; ha megnősülök Franciaországban, küldje el nekem, de ha nem házasodnék meg, maradjon a magáé.

Meghajolt és elment.

„Mit jelentsen ez?” - gondolta magában Buckingham, mialatt Raoul tiszteletteljesen megszorította Miss Mary jéghideg kezét.

Miss Mary megértette Buckingham rá szegeződő tekintetét.

- Ha jegygyűrű volna, nem fogadnám el! - szólta.

- De azért feljogosítja rá, hogy visszatérhessen magához.

- Ó, herceg - szólta Mary zokogva. - Én nem az a nő vagyok, aki csak vigasztalódásul jó az olyan férfiúnak, mint ő!

- Tehát azt gondolja, hogy nem fog visszatérni?

- Soha! - felelte Miss Graffton fuldokolva.

- Nos, én pedig azt mondom, hogy ami ott vár rá: szétdúlt boldogság, elvesztett, sőt tisztességében is megfogyatkozott menyasszony... Mi marad neki, ami felér a kegyed szerelmével? Szóljon hát, Mary, maga, aki úgy ismeri saját magát!

Miss Graffton Buckingham vállára tette fehér kezét, s mialatt Raoul a kis hársfasorban szédületes gyorsan elviharzott, ő elhaló hangon ezt a verssort rebegette a *Rómeó és Júliá*-ból:

*Ott vár az élet, itt vár a halál*¹³

Mire az utolsó szavakat kiejtette, Raoul eltűnt a szeme elől.

Miss Graffton sápadtan, hangtalanul, mint az árnyék, tért haza.

Buckingham felhasználta a futárt, aki a levelet hozta a királynak, hogy a hercegnőnek s Guiche grófnak írjon.

A király igazat mondott. Hajnali két órakor megjött a dagály, és Raoul hajóra szállt.

¹³ Mészöly Dezső fordítása.

Saint-Aignan követi Malicorne tanácsát

A király gondosan felügyelt La Vallière arcképére, mert egyrészt szerette volna, ha minél jobban hasonlít az eredetihez, másrészt pedig minél tovább el akarta húzni a kép elkészítését.

Csak látni kellett, milyen odaadással figyelt minden ecsetvonásra, hogy várta egy-egy vázlat befejezését vagy a színkeverés eredményét, és hogy ajánlott különböző változtatásokat a festőnek, aki tisztelettel és engedelmesen egyetértett velük.

Amikor aztán a festő, Malicorne tanácsa szerint, kissé késve érkezett, vagy Saint-Aignan távol volt egy kis időre, látni kellett volna, amit senki sem látott; azt a kifejezési hallgatást, amely egy sóhajban két lelket egyesít, akik nagyon is hajlamosak egymást megérteni, és csöndes elmélkedésre vágyakoznak...

Ilyenkor a percek mintegy bűvöletben teltek. A király közelebb ült kedveséhez, s tüzes pillantása, közeli lehelete csak úgy perzselt.

Zaj hallatszott az előszobából, megjött a festő, vagy Saint-Aignan tért vissza bocsánatkérések közepette; a király beszélni kezdett, La Vallière kapkodva felelgetett, s szemük elárulta Saint-Aignannak, hogy távolléte alatt egy évszázadot éltek át.

Egyszóval, Malicorne, ez az akaratlan filozófus, értette a módját, hogy a bőség révén fölgerjessze a király étvágát, a birtoklás biztos tudata révén pedig a vágyát.

Amitől La Vallière félt, nem történt meg.

Senki sem sejtette, hogy naponként két-három órára távozik szobájából. Rosszulléteket színlelt, s így, akik hozzá jöttek, kopogtak, mielőtt beléptek volna. Malicorne, a szellemes találmányok embere, kieszelt egy akusztikai gépezetet, amely által La Vallière Saint-Aignan lakásán hallhatta, ha valaki meglátogatta tulajdonképpen szobájában.

Így aztán se kilépnie nem kellett, se titkát másra bízni, s mégis megjelenhetett, habár késlekedve, s ezzel némi zavart okozva, de azért diadalmasan eloszlatva a legmegrögzöttebb kételkedők gyanúját is.

Malicorne másnap érdeklődött Saint-Aignannál, és Saint-Aignan kénytelen volt elismerni, hogy a negyedőrai szabadság a királyt a legjobb hangulatba hozta.

- Az adagot meg kell majd kétszerezni, de észrevétlenül - szólt Malicorne. - Várja ki, míg kívánják.

Olyannyira kívánták, hogy a negyedik nap estéjén, mikor a festő kerekét oldott, mielőtt Saint-Aignan visszatért volna, a hazaérkező Saint-Aignan La Vallière arcán a bosszúság árnyékát vette észre, amit nem tudott elpalástolni. A király kevésbé volt titoktartó, csalódását vállának nagyon is kifejező mozdulatával fejezte ki, amire La Vallière elpirult.

„Jól van - gondolta magában Saint-Aignan. - Malicorne ma este el lesz ragadtatva.”

Este Malicorne tényleg el volt ragadtatva.

- La Vallière kisasszony nyilván azt remélte, hogy legalábbis tíz perccel tovább fog odamaradni - szólt a grófhhoz.

- A király pedig egy félórát remélt, kedves Malicorne úr.

- Rosszul szolgálná királyát, ha vonakodna őfelségének ezt a félórát megszerezni!

- És a festő? - vetette ellen Saint-Aignan.

- Azt én magamra vállalom, csak hadd tanulmányozzam előbb az arcokat és a körülményeket; ezek az én mágikus műveleteim, s bár a varázslók az asztrolábbal bemérik a nap, a hold magasságát és állását, én csak arra szorítkozom, hogy megfigyeljem, vajon a szem alatt nincs-e fekete karika, vajon az ajk homorú vagy domború ívet ír-e le.

- Hát csak figyelje meg!

- Legyen nyugodt!

A ravasz Malicorne valóban bőségesen megfigyelhetett mindent.

Mert ugyanazon az estén a király a két királynéval átment Madame-hoz, s olyan bosszús arcot vágott, akkorákat sóhajtott, és olyan fátyolos szemmel nézett La Vallière-re, hogy Malicorne így szólott Montalais-hoz:

- Holnap!

És felkereste a festőt Jardins-Saint-Paul utcabeli lakásán, s megkérte, halassza el két nappal a következő ülést.

Saint-Aignan nem volt otthon, amikor La Vallière, aki már otthon érezte magát az alsó emeleten, felemelte a csapóajtót s lement.

A király, mint rendesen, a lépcső alján várta, s egy csokrot tartott kezében. Mikor meglátta Louise-t, karjába zárta.

La Vallière izgatottan nézett körül, de nem panaszkodott, hogy a királyon kívül mást nem lát.

Leültek.

Lajos a párnák előtt hevert, amelyeken La Vallière lába pihent, fejét kedvesének ölébe hajtotta, mint valami biztos menedékhelyre, ahonnan elűzni nem lehet, felnézett a lányra, s mintha elérkezett volna a pillanat, mikor semmi sem állhat többé a két lélek közé; a leány majd felfalta tekintetével a királyt.

Szelíd, tiszta szemében ekkor fellobbant a láng, sugarai királyi kedvesének szívét keresték, hogy felmelegítsék, majd azután elemésszék.

A király tüzet fogott a remegő térd érintésétől, megremegett a boldogságtól, mikor Louise keze a hajára tévedt, s szédült örömeiben elzsibbadva, egyre várta, hogy mikor látja belépni a festőt vagy Saint-Aignant.

A fájdalmas kiáltások közepette megfeszített erővel igyekezett ellenállni az ereiben tomboló kísértésnek, álomba akarta ringatni szívét és érzékeit, elhessegette magától a valóságot, hogy az árnyék után fusson.

De az ajtót sem Saint-Aignan, sem pedig a festő nem nyitotta rájuk, még az ajtófüggöny sem libbent. Titokzatosan gyönyörűséges csend lankasztotta a madarakat is aranyos kalitkájukban.

A király, megadva magát, odafordította fejét, s égő ajkát Louise összekulcsolt kezére tapasztotta; a leány elvesztette józan esztét, s szerelmesének ajkára szorította görcsösen vonagló két kezét.

Lajos imbolyogva feltérdelt, s mivel La Vallière nem húzta hátrább a fejét, a király homloka a fiatal nő ajkát érintette, aki elragadtatásában futó, elhaló csókot lehelt az arcát cirógató illatos hajra.

A király karjába zárta, a leány nem ellenkezett, s ajkuk összeforrt az első csókban, égő csókban, mely a szerelmet örületté fokozza.

Ezen a napon sem a festő, sem Saint-Aignan nem jött.

Valami kábító, édes mámor - amely felüdíti az érzékeket, s álmot lop, mint lassan ölő mérget, az ereibe, olyan érzékelhetetlen, bágyasztó álmot, mint amilyen a boldog élet - ereszkedett, mint valami felleg, a két szerelmes elmúlt és jövőendő élete közé.

A boldog álmom ölen egyszerre fentről valami zaj riasztotta La Vallière-t, de nem ébresztette fel egészen.

Csak hogy a zaj egyre folytatódott, egyre érthetőbbé vált, s a valóságra emlékeztette a mámortól ittas fiatal leányt, úgy hogy rémülten s ziláltan ugrott fel:

- Valaki vár reám odafent! Lajos! Lajos! Nem hallja?

- Ej, hát nem látja, kire várok én? - válaszolta gyöngéden a király. - Ezentúl várjanak mások.

De a leány szelíden ingatta fejét:

- Rejtett boldogság - rebegette, s két nagy könnycsepp buggyant ki szeméből -, rejtett hatalom... Büszkeségemnek ugyanúgy némának kell lennie, mint a szívemnek!

A zaj újból hallatszott.

- Montalais, hallom a hangját - szólt, és gyorsan felment a lépcsőn.

A király vele ment, mert nem tudta magát rászánni, hogy elváljon tőle, s csókokkal borította a kezét s ruhájának szegélyét.

- Igen, igen - ismételte La Vallière, mikor már félve átbújt a csapóajtón -, igen, Montalais hangja szólít, valami fontos esemény történhetett!

- Menjen, drága szerelmem, és jöjjön vissza mielőbb - szólt a király.

- Ó, ma már nem. Isten vele, felség!

Azután még egyszer lehajolt, hogy kedvesét megcsókolja, és elment.

Csakugyan Montalais várakozott rá izgatottan, sápadtan.

- Gyorsan, gyorsan - szólt -, jön!

- Ki jön?

- Ó, az imént láttam!

- De kicsoda? Halálra rémítesz!

- Raoul! - suttogta Montalais.

- Igen, igen, én! - hangzott egy örvendező kiáltás a nagy lépcső utolsó fokáról.

La Vallière iszonyú sikollyal megtántorodott.

- Itt vagyok, itt vagyok, drága Louise-om! - kiáltotta Raoul hozzá sietve. - Ó, tudtam én jól, hogy még mindig szeret engem!

La Vallière rémült mozdulatot tett, majd átokra emelte kezét; erőlködött, hogy beszélni tudjon, de csak egyetlen szó tolult ajkára:

- Nem! Nem! - kiáltotta. És Montalais karjába esve, halkán suttogta: - Ne közeledjék hozzám!

Montalais intett Raoulnak, aki kővé meredve állott a küszöbön, s már meg sem próbált belépni a szobába.

Azután Montalais a spanyolfalra nézett, s felkiáltott:

- Ó, a vigyázatlan, még csak be sem csukta a csapóajtót!

S odament a szoba sarkába, hogy először a spanyolfalat, azután pedig a csapóajtót zárja be.

De a csapóajtón át előrohant a király, aki meghallotta La Vallière sikolyát, és segítségére sietett.

Letérdelt eléje, és kérdésekkel ostromolta Montalais-t, aki már-már elvesztette a fejét.

De abban a pillanatban, mikor a király térdre hullott, fájdalmas kiáltás hallatszott, s léptek zaja a folyosón. A király ki akart futni, hogy megtudja, ki kiáltott, kinek a léptei vertek zajt. Montalais igyekezett visszatartani, de hiába.

A király otthagytá La Vallière-t, s az ajtóhoz ment, de Raoul már messze járt, úgyhogy a király csak valami tovasuhanó árnyat látott, amint befordult a folyosó végén.

179
Két régi jóbarát

Mialatt az udvaron mindenki a maga ügyeivel foglalkozott, titkon egy férfi lépett be a Grève tér mögötti házba, amelyet már ismerünk, mert láttuk, amikor D'Artagnan egykor, a zavargás napján, megostromolta.

A ház főbejárata a Baudoyer tér felől nyílt.

Elég nagy ház volt, kertek vették körül, s beékelődött a Saint-Jean utca vasáros boltjai közé, amelyek a kíváncsi tekintetek elöl óvták, úgyhogy a házat a kövek, a láрма és a növényzet hármassáncza vette körül, mint bebalzsamozott múmiát a hármaskoporsója.

Az említett férfi szilárd léptekkel haladt, noha nem volt már egészen fiatal. Falszínű köpönyegében, amelyet hosszú kardja fölemelt, senki se ismerhetett rá a kalandkeresőre, de ha az ember jól megnézte kackiás, felfelé pödört bajuszát, finom és sima arcbőrét a sombreroja alatt, gondolhatott-e másra, mint hogy szerelmes kalandban sántikál?

Alighogy a lovag belépett az említett házba, a Saint-Gervais-templom órája elütötte a nyolcat.

És tíz perccel később, fegyveres lakáj kíséretében, egy hölgy kopogott be a ház kapuján, amelyet egy öreg szolgáló nyomban kitárt előtte.

A hölgy belépett, s fölemelte fátylát. Nem volt már szépség, de még mindig nő volt; nem volt már fiatal, de még fürgén mozgott, és szép termete tiszteletet parancsolt. Gazdag és ízléses ruhája elrejtette korát, olyan kort, amit csak Ninon de l'Enclos¹⁴ mert mosolyogva, nyíltan vállalni.

Alighogy a hölgy belépett az előcsarnokba, a lovag, akinek vonásait az imént vázoltuk, eléje sietett és kezét nyújtotta.

- Drága hercegné! - mondta a lovag. - Üdvözlöm.

- Jó napot, kedves Aramis - felelte a hercegné.

A lovag a hölgyet egy elegáns bútorzatú szalonba vezette, amelynek magas ablakait bíborszínűre festette az alkony - fenyők fekete ághegyein átszűrődő - utolsó felizzása.

Leültek egymás mellé.

Egyikük sem gondolt rá, hogy világítást kérjen, beletemetkeztek a homályba, mintha a feledésbe akartak volna temetkezni mind a ketten.

- Lovag - szólt a hercegné -, nem adott magáról életjelt fontainebleau-i találkozásunk óta, pedig megvallom: életem legnagyobb meglepetése volt az ön jelenléte a franciskánus halála napján, és az is, hogy mennyire be van avatva némely titokba.

- Megmagyarázhatom ottlétemet, s megmagyarázhatom beavatottságomat is - mondta Aramis.

- De legelőször is - szólt élénken a hercegné - beszéljünk kissé magunkról. Elég hosszú ideje vagyunk jóbarátok.

¹⁴ A híres szépséget (1620-1705) a hagyomány szerint még nyolcvanéves korában is ifjú nőnek nézték, akik nem ismerték.

- Úgy van, asszonyom, és ha Isten úgy akarja, azok is leszünk, ha nem is sokáig, legalábbis mindörökre.

- Ez bizonyos, lovag, és látogatásom is ezt bizonyítja.

- Most, hercegné, nincsenek többé ugyanolyan közös érdekeink, mint egykor - szólt Aramis, és bátran mosolygott a félhomályban, mert úgysem látszott, hogy mosolya nem oly kedves és üde már, mint volt valaha.

- Most, lovag, más érdekeink vannak. Minden kor meghozza a magáét. S minthogy ma is megértjük egymást, beszélgetve, éppen úgy, mint régen, mikor szavak nélkül is megértettük egymást, tehát beszélgessünk. Akarja?

- Hercegném, ahogy parancsolja. Ó, bocsásson meg, hogyan tudta meg a címemet? És miért?

- Miért? Már megmondtam. Kíváncsiságból. Tudni szeretném, mi köze volt a franciskánus baráthoz, akivel dolgom volt, és aki oly különös körülmények közt halt meg. Tudja, hogy amikor Fontainebleau-ban találkoztunk, a temetőben, a még friss sírhant előtt, mindketten annyira meg voltunk indulva, hogy nem vallhattunk meg egymásnak semmit.

- Úgy van, asszonyom.

- Hát én ezt, alighogy elváltunk, máris megbántam. Mindig nagyon kíváncsi természetű voltam; Longueville hercegné is, ugyebár?

- Nem tudom - felelte Aramis tapintatosan.

- Eszembe jutott tehát, hogy semmit sem mondtunk el egymásnak ott a temetőben, sem maga arról, hogy mit keresett a franciskánusnál, akinek elhantolását ellenőrizte; sem én arról, hogy két olyan jó baráthoz, mint mi vagyunk, méltatlan ez a titkolózás, és kerestem az alkalmat, hogy közeledhessem magához, mert be akartam bizonyítani, hogy híve vagyok, és hogy a szegény meghalt Marie Michon emléke nem múlt el nyomtalanul ezen a földön.

Aramis lehajolt a hercegné kezéhez, és lovagi csókot lehelt rá.

- Nem kis fáradságába kerülhetett rám találni - mondta.

- Bizony - felelte a hercegné, s bosszantotta, hogy arról kell beszélnie, amit Aramis szeretne tudni -, de tudtam, hogy Fouquet úr barátja, és Fouquet úrnál érdeklődtem.

- Barátja? Ó, kissé túloz, asszonyom - mondta a lovag. - Nem vagyok más, mint szegény pap, akit Fouquet úr, a nagylelkű pártfogó kitüntet, és aki hálás és hű híve neki.

- Ő csinált magából püspököt?

- Úgy van, hercegné.

- De, szép testőr barátom, ezzel tulajdonképpen visszavonult.

„Mint te a politikai intrikáidba” - gondolta magában Aramis, és hangosan így szólt:

- Szóval Fouquet úrnál érdeklődött utánam?

- És ez könnyen ment. Maga együtt volt Fouquet úrral Fontainebleau-ban, aztán egy kis utazást tett egyházmegyéjében, Belle-Isle-en-Mer-en, azt hiszem?

- Nem, nem, asszonyom - felelte Aramis. - Az én egyházmegyéim Vannes.

- Ezt akartam mondani. Csak azt hittem, hogy Belle-Isle...

- Belle-Isle-en kastélya van Fouquet úrnak, ennyi az egész.

- Igen ám, csak hogy nekem azt mondták, hogy Belle-Isle-en-Mer meg van erősítve, magáról pedig, kedves barátom, tudom, hogy katonaember.

- Mindent elfelejtettem, amióta az egyházé vagyok - szólt Aramis bosszúsan.

- Elég az hozzá... Megtudtam, hogy visszajött Vannes-ból, és elküldtem egyik barátomhoz, La Fère grófhhoz.

- Á! - szólt Aramis.

- De a gróf nagyon titoktartó: azt üzenete, hogy nem tudja a címét.

„Athos ma is a régi - gondolta magában a püspök -, hiába, a derék ember mindig derék!”

- Aztán... tudja, hogy nem szabad itt mutatkoznom, mert az anyakirálynénak még mindig van velem valami baja.

- Tudom, és nagyon csodálkozom rajta.

- Ó, ennek sok mindenféle oka van. De beszéljünk másról... Kénytelen vagyok tehát bujkálni. Szerencsémre, találkoztam D'Artagnan úrral, aki, ugye, egyik régi barátja?

- Egyik mai barátom, hercegnő.

- D'Artagnan felvilágosított; elküldött Baisemeaux úrhoz, a Bastille kormányzójához.

Aramis megborzongott, és szeméből a homályban oly szikra villant elő, amelyet nem titkolhatott éles szemű barátnője előtt.

- Baisemeaux úrhoz! - kiáltott föl Aramis. - És miért küldte D'Artagnan Baisemeaux úrhoz?

- Azt már nem tudom.

- Mit jelentsen ez? - kérdezte a püspök, s felajzotta elméjét, hogy tisztességgel állja a harcot.

- Baisemeaux állítólag lekötöztette, így mondta D'Artagnan.

- Ez igaz.

- És az ember mindig tudja a hitelezője vagy adósa címét.

- Ez is igaz. Baisemeaux tehát megadta a címemet?

- Saint-Mandét, ahová levelet küldtem magának.

- A levél nálam van, és igen becses nekem - felelte Aramis -, mert ennek köszönhetem az örömet, hogy találkozhattam kegyeddel.

A hercegné föllélegzett, hogy minden nagyobb baj nélkül túlesett ennek a kényes magyarázatásnak a nehézségein.

Aramis nem lélegzett föl.

- Ott tartottunk tehát, hogy meglátogatta Baisemeaux-t.

- Nem - szólt nevetve a hercegnő. - Már továbbjutottunk.

- Akkor tehát ott tartottunk, hogy rossz viszonyban van az anyakirálynéval.

- Ezen is túl vagyunk - szólt a hercegnő. - Most már a beszámolóknál tartunk. Egyszerű dolog

- tette hozzá, a maga dolgával kezdve. - Tudja, hogy együtt élek Laicques úrral?

- Tudom, asszonyom.

- Aki, mondhatni, a férjem?

- Hallottam róla.
 - Hogy Brüsszelben élek?
 - Tudom.
 - Azt is tudja, hogy gyermekeim tönkretettek és kifosztottak?
 - Ó, mily szerencsétlenség, hercegném!
 - Szörnyűség! Ki kellett találnom valamit, hogy megélhessek, és főként, hogy ne nyomorogjak.
 - Ez természetes.
 - Ki kellett használnom ellenségeimet, és fel kellett használnom barátaimat. Nem volt többé hitelem, nem voltak pártfogóim.
 - Pedig hány embert pártfogolt! - mondta Aramis lágyan.
 - Így van ez még mindig, lovag. Abban az időben fölkerestem a spanyol királyt.
 - Á!
 - Aki éppen akkor nevezte ki a jezsuita rend generálisát, ahogy az már szokás.
 - Ó, ez a szokás?
 - Maga ne tudná?
 - Bocsánat, szórakozott voltam.
 - Hiszen tudnia kell, ha olyan bizalmas lábon állt a franciskánus baráttal.
 - A jezsuita rend generálisával, így gondolja?
 - Úgy van... Szóval meglátogattam a spanyol királyt. Nagy jóakarattal volt hozzám, csak épp nem tehetett értem semmit. De azért beajánlott Flandriába, engem és Laicques-ot, és járadékot utalt ki a jezsuita rend alapjából.
 - A jezsuita rendéből?
 - Igen. Elküldte hozzám a rend generálisát, akarom mondani: a franciskánust.
 - Nagyon helyes.
 - És hogy a rend alapszabályai szerint rendezték a helyzetet, bizonyos szolgálatokat kellett tennem... Tudja, hogy ez a szabály?
 - Nem tudtam.
- Chevreuse hercegné szünetet tartott, hogy Aramist szemügyre vegye, de a szobában éjjeli sötétség honolt.
- Szóval: ez a szabály - folytatta a hercegné. - Úgy kellett tehát tennem, mint aki hasznos szolgálatot tehet. Azt javasoltam, hogy a rend érdekében utazni fogok, és beosztottak engem az utazó tagok közé. Ez, mint megértheti, csak színleges és formális dolog volt.
 - Értem.
 - Így fölvehettem a járadékomat, amely nagyon tisztességes összeget tett ki.
 - Istenem! Az, amit mond, hercegném, tört forgat meg szívemben. Kegyed kénytelen nyugdíjat elfogadni a jezsuitáktól!

- Nem, lovag, Spanyolországtól.
- Ami, vallja be, a lelkiismereti kérdést kivéve, ugyanaz.
- Nem, nem, korántsem.
- De hát valami csak maradt abból a szép vagyonából?...
- Dampierre maradt meg. Ennyi az egész.
- Az is nagyon szép birtok.
- Igaz, de Dampierre meg van terhelve, Dampierre-en jelzálogkölcson van, Dampierre kissé tönkrement, mint a gazdája.
- És az anyakirályné mindezt részvétlenül nézi? - kérdezte Aramis; kíváncsi tekintetét elnyelte a sötétség.
- Ó, teljesen megfeledkezett rólam.
- Pedig úgy tudom, hercegné, kísérletet tett rá, hogy ismét az anyakirályné kegyébe kerüljön.
- Megtettem, de hihetetlen véletlenségből a kis király örökölte azt az ellenszenvet, amelyet apja érzett irántam. Ó, elmondhatja, kedves barátom, hogy olyan nő vagyok, akit mindenki gyűlöl, és rég nem vagyok az, akit mindenki szeret.
- Drága hercegné, kérem, térjünk át gyorsan arra, ami idehozta hozzám, mert azt hiszem, kölcsönös szolgálatot tehetünk egymásnak.
- Én is így gondoltam. Fontainebleau-ba tehát kettős céllal jöttem. Először is, az a franciskánus hívott ide, akit ismer... Igaz is! Honnan ismerte? Mert én elmondtam az életem történetét, de maga adósom a magáéval.
- Hogy a franciskánust jól ismertem, az egészen természetes, hercegné. Együtt tanultam vele teológiát Parmában; megbarátkoztunk, de részben ügyeink, részben utazásaink, részben a háború elválasztott minket egymástól.
- Tudta, hogy a franciskánus a jezsuita rend generálisa?
- Sejtettem.
- De végül is, micsoda különös véletlen hozta magát ebbe a fogadóba, amelyben a rend utazó tagjai találkoztak?
- Ó! - szólt Aramis nyugodt hangon -, ez tisztán a véletlen műve. Fontainebleau-ba mentem Fouquet úrhoz, hogy az ő révén kihallgatást eszközöljek ki a királynál; átutazóban jártam ott; engem nem ismert senki; útközben megláttam a szegény haldoklót, és felismertem. A többit már tudja; a karjaimban lehelte ki lelkét.
- Tudom. De olyan hatalmat ruházott magára égen és földön, hogy az ő nevében a legfelsőbb utasításokat adta ki.
- Csakugyan adott nekem néhány megbízatást.
- És engem illetően?
- Már megmondtam. Meghagyta, hogy tizenkétezer frankot fizessek ki. Azt hiszem, megadtam a kellő aláírást, amelynek alapján fölveheti. Nem vette még föl?
- Dehogynem, dehogynem! Ó, kedves püspök uram, nekem azt mondták, hogy olyan titokzatosan és oly királyi fenséggel adja ki rendelkezéseit, hogy mindenki magát tartja az elhunyt franciskánus utódjának.

Aramis türelmetlenül elpirult. A hercegné folytatta:

- Érdeklődtem a spanyol királynál, és ő felvilágosított arról, amit nem tudtam. A jezsuita rend szabályai szerint a rend generálisának, kinevezésekor, spanyolnak kell lennie. Maga nem spanyol, és a spanyol király nem nevezte ki.

Aramis ezekre a szavakra csak ennyit felelt:

- Ebből láthatja tehát, hercegné, hogy tévedett, hiszen maga a spanyol király is ezt mondta.

- Igaz, kedves Aramis, de én egészen mást gondoltam magamban.

- Vajon mit?

- Tudja, hogy én mindenre gondolok.

- Tudom, hercegné.

- Tud spanyolul?

- Minden francia ember, aki részt vett a Fronde-ban, tud spanyolul.

- Élt Flandriában?

- Három évig.

- Volt Madridban?

- Tizenöt hónapig.

- Ennélfogva akkor lehet spanyol állampolgárrá, amikor akar.

- Azt hiszi? - kérdezte Aramis kedélyesen, amivel megtévesztette a hercegnét.

- Feltétlenül... Kétévi spanyolországi tartózkodás és a spanyol nyelv tudása a spanyol állampolgárság elengedhetetlen feltétele. Magának három s még egy és egynegyed évi tartózkodása van, tehát egy évvel és tizenöt hónappal több, mint amennyi kell.

- Hova akar kilyukadni, asszonyom?

- Megmondom: én jóban vagyok a spanyol királlyal.

„Én se vagyok vele éppen rosszban” - gondolta magában Aramis.

- Akarja-e - folytatta a hercegnő -, hogy a spanyol királytól azt kérjem, nevezze ki magát a franciskánus utódjának?

- Ó, hercegné!

- Vagy talán már ki is van nevezve?

- Nem én, szavamra!

- Akkor hát megtehetem ezt a szívességet.

- Miért nem tette meg Laicques úrnak, hercegné? Laicques úr nagyon tehetséges ember, és maga szereti.

- Ez bizonyos, de nem találtam rá alkalmat. Végül is, Laicques ide, Laicques oda, nyilatkozzék, akarja-e, hogy a spanyol király kinevezze?

- Nem, hercegné, köszönöm!

Chevreuse hercegné elhallgatott.

„Ki van nevezve” - gondolta magában.

- Ha így kikoszaraz - szólalt meg újra -, talán nem tartja vakmerőségnek, ha a magam számára kérek valamit.
 - Ó, csak kérjen, kérjen.
 - Kérjek?... Nem tehetem, ha nincs hatalmában kérésemet teljesíteni.
 - Bármily kevés az, amit tehetek, megteszem.
 - Pénzre van szükségem, hogy rendbe hozzam Dampierre-t.
 - Á, pénzre? - kérdezte Aramis hidegen. - Mennyi pénzre, hercegné?
 - Elég csinos összegre!
 - Az baj! Tudja, hogy nem vagyok gazdag.
 - Maga nem, de a rend gazdag. Ha maga volna a rend generálisa...
 - Tudja, hogy nem vagyok a generálisa.
 - De van egy barátja, aki alighanem gazdag: Fouquet úr.
 - Fouquet úr? Hercegné, Fouquet majdnem teljesen tönkrement.
 - Mondták, de nem akartam elhinni.
 - Miért nem, hercegné?
 - Mert vannak leveleim Mazarin bíborostól, azaz voltaképp Laicques-nek vannak levelei, s ezekből furcsa számadások derülnek ki.
 - Miféle számadások?
 - Valami járadékok eladásáról, kölcsönökről, már nem emlékszem. Annyi bizonyos, hogy a főintendáns a „Mazarin” aláírású levelek szerint valami harmincmilliót emelt ki az államkasszából. Ez súlyos eset.
- Aramis a tenyerébe vágta körmeit.
- Micsoda? - mondta. - Ilyen levelek vannak a birtokában, és nem közölte Fouquet úrral?
 - Hát - felelte a hercegné -, az ilyesmit tartalékolja az ember. Ha jönnek az ínség napjai, kiveszi a fiókból.
 - És eljöttek az ínséges napok? - kérdezte Aramis.
 - El, kedves barátom.
 - Meg akarja mutatni a leveleket Fouquet úrnak?
 - Szívesebben beszélnék róluk magával.
 - Igazán nagy szüksége lehet pénzre, szegény barátnőm, hogy ilyesmi jusson az eszébe, mikor pedig olyan lenéző véleménye volt Mazarin úr prózájáról.
 - Csakugyan szükségem van pénzre.
 - És - folytatta Aramis hideg hangon - igazán nagyon nehezére eshetett ehhez a segélyforráshoz nyúlni. Mert ez keserves pénzforrás.
 - Ó, ha rosszat akartam volna, és nem jót - szólt Chevreuse hercegné -, akkor, helyett, hogy a rend generálisától vagy Fouquet úrtól könyörögtem volna az ötszázezer frankot, amelyre szükségem van...

- Ötszázezer frankot!

- Semmivel sem többet. Azt hiszi, hogy ez sok? Legalább ennyibe kerül Dampierre helyreállítása.

- Csakugyan, asszonyom.

- Szóval, ahelyett, hogy könyörögtem volna ezért az összegért, fölkerestem volna régi barát-nőmet, az anyakirálynét. A levélsomag, amelyben férje, signor Mazarini levelei vannak, jó ajánlólevél lett volna, és az anyakirálynétól kértem volna ezt a csekélységet, a következő szavakkal: „Asszonyom, azt a kitüntetést kérem, hogy felségedet Dampierre-ben vendégül láthassam, és ezért engedje meg, hogy Dampierre-t ebből a célból rendbe hozhassam.”

Aramis nem felelt egy szót sem.

- Vajon min gondolkozik most? - kérdezte Chevreuse hercegné.

- Összeadok magamban - felelte Aramis.

- És Fouquet úr kivon. Én pedig megpróbálom szorozni. Micsoda kitűnő számológok vagyunk! Milyen könnyen megérthetnénk egymást!

- Megengedi, hogy kissé gondolkodjam a dolgon? - kérdezte Aramis.

- Nem... Az efféle ügyben és olyan emberek közt, mint mi, csakis igennel vagy nemmel lehet felelni, mégpedig azonnal.

„Ez valami kelepce - gondolta magában a püspök. - Lehetetlen, hogy ilyen nőt, mint Chevreuse hercegné, meghallgasson Ausztriai Anna.”

- Nos? - kérdezte a hercegnő.

- Hát, asszonyom, nagyon meg volnék lepve, ha Fouquet úr most nélkülözni tudna ötszázezer frankot.

- Ne beszéljünk tehát többet róla - szólt a hercegné. - Dampierre majd csak rendbe jön valahogy.

- Ó, azt hiszem, mégse lehet akkora pénzzavarban.

- Nem, sohasem vagyok zavarban.

- És az anyakirályné bizonyára megteszi a kedvéért, amit a főintendáns nem tehet meg.

- Ó, természetesen... Mondja csak, nem akarja, hogy magam beszéljek ezekről a levelekről Fouquet úrral?

- E tekintetben, hercegné, azt fogja tenni, amit jónak lát. De akár vétkesnek érzi magát Fouquet úr, akár nem, annyi tény, hogyha vétkes, sokkal büszkébb, semhogy ezt bevallaná, ha pedig nem bűnös, akkor nagyon meg fog sértődni e fenyegetés miatt.

- Maga mindig olyan bölcsen okoskodik, mint egy angyal.

És a hercegné felállt helyéről.

- Tehát beárulja Fouquet urat az anyakirálynénál? - kérdezte Aramis.

- Beárulom?... Ó, micsoda közönséges kifejezés. Nem fogom beárulni, kedves barátom; maga sokkal jártasabb a politikában, semhogy ne tudná, hogyan szokás az ilyen ügyeket elintézni. Egyszerűen pártállást foglalom Fouquet úr ellen.

- Érthető.

- És a pártharcban minden fegyver jó.
 - Kétségkívül.
 - Ha egyszer kibékülök az anyakirálynéval, veszedelmessé is válhatok.
 - Joga van hozzá, hercegné.
 - Élni is fogok vele, kedves barátom.
 - Jól tudja, hercegné, hogy Fouquet úr a legjobb viszonyban van a spanyol királlyal?
 - Gondolom.
 - Ha pártharcot indít Fouquet úr ellen, ő viszont kegyed ellen fog harcot indítani.
 - Hát Istenem!
 - Ehhez neki is joga van, ugye?
 - Kétségkívül.
 - És minthogy jóban van a spanyol udvarral, fegyvert kovácsolhat ebből a barátságból.
 - Azt akarja mondani, hogy Fouquet úr jóban lesz a jezsuita rend generálisával, kedves Aramis.
 - Könnyen meglehet, hercegné.
 - És akkor elveszi a nyugdíjamat, amelyet a jezsuitáktól élvezek.
 - Félek, hogy így lesz.
 - Majd megvigasztalódunk. Ej, kedves barátom, Richelieu után, a Fronde után, a számkivetés után mitől félhet még Chevreuse hercegné?
 - A nyugdíja, mint tudja, negyvennyolcezer frank.
 - Sajnos, jól tudom.
 - Azonfelül, ha az ember pártharcot indít, mint jól tudja, hercegném, az ellenség barátait is baj érheti.
 - Ó, azt akarja mondani, hogy kezet emelnek arra a szegény Laicques-ra?
 - Ez szinte elkerülhetetlen, hercegné.
 - Ó, hiszen neki is tizenkétezer frank nyugdíja van.
 - De a spanyol királynak messzire ér a keze, és Fouquet úr tanácsára bezárathatja Laicques urat valamelyik erődbe.
 - Ettől nem nagyon félek, kedves barátom, mert ha Ausztriai Annával kibékülök, az ő segítségével kijárhatom, hogy Franciaország kiszabadítsa Laicques-ot.
 - Ez igaz. De akkor más dolgoktól kell félnie.
 - Ugyan mitől? - kérdezte a hercegné, a meglepettet és az ijedtét játszva.
 - Tudja, és meg fogja tudni, hogy aki egyszer belépett a jezsuita rend kötelékébe, nem egykönnyen szabadulhat onnét. A titkok, amelyekbe beavatták, ártalmasak, és magukban hordják a romlás csíráit arra nézve, aki elárulja őket.
- A hercegné egy percre elgondolkozott.
- Ez már komolyabb dolog - szólt -, ezt fontolóra veszem.

És Aramis a mély sötétségben is érezte, hogy barátnője tekintete tüzes vasként fúródik szívébe.

- Foglaljuk össze, amit mondtunk - szólt Aramis, aki résen volt, és kezét kabátja alá csúsztatta, ahol tört rejtegetett.

- Úgy van, foglaljuk össze; a becsületes számvetés: tartós barátság.

- Nyugdíjának beszüntetése...

- Az negyvennyolcezer frank, Laicques-é tizenkétezer frank, összesen annyi mint hatvanezer frank. Ezt akarta mondani, ugye?

- Pontosan ezt; és kértem, hogy ezzel szemben mire számíthat más helyről?

- Ötszázezer frankra a királynétól.

- Vagy igen, vagy nem.

- Megvannak hozzá az eszközeim, hogy megszerezsem - felelte szelesen a hercegné.

Szavaira a lovag a fülét hegyezte. Ettől az elszólástól kezdve Aramis esze annyira fürgén járt, hogy minden fordulatot javára fordított, viszont ennek következtében a hercegné ugyanannyi előnyt veszített.

- Megengedem, hogy megkapja ezt az összeget - szólt Aramis -, de elveszti majd a kétszeresét, mivel százezer frankot kaphat hatvanezer helyett, ráadásul tíz esztendeig.

- Nem, mert jövedelmemnek ezt a csökkentését csak addig fogom tűrni, míg Fouquet lesz a pénzügyminiszter, ez pedig szerintem nem tarthat tovább két hónapnál.

- Á! - szólt Aramis.

- Őszinte vagyok, amint láthatja.

- Nagyon köszönöm, hercegné. De téved, ha azt hiszi, hogy Fouquet úr kegyvesztettsége után a jezsuita rend újra folyósítani fogja a nyugdíját.

- Tudni fogom a módját, hogy a rendet fizetésre kötelezzem, mint ahogy annak is tudom a módját, hogy az anyakirálynét fizetésre kényszerítsem.

- Akkor, hercegnő, valamennyiünknek meg kell hajtanunk a zászlót ön előtt. Győzött! Legyen könyörületes, esedezem. Szóljanak meg a diadalmi harsonák!

- Hogyan lehetséges az - mondta a hercegné, ügyet sem vetve Aramis gúnyolódására -, hogy visszariad rongyos ötszázezer frank kifizetésétől, amikor ezzel megkíméli barátját - bocsánat! -, pártfogóját attól a kellemetlenségtől, amelyet a pártharc okozhat?

- Hercegné, megmondom, mi az oka: mert az ötszázezer frank után Laicques úr is követeli majd a maga részét, ő is ötszázezer frankot fog követelni, ugye? Szóval az ő követelése és a kegyedé után jön majd gyermekeinek, szegényeinek, és még mit tudom én, kinek a követelése, holott a levelek, bármily kompromittálók, nem érnek meg három-négymilliót. Istenemre! A francia királyné gyémántjai többet értek, mint azok a rongyok Mazarini aláírásával, és mégse kerültek a negyedrésszébe sem annak, amit maga követel.

- Ez igaz, ez igaz; de a kereskedő azért dicséri áruját, hogy mentül többet kaphasson érte. A vevő dolga, hogy megveszi-e az árut, vagy visszautasítja.

- Akarja, hercegné, hogy megmondjam, miért nem veszem meg a leveleit?

- Akarom.

- Azok a maga Mazarin-levelei hamisak.

- Ugyan!

- De bizony; mert legalábbis furcsa volna, ha kegyed, miután Mazarin összevesztette a királynéval, bizalmas barátságot tartott volna fönn vele. Ez szenvedélyre, kémkedésre vallana, sőt... nem akarok erős szót használni, a csudába!

- Csak használja!

- Cinkosságra.

- Ez mind igaz, de éppoly igaz, ami a levélben van.

- Esküszöm, hercegné, a királynénál nem veheti semmi hasznát.

- Dehogynem, mindennek hasznát vehetem a királynénál.

„Jó! - gondolta magában Aramis -, csak károgy, varjú, sziszegj csak, vipera!”

De a hercegné már épp eleget mondott; két lépést tett az ajtó felé.

Aramis még egy kis kellemetlenséget tartogatott a számára... a legyőzött átkozódását a győztes diadalszekere mögött.

Csöngetett.

Lámpák jelentek meg a szalonban.

A püspök körül ekkor fénykoszorú támadt, amely megvilágította a hercegné feldúlt arcát.

Aramis hosszú és gúnyos pillantást vetett a halvány, kiszáradt orcára, a szemre, amelynek szikrája két pillátlan szemhéj alól villant elő, a szájra, amely az ajk mögé rejtette megfeketedett kevés fogát.

Ő maga viszont formás, izmos lába, diadalmas és büszke feje nemes mozdulataival kérkedett, mosolygott, hogy kivillantsa fogsorát, amely a lámpavilágnál még ragyogónak látszott. A kacér öregasszony megértette csúfondáros lovagját; épp egy nagy tükör előtt állt, amely, bármily gondosan titkolta is eddig, az ellentét folytán szembeszökővé tette, hogy mennyire megvénült.

Ekkor, nem is viszonzva Aramis üdvözlését, aki a hajdani testőr rugalmas és kedves meghajlásával köszönt el tőle, bizonytalan, és siettében tántorgó lépésekkel távozott.

Aramis, mint a könnyed zefírszellő suhant végig a parketton, hogy az ajtóig kísérje.

Chevreuse hercegné intett a főlakájnak, aki felkapta muskétáját, és a hercegasszony elhagyta azt a házat, amelyben két régi, szerető jóbarát nem tudott megegyezni, mert nagyon is jól értették egymást.

**Amelyből kitűnik, hogy az üzlet, amelyet az egyik féllel
nem lehet megkötni, a másikkal megköthető**

Aramis csakugyan eltalálta: alighogy Chevreuse hercegné kilépett a Baudoyer téri házból, hazavitette magát.

Kétségkívül attól félt, hogy követni fogják, és így próbálta ártatlan színben feltüntetni útját; de alighogy palotájában volt, alig bizonyosodott meg róla, hogy nem követi-e valaki, s ezzel nem akarja-e nyugtalanítani, máris kinyitatta a kerti ajtót, amely egy másik utcára nyílt, s a Croix-des-Petits-Champs utca felé tartott, ahol Colbert lakott.

Azt mondtuk, este volt, pedig azt kellett volna mondanunk, éjjel volt, sötét éjjel; a város, nyugovóra térve, sötét árnyaiba burkolta a politikai fondorlatait űző nemes hercegnét, és a városban elköltött vacsora után kimaradó egyszerű polgárasszonyt, aki kedvesének karján a leghosszabb utat választja, hogy hazatérjen otthonába.

Chevreuse asszony sokkal jobban hozzászokott az éjszakai politikához, semhogy ne tudta volna: egy miniszter sohasem rejtőzik el, még odahaza sem, a fiatal és szép hölgyek elől, akik félnek az irodák porától, sem pedig a jól értesült öreg hölgyek elől, akik a minisztérium kíváncsi szószátyáraitól félnek.

Egy szolga fogadta a hercegnét az oszlopos tornácon, és ne hallgassuk el, meglehetősen barátságatlanul fogadta. Sőt ez az ember azt is kijelentette, mikor meglátta az arcát, hogy ilyen időben s ilyen életkorban nem szokták Colbert urat munkája közben zavarni.

Chevreuse-né asszony nem haragudott meg, hanem felírta egy szelet papírra a nevét, ezt a rikító nevet, amely sokszor csengett kellemetlenül XIII. Lajos és a nagy bíboros fülében.

Ezt a nevet a kor előkelő urainak otromba, nagy betűivel írta, a papirost a maga sajátos módján hajtotta össze, s átadta a szolgának, egyetlen szó nélkül, olyan parancsoló mozdulattal, hogy a fickó, akinek jó szimata volt az emberekhez, megérezte benne a hercegnőt, s fejét meghajtva, sietett Colbert-hez.

Magától értetődik, hogy amikor kibontotta a papirost, a miniszter meglepődve kiáltott fel, a szolga pedig, akit ez a felkiáltás kielégítően tájékoztatott, hogy a titokzatos látogatóval szemben milyen álláspontot foglaljon el, sietve visszatért a hercegnéért.

Az nehézkesen ment fel a szép új ház első emeletére, kifújta magát egy pillanatra a pihenőn, nehogy lihegve lépjen be, aztán megjelent Colbert úr előtt, aki személyesen nyitotta ki előtte az ajtó szárnyát.

A hercegné megállt a küszöbön, hogy jól megnézhesse azt, akivel dolga lesz.

Első pillanatra a kerek, nehéz, kövér fej, a vastag szemöldök és a papokéhoz hasonló sipkával elnyomott arc kellemetlen kifejezése, egyszóval Colbert egész lénye arra engedett következtetni, hogy a tárgyalás nem lesz nagyon nehéz, de a hercegné azt is sejtette, hogy nem sok érdeklődést fog tanúsítani a tárgy megvitatásánál.

Mert a látszat után ítélve, ezt a lomha természetű embert nem nagyon csábíthatja a ravasz bosszú vagy a sértett hiúság vonzereje.

De közelebről látva a kicsiny, átható, fekete szempárt, a komoly ívelésű homlok hosszú ráncait és az észrevétlenül összehúzódó ajkat, amelyen közönséges kedélyesség rajzolódott ki, megváltozott Chevreuse asszony nézete, és így gondolkozott magában: „Megtaláltam az emberemet!”

- Milyen szerencsének köszönhetem látogatását, hercegné? - kérdezte a pénzügyek intendánsa.

- Annak, hogy szükségem van magára, uram, és hogy magának meg énram van szüksége! - válaszolt a hercegné.

- Boldog vagyok, hogy mondatának első részét hallhatom, hercegné, de ami a másikat illeti...

Chevreuse asszony leült a fotelba, amelyet Colbert eléje tolt.

- Colbert úr a pénzügyek intendánsa, ugyebár?

- Igen, hercegné.

- És szeretne főintendáns lenni?

- Hercegné!

- Ne tagadja; tárgyalásunk hosszúra nyúlna, és az szükségtelen!

- De bármilyen jó szándékkal, sőt tisztelettel viseltetem is az ilyen rangbéli hölgy iránt, mint a hercegné, mégsem fogom bevallani, hogy el akarom kergetni helyéről feljebbvalómat!

- Én nem elkergetésről beszéltem, Colbert úr. Vagy véletlenül talán ezt a szót mondtam volna? Nem hiszem. *A helyére lépni* kifejezés nem olyan éles, és nyelvtanilag megfelelőbb, mint ezt Voiture úr mondja. Én tehát azt állítom, hogy Fouquet úr helyére szeretne lépni.

- Hercegné, Fouquet úr szerencséje igen tartós; a főintendáns ebben a században a rhodoszi kolosszus szerepét játssza; a hajók elhaladnak alatta, és nem döntik le!

- Én is pontosan ezzel a hasonlattal éltem volna. Igen, Fouquet úr a rhodoszi kolosszus szerepét játssza, de én emlékszem rá, Conrart úr... azt hiszem, valami akadémikus... beszélt el, hogy mikor a kolosszus összedőlt, egy kereskedő, aki ledöntötte, egy egyszerű kereskedő, Colbert úr, négyszáz tevét rakott meg a romjaival. Egy kereskedő! Jóval kevesebb, mint a pénzügyek intendánsa!

- Hercegné, biztosíthatom róla, hogy Fouquet urat sohasem fogom megdönteni!

- Nos, Colbert úr, mivel makacsul az érzékenyt játssza, mintha bizony nem tudná, hogy Chevreuse-né asszonynak hívnak, s hogy öreg vagyok, azaz olyan asszonnyal van dolga, aki Richelieu-vel üzte a politikát, s nincs már vesztegetni való ideje, mivel tehát ilyen oktalanságot követ el, értelmesebb és türelmetlenebb embereket keresek fel, olyanokat, akiknek sürgős, hogy megcsinálják a szerencséjüket!

- Mivel, hercegné, mivel?

- Nagyon sivár képet ad nekem a mai idők tárgyalásmódjáról, uram! Esküszöm, hogy ha az én időmben keresi fel egy nő Cinq-Mars urat, aki pedig nem volt valami lángelme, esküszöm, hogy - ha ez a hölgy Richelieu-ről mondja azt, amit én az imént Fouquet úrról mondtam - Cinq-Mars azonnal tűzbe tette volna a vasat.

- Ugyan, hercegné, legyen egy kissé elnéző.

- Tehát beleegyezik, hogy Fouquet úr helyébe lépjen?

- Ha a király Fouquet urat elbocsátja, hogyan!

- Megint többet mond a kelleténél; világos, hogy ha eddig nem üzte el Fouquet-t, az azért történt, mert nem volt rá lehetősége. Én is csak balga asszonyi állat volnék, ha úgy jönnek ide, hogy nem hozom magammal, amire önnek szüksége van!

- Fájdalom, asszonyom, kitartok álláspontom mellett - felelte Colbert hosszú hallgatás után, amely alatt a hercegnő bepillantott színlelésének mélyére -, és meg kell jegyeznem, hogy hat év óta egyik feljelentés a másik után érkezik Fouquet úr ellen, és soha egy percre sem inog meg helyzete.

- Mindennek megvan a maga ideje, Colbert úr; azokat, akik a feljelentéseket tették, nem hívták Chevreuse asszonynak, s nem volt olyan értékes bizonyítékuk, mint Mazarin hat levele, amely feltárja vétkeit.

- Vétkét?

- Bűncselekményét, ha így jobban tetszik!

- Bűncselekményt, amit Fouquet követett el?

- Azt bizony... No lám, milyen különös. Colbert úr, úgy látom, hogy máskor hideg, semmitmondó arca egészen felderül.

- Bűncselekményt?

- El vagyok ragadtatva, hogy ez ilyen hatást tesz magára!

- Ó, ez a szó, hercegné, annyi dolgot rejt magában.

- A maga számára a főintendánsi kinevezést rejt magában, Fouquet úr számára ellenben a száműzetést vagy a Bastille-t.

- Bocsásson meg, hercegné, de majdnem lehetetlen, hogy Fouquet urat száműzzék; ha börtönbe jut, kegyvesztett lesz, már az is nagy szó!

- Ó, én tudom, mit mondom! - felelte Chevreuse-né asszony hideg hangon. - Nem élek olyan távol Párizstól, hogy ne tudjam, mi történik. A király nem szereti Fouquet urat, és szívesen tönkretenné, ha alkalmat adnának neki rá.

- Az alkalomnak kedvezőnek kell lenni.

- Meglehetősen kedvezőnek. S ez itt olyan alkalom, amelyet én ötszázezer frankra becsülök!

- Hogyan?

- Azt akarom mondani, uram, hogy ez az alkalom az én kezemben van, s én csupán ötszázezer frank ellenében teszem a maga kezébe.

- Nagyon helyes, hercegné, értem. De mivel a vételárat megszabja, szeretném látni az árut is!

- Ó, ez igazán egyszerű! Hat levél, amint már említettem, Mazarin úrtól, saját kezű levelek, amelyek bizonyára nem volnának drágák, ha kétségbevonhatatlanul tanúsítanák, hogy Fouquet úr jelentékeny összegeket sikkasztott a királyi kincstárból!

- Kétségbevonhatatlanul? - kérdezte Colbert, s szeme felragyogott örömeiben.

- Kétségbevonhatatlanul! El akarja olvasni a leveleket?

- De még mennyire! Természetesen a másolatokat.

- Igen, természetesen!

A hercegné selyemszalaggal átkötött paksamétát vett elő bársonyruhája fűzőjéből, s így szólott:

- Olvassa!

Colbert mohón vetette magát a levelekre, s csak úgy falta a betűket.

- Nagyszerű! - kiáltott fel.

- Ugye, ez meglehetősen világos?

- Igen, hercegné, igen! Mazarin úr pénzt adott át Fouquet úrnak, ő pedig megtartotta. De milyen pénz volt ez?

- Ó, hogy milyen pénz? Ha meg tudunk egyezni, ehhez a hat levélhez csatolom még a hetediket, amely megadja a végső felvilágosítást.

Colbert elgondolkozott.

- És a levelek eredetije?

- Felesleges kérdés. Ez olyan, mintha én azt kérdezném magától, Colbert úr, hogy a pénzeszsákok, amelyeket adni fog nekem, üresek vagy tele vannak-e?

- Nagyon helyes, hercegné!

- Nos, megkötöttük az üzletet?

- Nem!

- Hogyan?

- Van valami, amire egyikünk sem gondolt!

- Mondja meg!

- Fouquet urat ebben az esetben csak perrel lehet tönkretenni!

- Igen!

- Nyilvános botrány!

- Igen. Nos?

- De nem lehet sem perbe fogni, sem pedig botrányba keverni!

- Miért nem?

- Mert ő a parlament főügyésze; mert Franciaországban mindent, a hivatalt, a hadügyet, igazságügyet, kereskedelmet, a kölcsönös jóakarát láncra köti össze, amit testületi szellemnek neveznek. Így tehát a parlament soha nem fogja eltűrni, hogy főnökét törvény elé állítsák. Soha nem fogják elítélni, ha királyi parancsra állítják is törvény elé!

- Ó, ehhez nekem, Colbert úr, semmi közöm!

- Tudom, asszonyom, de nekem van hozzá közöm, és kisebbíti hozzájárulásának az értékét. Mit érek én egy bűncselekmény bizonyításával, ha nincs rá lehetőség, hogy a bűnöst elítéljék?

- Elég a gyanúsítás, és Fouquet máris elveszti főintendánsi állását.

- No, ez aztán nagyszerű - kiáltott fel Colbert, s komor arca a gyűlölet és bosszú gondolatára felragyogott.

- Á, á, Colbert úr - szólt a hercegné -, nem is tudtam, hogy ennyire érzékeny kedélyű! Jó, nagyon jó! Akkor hát, mivel többre van szüksége, mint amivel én rendelkezem, nincs miről beszéljünk tovább!

- Ellenkezőleg, hercegné, beszéljünk csak tovább. Csak éppen mivel az értékei csökkentek, szállítsa le az igényét is!

- Alkuszik?

- Aki becsületes árat akar fizetni, ezt kell tennie!

- Mennyit ajánl?

- Kétszázezer frankot!

A hercegné a szemébe nevetett; hanem azután hirtelen így szólt:

- Várjon csak!

- Beleegyeznek?

- Még nem, van egy másik kombinációm!

- Beszéljen!

- Ad nekem háromszázezer frankot!

- Nem, nem én!

- No hát, dönthet: vagy elfogadja, vagy nem... és azután ez még nem minden!

- Még más is van? Lassan lehetetlenné válik, hercegné!

- Kevesebb, mint hiszi, mert nem pénz, amit kérek!

- Hanem mi?

- Egy szolgálat; tudja, a királynét mindig gyengéden szerettem!

- Nos?

- Szeretnék találkozni öfelségével.

- A királynéval?

- Igen, Colbert úr, a királynéval, aki ugyan már nem barátnőm többé, és régóta nem az, de újra az lehet, ha alkalmat kap rá...

- Öfelsége a királyné senkit sem fogad többé, hercegné. Nagyon sokat szenved. Nyilván tudja, hogy betegségének rohamai gyakrabban ismétlődnek!

- Éppen ezért szeretnék a királyné öfelségével beszélni: képzelje csak, nálunk, Flandriában sok ehhez hasonló betegség fordul elő!

- Rák? Ez borzasztó, gyógyíthatatlan betegség!

- Ne higgye, Colbert úr. A flamand paraszt egy kissé természeti ember. Neki nem annyira felesége, inkább nőténye van.

- Nos, asszonyom!?

- Nos, Colbert úr, míg a flamand férfi a pipáját szívja, az asszony dolgozik; vizet merít a kútból, felrakja a terhet az öszvérre vagy a számárra, sőt saját magára is. Mivel egyáltalán nem kíméli, itt-ott megüti magát, és az ura gyakran meg is veri. A rákbetegség zúzódás következtében keletkezik!

- Ez igaz!

- A flamand asszonyok mégsem halnak bele. Ha nagyon szenvednek, felkeresik a gyógyhelyeket. És a brüggei felszenteletlen apácák minden betegségnek csodálatra méltó orvosai. Nagyszerű gyógyvizük van, külsőleg alkalmazott, sajátságos gyógyszereik. A betegnek egy üvegcsét és egy gyertyát adnak, előnyt húznak egyházi mivoltukból, és kétféle árujuk használatával szolgálják Istent. Én tehát a királyné őfelségének a brüggei begina-kolostor vizéből hozok majd. A felséges asszony meg fog gyógyulni, s annyi gyertyát fog elégetni, amennyit helyesnek ítél. Láthatja, Colbert úr, megakadályozni engem abban, hogy a királynét láthassam, majdnem felséggyilkosság!

- Hercegné nagyon okos asszony, és zavarba ejt; de azért gyanítom, hogy a királyné iránt érzett nagy szeretetéhez egy kis személyes érdek is fűződik.

- Hát titkolom én ezt, Colbert úr? Mintha azt mondta volna: egy kis személyes érdek? Vegye tudomásul, hogy nagy érdek, be is bizonyítom, összefoglalva a mondottakat. Ha bejuttat a felséges asszonyhoz, beérem a háromszázezer frankkal, különben megtartom leveleimet, hacsak nyomban ki nem fizet ötszázezer frankot.

E határozott kijelentés után az öreg hercegné felkelt helyéről, s kínos tanácsalanságban hagyta Colbert urat.

Még egyszer alkudozni lehetetlenség volt, s többé nem alkudozni annyit jelentett, hogy minden elveszett!

- Hercegné - szólt végül Colbert -, lesz szerencsém kifizetni százezer tallért.

- Ó! - kiáltott fel a hercegné.

- De hogy kapom meg az eredeti leveleket?

- A legegyszerűbb módon, kedves Colbert úr... Kiben bízik meg?

A komoly pénzember halkán felnevetett, úgyszólván vastag, fekete szemöldöke, mint két denevérszárny, föl-le mozgott sárga homlokának mély barázdájában.

- Senkiben! - szólt.

- No, akkor önmagával szemben, Colbert úr, kivételt fog tenni!

- Hogyan, hercegné?

- Azt akarom mondani, hogy ha odafáradna velem, ahol a levelek vannak, akkor a saját kezébe adom, s nyomban meggyőződhetik valódiságukról!

- Igaz.

- Maga pedig magával hoz százezer tallért, mert én sem bízom már senkiben!

Colbert intendáns úr a haja tövéig elpirult. Ő is, mint mindenki, aki kiváló a számok művészetében, arcátlanul és matematikai pontossággal becsületes volt...

- A megígért összeget magammal viszem a pénztáramra szóló két utalvány alakjában - szólt. - Megfelel így, asszonyom?

- Hej, miért is nem szól kétmillióról az a pénztári utalvány, Colbert úr! Akkor hát lesz szerencsém megmutatni az utat.

- Megengedi, hogy befogassak a kocsimba?

- Az én kocsim odalent vár, uram.

Colbert köhécselt, mint aki tétovázik. Egy pillanatig arra gondolt, hogy a hercegné indítványa csapda is lehet; talán már a kapu előtt várnak rá; ez a hölgy, aki a titkát százezer tallérért eladta, ezt a titkot Fouquet-nak is felajánlhatta ugyanennyiért az összegért.

Minthogy hosszasan habozott, a hercegné a szemébe nézett.

- Ragaszkodik a saját kocsijához? - kérdezte.

- Igen, bevallom!

- Attól fél, hogy törbe csalom?

- Asszonyom meglehetősen játékos természetű, és engem, aki ugyanannyira komoly jellem vagyok, egy tréfa nagyon kompromittálhatna!

- Egyszóval fél? Nos, üljön a saját kocsijába, s vigyen magával annyi szolgát, amennyit akar... de gondolja meg, hogy amit ketten csinálunk, azt csak magunk tudjuk: amit egy harmadik is látott, azt az egész világgal közöljük. De végül is nekem mindegy, kocsim követni fogja a magáét, s készségesen szállok be maga mellé, hogy a királynéhez elvigyen!

- A királynéhez?

- Hát már elfelejtette? Hogyan? Egy számomra ilyen nagy fontosságú záradék kiment az eszéből? Istenem! Milyen semmiség ez magának. Ha ezt tudom, akkor a kétszeresét kérem magától!

- Meggondoltam magam, hercegné, nem kísérem el.

- Igazán? És miért nem?

- Mert határtalan bizalmam van kegyedben.

- Nagyon kedves! De hol veszem át a százezer tallért?

- Parancsoljon!

Az intendáns néhány szót firkált egy szelet papírra, s átadta a hercegnének.

- Ki van fizetve! - szólt.

- Ez derék cselekedet, Colbert úr, meg is fogom érte jutalmazni!

És e szavaknál felnevetett.

A hercegné nevetése baljós felhördülés volt; akinek szívében fiatalság, hit, szerelem, élet dobog, az inkább a sírást hallgatja, mint ezt a panaszos nevetést.

A hercegné kinyitotta ruhaderekának felső részét, és lángvörös szalaggal összekötözött kis papírköteget vett elő. Ruhájának kapcsai csontos ujjainak erős nyomása alatt könnyedén felpattantak, és a papír ráncigálásától félrecsúszott ruhája alól szemérmetlenül előtűnt a bőre, s ez a különös művelet zavarba hozta az intendánst. A hercegné egyre nevetett.

- Itt vannak - szólt - Mazarin úr eredeti levelei. Most már mind a magáé, s ezenfelül Chevreuse hercegasszony levetközött maga előtt, mintha legalábbis... de nem akarok nevet említeni, mert büszkévé vagy féltékennyé tehetné! No, Colbert úr - tette hozzá, mialatt gyorsan összekapcsolta ruháját -, szerencséje bevégzett tény, vezessen engem a királynéhez!

- Nem, asszonyom. Ha a felséges asszony előtt újból kegyvesztett találna lenni, és a királyi palotában megtudnák, hogy én vezettem be, a királyné élete végéig sem bocsátaná meg nekem. Nem! A palotában vannak hűséges embereim, akik be fogják vezetni, anélkül, hogy kompromittálnám magam.

- Ahogy tetszik; csak egyszer bejuthassak!
- Hogy is nevezte a brüggei apácákat, akik a betegeket meggyógyítják?
- Begináknak.
- Tehát asszonyom begina lesz.
- Jó, de végül mégiscsak le kell magamat lepleznem!
- Ez már asszonyom dolga!
- Bocsánat, bocsánat! Nem akarom kitenni magam annak a veszélynek, hogy megtagadják tőlem a belépést!
- Ez megint csak asszonyom dolga. Én a felséges asszony mellett szolgálatot teljesítő első inasnak parancsot adok, hogy engedjen be egy apácát, aki hathatós szert hoz a felséges asszony fájdalmainak csillapítására. Levele van tőlem, a kegyed feladata a gyógyszer és a kimagyarázkodás. A beginát vállalom, Chevreuse-né asszonyt letagadom.
- Ezen ne múljk!
- Itt a bebocsátólevél, hercegné!

181
A medve bőre

Colbert átadta a bebocsátólevelet, s óvatosan félretolta a széket, amely mögött a hercegné állt. Chevreuse-né asszony könnyed bólintással köszönt és eltávozott.

Colbert megismerte Mazarin keze írását; megszámolta a leveleket, csengetett titkárjának, s utasította, hívja ide lakásáról Vanel urat, a parlament tanácsosát. A titkár azt felelte, hogy a tanácsos éppen most érkezett meg, hogy szokása szerint a parlament aznapi ülésének főbb eseményeiről és munkájáról jelentést tegyen az intendánsnak.

Colbert közelebb lépett a lámpához, még egyszer elolvasta az elhunyt bíboros leveleit, és többször elmosolyodott, mert felismerte a Chevreuse asszony által kiszolgáltatót levelek értékét, azután nagy fejét kezébe temette és eltöprengett.

Ezalatt egy csontos arcú, merev szemű és hajlott orrú, magas, kövér férfi lépett be Colbert szobájába; szerény magabiztossága simulékony és elszánt jellemre vallott; simulékonyra urával szemben, aki a koncot odadobhatja neki, és határozott a kutyákkal szemben, amelyek elvehetik tőle a zsíros falatot.

Hóna alatt jókora nagyságú aktacsomót szorongatott, letette az íróasztalra, amelynél Colbert könyökölt, öklére támasztott fejjel.

- Jó napot, Vanel úr! - riadt fel elmélkedéséből Colbert.

- Jó napot, nagyméltóságú uram! - felelte Vanel természetes hangon.

- Csak uramnak kell szólítania - szólt rá szelíden Colbert.

- A minisztereket nagyméltóságú uraknak szólítják - felelte Vanel, zavartalan hidegvérrel. - Ön miniszter!

- Még nem!

- Ténylegesen; s azért én nagyméltóságú úrnak szólítom; ezenfelül az én parancsolóm, és ez nekem elegendő; ha nem tetszik, hogy a világ előtt így szólítom, engedje meg, hogy legalább négy szemközött megadjam ezt a címzést.

Colbert felemelte fejét a lámpák magasába, és Vanel arcából igyekezett kiolvasni, hogy mennyi az őszinteség ebben az alázatos megnyilatkozásban.

De a tanácsos állta a tekintet súlyát, még őnagyméltóságát is.

Colbert felsóhajtott. Vanel arcáról mit sem olvasott le. Vanel becsületes is lehet. Colbert arra gondolt, hogy ez az alárendelt ember fölötte áll, mert hűtlen felesége van.

Abban a pillanatban, amikor már-már részvétet érzett iránta, Vanel hidegvérűen elővette zsebéből a spanyolviasszal lepecsételt, illatos levelet, és odanyújtotta a nagyméltóságú úrnak.

- Mi ez, Vanel?

- Egy levél a feleségemtől, uram!

Colbert köhécselt. Átvette a levelet, felbontotta, elolvasta és zsebre tette, mialatt Vanel szenvtelenül lapozgatott aktái között.

- Vanel - szólt hirtelen Colbert a pártfogoltjához -, maga a munka embere, igaz?

- Igen, nagyméltóságú uram!
 - Nem ijedne meg tizenkét órai irodai munkától?
 - Naponta tizenöt órát dolgozom!
 - Lehetetlen! Egy tanácsosnak nem kell többet dolgoznia, csak három órát a parlamentben!
 - Ó, kivonatokat készítetek egy barátomnak, aki a számvetőségnél van állásban, s mivel még marad időm, hát a héber nyelvet tanulmányozom.
 - A parlamentben nagy tekintélye van, Vanel?
 - Azt hiszem, igen.
 - Nem kellene a tanácsuléseken megdohosodnia!
 - Mit tegyek ennek érdekében?
 - Vásároljon meg egy állást!
 - Melyiket?
 - Valami nagyot. A kis ambíciókat roppant kényelmetlen kielégíteni.
 - A kicsiny erszényeket, nagyméltóságú uram, a legnehezebb megtölteni!
 - Milyen állásra vetett szemet? - kérdezte Colbert.
 - Egyikre sem, ez az igazság.
 - Van egy, de ahhoz királynak kell lenni, hogy megvásárolhassa az ember; a királynak azonban nem fog eszébe jutni, hogy főügyészi állást vásároljon.
- Ezeket a szavakat meghallva, Vanel Colbert-ra szögezte alázatos, de komor tekintetét.
- Colbert azon tűnődött, vajon ez az ember a lelkébe látott-e, vagy csupán a gondolata találkozott-e az övével.
- Mit nem mond nagyméltóságod? Főügyészi állás a parlamentben? Nem tudok más ilyen állásról, csak arról, amelyet Fouquet úr tölt be! - szólt Vanel.
 - Nagyon helyes, kedves tanácsos úr!
 - Nagyméltóságod tudja, mi a jó; de mielőtt az árut megveszik, előbb el is kell adni, nem?
 - Azt hiszem, Vanel úr, hogy ez az állás rövid időn belül eladó lesz!
 - Eladó lesz? Fouquet úr főügyészi állása?
 - Azt mondják.
 - Az az állás, mely őt sérthetlenné teszi, eladó lesz? Hohó!
- És Vanel úr nevetett.
- Félné ettől az állástól? - kérdezte Colbert komoly arccal.
 - Félni? Azt nem!
 - Kedve is volna hozzá?
 - Kegyelmességed gúnyolódik velem; hogyan volna egy parlamenti tanácsosnak kedve hozzá, hogy főügyész legyen!
 - Akkor hát, Vanel úr, ha én mondom, hogy ez az állás eladó...

- Nagyméltóságod azt mondja?...
 - Úgy hírlík.
 - Ismétlem, hogy ez lehetetlen; férfiember soha el nem dobja a pajzsot, amellyel becsületét, vagyonát és életét védelmezheti!
 - De vannak néha balgák, akik azt hiszik, hogy fölötte állnak minden kellemetlen változásnak, Vanel úr!
 - Igen, nagyméltóságú uram, csakhogy ezek a balgák nem a szegény Vanelok javára követik el bolondságaikat.
 - Miért nem?
 - Mert a Vanelok szegények!
 - Fouquet úr állása mindenesetre sokba kerülhet. Mit áldozna érte, Vanel úr?
 - Az egész vagyonomat!
 - Mit akar ezzel mondani?
 - Három-négyszázezer frankot.
 - És mennyit ér az állás?
 - Legkevesebb másfél milliót. Olyanokat is ismerek, akik egymillió hétszázezer frankot ajánlottak fel érte, s mégsem sikerült rábírniook Fouquet-t. Namármost, ha Fouquet véletlenül mégis el akarná adni, amit nem hiszek, annak ellenére, amit beszélnek róla...
 - Á, beszélnek róla? Kicsoda?
 - Gourville úr... Péliisson úr... Csak úgy a levegőbe...
 - Nos, ha Fouquet úr el akarná adni?
 - Akkor sem volnék képes megvásárolni, tekintve, hogy Fouquet csak azért adná el, hogy készpénzt kapjon érte, és senki nem tud másfél milliót csak úgy letenni az asztalra.
- Colbert ennél a mondatnál parancsoló arckifejezéssel félbeszakította a tanácsost. Megint elmerült gondolataiba.
- Látva urának komoly magatartását, látva, hogy következetesen erre a tárgyra tereli a beszélgetés fonalát, Vanel leste-várta, de kierőszakolni nem merte a megoldást.
- Magyarázza meg nekem a főügyési tisztség előjogait! - szólt Colbert.
 - Joga van minden francia alattvalót, aki nem királyi herceg, vád alá helyezni; joga van minden vádat semmisnek nyilvánítani, amelyet bármely francia ellen emelnek, aki nem király vagy herceg. A főügyész jobbkeze a királynak, s lesújt a bűnösre; de az ő kezével olthatja el az igazság fákláját is. Fouquet a király ellen is felléphetne, fellázítva a parlamentet: így tehát a király Fouquet-val mindezek ellenére kesztyűs kézzel bánná, hogy rendeleteit ellenállás nélkül fogadják el. A főügyész nagyon hasznos, de nagyon veszedelmes eszköz is lehet!
 - Akar-e főügyész lenni, Vanel úr? - kérdezte hirtelen Colbert, szelídebb tekintettel és szelídebb hangon.
 - Én? - kiáltott fel Vanel. - Volt szerencsém kifejteni, hogy ehhez az én pénztáramból legalábbis egymillió egyszázezer frank hiányzik!
 - Kölcsönkéri ezt az összeget a barátaitól!

- A barátaim sem gazdagabbak nálam.
- Becsületes ember!
- Bár az egész világ úgy gondolkoznék, mint nagyméltóságod!
- Én úgy gondolom, s ez elég; szükség esetén kezeskedem magáért.
- Vegye figyelembe a példaszót, nagyméltóságú uram!
- Melyiket?
- Kezes, fizess!
- Ezen ne múljk.

Vanelt megrendítette ez az ajánlat, amelyet ilyen meglepetésszerűen, ilyen váratlanul tett neki egy olyan férfi, akit a leghiteltlenebbek is komolyan vettek.

- Ne üzzön csúfot belőlem, nagyméltóságú uram! - mondta Vanel.
- Járjunk gyorsan a végére, Vanel úr. Azt mondja, hogy Gourville beszélt Fouquet úr állásáról?
- Péliссon úr is.
- Hivatalosan, vagy csak félhivatalosan?
- A következőket mondta: „Ezek a parlamenti emberek hiúk és gazdagok; összeadhatnának két-hárommilliót Fouquet úr, oltalmazójuk, világító csillaguk érdekében.”
- És maga mit mondott?
- Hogy részemről, ha kell, hozzájárulok tízezer frankkal.
- Ó! Tehát szereti Fouquet urat? - kiáltott fel Colbert gyűlölködő tekintettel.
- Nem, de Fouquet úr a mi főügyészünk; s tele van adóssággal, már-már belefullad, meg kell mentenünk a testület becsületét!
- No lám, most már értem, miért marad Fouquet úr mindaddig sértetlen, míg állását betölti - szólt Colbert.
- Ehhez - folytatta Vanel - Gourville úr még hozzátette: „Alamizsnát adni Fouquet úrnak mindenképpen lealázó eljárás, és vissza is utasítaná; a parlament inkább kötelezze magát, hogy főügyési állását méltó áron megvásárolja tőle, akkor minden rendben lesz, a testület becsülete meg van mentve, és Fouquet úr büszkeségét sem éri sérelem.”
- Ez már bevezető lépés.
- Én is annak tekintetem, nagyméltóságú uram!
- Nos, jól van, Vanel úr: nyomban felkeresi Gourville-t vagy Péliссont; ismeri még más barátját is Fouquet úrnak?
- Nagyon jól ismerem La Fontaine urat!
- La Fontaine-t, a verselőt!?
- Őt; a feleségemhez írt verseket, mikor Fouquet még a barátai közé tartozott.
- Forduljon tehát hozzá, hogy elérhessen egy négyszemközti beszélgetést a főintendánssal.
- Szívesen; de az összeg?

- A megállapított napon és órában megkapja az összeget, ne fájjon miatta a feje.
- Micsoda bőkezűség! Nagyméltóságod tútesz a királyon, túlszárnyalja Fouquet urat is.
- Egy pillanat... ne magyarázzuk félre a szavakat. Én nem ajándéku adom az egymillió négyszázezer frankot, Vanel úr: gyermekeim vannak!
- Ej, ha kölcsönadja, az is elegendő!
- Igen, kölcsönadom!
- Kérjen olyan kamatot, olyan kezességet, aminőt akar, nagyméltóságú uram, én mindenre kész vagyok, és kívánságát kielégítvén, újból megismétlem: túlszárnyalja bőkezűségben a királyt és Fouquet urat! A feltételei?
- Nyolc év alatt visszatéríti.
- Ó, nagyon jó!
- Zálogjog az állásra magára!
- Nagyszerű; ez minden?
- Várjon, fenntartom magamnak a jogot, hogy visszavásárolhassam magától az állást, százötvenezer frank haszonnal, ha hivatalát nem a király érdekeinek és az én szándékaimnak megfelelően vezetné!
- Ahá! - szólt Vanel úr, kissé megrendülve.
- Van ebben valami, amin megütközik, Vanel úr? - kérdezte Colbert hidegen.
- Nem, dehogy! - vágta rá Vanel.
- Nos, jó, aláírjuk a megállapodást, amikor magának tetszik. Siessen Fouquet barátaihoz!
- Repülök!
- És kérjen a főintendánstól személyes találkozást.
- Igenis!
- Legyen engedelkeny a feltételekben!
- Igen.
- És ha a feltételekben megállapodtak...
- Akkor iparkodni fogok mielőbb aláíratni vele.
- Ettől óvakodjon! Ne beszéljen Fouquet úrral aláírásról, még becsületszóról sem! Érti? Mert ez esetben mindent elvesztene!
- Ej, nagyméltóságú uram, hát mit csináljak? Ez így nagyon bajos...
- Csak odáig vigye a dolgot, hogy Fouquet úr kezét adja rá... Menjen!

182
Az anyakirálynénál

Az anyakirályné a Palais-Royal-beli hálósobájában volt, Motteville-né asszony és senora Molina társaságában. Késő estig vártak a királyra, aki azonban nem jött; a királyné türelmetlenül küldözgetett hozzá, hogy érdeklődjék felőle.

Mintha vihar közelgett volna. Az udvaroncok és az udvarhölgyek kitértek egymás elől az előszobákban és a folyosókon, nehogy kompromittáló szavakat váltsanak egymással.

Monsieur már reggel vadászatra ment a királlyal. Madame duzzogott az egész világra, és otthon maradt.

A királyné, latinul elmondott imádságai után, két barátnőjével tiszta kasztíliai nyelven házi dolgokról beszélgetett.

Motteville-né asszony, aki ezt a nyelvet tökéletesen értette, franciául felelt.

Mikor a három hölgy már kimerítette az alakoskodás és az udvariasság minden formáját, és odáig jutott, hogy a király viselkedése a királynét, az anyakirálynét és az egész rokonságot halálra aggasztja; mikor válogatott szavakkal minden lehető szitkot elmondtak La Vallière fejére, az anyakirályné ezekkel a gondolkodásmódját oly tökéletesen jellemző szavakkal fejezte be panaszait:

- *Estos hijos!*

Ami azt jelenti: „Ezek a gyerekek!” Mély értelmű szó egy anya szájából, borzasztó szó egy királyné ajkáról, aki olyan különös titkokat rejteget komor szívében, mint Ausztriai Anna.

- Bizony - szólt Molina -, ezek a gyerekek! Akikért minden anya feláldozza magát!

- Akiért egy anya mindent feláldozott! - válaszolta a királyné. De nem fejezte be. Ahogy fölpillantott a sápadt XIII. Lajos életnagyságú arcképére, úgy tetszett neki, mintha férje fakó szemében újból fellángolna a fény, s festett orra duzzadna a haragtól. Az arckép megelevenedett; nem beszélt, csak fenyegetett. Mély csend követte a királyné utolsó szavait. Molina gyorsan keresgélni kezdett egy nagy kosárban, szalagok és csipkék között. Motteville-né asszonyt meglepte az úrnő és bizalmasa felvillanó tekintete, egyetértően, tapintatosan lesütötte hát szemét, hogy ne lásson semmit; hanem a fülét nyitva tartotta. De csak az óvatos spanyol duenna sokatmondó hűmmögését hallotta. Egy sóhajt is hallott, a királyné leheletnyi sóhajtát.

Nyomban felemelte a fejét, s megkérdezte:

- Nem jól van, felséges asszonyom?

- Nem, Motteville, nem; miért kérdezed?

- Felséged sóhajtott!

- Valóban, igazad van: igen, érzek egy kis fájdalmat.

- Valot úr itt van a közelben, Madame-nál, azt hiszem!

- Madame-nál? Miért?

- Madame ideges.

- Szép betegség! Valot úr rosszul teszi, hogy Madame-nál van, hiszen egy másik orvos meggyógyítaná a hercegnőt...

Motteville-né ismét csodálkozva emelte fel szemét.

- Más orvos, mint Valot úr? Kicsoda? - kérdezte.

- A munka, Motteville, a munka... Ó, ha valaki beteg, hát az én leányom az!

- Felséges asszonyom is!

- Ma este kevésbé.

- Ne bízza el magát, asszonyom!

Mintha Motteville-né asszony fenyegetése beigazolódna, a királyné szívébe éles fájdalom hasított, arca sápadtra vált, és a hirtelen ájulás tüneteit mutatva, hátrahanyatlott karosszékében.

- A cseppjeimet! - nyögte.

- Máris, máris! - felelte Molina, de nem nagyon sietett; arannyal kivert szekrényből nagy hegyikristály üveget vett elő, felnyitotta, és odanyújtotta a királynénak.

A királyné többször is mély lélegzetet vett, s halkán suttozta:

- Az Úr így küldi rám a halált. Legyen meg az ő szent akarata!

- Abba nem hal bele az ember, ha rosszul érzi magát - szólt Molina, s visszatette az üveget a szekrénybe.

- Jobban érzi magát, felséged? - kérdezte Motteville-né asszony.

- Jobban - válaszolta a királyné.

És ajkára tette ujját, hogy kegyencének figyelmébe ajánlja a tapintatos hallgatást.

- Milyen különös - szólt Motteville-né asszony hosszas hallgatás után.

- Mi a különös? - kérdezte a királyné.

- Emlékszik-e, felséges asszonyom, arra a napra, mikor ezt a fájdalmat először érezte?

- Emlékszem; nagyon szomorú nap volt az, Motteville!

- Nem volt az mindig szomorú nap felséged számára!

- Miért?

- Mert huszonhárom évvel ezelőtt őfelsége, az uralkodó király, felséges asszonyom dicsőséges fia, ebben az órában született!

A királyné felkiáltott, kezébe hajtotta homlokát, s gondolataiba merült.

Töprengés vagy emlékezés volt ez? Vagy pedig fájdalom?

Molina csaknem dühös, szemrehányó pillantást vetett Motteville-né asszonyra, s a derék asszony, semmit sem értve, lelkiismeretének megnyugtatóására éppen a királynétől akart kérdezősködni, midőn Ausztriai Anna hirtelen felállt, és így szólt:

- Szeptember öt! Igen, szeptember ötödikén támadt ez a fájdalmam! Egyik napon nagy öröm, a másik napon nagy fájdalom! Vezeklés a nagy örömért!

És e pillanattól kezdve Ausztriai Anna, mintha emlékezete kimerült volna, magába zárkozott, tekintete elborult, gondolatai elkalandoztak, keze lehanyatlott.

- Feküdjünk le! - szólt Molina.

- Azonnal, Molina!

- Hagyjuk magára a királynét! - szólt a szigorú spanyol nő.

Motteville-né asszony felállott; nagy, csillogó, gyermeki könnyecsek peregtek le a királyné sápadt arcán.

Mikor Molina ezt észrevette, fekete, éber szemét Ausztriai Annára szegezte.

- Igen, igen - szólt hirtelen a királyné -, hagyj magunkra, menj, Motteville.

Ennek a szónak: *magunkra*, kellemetlen csengése volt a francia kegyencnő fülében. Annyit jelentett, hogy titkok vagy emlékek felidézése következik. Annyit jelentett, hogy a beszélgetés legérdekesebb fordulatanál egy fölösleges személy van jelen.

- Asszonyom, Molina elegendő lesz felséged szolgálatára? - kérdezte a francia nő.

- Igen! - szólt a spanyol nő, és Motteville-né asszony meghajolt. De ekkor egy idősebb udvarhölgy, olyan öltözetben, aminő 1620-ban dívott a spanyol udvarnál, egyszerre csak széthúzta az ajtó függönyét, meglepte a könnyező királynét, az ügyes visszavonulásra készülődő Motteville asszonyt és a szorgoskodó Molinát.

- A gyógyszer, a gyógyszer! - kiáltott oda örömmel a királynénak, s fésztenül közeledett a csoporthoz.

- Milyen gyógyszer, *Chica*? - kérdezte Ausztriai Anna.

- Felséged bajára! - szólt az udvarhölgy.

- Ki hozza? - kérdezte Motteville asszony. - Valot úr?

- Nem, egy flandriai hölgy.

- Egy flandriai hölgy? Spanyol nő? - kérdezte a királyné.

- Nem tudom.

- Kiküldi?

- Colbert úr.

- A neve?

- Nem mondta meg.

- Rangja?

- Majd ő megmondja.

- Az arca?

- Álarc takarja.

- Nézd meg, Molina! - szólt a királyné.

- Szükségtelen! - válaszolta hirtelen egy szilárd, de szelíd hang az ajtófüggönyön túlról, egy hang, melynek hallatára a többi hölgy megremegett, a királyné pedig összerezett.

Ugyanakkor megjelent a függöny nyílásában egy álarcos nő.

Mielőtt még a királyné megszólalt volna, az ismeretlen nő így szólt:

- A brüggei begina-kolostorból vagyok, és valóban elhoztam az orvosszert, amely feltétlenül meggyógyítja felségedet.

Mindenki elhallgatott. Az apáca egy lépést sem mozdult.

- Beszéljen! - szólt a királyné.

- Majd ha egyedül leszünk! - felelte az apáca.

Ausztriai Anna egy pillantást vetett társaira, s azok visszavonultak.

Most az apáca három lépést tett a királyné felé, és tiszteletteljesen meghajolt.

A királyné gyanakvóan nézett rá, s ő is villogó szemmel figyelte álarcán keresztül a királynét.

- Franciaország királynéja nagybeteg lehet, ha már a brüggei beginák is tudják róla, hogy gyógyításra szorul - szólt Ausztriai Anna.

- Felséged, hála Istennek, nem olyan beteg, hogy ne segíthetnénk rajta!

- Honnan tudja, hogy beteg vagyok?

- Felségednek barátai vannak Flandriában!

- És a barátaim küldték ide?

- Igen, asszonyom.

- Nevezze meg őket.

- Lehetetlen, asszonyom, és hiábavaló is, ha felséged emlékezőtehetségét nem ébresztette fel a szíve.

Ausztriai Anna fölemelte fejét, s megpróbálta kideríteni, ki rejlik az álarc és a titokzatos szavak mögött, ki beszél hozzá ilyen meghitten, fesztelenül.

Azután belefáradva a büszkeségét sértő kíváncsiságba, hirtelen így szólott:

- Asszonyom, nem tudja-e, hogy ha királyi személyekhez szól, nem szokás álarcot viselni?

- Kegyeskedjék elnézni, asszonyom - szólt az apáca alázatosan.

- Nem nézhetem el, legfeljebb megbocsáthatok, ha álarcát leveti!

- Felség, én fogadalmat tettem, hogy a szenvedőknek segítséget nyújtok, de arcomat nem mutatom meg. Megkönnyebbülést szerezhettem volna felséged testének és lelkének, de mivel eltilt tőle, visszavonulok. Istennek ajánlom, felséges asszonyom, Istennek ajánlom!

Ezeket a szavakat olyan nyugodt és tiszteletteljes bájjal ejtette ki, hogy a királyné haragja, bizalmatlansága elpárolgott; de kíváncsisága azért nem csökkent.

- Igaza van - szólt -, nem illik, hogy a szenvedők megvessék a vigasztalást, amit Isten küld nekik! Szóljon, asszonyom, képes volna-e, amint mondta, megkönnyebbülést szerezni testemnek? Ó, jaj, azt hiszem, Isten kegyetlen megpróbáltatásra szánta!

- Beszéljünk egy keveset a lélekről, ha felségednek is úgy tetszik - szólt a begina -; biztos vagyok benne, hogy a lelke is szenved.

- Az én lelkem?

- Van olyan romboló rák, amely láthatatlanul lüktet bennünk. Ez, felség, meghagyja a bőr elefántcsont-fehérségét, nem vonja be kékes párával a húst; az orvos, aki a beteg melle fölé hajlik, nem hallja az izmokban s a vérkeringésben e szörnyeteg telhetetlen fogcsikorgatását; soha még, sem tűzzel, sem vassal nem lehetett kiirtani vagy megfékezni ezt a halálos ragályt; a lélekben lakik, s megrontja a lelket; a szívben lakik, s megszakad tőle a szív; ilyen az a királynékra végzetes másik fajta rákfene; nem ebben a betegségben szenved felséged?

A királyné lassan felemelte karját, amely vakítóan fehér és olyan formás volt, mint fiatal korában.

- A betegség, amelyről beszél - szólt -, a föld nagyjainak létfeltétele, a mi létfeltételünk, akiknek lelkére Isten nagy terheket ró. Ezt a betegséget, ha súlyos, megkönnyíti az Úr a vezeklés ítélőszéke előtt. Ott lerakjuk terheinket és titkainkat. De ne feledje, hogy a Mindenség ura teremtményeinek ereje szerint méri a megpróbáltatásokat, és az én erőm nem alábbvaló a tehernél; a mások titkaira nézve nekem elegendő Isten titoktartása, az én titkaimra nézve pedig kevés nekem a gyóntatóm.

- Úgy látom, hogy felséged bátor, mint mindig, az ellenségeivel szemben; de úgy érzem, nem bízik a barátaiban.

- A királynéknak nincsenek barátaik. Ha ez az egész mondanivalója, ha Isten megszállta, mint valami jósnőt, távozzon, mert félek a jövődtől!

- Azt hittem, felséged inkább a múlttól fél! - válaszolta elszántan az apáca.

Alighogy kiejtette e szavakat, a királyné kiegyenesedett, s parancsoló hangon rákiáltott:

- Beszéljen, beszéljen, fejezze ki magát érthetően, világosan, teljesen vagy...

- Ne fenyegetsen, királyasszony! - felelte szelíden az apáca. - Én tisztelettel és részvétellel eltelve jöttem felségedhez, egy barátnője megbízásából jöttem!

- Bizonyítsa be! Könnyítsen rajtam, s ne ingereljen.

- Ez nem nehéz; és felséged látni fogja, hogy ki a barátnője!

- Beszéljen!

- Milyen szerencsétlenség érte felségedet huszonhárom év alatt?

- Hát nagy szerencsétlenségek: nem veszítettem-e el a királyt?

- Én nem ilyen esetekről beszélek. Én azt kérdelem, vajon... a király születése óta... felséged egyik barátnőjének hűtlensége nem okozott-e fájdalmat?

- Nem értem! - felelte a királyné, fogait összeszorítva, hogy izgatottságát palástolja.

- Érthetően fogok beszélni. Felséged emlékszik-e, hogy a király 1638. szeptember harmadikán egynegyed tizenkét órakor született?

- Igen! - hebegte a királyné.

- Fél egy órakor a trónörökös, akit a király és felséges asszonyom szeme láttára Meaux püspöke megkeresztelt, elismerték a francia korona örökösének. A király elment a saint-germaini régi palota kápolnájába, hogy Te Deumot hallgasson.

- Ez mind igaz! - mormolta a királyné.

- Felséged lebetegedése a megboldogult herceg s udvarhölgyei jelenlétében történt. A király orvosa, Bouvard és Honoré, a sebészorvos, az előszobában volt; felséged három óra felé elaludt, és hét órakor felébredt, ugye?

- Így volt; de olyasmiről beszél, amit az egész világ ugyanúgy tud, mint maga vagy én!

- Majd rátérek arra is, felség, amit kevesen tudnak! Kevesen, azt mondtam? Haj, mondhatnám: ketten, pedig egykor öten voltak, de egynéhány év óta a titkot legfőbb tudóinak a halála biztosítja. A király, a mi urunk, ősei mellett alszik, Péronne, a bába, csakhamar követte, Laporte-ot pedig már elfeledték.

A királyné már-már szóra nyitotta száját; de mikor jéghideg kezével végigsimította arcát, forró verejtékcseppeket törölt le róla.

- Nyolc óra volt - folytatta az apáca. - A király örvendező szívvel ült vacsorához; körülötte vidámság, láрма, pohárcsengés; a nép üvöltözött az erkély alatt; a svájciak, a testőrök és a gárdisták részeg diákok társaságában csatangoltak ide-oda a városban. Az általános öröm falrengető lármájától a nevelőnője, Hausac asszony karjai között szendergő trónörökös, Franciaország jövődöbéli királya, nyöszörögni kezdett, és ha felnyitotta volna a szemét, bölcsőjében két koronát láthatott volna. Felséged hirtelen élesen felsikoltott, s Péronne asszony nyomban az ágyánál termett.

Az orvosok egy távoli teremben étkeztek; a palota, éppen, mert annyira ostromolták, kihalt volt, és se jelszó, se őrség nem vigyázta. A bábaasszony, megvizsgálva felséged állapotát, felkiáltott meglepetésében, karjába vette felségedet, aki az örült fájdalomtól könnyekre fakadt, és elküldte Laporte-ot, hogy a királyt értesítse: a királyné őfelsége a szobájába kéreti őt. Laporte, mint felséged is tudja, hidegvérű, okos ember volt. Nem úgy közeledett a királyhoz, mint megrémült szolga, aki érzi fontosságát, és maga is rémítgetni akar; különben is, a királyra váró hír nem volt olyan aggasztó. Szóval, Laporte ajkán mosollyal jelent meg a király széke mellett, s így szólt hozzá: „Felség, a királyné nagyon boldog, s még inkább az volna, ha felségedet láthatná!”

Ezen a napon XIII. Lajos egy koldusnak is odaadta volna a koronáját, ha az annyit mond: „Isten tartsa meg!” Vidáman, könnyű szívvel, élénken állt fel az asztal mellől, s olyan hangon, ahogy IV. Henrik mondhatta volna, így szólt: „Uraim, megyek, meglátogatom a feleségemet.”

Mire a király felségedhez belépett, Péronne asszony egy második herceget nyújtott át neki, ugyanolyan szépet és erőset, mint az első; s így szólt hozzá: „Felség, Isten nem akarja, hogy Franciaország trónja női kézre kerüljön.”

A király első felindulásában a gyermekre vetette magát, s felkiáltott: „Köszönöm, Istenem!”

Az apáca itt szünetet tartott a beszédben, mivel észrevette, hogy a királyné nagyon szenved. Ausztriai Anna, a karosszékében hátradőlve, fejét lehajtva, maga elé meredve hallgatott, anélkül, hogy valamit is hallott volna; ajka görcsösen mormolt imát az Istenhez, vagy átkot ennek az asszonynak a fejére.

- Ó - kiáltott fel az apáca -, ne higgyék, hogy mivel Franciaországnak csak egy trónörököse volt, hogy mivel ezt a másik gyermeket a tróntól távol hagyta sínylődni, ne higgyék, hogy rossz anya volt! Ó, nem! Vannak, akik tudják, mennyi könnyet ontott érte; vannak, akik megszámlálhatták a szegény gyermeknek adott forró csókokat, a kárpótlást azért a nyomorúságos, szegényes életért, amelyre az államérdek XIV. Lajos ikertestvérét ítélte!

- Istenem, Istenem! - mormolta a királyné.

- Tudjuk - folytatta az apáca -, hogy a király, látva két fiát, akik korukra és jogaikra nézve egyenlőek, Franciaország üdvéért, az állam nyugalmaért remegett. Tudjuk, hogy Richelieu bíboros, akit XIII. Lajos ebben az ügyben magához kéretett, több, mint egy óra hosszat gondolkozott őfelsége szobájában, s azután így nyilatkozott:

„Egyetlen király született arra, hogy őfelségét a trónon kövesse. Isten adott egy másikat is, hogy az első utódja legyen, most azonban csak az elsőszülöttre van szükségünk; titkoljuk el a másodikat Franciaország előtt, miként Isten is eltitkolta őt szülei előtt!” Egy királyfi öröm és biztonság az államnak; két trónigénylő polgárháborút és anarchiát jelent.

A királyné hirtelen felállott, kezét ökölbe szorítva, sápadtan, s tompa hangon megszólalt:

- Maga túl sokat tud, hiszen már az államtitkokat érinti. Azok a barátok, akiktől e titkokat megtudta, gyalázatos, álnok barátok! Maga cinkosuk a bűntényben, amely ma napfényre került. Tehát le az álarccal, vagy elfogatom a gárdakapitánnyal! Ó, ez a titok nem rémít meg engem! Ha magában tartotta is, visszaadja nekem! Ott fog kihűlni a szívében; e pillanattól fogva sem a titok, sem pedig az élete nem a magáé többé.

És Ausztriai Anna fenyegető arccal két lépést tett az apáca felé.

- Tanulja meg ismerni elfelejtett barátai hűségét, becsületességét, titoktartását - szólt az apáca, s hirtelen letépte álarcát.

- Chevreuse-né asszony! - kiáltott fel a királyné.

- Felséges asszonyomon kívül az egyetlen személy, aki a titkot ismeri!

- Ó - sóhajtott fel a királyné -, öleljen meg, hercegné! Ó, hiszen megöli a barátait, ha így játszik halálos bánatukkal.

És a királyné, az idős hercegné vállára hajtva fejét, keserű könnyeket hullatott.

- Milyen fiatal még, felséges asszonyom - szólt tompa hangon a hercegné. - Hiszen sír!

183
Két barátnő

A királyné büszkén nézett Chevreuse-né asszonyra.

- Ha jól hallottam - szólt -, ezt a szót ejtette ki velem kapcsolatban: boldog. Eddig, hercegné, lehetetlennek tartottam, hogy akadjon emberi teremtség, aki boldogtalanabb, mint Franciaország királynője!

- Asszonyom valójában szenvedő anya volt. Ám a királyi nyomorúság mellett, amelyről éppen az imént beszéltünk, mi, két öreg barátnő, akit elszakított egymástól az emberek gonoszsága, mondom, a királyi balsors mellett felséges asszonyomnak, igaz, kevésbé érezhető, de nagyon irigyelt örömei is vannak.

- Mifélénk? - kérdezte keserűen a királyné. - Hogy ejtheti ki ezt a szót: öröm, hercegné, hisz maga is elismerte, hogy testemnek-lelkemnek egyaránt gyógyírra van szüksége?

Chevreuse-né asszony egy pillanatig elgondolkozott.

- Milyen távol vannak a királyok a többi embertől! - sutogta.

- Mit akar ezzel mondani?

- Azt akarom mondani: olyan messze állnak a nagy tömegtől, hogy teljesen megfélelkeznek mások életszükségleteiről. Akár az afrikai hegyi lakos, aki a havas patakoktól üdén zöld fennsíkokon nem érti meg, miért pusztul el étlen-szomjan a nap hevétől perzselt földeken a sivatag lakója.

A királyné egy kissé elpirult, megértette a célzást.

- Bizony, elég csúnya dolog, hogy magára hagytuk - szólt.

- Ó, asszonyom, a király, mint mondják, örökölte a gyűlöletet, amelyet még apja érzett irántam. A király kiutasítana, ha megtudná, hogy itt vagyok a Palais-Royalban.

- Nem mondom, hogy a király jó szívvvel van maga iránt - felelte a királyné -, de én... talán titokban...

A hercegné arcán megvető mosoly jelent meg, s ez nyugtalanította a királynét.

- Különben nagyon jól tette, hogy idejött - jegyezte meg gyorsan.

- Köszönöm, asszonyom.

- Ha másért nem, legalább azért az örömért, hogy halálhírét meghazudtolta!

- Hát valóban azt mondták, hogy meghaltam?

- Mindenhol beszélték.

- Pedig a gyermekeim nem gyászoltak.

- Ó, hercegné, tudja, hogy az udvar gyakran utazik; nagyon ritkán látjuk a D'Albert de Luynes urakat, és sok minden elkerüli figyelmünket, hisz örökösen gondok között élünk!

- Nem kellett volna hitelt adnia halálom hírének, felség.

- Miért nem? Hiszen, sajnos, halandók vagyunk! Hát nem látja, hogy én, a húga, mint egykor mondtuk, már a sír felé hajlok!?

- Ha felséges asszonyom azt hitte, hogy meghaltam, csodálkoznia kellett, hogy nem kapott hírt felőlem.

- A halál sokszor hirtelen jön, hercegné!

- Ó, felséges asszonyom, az olyan titkokkal terhelt lelkek, mint amilyenekről az imént szóltunk, mindig szükségét érzik, hogy előbb könnyítsenek magukon. Mikor az ember felkészül az örökkévalóságra, igyekszik rendbe szedni iratait.

A királyné megremegett.

- Felséges asszonyom, egy bizonyos módon fog értesülni halálom napjáról - szólt a hercegné.

- Hogyan?

- Felséges asszonyom másnap lepecsételt levélben mindent megkap, ami hajdani titkos levelezésünkből még megmaradt.

- Hát nem égette el? - kiáltotta rémülten a királyné.

- Ó, drága felséges asszonyom - felelte a hercegné -, csak az árulók égetik el a királyi levelezést.

- Az árulók?

- Úgy bizony; vagyis inkább azt színlelik, mintha elégették volna, de aztán megtartják vagy eladják.

- Istenem!

- A hűségesek ellenben gondosan elrejtik az ilyen kincset, azután egy napon felkeresik a királynét, s így szólnak hozzá: „Asszonyom, én megöregedtem, betegnek érzem magam; a halál veszedelme vár reám, veszedelemben forog felséged titka is; itt van ez a veszedelmes irat, égesse el személyesen.”

- Veszedelmes irat? Melyik?

- Ami engem illet, nálam csak egy van, de ez nagyon veszedelmes!

- Ó, hercegné, beszéljen, beszéljen!

- Az a levél... 1644. augusztus másodikai kelettel, amelyben felséged arra kér engem, hogy menjek el Noisy-le-Secbe, és látogassam meg a drága, boldogtalan gyermeket. Felséged saját keze írása: „A drága, boldogtalan gyermek!”

Ebben a pillanatban mély csend uralkodott a szobában: a királyné a szakadék mélységét latolta, Chevreuse-né asszony csapdát állított.

- Igen, boldogtalan, nagyon boldogtalan! - suttogta a királyné. - Milyen szomorú volt az élete szegény gyermeknek, s milyen kegyetlen végsorsra jutott!

- Meghalt! - kiáltott fel élénken a hercegné, s kíváncsisága olyan őszintének hangzott, hogy a királyné mohón kapaszkodott meg benne.

- Meghalt, tüdősorvadásban, elfeledve, elhagyatva, mint a virág, amit kedvesének ad az ember, aki aztán fiókjába rejti a világ szeme elől, s ott hagyja elhervadni.

- Meghalt! - ismételte a hercegné reményvesztetten, ami a királynét megörvendeztette volna, ha örömébe nem vegyült volna kétség... - Meghalt Noisy-Le-Secben?

- Igen, nevelőjének karjai között, aki derék, becsületes ember volt, s a gyermek halálát nem sokkal élte túl.

- Ez érthető is, hiszen nagyon nehéz elviselni ilyen gyász és ilyen titok terhét.

A királyné nem méltatta figyelmére a megjegyzés mélyén rejlő gúnyt. Chevreuse-né asszony folytatta:

- Nos, felség, én néhány évvel ezelőtt tudakozódtam Noisy-le-Secben a szerencsétlen gyermek sorsa felől. Azt mondták, hogy nem halt meg; azért nem is szomorodtam el mindjárt felséged szavaira. Ó, ha az ellenkezőjét hittem volna, soha nem tettem volna célzást erre a fájdalmas eseményre, amely felséged lelkében ismételten felkeltette a jogos bánatot.

- Azt mondja, hogy Noisyban nem tartják halottnak a gyermeket?

- Úgy van, felség!

- Hát mit mondanak?

- Azt mondják, hogy... de, bizonyára tévednek...

- Csak mondja ki.

- Azt mondják, hogy 1645-ben, egyik este, egy szép és fejedelmi hölgy, akinek előkelőségét álarca és köpenye ellenére is felismerték, és aki kétségtelenül igen magas rangú hölgy volt, hintón az útkeresztezéshez érkezett, oda, tudja, felséged, ahol én vártam a híreket a fiatal hercegről, mikor felséged engem volt kegyes odaküldeni.

- Nos?

- A nevelő a gyermeket odavezette a hölgyhöz.

- Tovább!

- Másnap a nevelő és a gyermek elhagyta azt a vidéket.

- Látja, ebben csakugyan van igazság, mert a szegény gyermek hirtelen halállal halt meg, ami az orvosok véleménye szerint hétéves korig fenyegeti a gyermekek életét.

- Ó, amit felséges asszonyom mond, az az igazság. Senki sem tudhatja jobban, mint felséged; senki jobban el nem hiszi, mint én. De mégis csodálatos a véletlen...

„Vajon mi következik még?” - gondolta magában a királyné.

- Az a személy, aki ezeket a híreket hozta, és a gyermek egészsége felől tudakozódott, az a személy...

- Hát rábízta valakire ezt a kényes feladatot? Ó, hercegné!...

- Valakire, aki néma, mint felséged, mint jómagam; tegyük fel, hogy én voltam. Ez a valaki, mondom, néhány hónappal később Touraine-be érkezett...

- Touraine-be?

- És felismerte a nevelőt és a gyermeket, bocsánat, felismerni vélte őket... Mind a ketten éltek és virultak, vidáman, egyikük természetesen már megöregedett, de a másik virágzó ifjú! Ítélje meg felséged maga, mi a valóság a kósza hírekben; így higgyen az ember abban, amit hall a világ dolgairól! De én fárasztom felségedet! Nem ez volt a szándékom, s el is búcsúzóul felségedtől, s ismételten biztosítom hódolatomról és odaadásomról.

- Megálljon, hercegné, beszéljünk egy keveset magáról is.

- Rólam, felség? Ó, ilyen mélyre ne tévedjen a tekintete, felséges asszonyom!

- Miért? Hát nem a legrégebb barátnőm? Haragszik talán reám, hercegné?

- Én Istenem, miért haragudnám? Hát eljöttem volna felséges asszonyomhoz, ha okom volna a haragra?
 - Hercegné, az öregség utolér mindkettőnket; szövetkeznünk kell a fenyegető halál ellen.
 - Felséged boldoggá tesz drága szavaival.
 - Senki jobban nem szeretett, senki jobban nem szolgált engem, mint maga, hercegné!
 - Hát emlékszik rám, felséged?
 - Mindig emlékszem... Hercegné, adja bizonyítékát barátságának.
 - Ó, egész lényem felséges asszonyomé!
 - Akkor lássuk a bizonyítékot!
 - Milyen bizonyítékot?
 - Kérjen tőlem valamit.
 - Kérjek?
 - Ó, én tudom, hogy mindig a legönzетlenebb, a legnagyobb, a legfelségesebb lélek volt.
 - Ne dicsérjen oly nagyon, felség! - felelte nyugtalanul a hercegné.
 - Sohasem fogom annyira dicsérni, mint ahogy megérdemli.
 - Az öregségben, a szerencsétlenségben nagyon megváltozik az ember, felséges asszonyom.
 - Isten hallgassa meg, hercegné!
 - Hogy értsem ezt?
 - Igen, az egykor körülrajongott, szép, büszke Chevreuse hercegné hálátlanul így válaszolt volna: „Felségedtől semmi sem kell!” Áldott legyen tehát a balsors, mely sújtotta, s megváltoztatta, hogy most talán így felel nekem: „Elfogadom!”
- A hercegné tekintete és mosolya megenyhült, bűvölet fogta el, s nem játszott tovább bújócskát.
- Beszéljen, édesem, mondja, mit akar? - szólt a királyné.
 - Tehát nyilatkozzam?
 - Habozás nélkül.
 - Nos jó! Felséges asszonyom leírhatatlan, kimondhatatlan örömet szerezhet nekem.
 - Beszéljen! - szólt a királyné, s aggodalma kissé lehűtötte. - De mindenekelőtt, kedves Chevreuse, emlékeztetem rá, hogy fiam hatalma alatt állok, mint akkor férjemé alatt!
 - Kímélni fogom, drága királyném!
 - Szólítson Annának, mint egykor, édes visszhangja lesz ez szép ifjúságunknak!
 - Helyes, tehát: felséges úrnőm, szeretett Annám...
 - Tudsz még spanyolul?
 - Tudok.
 - Akkor kérj spanyol nyelven.
 - Jó! Részesítsen abban a megtiszteltetésben, hogy néhány napot nálam, Dampierre-ben tölts el.
 - Ennyi az egész? - kiáltott fel a királyné csodálkozva.

- Igen.
 - Semmi mást nem kérsz?
 - Istenem, mi mást kérhetnék? Hát nem mérhetetlen jótéteményt kértem? Nem ismer engem, ha másra gondol! Hát elfogadja?
 - Örömmel!
 - Ó, köszönöm.
 - És én boldog leszek, ha látogatásommal hasznára lehetek valamiben - folytatta a királyné gyanakvóan.
 - Hasznomra! - kiáltott fel a hercegné nevetve. - Ó, nem, kellemes, édes, drága látogatás lesz, ezerszer drága. Tehát megígéri?
 - Esküszöm.
- A hercegné csókjaival borította a királyasszony szép kezét.
- „Alapjában véve derék és nagylelkű asszony!” - gondolta magában a királyné.
- Lesz kegyes, felséges asszonyom, kétheti előkészületet engedélyezni? - szólt a hercegné.
 - Hogyne. De miért?
 - Mivel tudták, hogy kegyvesztett vagyok, senki sem akart százezer tallért kölcsönadni, amire szükségem van, hogy Dampierre-t rendbe hozassam. De ha megtudják, hogy felséged fogadásához van szükségem rá, Párizs minden pénze özönlenni fog hozzám.
 - Aha - szólt a királyné, szelíden és megértően bólogatva -, százezer tallért... Szóval százezer tallér kell Dampierre rendbehozásához.
 - Éppen ennyi.
 - És senki sem akarja kölcsönadni?
 - Senki.
 - Majd én kölcsönadom, hercegné, ha akarja!
 - Ó, nem mertem volna kérni...
 - Rosszul tette volna.
 - Valóban?
 - Királynői szavamra! Százezer tallér igazán nem sok!
 - Ugye?
 - Igazán nem. Ó, jól tudom én, hogy sosem lehet annyit fizetni titoktartásáért, amennyit ér! Tolja csak közelebb, hercegné, az asztalt, hogy utalványt írhattak Colbert úrhoz; nem, Fouquet úrhoz, aki sokkal bőkezűbb ember!
 - Kifizeti?
 - Ha nem fizetné ki, én fogom kifizetni. De ez volna az első eset, hogy elutasítja egy utalványomat.
- A királyné megírta az utalványt, átadta a hercegnének, megkönnyebbülten megölelte, és elbocsátotta.

Hogyan írta első elbeszélését Jean de La Fontaine

Elfogytak a bonyodalmak; az emberi elme, mely olyan sokféleképpen tud megmutatkozni, kedvére kibonthatta képességeit a történetünk adta hármass keretben. Talán lesz még szó politikáról és fondorlatról azon a tablón, amelyet most készítünk elő, de rugói úgy el lesznek rejtve, hogy kívülről csak a virágokat és díszleteket lehet majd látni, hajszára úgy, ahogy a vásári színházak színpadán szokott megjelenni a kolosszus, amelyet a belsejében elrejtett gyermek apró lába és gyöngye keze mozgat.

Visszatérünk Saint-Mandéba, ahol a főintendáns, szokásához híven, vendégül látja epikureusokból álló válogatott társaságát.

A házigazdát egy idő óta súlyos megpróbáltatások érték. Mindenki érzi a miniszter levertségét. Nincsenek többé nagy, bolondos összejöveletek. A pénzügy Fouquet számára csak ürügy volt; de soha még ürügy csalókébb nem volt, ahogy Gourville szellemesen megjegyezte: pénznek nyoma sincs.

Vatel ugyan mindent megtesz, hogy a ház jó hírnevét fenntartsa. A kertészek azonban, akik a zöltséget szállítják, panaszkodnak a késedelmes fizetés miatt. A spanyol borok szállítói gyakran küldözgetik számláikat, amiket senki sem fizet ki. A halászok, akik Normandiában a főintendáns zsoldján élnek, számíttatják, hogy ha kifizetnék őket, visszavonulhatnának falura. A dagály, mely később Vatel halálát fogja okozni,¹⁵ csak nem akar megérkezni.

A szokásos fogadónapon azonban Fouquet úr barátai számosabban jelentek meg, mint bármikor. Gourville és Fouquet abbé pénzügyekről beszélget, vagyis Fouquet abbé néhány pisztolt kér kölcsön Gourville-től. Péliссon keresztbe vetett lábbal ül, s éppen befejezi egy beszéd előadását, amellyel Fouquet fogja újból megnyitni a parlamentet.

Ez a beszéd mestermű, mert Péliссon a barátjának készítette, vagyis mindent beleadott, amit magának bizonyára nem szedne össze. A kert mélyéről csakhamar megérkezik Loret és La Fontaine, a könnyed rímeken vitatkozva.

A festők és zenészek az ebédlő felé indulnak. Amint az óra nyolcat üt, megkezdődik a vacsora.

A főintendáns soha nem várhatja meg vendégeit.

Fél nyolc; az étvágy szembetűnően jelentkezik.

Mihelyt a vendégek összegyülekeztek, Gourville odalép Péliссon-hoz, felrázza álmodozásából, az egyik szalon közepére vezeti, s gondosan becsukja az ajtókat.

- Nos - szól - , mi újság?

Péliссon felemeli okos, szelíd fejét.

- Huszonötezer frankot kértem kölcsön a nagynénemtől. Itt vannak az utalványok.

- Jó - szól Gourville -, az első fizetéshez már csak százkilencvenötezer frank hiányzik.

¹⁵ Vatel azért lett öngyilkos, mert nem sikerült két dagály között elegendő halat kifogni és feltálalni a Condé hercegnél vendégeskedő király asztalára.

- Minek a megfizetéséhez? - kérdezte La Fontaine olyan hangon, mintha azt kérdezné: „Olvasta Baruchot?”¹⁶

- Már megint milyen szórakozott! - szólt Gourville. - Hiszen maga hozta hírül, hogy Fouquet egyik hitelezője eladja a corbeili kis birtokot. Maga ajánlotta, hogy mi, Epikurosz barátai, mind adjunk össze minél többet, s nem maga mondta-e, hogy eladja birtoka egy részét Château-Thierryben, hogy a hozzájárulás összegét megfizethesse? És most idejön és azt kérdi: „Minek a megfizetéséhez?”

Általános nevetés követte ezt a kis kifakadást, és La Fontaine elpirult.

- Bocsánat, bocsánat - szólt -, igaz, és nem felejtettem el. Ó, nem, csak...

- Csak nem emlékszel már! - szólt közbe Loret.

- Így van. Valóban igaza van. A feledés és az emlékezés hiánya között nagy a különbség.

- Hát elhozta eladott birtoka árát? - kérdezte Pélißson.

- Nem adtam el.

- Nem adta el a telkét? - kérdezte Gourville elképedve, mert ismerte a költő önzetlenségét.

- A feleségem nem akarta - szólt La Fontaine.

Újabb nevetés.

- De hiszen ezért ment Château-Thierrybe! - szóltak többen is.

- Úgy is van, méghozzá lóháton!

- Szegény Jean!

- Nyolc különböző lovon: egészen össze voltam törve!

- Milyen nagyszerű barát!... És ott kipihented magad?

- Pihenni? No hiszen! Nagyon is sok dolgom akadt ott.

- Hogyan?

- A feleségem kikezdett azzal, akinek én a birtokot el akartam adni. Az visszavonta a szavát, én meg kihívtam párbajra!

- Nagyon jó! És megverekedtek?

- Azt hiszem, nem!

- Hát nem tud róla?

- Nem, a feleségem és a szülei közbeléptek. Egy negyedórán át szorongattam a kardot, de nem sebesültem meg!

- És az ellenfél?

- Az ellenfél sem; el sem jött a kijelölt helyre!

- Ez csodálatra méltó! - kiáltozták mindenfelől. - Nagyon feldühödött?

¹⁶ Célzás egy irodalmi anekdotára: La Fontaine nagy gyönyörűséggel fedezte fel az i. e. 600 körül élt próféta egyik költői szépségű zsoltárát, s szórakozottan boldog-boldogtalantól kérdezte: „Olvasta Baruchot?”

- Meghiszem azt; náthát kaptam, hazamentem, és a feleségem lepocskondiázott.

- Igazán?

- Igazán. A fejemhez vágott egy kenyeret, egy nagy cipót!

- És maga?

- Én? Ráborítottam az asztalt, rá meg a vendégeire, azután lóra ültem, s most itt vagyok.

Senki sem őrizhette meg komolyságát ennek a komikus hőstörténetnek hallatán. Mikor a nevetés orkánja elcsendesedett, így szóltak La Fontaine-hez:

- Ez minden, amit magával hozott?

- Ó nem, van egy nagyszerű történetem!

- Halljuk!

- Vették-e észre, hogy Franciaországban mennyi pajkos verset írnak?

- Hogyne! - felelte a gyülekezet.

- És hogy nagyon keveset nyomtatnak ki belőlük? - folytatta La Fontaine.

- A törvény szigorú, igaz, ami igaz.

- Nos, a ritka áru drága áru, gondoltam magamban, és ezért írtam egy szerfőlött szabados hangú kis verset.

- Hohó, kedves költő!

- Szerfelett vidámat.

- Hohó!

- Szerfelett cinikusat.

- Ördögöt!

- Mindent beleírtam, amit gáláns szavakkal kifejezni lehet! - folytatta a költő hidegen.

Mindenki majd megpukkadt nevetésben, mialatt a derék költő imígyen dicsérte áruját.

- És - tette még hozzá - igyekeztem mindent túlszárnyalni, amit ebben a műfajban Boccaccio, Aretino és más mesterek megírtak!

- Jóságos Isten! - kiáltott fel Pélißon. - El fog kárhozni!

- Azt hiszi? - kérdezte La Fontaine naivul. - Esküszöm, hogy nem a magam kedvére, hanem egyes-egyedül Fouquet úrért írtam.

Az elképesztő befejezéstől tetőfokára hágott a hallgatóság derűje.

- És nyolcszáz frankért eladtam a művecske első kiadását - szólt La Fontaine kezeit dörzsölve.

- A jámbor olvasmányokat feleennyiért veszik meg.

- Többet ért volna, ha két jámbor olvasmányt ír! - szólt Gourville nevetve.

- Az sokáig tart, és nem eléggé szórakoztató - felelte La Fontaine nyugodtan. - A nyolcszáz frank itt van ebben a kis zsákban, ezt felajánlom!

És adományát valóban letette az epikureusok pénztárnokának kezébe.

Azután Loret-ra került a sor, aki százötven frankot adott; a többiek is ilyen arányban merítették ki erszényüket. És mikor összesámlálták, negyvenezer frank volt együtt.

Soha nemesebben nem csengett krajcár az isteni mérlegek tányérjában, ahol a jótettek és jó szándékok értékét az álszenteskedő hízalgók hamis pénzével szemben lemérik.

A tallérok még pengtek, mikor a főintendáns belépett, vagyis inkább besurrott a terembe. Mindent hallott.

S ez az ember, aki annyi milliót mozgatott meg, ez a dúsgazdag ember, aki minden élvezetet és minden megbecsülést kimerített, ez a felmérhetetlen szív, termékeny agyvelő, amely, mint két mohó olvasztótégely, fölemésztette a világ első királyságának minden erkölcsi és anyagi javát, ez a Fouquet könnyes szemmel lépett a terembe, s finom fehér ujjait az aranyba és ezüstbe mártotta.

- Szegény alamizsna - szólt bensőséges, megindult hangon -, eltűnsz majd üres erszényem legkisebb ráncában, ámde színültig megtöltöttem azt, amit ember ki nem foszthat: a szívemet; köszönöm, barátaim, köszönöm!

S mivel valamennyit nem ölelhette át, akik körülvették, s bizony elpityeredtek, bármilyen filozófusok voltak is, hát átölelte La Fontaine-t, s így szólt hozzá:

- Szegény fiú, aki megvereti magát feleségével és magára vonja gyóntatója átkát!

- Ugyan! Semmi az! - felelte a költő. - Várjanak csak a hitelezői két évig, írok én száz más elbeszélést, s ha mindegyiket csak két-két kiadásban számítom, kifizetheti az egész adósságot.

Fouquet túlradó érzéssel szorította meg La Fontaine kezét.

- Kedves költőm - szólt -, írjon nekünk száz más elbeszélést, de nemcsak a nyolcvan pisztollallérért, amennyit mindegyikük jövedelmez, hanem azért is, hogy a francia irodalmat száz mesterművel gazdagítsa!

- Hohó! - válaszolt La Fontaine fontoskodva. - Ne gondolják, hogy csak ezt az ötletet s a nyolcvan pisztollallért hoztam a főintendáns úrnak!

- Ejha, La Fontaine úr, ma sok a pénze! - kiáltottak mindenfelől.

- Áldott legyen az az ötlet, ha egy- vagy kétmilliót hoz a konyhámra - szólt Fouquet vidáman.

- Pontosan erről van szó! - szólt La Fontaine.

- Ki vele, ki vele! - kiáltozta a gyülekezet.

- Vigyázzon - súgta Pélißson La Fontaine fülébe -, eddig nagy sikere volt, ne lőjön túl a célon!

- Semmi esetre sem, Pélißson úr; maga, aki jó ízlésű ember, maga lesz az első, aki meg fog dicsérni!

- Milliókról van szó? - kérdezte Gourville.

- Egymillió-ötszázezer frankom van itt! - felelte La Fontaine, és a mellére ütött.

- Az ördögbe a gascogne-ival, ha mindjárt Château-Thierrybe való is! - kiáltott Loret.

- Nem a zsebére, hanem az agyára kellett volna mutatnia - szólt Fouquet.

- Nézze, főintendáns úr - szólt La Fontaine -, maga nem főügyész, hanem költő!

- Igaz, igaz! - kiáltott Loret, Conrart és valamennyi jelenlévő íróember.

- Én mondom, költő és festő, szobrász, a művészet és a tudomány barátja; hanem, vallja be, hogy nem jogtudós.

- Bevallom - válaszolta Fouquet mosolyogva.

- Ha fel akarnák venni az Akadémiába, ugye, visszautasítaná?

- Azt hiszem, igen, az akadémikusok ne vegyék tőlem rossznéven!

- Nos, ha nem akar az Akadémia tagja lenni, miért ereszkedik le annyira, hogy a parlament tagja legyen.

- Hohó! - kiáltott fel Pélißson. - Politikáról beszélünk?

- Azt kérdezem: vajon a jogtudósi talár illik vagy nem illik Fouquet úrra? - folytatta La Fontaine.

- Nem a talárról van most szó! - szólt Pélißson, akit bosszantott a társaság nevetése.

- Ellenkezőleg, éppen a talárról! - felelte Loret.

- Vegyük le a főügyész úrról a talárját, s megkapjuk Fouquet urat, amiért nem panaszkodunk!

- szólt Conrart. - De mivel nincs főügyész talár nélkül, La Fontaine úrral együtt kijelentjük, hogy a talár bizony madárijesztő!

- *Fugiunt risus leporesque!* - kiáltotta Loret.
- Menekül a nevetés és az élc! - jegyezte meg egy tudós.
- Én - szólt Pélißson komoly hangon - a *lepores*-t nem így fordítom.
- Hát hogy fordítja? - kérdezte La Fontaine,
- Így: „Futnak a nyulak, ha Fouquet-t meglátják!”¹⁷
- Harsány nevetés támadt, s a főintendáns is együtt nevetett a többiekkel.
- Miért a nyulak? - kérdezte ingerülten Conrart.
- Mert csak a nyúl nem örül majd, hogy Fouquet urat parlamenti hatalmának jelvényeiben láthatja!
- Hohó! - mormogták a költők.
- *Quo non ascendam*¹⁸ - szólt Conrart -, én ügyésszi talárban ezt lehetetlenségnek látom.
- Én pedig a talár nélkül látom annak! - felelte a nyakas Pélißson. - Mi a véleménye, Gourville?
- Hogy jó a talár - felelte Gourville -, de egyszersmind azt is gondolom: másfél millió többet érne, mint a talár!
- És én osztom Gourville nézetét - kiáltotta Fouquet, véleményével, mely szükségképpen minden más véleményt elnémított, elvágva a vitát.
- Másfél millió! - dörögte Pélißson. - Istenemre! Ismerek egy hindu mesét...
- Mondja el, én is tudni akarom! - szólt La Fontaine.
- Mondja el, mondja el!
- A teknősbékának páncélja volt - kezdte el Pélißson -, abba menekült, ha ellenségei üldözték. Egy nap így szólt hozzá valaki: „Nyáron nagyon meleg lehet ez a ház, és akadályozza is abban, hogy szépségét mutogathassa. Itt van a vipera, aki másfél milliót adna a teknőjéért.”
- Jó! - kiáltotta nevetve a főintendáns.
- S aztán? - kérdezte La Fontaine, akit inkább a befejezés, mint a tanulság érdekelt.
- A teknősbéka eladta a házát, és védtelen maradt. Egy keselyű meglátta: éhes volt, belevágta csőrét a lágy húsába és felfalta.
- *O müthosz déloi?*¹⁹ - kérdezte Conrart.
- Hogy Fouquet úr jól tenné, ha megtartaná a talárját.
- La Fontaine komolyan vette a tanulságot.
- Megfeledkezik Aiszhüloszról.
- Más szóval?

¹⁷ Szójáték a két - többesben - azonos alakú latin szóval: lepos (tsz.: lepores) = élc, tréfa; lepus (tsz.: lepores) = nyúl.

¹⁸ Meddig nem emelkedem még? (latinul, Fouquet jelmondata, címerében is látható.)

¹⁹ Mit példáz a mese? (görögül)

- Aiszhüloszról, a tar fejűről.
- Nos?
- Aiszhülosz fejét egy keselyű, valószínűleg ugyanaz a keselyű, lévén teknősbéka-szakértő, a magasból kőnek nézte, s a tar koponyára egy páncéljába behúzódtott teknősbékát dobott le!
- Ej, istenemre, La Fontaine-nak igaza van! - szólt Fouquet elgondolkozva. - Ha egyszer a keselyű teknősbékára éhes, nagyon jól széjjel tudja zúzni a páncélját; csak boldog lehet az a teknősbéka, amelyiknek páncéljáért egy vipera másfél milliót ad. Hozzanak nekem egy viperát, amelyik olyan nagylelkű, mint a magáé, Pélißson, és én odaadom neki a páncélot!
- *Rara avis in terris!*²⁰ - kiáltotta Conrart.
- És olyan, mint a fekete hattyú, nemde? - fűzte hozzá La Fontaine. - Nos, éppen ez az: a tiszta fekete madár nagyon ritka madár, de én találtam ilyen.
- Vevőt talált az én főügyészi állásomra? - kérdezte Fouquet.
- Igen, uram!
- De a főintendáns úr sohasem mondta, hogy eladná - szólt Pélißson.
- Bocsánat, de éppen maga beszélt róla - szólt Conrart.
- Tanúja vagyok! - szólt Gourville.
- Ragaszkodik a szép beszédekhez, amiket nekem ír - nevetett Fouquet. - Ki a vevő, La Fontaine?
- Egy egészen fekete madár, tanácsos a parlamentben, becsületes ember!
- Hogy hívják?
- Vanel.
- Vanel! - kiáltott fel Fouquet. - A férje...
- Úgy van, az ő férje, igen, uram!
- A kedves ember! - szólt Fouquet érdeklődően. - Szóval főügyész akar lenni?
- Mindaz akar lenni, ami most a főintendáns úr - szólt Gourville - és egyáltalán mindazt cselekedni, amit Fouquet úr tesz.
- Hát ez igazán elragadó! Mondja csak el, La Fontaine!
- Nagyon egyszerű. Időnkint találkozom vele. A minap összefutottunk: ott ödöngött a Bastille téren, éppen abban a pillanatban, mikor egy kis kocsit készültem fogadni Saint-Mandéba!
- Bizonyára a feleségére lesett! - jegyezte meg Lérét.
- Nem hinném - felelte Fouquet egyszerűen -, nem féltékeny!
- Szóval megszólít, átölel, bevisz a Szent Fiáker képmásához címzett fogadóba, s bánatával traktál.
- Bánata van?
- Igen: a felesége egyre feljebb ösztökéli.

²⁰ Ritka madár a földön. (latinul)

- És mit mondott?

- Hogy hallott a parlamentben egy állásról, a Fouquet úr nevét említették, s azóta Vanelné asszony csak arról álmodzik, hogy a férje főügyész legyen, s majd belepusztul, ha egy éjszaka nem erről álmodik!

- Az ördögbe!

- Szegény asszony! - szólt Fouquet.

- Várjanak! Conrart mindig azt mondja nekem, hogy nem tudok anyagi ügyeket intézni! Hát ide hallgassanak, hogy irányítottam ezt a tárgyalást.

- Halljuk!

- „Tudja-e - szóltam Vanelhoz -, hogy egy olyan állás, mint a Fouquet úré, nagyon drága!?”

- Milyen magas lehet az ára? - kérdezte.

- Fouquet úr egymillió-hétszázezer frankot is visszautasított.

- A feleségem körülbelül egymillió-négyszázezer frankra teszi - felelte Vanel.

- Kézpénzben? - kérdeztem én.

- Igen, Guyenne-ben eladott egy szép birtokot, pénzzé tette.”

- Szép pénzt lehet egy csapásra kapni! - szólt halkán Fouquet abbé, aki még egy szót sem beszélt.

- A szegény Vanelné! - dörögte Fouquet.

Pélisson a vállát vonogatta, és odasúgta Fouquet-nak:

- Egy démon?

- Ahogy mondja. Milyen nagyszerű volna ennek a démonnak a pénzéből jóvátenni a kárt, amit egy angyal vállalt a kedvemért.

Pélisson ámuló arccal nézett Fouquet-ra; az ő gondolatai e pillanattól fogva új cél felé törtek.

- Nos - kérdezte La Fontaine -, mit szólnak a tárgyalásomhoz?

- Csodálatra méltó, kedves költő!

- Igen - szólt Gourville -, csak hogy olyasvalaki dicsekszik, hogy kedve van a lóhoz, akinek annyija sincs, hogy a zabláját megfizesse.

- Vanel visszalépne, ha szaván fognák! - jegyezte meg Fouquet abbé.

- Nem hiszem! - szólt La Fontaine.

- Mit tud maga erről?

- Hiszen ismerik történetem végkifejletét!

- Ó, ha van végkifejlet, akkor minek csatangol el útközben? - szólt Gourville.

- *Semper ad adventum*,²¹ vagy nem így van? - kérdezte Fouquet egy olyan előkelő úr hangján, aki utat téveszt a barbarizmusok közepette.

A latintudósok tapsoltak.

²¹ Mindig a végcél irányában. (latinul)

- Az én végkifejletem - kiáltotta La Fontaine - abból áll, hogy Vanel, ez a makacs fickó, mivel tudta, hogy Saint-Mandéba megyek, kért, hogy vigyem magammal!

- Hohó!

- És ha lehetséges, mutassam be nagy méltóságodnak.

- Eszerint...

- Eszerint itt van a Bel-Air réten...

- Mint valami szkarabeusz.

- Ezt a csápok miatt mondja, Gourville, maga rosszmájú.

- Nos, Fouquet úr?

- Nos, nem illik, hogy Vanelné férje a házam előtt náthát kapjon, hozza ide, La Fontaine, mivel úgylis tudja, hol van!

- Magam futok érte.

- Elkísérem - kiáltotta Fouquet abbé - majd én cipelem a zsákokat.

- Csak semmi ízetlen tréfa! - szólt Fouquet szigorú hangon... - Az ügyet komolyan kell tárgyalnunk. Mindenekelőtt legyünk vendéglátók. Mentsen ki, La Fontaine, az érdekes férfiúnál; mondja meg: kétségbe vagyok esve, hogy megvárakoztattam, de nem tudtam, hogy itt van.

La Fontaine már indult is. Szerencsére Gourville elkísérte; mert folyvást a számokkal foglalkozva, a költő eltévesztette az utat és Saint-Maur felé sietett.

Egy negyedóra múlva Vanel urat bevezették a főintendáns szobájába, ugyanabba a szobába, amelynek leírását és közvetlen környezetét történetünk elején megadtuk.

Mikor Fouquet belépni látta Vanelt, odahívta magához Pélist, s egy pár pillanatig a fülébe sugdosott.

- Jól jegyezze meg - szólt Fouquet. - Valamennyi ezüstnemű, valamennyi asztali edény, valamennyi ékszer fel legyen rakva a kocsira. A fekete lovakat fogassa be, az aranyműves elkíséri; a vacsorát elhalasztja Bellière-né asszony megérkeztéig!

- Akkor előbb értesíteni kell Bellière-né asszonyt - szólt Pélist.

- Szükségtelen, azt magam vállalom.

- Jó!

- Menjen, barátom!

Pélist eltávozott, találgatásokra kényszerülve, de mint jóbarát, teljes bizalommal az iránt az akarat iránt, amelynek engedelmeskedett. Ebben rejlik a nemes lélek ereje. A bizalmatlanság csak az alantas természetre jellemző.

Vanel tehát meghajolt a főintendáns előtt. Üdvözlő beszédet készült kívágni, Fouquet azonban nyájasan így szólt hozzá:

- Foglaljon helyet, uram. Úgy hallom, az én állásomat akarja megszerezni?

- Nagyméltóságú uram...

- Mennyit adhat érte?

- Nagyméltóságod dolga, hogy az összeget megállapítsa. Tudom, hogy mások is tettek ajánlatot.

- Vanelné asszony, mint hallom, egymillió-négyszázezer frankra becsüli!

- Ennyi az egész vagyonunk!

- Azonnal átadhatná ezt az összeget?

- Nincs nálam - felelte naivan Vanel, megrémülve az egyszerűségnek, lelki nagyságnak a láttán, mert küzdelemre, ravaszkodásra, huzavonára számított.

- Mikorra lesz a kezében?

- Amikor nagyméltóságodnak tetszik! - felelte Vanel, és remegett, hogy Fouquet a végén még kijátssza.

- Ha nem okozna fáradtságot, hogy visszamenjen Párizsba, azt mondanám, azonnal!...

- Ó, nagyméltóságú uram!

- De halasszuk holnapra a fizetést is, az aláírást is - szakította félbe a főintendáns.

- Legyen úgy - felelte Vanel, egészen elkábulva.

- Hat órákor - szólt Fouquet.

- Hat órákor - ismételte Vanel.

- Isten vele, Vanel úr! Mondja meg Vanelné asszonynak, hogy csókolom a kezét.

E szavak után Fouquet felállott.

Ekkor Vanel, aki lázba jött, s már-már elvesztette a fejét, komoly hangon így szólt:

- Nagyméltóságú uram, szavát adja rá?

Fouquet megfordult:

- Természetesen. Hát maga?

Vanel tétozódott, megborzongott, remegett, s végül szerényen kinyújtotta a kezét. Fouquet nemes egyszerűséggel nyújtotta a kezét. S becsületes kezébe egy pillanatra beivódott a képmutató kéz nyirkossága; Vanel megszorította Fouquet ujjait, hogy jobban meggyőződjék a valóságról.

A főintendáns lassan visszahúzta kezét.

- Isten vele! - mondta.

Vanel az ajtó felé hátrált, azután kirohant a folyosóra, s eltűnt.

Bellière-né asszony asztali ezüstje és gyémántjai

Alighogy Vanelt elbocsátotta, Fouquet egy pillanatig gondolkodóba esett.

„Az ember soha nem tehet eleget egy asszonyért, akit szeretett - gondolta magában. - Marguerite főügyészné akar lenni; miért ne szerezzem meg neki ezt az örömet? Most pedig, hogy a legaggályosabb lelkiismeretem sem vethet semmit a szememre, gondoljunk arra a nőre, aki engem szeret. Bellière-né asszony már itt lehet!”

És a titkos ajtóra mutatott.

Bezárkózott, kinyitotta a föld alatti folyosót, és gyorsan a vincennes-i ház és saját háza között létesített összekötő útra fordult.

Nem csöngetett, hogy figyelmeztesse barátnőjét, biztosan tudta, hogy sosem marad el a találkáról.

A márkiné valóban megérkezett. Várt. A főintendáns okozta zaj figyelmessé tette; odafutott, hogy átvegye az ajtó alatt becsúsztatott levelet:

Jöjjön, marquise, várják vacsorára!

Boldogan és felajzottan ült hintójába Bellière-né asszony a vincennes-i fasorban, és éppen kezét nyújtotta a ház feljáróján Gourville-nak, aki, hogy urának kedvében járjon, az udvaron leste érkezését.

Bellière-né nem látta befutni Fouquet tajtékkal és habbal borított fekete lovait, amelyek Péliссont és azt az aranyművest hozták Saint-Mandéba, akinek Bellière-né asszony az asztali ezüstjét és ékszereit eladta.

Péliссon az ékszerészt bevezette a szobába, ahonnan Fouquet még nem távozott el.

Fouquet köszönetet mondott az aranyművesnek, amiért volt szíves a reá bízott javakat mint letétet megőrizni, holott jogában állt volna őket eladni. Egy pillantást vetett a számla végösszegére; amely egymillió-háromszázezer frank volt.

Aztán íróasztalához ült, és kiállított egymillió-négyszázezer frankról egy látra szóló, és másnap délben kifizetendő utalványt a pénztárához.

- Százezer frank nyereség! - kiáltott fel az aranyműves. - Ó, nagyméltóságú uram, milyen nagylelkű!

- Nem, nem, uram - felelte Fouquet, megveregetve az aranyműves vállát -, vannak előzékeny tettek, amiket megfizetni sohasem lehet. A nyereség körülbelül annyi, amennyire nélkülem is szert tett volna, de hátravan még a kamat.

És kézelőjéből egy gyémántgombot vett ki, amelyet ugyanez az aranyműves többször is háromezer pisztoltallérra becsült már.

- Fogadja el ezt tőlem emlékül - szólt hozzá -, s éljen boldogul: maga igen becsületes ember!

- Nagyméltóságod pedig - szólt az aranyműves meghatódva - igazi derék nagyúr.

Fouquet kiengedte az aranyművest egy titkos ajtón át, azután sietett Bellière-né asszonyt fogadni, akit vendégei már körülvettek.

A márkiné mindig szép nő volt, de aznap valósággal ragyogott.

- Uraim - szólt Fouquet -, ugye, hogy a márkiné ma este csodálatosan szép? Tudják, miért?
- Mert az asszonyok legszebbike! - szólt valaki.
- Nem, hanem mert ő a legjobb az asszonyok között. Pedig...
- Pedig? - kérdezte a márkiné mosolyogva.
- Pedig valamennyi ékszer, amelyet ma este visel, hamis...

Bellièrre-né asszony elpirult.

- Ugyan, ugyan! - kiáltozták a vendégek. - Ilyesmit bátran lehet mondani egy hölgyről, akinek a legszebb gyémántjai vannak egész Párizsban.
- Nos? - szólt Fouquet halkán Péliissonhoz.
- Nos, végre megértettem - felelte Péliisson. - Helyesen tette!
- No, csakhogy! - szólt mosolyogva a főintendáns.
- Nagyméltóságú úr, tálalva van! - kiáltott Vatel szertartásosan.

A vendégcsereg sokkal gyorsabban, mint ahogy miniszteri ebédeken szokásos, beözönlött az ebédlőbe, ahol pompás látvány fogadta.

A tálalókon, pohárszékeken, az asztalon, virágok és gyertyák fényében vakítóan ragyogott a leggazdagabb ezüst- és aranyedény, amit valaha látni lehetett; annak a régi pompának maradványa, melyeket a Medicik által behozott firenzei művészek metszették, cizelláltak, öntöttek nagyúri asztalok számára, mikor Franciaországban még volt arany, ezek a polgárháborúk alatt elrejtett, elásott csodák újból felszínre kerültek annak a jó ízléssel vívott háborúnak a szüneteiben, amit Fronde-nak hívtak, amikor is előkelő urak harcoltak előkelő urak ellen, s megölték, de nem rabolták ki egymást. Valamennyi asztalneműn Bellièrre-né asszony címere volt.

- Nézzétek! - kiáltotta La Fontaine. - Egy *P* és egy *B*.

De mindezek között a legkülönösebb volt a márkiné terítéke azon a helyen, amelyet Fouquet kijelölt számára; gyémántokból, zafirokból, smaragdokból, antik kámeákból valóságos piramis emelkedett itt; a szardonixot a kisázsiai régi görögök vésték műsziai aranyfoglatba; a régi Alexandria pompás mozaikjai ezüstbe foglalva; Kleopátra idejéből való egyiptomi tömör karkötők borítottak egy nagy Palissy-féle majolika tálát,²² mely háromlábú aranyozott bronz állványon - Benvenuto²³ mesterművén - pihent.

A márkiné elsápadt, mikor meglátta azt, aminek viszontlátására már nem számított. Mély csend, erős, felindulás előjele honolt az elkábult, nyugtalan vendégek között.

Fouquet még csak jelt sem adott, hogy kiküldjék a tarka ruhás inasokat, akik mint szorgalmas méhecskék, sűrögtek-forogtak a hatalmas pohárszékek és tálalásztalok körül.

- Uraim - szólt Fouquet -, az asztali edény, amelyet itt látnak, Bellièrre-né asszony tulajdona volt, aki egy napon, mikor egyik barátját zavarban tudta, mindezt az aranyat, ezüstöt és tömör ékszer, elküldte az aranyműveshez. Egy barátnőnek ezt a szép eljárását feltétlenül

²² Sokoldalú fazekas- és ötvösmester, író és tudós, a francia keramika egyik megalapozója, kivált művészi domborművei, vázái tették híressé (1510-1590).

²³ Cellini, Benvenuto, olasz szobrász, vésnök és aranyműves (1500-1571); sokáig élt Franciaországban.

megértik az olyan barátok, mint ti! Boldog a férfi, akit ennyire szeretnek! Igyunk Bellière-né asszony egészségére!

Óriási tetszészaj harsogta túl szavait, amitől a szegény asszony sápadtan, némán, alétan hanyatlott hátra székében, olyan volt, mint Görögország madarai, melyek az olimpiai küzdőtér fölött húznak át az égen.

- Azután pedig - tette hozzá Pélisson, akit minden erény meghatott, minden szépség elbűvölt - igyunk egy keveset annak az egészségére, aki a márkinénak ezt a szép cselekedetet sugallta, mert az ilyen férfi érdemes rá, hogy szeressék!

Most Bellière-nén volt a sor. Sápadtan, de azért mosolyogva felállt, remegő kezével Fouquet felé nyújtotta poharát, úgyhogy ujja Fouquet ujját érintette, s elhaló tekintete újból lángra gyújtotta a nemes szívben lobogó szerelmet.

A vacsorából, amely ilyen bevezetéssel kezdődött, csakhamar ünnepség lett; senki sem iparkodott szellemes lenni, mégis mindenki az volt.

La Fontaine megfélekezett gorgnyi boráról és Vatelnek megengedte, hogy kibékítse a Rhône-melléki és spanyol borokkal.

Fouquet abbé olyan jószívű lett, hogy Gourville így szólt hozzá:

- Vigyázzon, abbé úr! Ha így ellágyul, végül még megeszik!

Vígan, rózsás örömök között teltek az órák. Szokása ellenére a főintendáns csak akkor állt fel az asztaltól, mikor már az utolsó csemegét is felszolgálták.

Mosolyogva nézett a barátaira, ittasan, amilyen akkor lesz az ember, ha szíve előbb lesz mámoros, mint a feje, és csak ekkor nézett először az órára.

Egyszer csak kocsi robogott az udvarra, és zaja a lárma és éneklés ellenére behallatszott.

Fouquet felfigyelt, s az előszoba felé fordult. Úgy tetszett, lépteket hall, és ezek a lépések a föld helyett a szívére nehezednek.

Ösztönszerűleg elhúzódott Bellière-né asszony mellől, akinek lába már két órája Fouquet lábán pihent.

- D'Herblay úr, Vannes püspöke! - kiáltotta az ajtónálló.

És az ajtóban, két virágfüzér maradványai között, amelyeknek zsinegét az egyik lámpa lángja vágta ketté, Aramis jelent meg, komor, töprengő arccal.

187
Mazarin nyugtája

Fouquet már-már örömmel üdvözölte volna, hogy egy újabb barátja jött meg, de Aramis fagyos arca és dúlt tekintete tartózkodásra készítette.

- Nem segítene nekünk a csemege elfogyasztásában? - kérdezte mégis Aramistól. - Nem ijeszti el egy kissé a lárma, amit jókedvünkben csapunk?

- Nagyméltóságú uram - felelte Aramis tiszteletteljesen -, először is bocsánatot kell kérnem, hogy vidám társaságát zavarom, csak azt kérem, hogy a multság után szenteljen nekem egy pillanatnyi időt üzleti ügyekben!

Mivel néhány epikureus fülét hegyezte az *üzlet* szó hallatára, Fouquet felállt, s így szólt:

- Mindig csak az üzleti ügyek, D'Herblay úr. Boldogok lehetünk, ha csak a vacsora után következnek.

És kézen fogta Bellière-né asszonyt, aki nyugtalan tekintettel nézett reá; átvezette a szomszéd terembe, ahol is rábízta a társaság legjózanabb tagjaira.

Ezután belekarolt Aramisba, és dolgozószobája felé indult. Mihelyt Aramis belépett a szobába, megfélemedezett az etikett kívánta tiszteletéről, s leült.

- Találja ki, hogy kivel beszéltem ma este - szólt Aramis.

- Kedves lovagom, ahányszor ezzel kezdi, biztos vagyok benne, hogy valami kellemetlen hírt hallok!

- Ezúttal sem csalatkozik, kedves barátom.

- Ne kínozzon - szólt hidegvérrel Fouquet.

- Nos, Chevreuse hercegnét láttam!

- Az öreg hercegnét?

- Igen!

- Vagy az árnyékát?

- Nem. A vén nőtény farkast.

- Fogatlanul?

- Lehet; de a karmai még megvannak!

- No de miért haragudna énreám? Nem fukarkodom én az olyan asszonyokkal szemben, akik nem álszemérmesek. Ezt a tulajdonságot nagyra becsüli az az asszony is, aki már nem tud szerelmet ébreszteni.

- Chevreuse-né asszony jól tudja, hogy nem fukar, mivel zsarolni akarja.

- Jó, de milyen ürüggyel?

- Ó, ürüggyekben sosem szenvedett hiányt! Elmondom a mostanit.

- Hallgatom.

- Úgy látszik, hogy a hercegnének birtokában van több levél is Mazarintól.

- Ezen nem csodálkozom, a bíboros gáláns ember volt!

- Igen, de ezek a levelek nincsenek összefüggésben a bíboros szerelmi ügyeivel. Inkább pénzügyi dolgokra vonatkoznak!

- Az kevésbé érdekes!

- Nem sejti, hogy mit akarok mondani?

- Egyáltalán nem!

- Hát nem hallott még soha arról suttogni, hogy bizonyos pénzek hűtlen kezelésével vádolják?

- Százszor is, ezerszer is! Mióta hivatalban vagyok, kedves D'Herblay, másról sem hallok. Ahogy *magának*, a püspöknek, istentagadását vetik szemére, a testörnek gyávaságát - a pénzügyminisztert örökké azzal vádolják, hogy ellopja az állam pénzét!

- Helyes, de ezt vegyük szemügyre közelebbről, mert Mazarin úr pontos adatokkal szolgál, amint a hercegné állítja!

- Miről ad pontos adatokat?

- Valami tizenhárom milliósösszegről, amelynek hova fordításáról aligha tudna elszámolni.

- Tizenhárom millió! - szólt a főintendáns, s kinyújtózkodott karosszékében, hogy fejét jobban a mennyezet felé fordíthassa. - Tizenhárom millió! A kutyafáját, látja, ezt keresnem kell azok között az összegek között, amelyeknek eltulajdonításával vádolnak!

- Ne nevéssen, kedves barátom, az ügy súlyos. Bizonyos, hogy a hercegnének birtokában vannak a levelek, s hiteles levelek lehetnek, tekintve, hogy ötszázezer frankért el akarta adni őket.

- Csinos kis rágalom kapható ezért az árért! - felelte Fouquet. - De azért tudom, hogy mit akar mondani.

Fouquet szívből nevetett.

- Annál jobb - szólt Aramis, egy kissé megnyugodva.

- Lassan eszembe jut a tizenhárom millió története. Igen, úgy van, már tudom is...

- Nagy örömet szerez vele, szóval hogy is van?

- Úgy áll a dolog, kedves barátom, hogy signor Mazarin, Isten nyugosztalja, a vitatott valtelineai birtokok koncessziójával egy napon tizenhárom millió nyereségre tett szert; ezt az összeget a bevételi naplóból törölte, elküldte nekem, hogy írjam a hadiköltségek számlájára!

- Helyes. Akkor igazolta, hogy mire fordították az összeget.

- Nem; a bíboros az én nevemre íratta, s elismervényt küldött róla.

- Megvan az elismervény?

- Hogyne - felelte Fouquet, nyugodtan felállt, s odalépett arannyal és gyönggyel díszített nagy, fekete ébenfa íróasztalához, s kihúzta egyik fiókját.

- Leginkább az emlékezőtehetséget csodálom magában - szólt Aramis elragadtatással -, azután hidegvérét, s végül, noha költő, az ügykezelésében uralkodó tökéletes rendet.

- Igen - felelte Fouquet -, kényelemszeretetből tartok rendet, hogy megtakarítsam a keresgélés fáradságát.

- Így például tudom, hogy Mazarin nyugtája a harmadik fiókban, az „M” betűnél van; kinyitom a fiókot, s nyomban ráteszem a kezemet arra az okmányra, amelyekre szükségem van! Még éjszaka, gyertya nélkül is megtalálom.

És biztos kézzel nyúlt a nyitott fiókban felhalmozott iratok kötege után...

- Sőt, többet mondok - folytatta Fouquet -, még a papirosra is emlékszem, mintha magam előtt látnám! Erős, kissé érdes, és a szélén aranyozott; Mazarin tintafoltot ejtett a keltezésre. No nézd csak, az okmány érzi, hogy vele foglalkozom, hogy szükség van reá; elbújik és ellenkezik!

És a főintendáns belenézett a fiókba.

Aramis felállott.

- Különös - szólt Fouquet.

- Emlékezőtehetsége ezúttal cserbenhagyja, kedves barátom, keresse hát egy másik kötegben.

Fouquet kivette a köteg okmányt, még egyszer átnézte, azután elsápadt.

- Ne ragaszkodjon ehhez az egyhez - szólt Aramis. - Keresse máshol.

- Hiába, hiába; még soha nem tévedtem; rajtam kívül senki más nem kezeli az ilyen természetű okmányokat; senki sem nyitja ki ezt a fiókot, és mint láthatja, olyan szerkezetet csináltattam rá, amelynek titkát csakis én ismerem!

- És mire következtet ebből? - kérdezte Aramis.

- Arra, hogy Mazarin nyugtáját ellopták. Chevreuse-né asszonynak igaza van, lovag; eltulajdonítottam a közpénzeket; elloptam az állampénztárból tizenhárom milliót; tolvaj vagyok, D’Herblay úr!

- Uram, uram, ne dühöngjön, ne izgassa fel magát!

- Miért ne izgatnám magam, lovag! Az ügy megéri. Egy jó per, egy jó ítélet, és a maga barátja, a főintendáns, követheti Montfauconba kollégáját, Enguerrand de Marignyt és elődjét, Semblançayt.²⁴

- No, ilyen gyorsan azért nem megy - felelte Aramis mosolyogva.

- Miért ne menne ilyen gyorsan!? Mit gondol, Chevreuse-né asszony mit tett ezekkel a levelekkel? Mert maga elutasította, ugye?

- Igen, határozottan elutasítottam. Gondolom, Colbert-hoz ment, hogy neki eladja.

- No látja!

- Azt mondtam, gondolom, pedig azt is mondhattam volna, hogy biztos vagyok benne, mert egyik emberem követte; mikor tőlem távozott, először hazament, aztán egy hátsó kapun át kiment, és felkereste az intendánst a Croix-des-Petit Champs utcai lakásán.

- Így tehát jön a per, a botrány és a szégyen, lecsap rám, mint a villám, vakon, durván, irgalmatlanul.

²⁴ Montfaucon - hajdani Párizs környéki helység, ahol egy nevezetes, XIII. századi bitó állt; itt akasztották fel 1315-ben Szép Fülöp pénzügyi főintendánsát, Enguerrand de Marignyt, és 1527-ben Semblançayt, XII. Lajos és I. Ferenc pénzügyeinek intézőjét.

Aramis Fouquet-hoz lépett, aki remegve ült karszékében a nyitott fiók előtt; kezét vállára tette, és szeretetteljes hangon beszélt hozzá:

- Soha ne feledje, hogy Fouquet úr helyzete nem hasonlítható össze Semblançay vagy Marigny helyzetével.

- Istenem, miért nem?

- Mert ezeket a minisztereket perbe fogták, elítélték, s az ítéletet végrehajtották, igaz, de magával ez nem történhetik meg.

- Még egyszer kérdezem, miért nem? Aki közpénzt sikkaszt, minden időben gonosztevőnek számít.

- A gonosztevőt, aki menedékhelyet tud találni, soha nem fenyegeti veszedelem!

- Meneküljek, elszökjem?

- Nem erről beszélek; elfelejti, hogy az ilyen természetű pereket a parlament indítja meg és a főügyész intézi, most pedig ön a főügyész. Láthatja tehát, hogy ha csak nem akarja saját magát elítélni...

- Ó! - kiáltott fel Fouquet, és öklével hirtelen az asztalra csapott.

- Nos, mi történt?

- Nem vagyok már főügyész!

Most Aramis is halálsápadt lett, ujjait összeszorította, csak úgy ropogtak, és riadtan meredt Fouquet-ra, úgyszólván az elcsúszott szőnyegre.

- Már nem főügyész? - kérdezte, minden egyes szótagot külön tagolva.

- Nem!

- Mióta?

- Négy-öt órája.

- Vigyázzon - szakította félbe Aramis hűvösen -, azt hiszem, elvesztette ép eszét, barátom; térjen magához!

- Mondom, hogy rövid idővel ezelőtt valaki járt itt barátaim megbízásából, egymillió négyszázezer frankot ajánlott fel állásomért, és én eladtam az állásomat!

Aramisban meghűlt a vér; okos, gúnyos arcára a komor rémület ült ki, amely mélyebb hatással volt a főintendánsra, mint a világ minden beszéde vagy hangoskodása.

- Tehát pénzre volt szüksége? - kérdezte végül Aramis.

- Igen, hogy megadjak egy becsületbeli tartozást.

És néhány szóval elmondta Bellière-né asszony nagylelkűségét, és azt, hogy milyen módon fizette vissza ezt a nagylelkűséget.

- Ez nagyon szép vonás - szólt Aramis. - És mibe kerül?

- Éppen az állásom árába: egymillió négyszázezer frankba.

- Amit egyszerűen, minden gondolkodás nélkül elfogadott? Ó, balga ember!

- Még nem fogadtam el, csak holnap veszem át.

- Tehát még nincs lekötve?

- De igen, mivel az aranyművesnek délre utalványt adtam a pénztáramra, ahová a vevő pénze hat és hét óra között be fog folyni.
- Legyen áldott az Isten! - kiáltott fel Aramis, kezét összecsapva. - Még semmi sincs elvégezve, mivel nem fizették ki.
- De az aranyműves?
- Megkapja tőlem az egymillió négyszázezer frankot háromnegyed tizenkettőkor.
- Egy pillanat! Ma reggel hat órakor írom alá a szerződést.
- Ó, kezeskedem, hogy nem fogja aláírni.
- A szavamat adtam, lovag.
- Ha a szavát adta, vissza is vonja!
- Mit mond nekem? - kiáltott fel Fouquet, a mélységes becsület hangján. - Visszavonjam az adott szót, én, Fouquet?

Aramis a miniszter szigorú tekintetére haragos pillantással válaszolt.

- Uram, azt hiszem megérdemlem, hogy becsületes embernek tartsanak. Igaz? A katonai egyenruhában ezer veszélynek tettem ki az életemet; a papi ruhában még nagyobb szolgáltatokat tettem Istennek, az államnak és barátaimnak. Az adott szó annyit ér, amennyit az az ember, aki adja. Ha megtartja: színarany; ha nem akarja megtartani: éles kard! Úgy védekezik ezzel a szóval, mint valami fegyverrel, mivel ha egy becsületes ember nem tartja meg adott szavát, ezt azért teszi, mert halálos veszedelem fenyegeti, s többet kockáztat, mint amennyit ellenfele nyerne. Ilyenkor, uram, az ember Istenre és jogaira hivatkozik.

Fouquet lehorgasztotta fejét, és így szólott:

- Én szegény, nyakas, közönséges bretagne-i vagyok; szellemem csodálja és féli a magáét. Nem mondom, hogy erényből tartom meg szavamat; ha úgy tetszik, megszokásból; de az emberek nagy tömege elég együgyű ahhoz, hogy csodálja ezt a szokást; ez az én egyetlen erényem, legalább ennek a becsületét ne vegye el tőlem...
- Tehát reggel aláírja az írást az állás eladásáról, holott ez az állás megoltalmazná ellenségeitől.
- Aláírom.
- Kiszolgáltatja magát, kezén-lábán megkötve a becsület látszatának kedvéért, amit a legaggályosabb kazuisták is megvetnének?
- Aláírom.

Aramis felsóhajtott, és az olyan ember türelmetlenségével nézett körül, mint akinek törni-zúzni volna kedve.

- Van még egy mód - szólt végül -, s remélem, nem fog vonakodni, hogy ezt igénybe vegyük!
- Bizonyára nem, ha becsületes, mint minden, amit maga javasol, drága barátom.
- Nem ismerek becsületesebb dolgot, mint ha vevője lemond a vételről! Barátja?
- Igen, de...
- De?... Ha megengedi, hogy én tárgyaljak az ügyről, akkor nem esem kétségbe.
- Ó, teljesen szabad kezet kap.
- Kivel alkudozott? Milyen ember az?

- Nem tudom, ismerős-e a parlamentben.

- Meglehetősen. Elnök az illető?

- Nem, csak egyszerű tanácsos.

- Á!

- Vanelnek hívják.

Aramis bíborvörös lett.

- Vanel! - kiáltott felállva. - Vanel, a Marguerite férje!

- Úgy van.

- Egykori kedvesének a férje?

- Igen, kedves barátom; az volt az óhaja, hogy főügyészné legyen. Ennyivel igazán tartozom szegény Vanelnak, s még nyerek is rajta, mivel a feleségének is örömet szereztem.

Aramis Fouquet-hoz lépett, megfogta a kezét:

- Ismeri Vanelné új kedvesének a nevét? - kérdezte higgadtan.

- Ó, hát új kedvese van? Ezt nem tudtam; szavamra, nem tudom ennek az úrnak a nevét.

- Jean-Baptiste Colbert-nak hívják, intendáns a pénzügyminisztériumban és a Croix-des-Petits Champs utcában lakik, ahová ma este Chevreuse-né asszony Mazarin leveleit vitte, amelyeket el akar adni.

- Istenem! - kiáltott fel Fouquet, s letörölte homlokáról a verejtéket. - Istenem!

- Ugye, most már kezdi megérteni?

- Hogy elvesztem, igen.

- Hiszi-e végre, hogy érdemes valamivel kevésbé ragaszkodnia az adott szóhoz, mint Regulus²⁵ tette?

- Nem!

- A nyakas emberek mindig úgy rendezik ügyeiket, hogy megcsodálják őket! - mormolta Aramis.

Fouquet a kezét nyújtotta.

Ebben a pillanatban a kandallóval szemben lévő állványon egy aranyfigurás óra a reggeli hat órát ütötte.

A folyosón ajtó csikordult.

A szoba küszöbén Gourville jelent meg:

- Vanel úr kérdezteti, vajon fogadja-e nagyméltóságod.

Fouquet elfordította tekintetét Aramisról, és így szólt:

- Jöjjön be, Vanel úr!

²⁵ Római hadvezér (i. e. III. sz.); fogságba esett, s a punok becsületszóra visszaengedték Karthágóból Rómába, hogy a szenátust rábeszélje a hadifogoly-cserére; ő lebeszélte róla a szenátust, majd - minden józan érv ellenére - visszatért Karthágóba, ahol aztán kegyetlen halállal fizetett hősiességéért.

188
Colbert fogalmazványa

Vanel, aki épp e pillanatban lépett be, Aramis és Fouquet szemében nem volt más, csak a pont a mondat végén.

De a Fouquet szobájába belépő Vanel szemében Aramis jelenlétének egészen más jelentősége volt.

A vevő ezért már az első lépésnél, amit a szobában tett, csodálkozó, majd fürkésző tekintettel szemlélte Vannes püspökének finom s egyszersmind elszánt arcát.

Fouquet azonban, mint igazi politikus, aki ura magának, akaraterejével máris eltüntette arcáról az Aramis közlése keltette izgalom nyomait.

Tehát nem a szerencsétlenség által lesújtott és kiutat kereső férfi volt; fejét felemelve és kezét kinyújtva intett Vanelnak, hogy lépjen be.

Főminiszter volt, otthon volt.

Aramis ismerte a főintendánst. Semmi sem ejtette ámulatba, sem szívének egész gyengédsége, sem emelkedett szelleme. Pillanatnyilag tehát arra szorítkozott, felkészülve a későbbi részvételre a beszélgetésben, hogy az olyan ember nehéz szerepét vállalja, aki csak néz és hallgat, hogy valamit megtudjon és megértsen.

Vanel szemmel láthatólag felindult volt. A szoba közepéig jött, és mindent s mindenkit üdvözölt.

- Eljöttem... - szólt.

Fouquet biccentett, s így szólt:

- Pontosan érkezett, Vanel úr.

- Üzleti ügyekben, nagyméltóságú uram, a pontosság, nézetem szerint, erény! - szólt Vanel.

- Úgy is van, uram.

- Bocsánat - szakította félbe Aramis, ujjával Vanelra mutatva és Fouquet-hoz fordulva -, ez az úr, ugye, azért jött, hogy az állását megvegye?

- Igen - felelte Vanel, s nagyon csodálkozott a fensőbbes hangon, amelyen ezt a kérdést Aramis feltette. - De hogy szólítsam uraságodat, aki megtisztel...

- Szólítson nagyméltóságú úrnak - felelte kurtán Aramis.

- Ugyan, uraim - kiáltott fel Fouquet -, elég a ceremóniából, térjünk a tárgyra.

- Láthatja nagyméltóságod, hogy csak önre várok!

- Ellenkezőleg, én várok - felelte Fouquet.

- Mire vár nagy méltóságod?

- Azt hittem, akar valamit mondani.

„Hohó - mormogta Vanel magában. - Meggondolta magát, elvesztem.”

De aztán újból nekibátorodott.

- Nem, nem, egyáltalán semmit, nagyméltóságú uram, csak amit tegnap mondtam, és ma is hajlandó vagyok megismételni!

- Szóljon őszintén, Vanel úr, nem esik neheze egy kissé ez a vásár?

- Mindenesetre, nagyméltóságú uram, egy és fél millió frank jelentékeny összeg!

- Annyira jelentékeny, hogy meggondoltam...

- Meggondolta? - kiáltott fel Vanel.

- Igen: talán mégsem képes rá, hogy megvegye!

- Ó, nagyméltóságú uram...

- Csak nyugalom, nem fogom szószegéssel vádolni, hisz ez nyilván csak vagyontalanságából következik.

- De igen, megvádolhatja vele, és igaza is volna, mert csak egy esztelen vagy egy bolond viselkedik úgy, hogy kötelezettséget vállal magára, amit nem tud betartani, pedig én a megállapodást mindig úgy tekintettem, mintha bevégzett tény volna.

Fouquet elpirult. Aramis türelmetlenül hümmögött.

- Az effajta elveket azonban mégsem kell eltúlozni, uram - felelte a főintendáns. - Az emberi elme nagyon változó, telve apró, megbocsátható, sokszor nagyon is figyelemreméltó szeszéllyel, s amit valaki tegnap még óhajtott, azt ma már megbánta!

Vanel érezte, hogy homlokáról hideg verejték patakzik arcára.

- Nagyméltóságú uram... - hebegte.

Aramis boldog volt, hogy a főintendáns ilyen elszántan vitába száll, s könyökével egy állvány márványlapjára támaszkodott, és egy piciny, malachit markolatú aranykéssel kezdett játszadozni.

Fouquet egy pillanatig hallgatott, azután újból megszólalt:

- Nézze, kedves Vanel úr, hallgasson meg, megmagyarázom a helyzetet.

Vanel reszketni kezdett.

- Maga nagylelkű ember, s mint ilyen, meg fogja érteni - folytatta szavait Fouquet.

Vanel megtántorodott.

- Én tegnap el akartam adni...

- Nagy méltóságod tegnap nemcsak akarta eladni, hanem el is adta.

- Jó, meglehet. De ma azt a kegyet kérem, hogy adja vissza a szavamat, amit tegnap adtam magának.

- Szavát adta - mondta Vanel, mint valami hajthatatlan visszhang.

- Tudom, s éppen azért könyörgök, Vanel úr - hallja? -, könyörgök: adja vissza adott szavamat!

Fouquet szünetet tartott. Ez a szó, „könyörgök”, amelynek közvetlen hatását nem látta, mikor elhangzott, a torkát fojtogatta.

Aramis egyre a késsel játszadozott, s úgy nézett Vanelra, hogy tekintete szinte a lelke mélyéig hatolt.

Vanel meghajtotta magát.

- Nagyméltóságú uram, nagyon meglehet a megtiszteltetés, hogy egy befejezett tényről tanácskozik velem, de...

- Semmi de, kedves Vanel.

- Ó, nagyméltóságú uram, gondolja meg, hogy a pénzt, akarom mondani, az összeget magammal hoztam.

És Vanel kinyitotta vastag tárcáját.

- Nézze, nagyméltóságú uram, itt a szerződés, amit a feleségem földjének eladására kötöttem. Az utalványt hitelesítették, ellátták a szükséges aláírásokkal, fizetendő bemutatásra; ez készpénz; egyszóval, az üzlet befejezett tény!

- Kedves Vanel úr, nincs a világon olyan üzlet, bármilyen jelentőségű is, amelyet vissza ne lehetne vonni, hogy az ember lekötelezzen...

- Hogyne! - mondta Vanel ügyetlenül.

- Hogy lekötelezzen egy embert, akiből aztán jóbarát válik! - fejezte be szavait Fouquet.

- Hogyne, nagyméltóságú uram!

- Annnyival több joggal jóbarát, Vanel úr, amennyivel jelentősebb a teljesített szolgálat! Nos, uram, halljuk, mire határozza el magát?

Vanel hallgatott.

Közben Aramis összegezte megfigyeléseit.

Vanel keskeny arca, mélyen ülő szeme, kerek, árkádszerűen ívelő szemöldöke a kapzsi, becsvágyó ember típusáról árulkodott Vannes püspökének. Egyik szenvedéllyel kiütni a másikat, ez volt Aramis módszere. Láta, hogy Fouquet alulmarad és elcsügged, újabb fegyverekkel avatkozott tehát a küzdelembe.

- Bocsánat - szólt Aramis -, de nagyméltóságod elfeledi Vanel úrral megértetni, hogy a vételről való lemondása szöges ellentétben áll érdekeivel.

Vanel csodálkozva nézett a püspökre; nem várta, hogy erről az oldalról kapjon segítséget. Fouquet is szünetet tartott, hogy a püspök szavait meghallgassa.

- Vanel úr ugyanis - folytatta Aramis -, eladta feleségének birtokát, hogy ezt az állást megvehesse. Nos, ez üzlet; tekintélyes veszteség, komoly anyagi zavar nélkül nem lehet másfél millió frankot megmozgatni, mint azt Vanel úr is tette.

- Ez igaz - szólt Vanel, akinek a szíve mélyéről húzta ki az igazságot Aramis villogó tekintete.

- A zavar - folytatta Aramis - kiadásokban oldódik fel, ha pedig az embernek pénzt kell kiadnia, a kiadások a terhek között az egyes számot viselik.

- Igen, igen - szólt Fouquet, aki kezdte érteni Aramis szándékát.

Vanel néma maradt: ő megértette.

Aramis észrevette ezt a hideg tartózkodást.

„Jó! - gondolta magában. - Játsszod a tartózkodót, te ronda pofa, míg az összeget nem közlik veled; légy nyugodt, olyan talléresöt zúdítok rád, hogy beadod a derekad.”

- Vanel úrnak azonnal kétszázezer tallért kell felajánlanunk - szólt Fouquet, akit elragadott a nagylelkűség.

Szép összeg volt. Egy herceg is beérte volna vele, ha ilyen borralaló üti a markát. Százezer tallér abban az időben egy királyleány hozománya volt.

Vanel meg sem mozdult.

„Micsoda hétpróbás gazember! - gondolta magában a püspök. - Ennek kerek összeg, ötszáz-ezer frank kell.”

És jelt adott Fouquet-nak.

- Úgy látom, hogy ennél több kiadása volt, kedves Vanel úr - szólt a főintendáns. - Ó, a pénz nagyon drága! Igen, a birtok eladásával nyilvánvalóan nagy áldozatot hozott. Ej, hová is tettem a fejemet? Ötszázezer frankról adok utalványt, és emellett még teljes szívemből lekötelezettje leszek.

Vanel sem örömet, sem vágyat nem árult el. Arca kifejezéstartelen és érzéktelen maradt, és egyetlen arcizma sem rándult meg.

Aramis kétségbeesett tekintetet vetett Fouquet-ra. Azután odalépett Vanelhoz, s a jelentős emberek bizalmas mozdulatával megragadta zakóját, s így szólt:

- Vanel úr, nem a kényszerhelyzet, nem a pénz felhajtása, nem birtokának eladása a maga fő gondja; valami magasabb eszme az. Én megértem! Jól jegyezze meg szavaimat!

- Igenis, monsignore - felelt Vanel.

És a szerencsétlen ember remegni kezdett; csak úgy perzselte a püspök szemének tüze.

- Én ezért felajánlok, de a főintendáns úr nevében, nem ötszázezret, hanem egymilliót! Egymilliót, hallja-e?

És idegesen megrázta.

- Egymilliót! - ismételte Vanel sápadtan.

Egymilliót, ami manapság hatvanhatezer frank jövedelmet jelentene!

- No, uram - szólt Fouquet -, ilyesmit nem lehet visszautasítani. Feleljen hát, elfogadja?

- Lehetetlen - dörmögte Vanel.

Aramis az ajkába harapott és elfehéredett, mintha fehér felleg vonult volna végig az arcán.

E felhő mögött villám lappangott. Nem engedte ki a markából.

- Egymillió ötszázezer frankért vette meg az állást, ugye? Hát akkor megkapja ezt az egymillió ötszázezer frankot. Másfél millió nyereségre tett szert azzal, hogy Fouquet urat meglátogatta s megérintette a kezét. Tisztesség és nyereség egyszerre, Vanel úr!

- Nem tehetem! - nyögte Vanel tompa hangon.

- Jó - szólt Aramis, aki a kabátot úgy összeszorította, hogy Vanel, abban a pillanatban, amikor Aramis elengedte, hátratántorodott -, jó! Elég tisztán kitetszik, hogy minek jött ide.

- Igen, kitetszik - kiáltotta Fouquet.

- De... - szólt Vanel, aki igyekezett felülkerekedni a két becsületes férfi gyöngeségén.

- A gazember hangja élesebbé válik, úgy látom! - szólt Aramis királyi hangsúllyal.

- Gazember? - ismételte Vanel.

- Nyomorultat akartam mondani - jegyezte meg Aramis újból hideg hangon. - Vegye csak gyorsan elő az adásvételi szerződést! Bizonyára ott lesz egyik vagy másik zsebében, készen, mint a rabló pisztolya vagy tőre, amelyet köpönyege alatt rejteget.

Vanel dörmögött.

- Elég! - kiáltotta Fouquet. - Adja át a szerződést.

Vanel reszkető kézzel keresgélt zsebeiben, elővette tárcáját, és a tárcából kihullott egy papír, mialatt Vanel egy másikat nyújtott át Fouquet-nak.

Aramis lecsapott erre a papírra, mert megismerte rajta az írást.

- Bocsánat, ez a szerződés fogalmazványa! - szólt Vanel.

- Azt látom - válaszolta Aramis az ostorcsapásnál is kegyetlenebb mosollyal -, és ámulok rajta, hogy ez a fogalmazvány Colbert keze írása. Nézze meg, nagyméltóságod, nézze csak!

Odanyújtotta a fogalmazványt Fouquet-nak, s ő felismerte Aramis állításának igazságát. Törlésekkel, közbeszúrt szavakkal tele, szélein egészen fekete volt ez a szerződés, és mindent leleplezett: Colbert cselszövényének élő tanúja volt az áldozat előtt.

- Nos? - mormogta Fouquet.

A lesújtott Vanel legszívesebben a föld alá süllyedt volna.

- Nos - szólt Aramis -, ha önt nem hívnák Fouquet-nak s ellenfelét Colbert-nak, ha csak ez a gyáva tolvaj állna ön előtt, azt mondanám: tagadja meg... Egy ilyen bizonyíték minden adott szó alól felment; de ezek itt még azt hinnék, hogy fél: kevésbé tartanának nagyméltóságotól; itt van, tessék.

És odanyújtotta a tollat:

- Írja alá! - mondta.

Fouquet megszorította Aramis kezét; de az eredeti helyett, amit odanyújtottak neki, a fogalmazványt vette el.

- Ne, ne ezt, hanem a másikat! - szólt Aramis. - Ez itt sokkal drágább, semhogy meg ne tartaná!

- Ó, nem! - felelte Fouquet. - Colbert úr fogalmazványát fogom aláírni, s rávezetni: „Az írást jóváhagyom!”

Aláírta.

- Itt van, Vanel úr - mondta aztán.

Vanel átvette az okmányt, odaadta a pénzt, s már iszkolt is volna.

- Egy percnyi türelmet! - szólt Aramis. - Biztos benne, hogy a pénz rendben van? Az ilyesmit megolvassa az ember, Vanel úr, különösen, ha olyan pénz, amit Colbert úr az asszonyoknak ajándékozik. Bizony, mert a derék Colbert nem oly bőkezű ám, mint Fouquet úr.

És minden szót, az utalvány minden betűjét hangsúlyozva, Aramis egész dühét, egész megvetését csöppenként fecskendezte a nyomorult emberre, aki jó nyolcad órán át tűrte a mártíromságot; azután elküldték, még csak nem is szóval, hanem csupán egy mozdulattal, ahogy egy bugris parasztot küldenek vagy egy szolgát kergetnek el.

Vanel távoztával a miniszter és a püspök egymás szemébe nézve hallgatott egy kis ideig.

- Nos? - szólt Aramis, elsőként törve meg a hallgatást. - Mihez hasonlítja az olyan embert, aki eldobja fegyvereit, és páncélba öltözött, felfegyverzett, dühös ellenfelének barátságosan csókot dobál, mielőtt megküzdene vele? A jóhiszeműség, kedves Fouquet úr, olyan fegyver, amit a gazemberek gyakran kihasználnak a becsületes emberek ellen, s mindig szerencséivel. Tehát a becsületeseknek is ravaszsággal kellene élniük a gazemberekkel szemben; meglátná, milyen erősek volnának, s azért még becsületesek maradnának!

- Tetteiket azért mégiscsak gáztetteknek kellene neveznünk! - felelte Fouquet.

- Semmi esetre sem; önérzetnek, feddhetetlenségnek hívnák! De ha már megkötötte ezzel a Vanellal a szerződést, ha megfosztotta magát attól az örömtől, hogy adott szavát visszavegye tőle, s ezzel porig sújtsa őt, ha már kezébe adta az egyetlen fegyvert, amellyel tönkretelhet minket...

- Ó, barátom - szólt Fouquet szomorúan -, maga olyan, mint a bölcs tanító, akiről egyszer La Fontaine beszélt. Látja, hogy a gyermek a vízbe fullad, s beszédet tart neki három részben.

Aramis mosolygott.

- Bölcs? Igen. Tanító? Igen. Gyermek, aki megfullad? Igen: de ezt a gyermeket meg fogjuk menteni, majd meglátja! Most először is beszéljünk üzleti ügyekről.

Fouquet csodálkozó arccal nézett rá.

- Nem említette nekem egyszer valami ünnepség tervét, amelyet Vaux-ban tartanánk meg?

- Ó, az még a régi jó időkben volt! - szólt Fouquet.

- Egy ünnepségét, amelyre, gondolom, a király maga hívatta meg magát?

- Nem, kedves barátom, egy ünnepségét, amelyre Colbert tanácsa alapján hívatta meg magát a király.

- Ahá, igen; mint olyan roppant költséges ünnepségre, amely minden bizonnyal tönkretenné!

- Úgy van. A régi jó időkben, mint mondtam, megvolt bennem a büszkeség, hogy megmutassam ellenségeimnek anyagi forrásaim bőségét; a becsületesemet tettem fel rá, hogy borzadállyal töltsen el őket, milliókat teremtve elő onnan, ahol ők csak a csőd lehetőségét látták. Ma azonban számolok az állammal, a királlyal, saját magammal; ma a legjobb úton vagyok a fukarság felé; be tudom bizonyítani a világnak, hogy fillérekkel éppúgy gazdálkodom, mint az arannyal telt zsákokkal, s holnaptól kezdve, ha fogataimat eladom, ha házaimat elzálogosítottam, ha költségeimet beszünttettem...

- Holnaptól fogva - szakította félbe Aramis nyugodtan -, kedves barátom, holnaptól fogva semmi mással nem törődik, csak a vaux-i ünnepséggel, amelyet egy napon a régi jó idők hősiességűsei között fognak emlegetni.

- Elment az esze, D'Herblay lovag?

- Nekem? Csak nem gondolja komolyan?

- Hogyan? Hát nem tudja, hogy mibe kerülhet egy ünnepség, a világ legegyszerűbb ünnepsége Vaux-ban? Négy-ötmillióba.

- De én nem a világ legegyszerűbb ünnepségéről beszélek ám, kedves főintendáns barátom.

- Igen, mivel az ünnepély a király tiszteletére készül, nem is lehet egyszerű! - felelte Fouquet, félreértve Aramist.

- Nagyon helyes, a legfényesebbnek kell lennie.

- Akkor tíz-tizenkét millióba kerül.
 - Kerüljön húszba, ha kell - szólt Aramis a legcsekélyebb izgalom nélkül.
 - De honnan veszem a pénzt? - kiáltott fel Fouquet.
 - Az az én dolgom, főintendáns úr, emiatt egy pillanatig se nyugtalankodjék! A pénz sokkal gyorsabban rendelkezésére fog állni, mint ahogy kialakítja magában az ünnepség tervét.
 - Lovag! Lovag! - kiáltott fel Fouquet, akit szédület fogott el. - Hová ragad engem?
 - A másik oldalára annak a szakadéknak, amelyikbe már-már lezuhant - válaszolta Vannes püspöke. - Kapaszkodjon bele a köpenyembe, s ne féljen.
 - Miért nem mondta ezt előbb, Aramis?... Rám virradt egy olyan nap, amikor egymillióval megmenthetett volna.
 - Ma pedig... ma húszat fogok kiadni - szólt a püspök. - No jó, legyen úgy. De az ok egyszerű, barátom; azon a napon, amelyről beszél, nem állt rendelkezésemre a szükséges millió. Ma könnyen megszerzem azt a húszmilliót, amire szükségem lesz.
 - Isten hallgassa meg magát és mentsen meg engem!
- Aramis, mint rendesen, újból furcsán mosolygott.
- Isten mindig meghallgat engem, talán mert nagyon hangosan kérem!
 - Én fenntartás nélkül magára bízom magam!
 - Ó, nem így értettem! Én vagyok az öné feltétel nélkül. Ezért ön, aki a legfinomabb, leggyöngédebb és legtalálékonyabb szellem, az egész ünnepséget, a legapróbb részletéig, a maga elképzelése szerint fogja rendezni! Csak éppen...
 - Nos? - kérdezte Fouquet, hozzászokva, hogy helyesen értékelje a közbevetéseket.
 - Nos, ha a részletek kitalálását magára hagyom is, megtartom magamnak a kivitelre való felügyeletet!
 - Hogyan?
 - Azt akarom mondani, hogy erre a napra megtesz engem udvarmesternek, főfelügyelőnek, afféle factotumnak, olyasminek, mint a gárdakapitány és az intéző; én mozgatom majd az embereket, nálam lesznek a kulcsok; ön adja ki a parancsokat, az igaz, de közvetlenül nekem, s én továbbítom őket, hogy rendeltetési helyükre jussanak. Érti?
 - Nem, nem értem!
 - De beleegyeznek?
 - Hogyne! Igen, barátom!
 - Többre nincs szükségem. Fogadja köszönetemet, s állítsa össze a meghívandók névsorát.
 - És kiket hívjak meg?
 - Mindenkit!

Amelyben a szerző úgy látja, itt az ideje, hogy visszatérjen Bragelonne vicomte-hoz

Ebben a történetben olvasóink szeme előtt párhuzamosan peregtek le az új és a régi nemzedék kalandjai.

Egyeseknek a régi dicsőség visszfénye, az evilági dolgok fájdalmas tapasztalata jut osztályrészül. Övék a béke is, mely úrrá lesz a szíven, és lehetővé teszi, hogy behegedjenek a hajdani fájó sebek.

Másoknak a hiúság és a szerelem harcai, a keserű gond és kimondhatatlan öröm: az élet jut az emlékezés helyett.

Ha az olvasónak szemébe tűnik az elbeszélés epizódjainak elűtő színezete, ennek oka a kettős palettáról származó dús árnyalatokban keresendő; hiszen két összkép halad itt egymás mellett, elegyítve és összhangba hozva a komor tónust és a vidámat.

Az egyik nemzedék forrongásának csitulása a másik nemzedék forrongásainak közepette megy végbe. Az ember, miután okosan elbeszélgetett az aggokkal, szívesen elmulat a fiatalokkal.

Éppen ezért, ha történetünk szálai nem kapcsolják elég szorosan az imént megírt fejezetet a most megírandóhoz, az nem fog nekünk sem nagyobb gondot okozni, mint Ruysdaelnak az őszi égbolt megfestése, közvetlenül egy tavaszi kép befejezése után.

Felszólítjuk az olvasót, cselekedjen éppen így, s térjen vissza Bragelonne vicomte-hoz azon a helyen, ahol utoljára hagytuk őt.

Kábán, döbbsen, kétségbeesve, vagyis inkább eszt, akaratát veszítve, céltalanul rohant bele a vakvilágba, az után a jelenet után, amelynek végét La Vallière-nél látta. A király, Montalais, Louise, a szoba, a különös kizártság, Louise fájdalma, Montalais rémülete, a király haragja, mind-mind nagy szerencsétlenséget jósolt. De mifélt?

Londonból megérkezve, mert veszedelemről értesítették, első pillanatra szemébe tűntek e veszedelem külső jelei. Hát nem elegendő ennyi egy szerelmes embernek? Igen, bizonyára; de nem lehetett elegendő egy nemes szívnek, mely büszkén fogadja a magához mérhető nyílt őszinteséget.

Raoul azonban nem ott kereste a magyarázatot, ahol a féltékeny vagy kevésbé bátor szerelmesek nyomában keresik. Nem mondta kedvesének: „Louise, nem szeret már? Louise, mást szeret?” Raoul szíve csupa bátorság volt, csupa baráti szeretet, csupa szerelem; vallásos hittől csüggött tulajdon adott szaván, és hitt mások szavában. Raoul így gondolkodott: „Guiche írt nekem, hogy figyelmeztessen; Guiche tud valamit; megkérdezem Guiche-t, mit tud, és elmondom neki, hogy mit láttam!”

Guiche lakásáig nem volt hosszú az út; Fontainebleau-ból két nappal ezelőtt hozták vissza Párizsba, s mivel sebéből kezdett felgyógyulni, egypár lépést tett is már szobájában.

Örömeiben nagyot kiáltott, mikor Raoul belépett.

Raoul fájdalmában kiáltott fel, mikor Guiche-t sápadtan, lesóványodva meglátta. Két szó, és az a mozdulat, amit a sebesült tett, hogy Raoul karját távol tartsa, elegendő volt, hogy az igazságról meggyőzze.

- Ó, hát így van! - szólt Raoul, mialatt odaült barátja mellé. - Az ember szeret és meghal!

- Nem, nem, nem hal meg az ember, mert lám, én élek és a karomba zárom! - felelte Guiche mosolyogva.

- Ó, értem én!

- Én is értem, Raoul. Abban a meggyőződésben él, hogy én boldogtalan vagyok?

- Sajnos!

- Nem. Én a legboldogabb vagyok az emberek között. A testem szenved, de a szívem, a lelkem nem! Ha tudná!... Ó, én vagyok a legboldogabb ember!

- Annál jobb, annál jobb, csak legalább sokáig tartana.

- Vége van; de ez elég halálom napjáig, Raoul.

- Maga szeret, ezt nem vonom kétségbe, de ő...

- Hallgasson ide, barátom, én szeretem őt... mert... No de nem is hallgat rám...

- Bocsásson meg!

- Gondterheltnek látszik.

- Persze. Mindenekelőtt a maga állapota...

- Nem ez az oka!

- Kedves barátom, azt hiszem, rosszul teszi, ha *maga* faggat engem.

És szavainak olyan különös hangsúlyt adott, amely barátját nyomban felvilágosította a baj természetéről és a gyógymód nehézségeiről.

- Arra gondol, Raoul, amit írtam.

- Arra... Szeretném, ha elbeszélgetnénk róla, ha majd örömei és szenvedései elbeszélésének a végére jutott!

- Kedves barátom, a magáé vagyok egészen, most, nyomban!

- Köszönöm! Minél hamarabb... mardos a bizonytalanság... fele idő alatt érkeztem haza Londonból, mint amennyi idő alatt állami futárok szoktak! Nos, mit kívánt?

- Semmi mást, barátom, csak azt, hogy hazajöjjön.

- Helyes, itt vagyok!

- Akkor jól van!

- Gondolom, valami más is van még!

- Szavamra, nincs!

- Guiche!

- Becsületszavamra!

- Nem azért fosztott meg nyersen a reménytől: nem azért tett ki ezzel a visszatéréssel annak, hogy kegyvesztett legyek a király előtt, akinek parancsát megszegtem; nem azért plántálta szívembe a féltékenységet, ezt a kígyót, hogy végül azt mondja: minden rendben van, aludjon nyugodtan.

- Nem mondom, hogy aludjon nyugodtan, Raoul, de jól értsen meg: nem akarok, nem tudok mit mondani.

- Ó, barátom, hát kinek tart engem?
- Hogyan?
- Ha tud valamit, miért titkolja előttem? Ha pedig nem tud, akkor miért figyelmeztet?
- Ez igaz, rosszul tettem. Bizony, szánom-bánom, Raoul, mert könnyű egy barátnak azt írni: „Jöjjön!” De ha ez a barát itt áll az ember előtt, ha látjuk remegni, zihálva várni arra az egy szóra, amit nem merünk kimondani...
- Merjen! Mert nekem van szívem, ha magának nincs is! - kiáltotta kétségbeesetten Raoul.
- Lám, most igazságtalan, és feledi, hogy egy szegény sebesülttel van dolga... A szíve egyfelével... csillapodjon! Én megírtam: jöjjön, ne kíváncson többet a boldogtalan Guiche-től!
- Ugye, abban reménykedett, hogy majd meglátom a saját szememmel?
- De...
- Csak semmi habozás!... Láttam!
- Ó! - kiáltott fel Guiche.
- Vagy legalábbis azt hiszem...
- Látja, maga is kétkedik! De ha kétkedik, szegény barátom, mit tehetek én?
- Láttam La Vallière-t zavartan, Montalais-t rémülten... a királyt...
- A királyt?
- Igen... Elfordítja a fejét? Itt a veszély, itt a baj; ugye, a király miatt van a baj?
- Nem mondtam semmit.
- Ó, ezerszer és ezerszer többet mond! Tényeket, irgalmazzon, könyörüljön, tényeket mondjon! Barátom, egyetlen barátom, beszéljen! A szívem halálra sebezve, elvérzik; belehalok a kétségbeesésbe!
- Ha ez így van, kedves Raoul, megkönnyíti helyzetemet, és beszélni fogok, abban a meggyőződésben, hogy csak vigasztaló dolgokat mondok, összehasonlítva a kétségbeeséssel, amelyben most látom!
- Hallgatom... hallgatom!
- Nos - szólt a gróf -, csak azt mondom, amit bárki szájából megtudhat.
- Bárkitől? Hát már beszélnek róla? - kiáltott Raoul.
- Mielőtt azt mondanám: „beszélnek róla, barátom”, tudja meg előbb, hogy miről beszélhetnek. Semmi olyat nem hallhat, esküszöm, ami ne volna alapjában véve ártatlan dolog; például egy séta...
- Igen, egy séta a királlyal?
- A királlyal, igen, de szerintem a király már sokszor sétált hölgyekkel, ezért még nem...
- Ismétlem, barátom, nem írt volna nekem, ha ez afféle közönséges séta.
- Az bizonyos, hogy a király jobban tette volna, ha a vihar alatt fedél alá menekül, semmint hajadonfőtt álldogál La Vallière előtt, de...
- De...?
- De a király oly illedelmes!

- Ó, Guiche, Guiche! Meg akar ölni?

- Hallgassunk tehát.

- Nem, folytassa! Ez után a séta után több is következett?

- Nem, illetve igen, volt valami kis kaland a tölgyfánál. Ez volna az? Nem tudok róla.

Raoul felállt. Guiche, gyengesége ellenére, igyekezett szintén felállni.

- Lám - szólt -, egy szót sem teszek többé hozzá; vagy sokat, vagy túl keveset mondtam. Mások majd felvilágosítják, ha akarják, vagy ha tudják; az én kötelességem az volt, hogy figyelmeztessem; ezt megtettem. Most már maga vigyázzon az ügyeire.

- Kérdezősködjem? Ó, nem lehet a barátom, aki így beszél velem! - szólt elkeseredve a fiatalember. - Az első, akitől kérdezősködöm, vagy rosszindulatú, vagy ostoba lesz; ha rosszindulatú, akkor hazudik, hogy agyongyötörjön; ha ostoba, akkor még rosszabbat csinál. Ó, Guiche, Guiche, nem telik bele két óra, s tíz hazugság és tíz párbaj zúdul a nyakamba! Mentsen meg! Nem az a legjobb, ha az ember tudja, mi baj érte?

- De ha mondom, hogy semmit sem tudok! Megsebesültem, lázban feküdtem, elvesztettem az eszméletemet, s minderről csak felületes tudomással bírok. De csuda vigye, nagyon messze keresgélünk, mikor a mi emberünk itt van kéznél. Hát nem barátja-e D'Artagnan?

- Ó, ez igaz, igaz!

- Menjen tehát hozzá! Ő majd világosságot gyújt, s közben vigyáz a szemére is.

Egy lakáj lépett be.

- Mi az? - kérdezte Guiche.

- A gróf urat várják a porcelángyűjtemény-szobában!

- Jó. Megbocsát, kedves Raoul? Mióta járn tudok, büszke vagyok!

- Felajánlanám a karomat, Guiche, ha nem sejteném, hogy az a személy nő.

- Igen, magam is azt hiszem - felelte Guiche mosolyogva, és otthagya Raoul.

Gondolataiba merülve, lesújtva, Raoul úgy állt ott mozdulatlanul, mint a bányász, akire rászakadt a boltozat; megsebesült, vére folyik, öntudata elhagyja, igyekszik talpra állni, s értelme segítségével megmenteni életét. Néhány pillanat elegendő volt Raoulnak, hogy a két leleplezés káprázatából magához térjen. Már újból összeszedte gondolatainak fonalát, midőn hirtelen az ajtón át Montalais hangját vélte felismerni a porcelán-szobából.

- Ó! - kiáltott fel. - Igen, ez az ő hangja. Lám, ez a nő megmondhatná az igazságot! De itt kérdezzem ki? Hiszen elrejtőzik előlem; kétségtelenül a hercegnő megbízásából jött ide! Majd a lakásán fogom felkeresni. Meg fogja magyarázni ijedelmét, menekülését, az ügyetlenségét, amivel engem elűztek, mindent el fog mondani, ha már D'Artagnan, aki mindent tud, megerősítette a szívemet.

Madame... csapodár... Hát igen, csapodár, de jókedvében tud szeretni; csapodár, s szeszélyes, akár a halál vagy az élet, de Guiche mégis elmondhatja, hogy ő a legboldogabb ember. Őneki legalább rózsákból van megvetve az ágya. No, gyerünk.

Kiszökött a gróf szobájából, s miközben szemrehányást tett magának, hogy Guiche-sel csak önmagáról beszélt, megérkezett D'Artagnanhoz.

Bragelonne tovább kérdezősködik

A kapitány szolgálatban volt; egy bőrkarosszékből ült, sarkantyúját a padlóba verte, a kardot lábai között tartotta, és bajuszát pödörgetve, egy csomó levelet olvasott.

D'Artagnan felmordult örömeiben, barátjának fiát megpillantva.

- Raoul, édes fiam - szólt -, milyen véletlen folytán hívtam haza a király?

A fiatalember fülében nem valami kellemesen csengtek ezek a szavak, de leült és így felelt:

- Szavamra, erről nem tudok; csak annyit tudok, hogy visszajöttem!

- Hm! - dörögött D'Artagnan, miközben tekintetét Raoulra irányítva, összerakta leveleit. - Mit nem mondasz, fiacskám? A király nem hívtam, és te visszajöttél? Ezt nem nagyon értem.

Raoul már elsápadt, meggyötört arccal gyűrögette a kalapját.

- Micsoda arcokat vágasz, és miféle síri társalgás ez? - kiáltotta a kapitány. - Hát Angliában ilyen szokásokat szed fel az ember? Az ántiját! Én is voltam Angliában, és vidáman jöttem haza, mint a pinty! Beszélsz-e rögtön?

- Nagyon is sok a mondanivalóm.

- Igen? Hogy van édesatyád?

- Drága barátom, bocsásson meg, ezt éppen most akartam megkérdezni.

D'Artagnan kétszer olyan élesen nézett rá, s ennek a nézésnek titok nem állott ellent.

- Valami bánt?

- Bizony, s D'Artagnan úr ezt nagyon jól tudja.

- Én?

- Ó, ne játssza a csodálkozót.

- Nem játszom én a csodálkozót, barátom.

- Kedves barátom, jól tudom, hogy ravaszságban és testi erőben túlszárnyal engem. Ebben a pillanatban ostoba fajankó vagyok, hitvány féreg, akinek se esze, se keze-lába nincs, segítsen rajtam, ne vessen meg. Egyszóval én vagyok a legnyomorultabb a földi halandók között.

- Hohó, és miért? - kérdezte D'Artagnan, miközben lecsatolta szolgálati övét, és egy kissé mosolygóbb lett az arca.

- Mert La Vallière kisasszony megcsal.

D'Artagnan arca nem változott.

- Megcsal! Megcsal! Nagy szavak! Ki mondta?

- Az egész világ!

- Ó, ha az egész világ mondja, akkor kell benne valami igazságnak lenni. Én a magam részéről csak akkor hiszek a tűzben, ha a füstöt látom. Nevetséges, de mégis így van.

- Tehát hiszi? - kiáltott hevesen Bragelonne vicomte.

- Ó, ha kérdőre vonsz...

- Bizony azt teszem.
 - Hát, én nem avatkozom az efféle ügyekbe, jól tudod.
 - Hogyan? Egy barátjáért, a fiáért se?
 - Épp azért. Mert ha idegen volnál, azt mondanám neked... nem mondanék semmit... Tudod-e, hogy van Porthos?
 - Kapitány! - kiáltotta Raoul, D'Artagnan kezét megszorítva. - A barátság nevében, melyet atyám iránt tanúsított mindig...
 - Ó, ördög és pokol!... Te nagyon beteg vagy a... kíváncsiságtól!
 - Nem a kíváncsiságtól, a szerelemtől!
 - Ugyan! Megint egy nagy szó. Ha csakugyan szerelmes volnál, drága Raoulom, az már egészen más volna!
 - Mit akar ezzel mondani?
 - Azt mondom, hogy ha olyan komoly szerelmet éreznél, hogy egyenest a szívedhez fordulhatnék... De ez lehetetlen.
 - De mondom, hogy eszeveszetten szeretem Louise-t.
- D'Artagnan a Raoul szíve mélyében olvasott.
- Lehetetlen, mondom... Olyan vagy, mint minden fiatalember, te nem szerelmes vagy, te őrült vagy!
 - És ha az volnék?
 - Okos ember még nem tudta soha másfelé terelni másnak a bódult agyát. Én életemben százszor is fáradoztam így hiába. Te csak végighallgatnál, de nem hallgatnál meg; ha meghallgatnál, nem értenél meg, s ha megértenél, nem engedelmeskednél.
 - De próbálja meg, próbálja meg legalább!
 - Többet is mondok: ha olyan szerencsétlen volnék, hogy tudjak valamit, és elég ostoba, hogy veled valamit közöljek... Barátom vagy, mondd?
 - Ó, igen.
 - Nos, akkor magamra haragítanálak. Sohasem bocsátanád meg nekem, hogy ábrándjaidat szétromboltam, ahogy a szerelmes emberek mondják.
 - D'Artagnan úr, maga mindent tud, s a kétségbeesésbe, a halálba kerget! Iszonyú!
 - Ugyan, ugyan!
 - Tudja, hogy soha nem jajgatok! S mivel sem a Jóisten, sem atyám soha meg nem bocsátaná, ha pisztolygolyót röpítenék a fejembe, amit maga vonakodik elmondani, elbeszéltném magamnak a legelső emberrel, aki az utamba kerül; azután meghazudtolnám...
 - És megölnéd? Ez aztán a szép dolog! Annál jobb! Mit bánom én? Öld meg, fiacskám, öld meg, ha ez neked örömet szerez... Így szoktak tenni azok is, akik fogfájásban szenvednek, és azt mondják: „Ó, hogy szenvedek!... A vasat tudnám harapni...” Én azt felelem nekik: „Harapjon csak, barátom, harapjon! Legfeljebb beletörik a foga.”
 - Jó, nem fogok senkit megölni! - szólt Raoul keserűen.

- No persze! Bizony, manapság így viselkedtek mindannyian! Megöleted magad, ugye? Az lesz ám a szép dolog! És mennyire foglak sajnálni! Egész nap azt fogom mondogatni: „Csuda egy mihaszna fickó volt ez a kis Bragelonne. Az együgyű, a balga!... Egész életemet rá-szánom, hogy megtanítsam, hogyan kell tisztességesen tartani a kardot, és az ostoba fickó felnyársaltatja magát!” Rajta, Raoul, ölesd meg magad! Nem tudom, ki tanított téged logikára, de kárhozzam el, mint az angolok mondják, ha az illető nem lopta ki atyád zsebéből a pénzt!

Raoul némán kezébe temette a fejét, s halkán dörmögte:

- Nincsenek barátaim, nincsenek!

- Ugyan már! - kiáltotta D'Artagnan.

- Mindenki csak gúnyolódik vagy közömbös!

- Oktalan beszéd! Én, habár gascogne-i vagyok, nem gúnyolódok. És hogy közömbös?! Ha az volnék, már egy negyedórával ezelőtt a pokolba küldtelek volna, mert te képes volnál a vidám embert elszomorítani, a szomorút pedig a halálba kergetnéd. A csudába is, öcskös, csak nem kívánsz, hogy elrettentslek a kedvesedtől, és megtanítsalak gyűlölni az asszonyt, aki pedig az emberi élet öröme, boldogsága!?

- Beszéljen, beszéljen, és áldani fogom érte!

- Ej, kedvesem, hát azt hiszi, hogy én teletömöm a fejemet arcképfestőről vagy asztalosról, titkos lépcsőről és arcképről szóló históriákkal, és még ezer effajta kis történettel, hogy azután ébren álmodjam?

- Asztalos? Mit jelentsen ez az asztalos?

- Szavamra, nem tudom: elmondták nekem, hogy valami asztalos áttörte a padlót.

- La Vallière-nél?

- Nem tudom, kinél.

- A királynál?

- Ugyan! Ha a királynál történt volna, akkor megmondanám neked, nem igaz?

- Hát akkor kinél?

- Nézzenek oda! Hisz egy órája folyton azt ismételve, hogy nem tudok semmit!

- De hát a festő? Az arckép?

- Úgy hírlik, hogy a király ezt az arcképet egy udvari hölgyről festtette.

- La Vallière-ről?

- Ej, neked csak ez a név van a nyelveden! Ki beszél La Vallière-ről?

- Hát ha nem őróla van szó, miért érdekelné engem?

- Hát ne érdekeljen. De te faggatsz, és én felelek. Te ismerni akarod a botránykrónikát, és én eléd tárom. Meríts belőle hasznót!

Raoul kétségbeesetten ütött homlokára, s felkiáltott:

- Ebbe bele lehet halni!

- Ezt már mondtad!

- Igen, igaza van.

És megindult kifelé.

- Hová mégy? - kérdezte D'Artagnan.

- Fel akarok keresni valakit, aki megmondja az igazat.

- S ki volna az?

- Egy nő.

- Ugye, La Vallière kisasszony? - kérdezte mosolyogva D'Artagnan. - Ó, micsoda pompás gondolat! Vigasztalást keresel, s meg is fogod találni! Csak nem mond önmagáról rosszat!

- Téved, uram - felelte Raoul. - Az a nő, akihez én fordulok, sok rosszat fog mondani!

- Fogadok: Montalais.

- Igen, Montalais.

- Ó, a barátnője? Egy nő, aki ebben a minőségében okvetlenül eltúlozza a rosszat is. Ne beszélj Montalais-val, kedves Raoulom.

- Nem ez az igazi ok, mely arra ösztönzi, hogy távol tartson Montalais-tól.

- Igaz, bevallom! Különben is, miért játszanék veled, mint macska a szegény egérrel? Igazán sajnállak. És ha azt kérem, hogy ebben az állapotban ne beszélj Montalais-val, azt csak azért teszem, mert titkodat oda fogod dobni prédául, és majd visszaélnék vele. Várj, ha tudsz.

- Nem tudok.

- Az már baj! Látod, Raoul, ha volna valami ötletem... de nincs.

- Ígérje meg, barátom, hogy sajnálni fog, ez nekem elegendő, és bízva rám, hogy a magam erejéből tisztázam ezt az ügyet.

- Ó, hogyan, hogy belegabalyodj, még csak az kellene! Ülj ide az asztalhoz, és vedd kezébe a tollat!

- Mi végből?

- Hogy Montalais-nak írj és találkát kérj tőle.

- Ó - kiáltott fel Raoul, s rávetette magát a tollra, amit a kapitány odanyújtott.

Hirtelen nyílt az ajtó, egy testőr jött be, D'Artagnanhoz lépett, s így szólt:

- Kapitány úr, Montalais kisasszony van itt... beszélni szeretne a kapitány úrral.

- Velem? - dörögte D'Artagnan. - Lépjen be, s majd meglátjuk, csakugyan velem akar-e beszélni?

A ravasz kapitányt valóban nem csalta meg szimata.

Montalais, mikor belépett, megpillantotta Raoul-t, és felkiáltott:

- Uram, uram!... Bocsásson meg, D'Artagnan úr.

- Megbocsátok önnek, kisasszony - felelte D'Artagnan. - Tudom, hogy azoknak, akik engem, öreg embert keresnek, nagy szükségük lehet rám.

- Én Bragelonne urat keresem - szólt Montalais.

- Micsoda véletlen! Én meg magát kerestem.

- Raoul, nem akar elmenni a kisasszonnyal?

- Nagyon szívesen!

- Menjen hát!

És D'Artagnan szelíden kitolta Raoult a szobából, azután karon fogta Montalais-t, és halkán így szólt hozzá:

- Legyen jó leány, és kímélje őt, kímélje a lányt is.

- Ó - felelte Montalais szintén suttogva -, nem én fogok vele beszélni.

- Hogyhogy?

- Madame kéreti.

- Ó, nagyon jó! - kiáltott fel D'Artagnan. - A hercegnő! Egy óra sem telik bele, s a szegény fiú meggyógyul!

- Vagy halott lesz! - felelte részvéttel Montalais kisasszony. - Isten vele, D'Artagnan úr!

És Raoul után szaladt, aki nem messze az ajtótól aggódva, nyugtalanul várt rá, mert ez a sugdolózás nem sok jót ígért.

191
Két féltékeny

A szerelmesek mindent szeretnek, ami kedvesükkal van kapcsolatban. Alighogy Raoul egyedül maradt Montalais-val, melegen megcsókolta a kezét.

- Ugyan, ugyan - szólt szomorúan a leány. - Hosszú lejáratra helyezi el csókjait, kedves Raoul, s ráadásul biztosíthatom, hogy nem is kamatoznak!

- Mit? Hogyan? Nem magyarázná meg jobban, kedves Aure?

- Madame fog mindent megmagyarázni. Őhózzá kell vezetnem.

- Hogyan?

- Csend! És ne nézzen rám ilyen rémülten. Itt az ablakoknak is szeme van, s a falaknak is füle. Legyen olyan jó és ne nézzen reám; legyen olyan jó, beszéljen hangosan esőről, szép időről, az angliai élet kellemességeiről!

- De végül is...

- Figyelmeztetem, hogy Madame-nak valahol, nem tudom, hol, de okvetlenül ott a figyelő szeme, az éles füle. Nekem pedig semmi kedvem rá, ez világos, ugye, hogy elkergeessenek, vagy a Bastille-ba küldjenek! Beszéljünk, mondom, vagy inkább ne beszéljünk!

Raoul ökölbe szorította kezét, és olyan arcot vágott, mint aki hőiesen elviseli, hogy a kőpadra vonják.

Montalais éber tekintettel, könnyed járással, felemelt fővel haladt előtte.

Raoul nyomban bevezették Madame szobájába.

„Jó - gondolta magában -, ez a nap úgy múlik el, hogy semmit sem fogok megtudni! Guiche túlságosan is megsajnált; érintkezésbe lépett Madame-mal, és baráti fondorlattal mindketten odázták a rejtély megoldását. Miért is nincs kéznél egy jó ellenségem... Például az a kígyó De Wardes; ő mindenesetre harapna, de én nem ingadoznék tovább... Ingadozás... kételkedés... inkább a halál!”

Raoul ott állott Madame előtt.

Henriette elragadóbb volt, mint valaha, félig hátradőlve ült a fotelban, csinos lábát hímzett bársonypárnán pihentette; egy borzas szőrű macskával játszadozott, amely ujjait harapdálta, és gallérjának csipkéibe kapaszkodott.

Madame gondolkodott, mélyen elgondolkodott, úgyhogy csak Montalais és Raoul hangjára riadt fel álmodozásából.

- Fenséged hívatott? - kérdezte Raoul.

Madame megrázta a fejét, mintha most ébredt volna fel.

- Isten hozta, Bragelonne úr! - szólt. - Igen, én kérettem. Tehát visszajött Angliából?

- Királyi fenséged szolgálatára.

- Köszönöm. Hagyj magunkra, Montalais!

Montalais távozott.

- Ugye, szentelhet nekem néhány percet, Bragelonne úr?

- Egész életem fenségedé! - felelte Raoul hódolattal, mert eltalálta, hogy a hercegnő udvariassága mögött valami komor, sötét dolog rejlik, de ez a komorság mégsem riasztotta vissza, mert meg volt győződve, hogy Madame érzelmei bizonyos rokonságban vannak az övéivel. Az udvarban minden okos ember ismerte Madame szeszélyes akaratosságát és hóbortos zsarnokoskodását.

Madame-nak túlzott mértékben hízelgett a király udvarlása; Madame szóbeszéd tárgya lett, és beleplántálta a királyné lelkébe a halálos féltékenységet, amely mindenféle asszonyi boldogságon rágódó féreg; egyszerűen: Madame, hogy megsebzett büszkeségét gyógyítsa, játszotta a szerelmes szívűt.

Tudjuk, mit tett a hercegnő, hogy a király által eltávolított Bragelonne vicomte-ot visszahívja. II. Károlyhoz intézett levelét Raoul nem ismerte, de D'Artagnan kitalálta.

Ezt az érthetetlen vegyülékét a szerelemnek és hiúságnak, ezeket a hallatlan gyöngéd érzelmeket, ezeket a roppant csalárdságokat ki fogja valaha megmagyarázni? Senki, még a bosszúálló angyal sem, aki az asszonyi szíveket kacérságra bujtogatja.

- Bragelonne úr - szólt Madame -, elégedetten érkezett haza?

- Elégedetten? - kérdezte Raoul. - Mivel legyek elégedett vagy elégedetlen, asszonyom?

- Mivel lehet egy olyan korú férfi, mint maga, elégedett vagy elégedetlen?

„Milyen gyorsan halad a célja felé! - gondolta Raoul rémülten. - Mit akar a szívembe csepegtetni?”

Raoul, megrettenve attól, amit meg fog tudni, el akarva halasztani a vágyva vágyott, de mégis olyan szörnyű pillanatot, amelyben mindenről tudomást szerez, így felelt:

- Egy igaz jó barátot hagytam itt jó egészségben, Madame, s most betegen találtam!

- Guiche grófról beszél? - kérdezte Henriette hercegnő zavartalan nyugalommal. - Hallottam, hogy ő nagyon kedves, jó barátja.

- Csakugyan, hercegnő!

- Nos, igaz, hogy Guiche gróf megsebesült, de már jobban van. Ó, Guiche gróf nem sajnálatra méltó - szólt gyorsan, azután összeszedve magát, hozzátette: - Hát sajnálatra méltó? Panaszkodott talán? Van valami gondja, amit ne ismernénk?

- Csak a sebéről beszélek, asszonyom.

- Akkor jó; különben Guiche gróf nagyon boldognak látszik, erre vall jókedve. Tudja, Bragelonne úr, én meg vagyok győződve róla, hogy maga is szívesen vállalná, ha, mint ő, csak a teste kapott volna sebeket. Mit számít egy testi sérülés?

Raoul megremegett.

„Visszatér a dologra - gondolta magában. - Ó, jaj!”

S nem válaszolt.

- Mondott valamit? - kérdezte Madame.

- Nem szóltam semmit, Madame.

- Nem szólt semmit? Tehát nem ért velem egyet! Tehát elégedett?

Raoul közelebb lépett Madame-hoz, s így szólt:

- Királyi fenséged akar nekem valamit mondani, de nemeslelkűsége arra ösztönzi, hogy óvatos legyen szavaiban. Kérem fenségedet, kímélet nélkül lásson hozzá. Én erős vagyok, s hallgatom.

- Ó - szólt a hercegnő -, mi az, amit megértett?

- Amit fenséged meg akar velem értetni - szólt Raoul.

És akaratlanul összerezsent, mialatt e szavakat kiejtette.

- Valóban - felelte Madame - kegyetlen dolog, de mivel már egyszer elkezdtem...

- Igen, asszonyom, mivel fenséged kegyeskedett belekezdeni, hát kegyeskedjék végigmondani.

Henriette gyorsan felállt, egypár lépést tett a szobában, azután hirtelen megkérdezte:

- Mit mondott magának Guiche gróf?

- Semmit, hercegnő!

- Semmit? Semmit sem mondott? Ó, mennyire ráismerek ebből!

- Kétségtelenül kímélni akart.

- És ezt a barátok barátságnak nevezik. De D'Artagnan úr, akitől éppen most jött el, ő csak mondott valamit?!

- Nem többet, mint Guiche, asszonyom.

Henriette türelmetlen mozdulatot tett.

- Legalább tud mindenről, amit az udvar beszél? - kérdezte a hercegnő.

- Semmiről a világon nem tudok, asszonyom.

- A viharban való jelenetről sem?

- A viharban való jelenetről sem!

- Sem a négyszemközt való együttlétről az erdőben?

- Sem az együttlétről az erdőben.

- Sem a Chaillot-ba való menekülésről?

Raoul magába roskadt, mint a virág, amit a sarló levágott, de emberfölötti erővel igyekezett mosolyogni, s nagyon csendesén válaszolta:

- Volt szerencsém királyi fenségednek megmondani, semmit sem tudok. Szegény elfeledett ember vagyok, aki Angliából érkeztem; az itteniek között és énköztem annyi zajos hullám verődött, hogy mindaz, amiről fenséged beszél, a nagy zajban nem is juthatott a fülembe.

Henriette-et meghatotta ez a sápadtság, ez a szelídség, ez a bátorság. Szívének feltörő érzése e pillanatban az a heves vágy volt, hogy a szegény szerelmes Raoultól halljon valamit arról a nőről, aki miatt ennyire szenved.

- Bragelonne úr - szólt Madame -, amit a barátja nem akart megtenni, azt megteszem én magáért, akit becsülök és szeretek. Barátnője leszek. Maga becsületes ember, és fölemelt fővel jár itt, és én nem akarom, hogy a nevetségesség súlya alatt, s egy hét múlva talán már a megvetés súlya alatt roskadjon össze.

- Ó! - kiáltott fel Raoul halálsápadtan. - Hát már itt tartunk?

- Ha mit sem tud, úgy látom, mégiscsak sejt valamit. Ugye, jegyben járt La Vallière kisasszonnyal?

- Igen, Madame.

- Ezen a jogcímen egy figyelmeztetéssel tartozom magának; mivel La Vallière kisasszonyt egy szép napon el fogom kergetni házamból...

- Elkergeti La Vallière-t? - kiáltott fel Bragelonne.

- El bizony. Azt hiszi, örökké tekintettel leszek a király könnyeire és jeremiádjaira? Nem, nem, az én házam nem arra való, hogy ilyen szokások honosodjanak meg benne; de maga megtántorodott!...

- Nem, Madame, bocsásson meg! - válaszolta Bragelonne, összeszedve minden erejét. - Csak azt hittem, hogy mindjárt meghalok! Fenséged kegyeskedett azt mondani, a király sírt, a király könyörgött...

- Igen, de hiába!

És Madame elbeszélte Raoul-nak a chaillot-i jelenetet, és a király kétségbeesését visszatérése alkalmával; elmondta a maga elnéző viselkedését, és azt a rettenetes kifejezést, amellyel a megsértett hercegnő, a hiúságában megbántott kacér nő a király haragját földre tiporta.

Raoul lehorgasztotta fejét.

- Mit gondol minderről? - szólt Madame.

- A király szereti őt! - felelte Raoul.

- De maga, mintha azt akarná mondani, hogy a leány nem szereti a királyt.

- Ó, jaj, arra az időre gondolok, mikor még engem szeretett, asszonyom!

Henriette egy pillanatig megcsodálta Raoul nagylelkű hitetlenségét, de azután vállat vont, s így szólt:

- Nem hisz nekem? Ó, mennyire szereti maga azt a leányt! És kételkedik benne, hogy ő a királyt szereti?

- Még nincs bizonyítékom. Bocsánat, de Louise szavát adta nekem, s ő nemesleány!

- Még nincs bizonyítéka? Nos, legyen meg! Jöjjön!

192
Házkutatás

A hercegnő Raoul előtt haladt, átvezette az udvaron a középső épülethez, ahol La Vallière lakott, fel a lépcsőn, amelyen aznap reggel Raoul is felment, s megállt a szoba ajtaja előtt, ahol a fiatalember Montalais részéről olyan különös fogadtatásban részesült.

Madame jól választotta meg a pillanatot, hogy kieszelt tervét végrehajtsa: a palota üres volt. A király, az udvaroncok, az udvarhölgyek kimentek Saint-Germainbe; csak a hercegnő maradt otthon, tudott Bragelonne visszatéréséről, és úgy vélte, hogy valamiképp a maga hasznára fordíthatja, gyengélkedésére hivatkozva.

Madame tehát biztos volt benne, hogy La Vallière és Saint-Aignan lakását üresen fogja találni. Kivette zsebéből a kulcs másodpéldányát, és kinyitotta udvarhölgye szobáját.

Bragelonne tekintete a szoba mélyét fürkészte; felismerte, és a rá váró szenvedések sorában ez volt az első kín: hogy viszontlátta ezt a szobát.

Madame ránézett, s gyakorlott szeme észrevette, mi háborog a fiatalember szívében.

- Bizonyítékokat kért tőlem - szólt -, ne csodálkozzék hát, ha megkapja őket; de ha nem volna elég erős az elviselésükhöz, még nem késő, visszafordulhatunk.

- Köszönöm, hercegnő, de én azért jöttem, hogy meggyőződést szerezzek - felelte Bragelonne.

- Fenséged megígérte nekem, hogy meg fog győzni, tehát győzzön meg.

- Lépjen be, s zárja be maga után az ajtót.

Bragelonne engedelmeskedett, s kérdőn nézett a hercegnőre.

- Tudja-e, hol van? - kérdezte Henriette hercegnő.

- Minden arra mutat, hogy La Vallière kisasszony szobájában vagyok.

- Úgy van.

- De bátorkodom fenségednek megjegyezni, hogy ez a szoba csak szoba, és nem bizonyíték!

- Várjon!

Madame az ágy lábához lépett, félretolta a spanyolfalat, lehajolt a padlóra, és így szólt:

- Hajoljon le, és emelje fel a csapóajtót.

- A csapóajtót! - kiáltott fel Raoul elámulva, mert emlékezetében hirtelen felbukkantak D'Artagnan szavai, és visszaemlékezett: a testőr homályosan célzott rá.

Raoul szeme hiába keresett valami rést, amely a nyílást megjelölte volna, vagy karikát, amelynek segítségével a padló egy részét fel lehetne emelni.

- Ó, igaz! - szólt nevetve Madame. - Megfeledeztem a rejtett rugóról: a padló negyedik deszkáján ott kell megnyomni, ahol a fában a görcs látszik. Így szól az útbaigazítás. Nyomja meg, vicomte, maga nyomja meg, itt ni!

Sápadtan, mint egy halott, nyomta meg Raoul hüvelykujjával a jelzett helyet, és a rugó nyomban működött, a csapóajtó magától felemelkedett.

- Roppant szellemes - szólt Madame - Látszik, hogy a tervező előre látta, hogy gyöngé női kéz használja majd ezt a rugót; látja, a csapóajtó magától nyílik fel!

- Egy lépcső! - kiáltott fel Raoul.

- Igen, mégpedig nagyon elegáns lépcső - szólt Madame. - Látja, vicomte, korlátja is van, hogy megvédje a lezuhanástól a törékeny teremteket, akik itt lemerészkednek; ezért merek magam is rálépni. Kövessen, vicomte, kövessen.

- Mielőtt követném, hercegnő, mondja meg, hová vezet ez a lépcső?

- Ó, igaz, erről megfeledkeztem!

- Hallgatom, asszonyom - szólt Raoul, visszafojtva lélegzetét.

- Tudja talán, hogy Saint-Aignan azelőtt közvetlenül a király tőszomszédságában lakott?

- Igen, hercegnő, ezt tudom, elutazásom előtt már ott lakott, s nemegyszer volt szerencsém meglátogatni régi lakásán.

- Nos, a király megengedte neki, hogy a kényelmes és szép lakást, amelyet maga is ismert, elcserélje ezzel a két kis szobával, ahová ez a lépcső vezet; feleakkora lakás ez, és tízszerre távolabb esik a király lakosztályától, amelynek közelségét rendszerint nem szokták megvetni az udvar urai.

- Úgy van, hercegnő, de kérem, folytassa, mert még most sem értem teljesen.

- Nos hát - folytatta Madame -, a véletlen úgy hozta, hogy Saint-Aignan lakása történetesen az én udvarhölgyeim lakása, illetve főként La Vallière lakása alatt van.

- De milyen célt szolgál ez a csapóajtó és ez a lépcső?

- Honnan tudjam? Menjünk le Saint-Aignanhoz? Talán ott megtaláljuk a rejtély magyarázatát. És Madame elől járt a jó példával, s lement a lépcsőn.

Raoul sóhajtva követte.

Minden lépcsőfok, mely Bragelonne lábai alatt megroppant, egy lépéssel közelebb vitte a titokzatos szobához, amelyben ott lebegtek még La Vallière sóhajai és testének dús illata.

Lihegő tüdővel szívta magába Raoul a levegőt, s rájött, hogy a leánynak itt kellett járnia.

Az illatot, ezt a láthatatlan, de kétségtelen bizonyítékot követték kedvenc virágai, a könyvek, melyeket ő választott ki. Ha Raoulban a kételkedésnek egyetlen paránya megmaradt volna, azt is eloszlatta az ízlés és a szellem rejtett összhangja, amely a mindennapi tárgyak összeválogatásában nyilvánult meg. Bragelonne számára La Vallière jelen volt, elevenen élt a szoba berendezésében, a bútorok szövetében, sőt a padló tükörfényében is.

Mindent tudott már, némán és lesújtván követte könyörtelen vezetőjét, mint a szegény halálraítélt követi hóhérját.

Madame kegyetlenül, mint az érzékeny és ideges nők szokták, a legapróbb részletektől sem kímélte meg.

De Raoul figyelmét, bár fásult közönybe süllyedt, ezek a részletek akkor sem kerülték volna el, ha egyedül van itt. A szeretett nő boldogsága, vetélytárostól származó boldogsága igazi kinszenvedés minden féltékeny férfi számára. Olyan féltékeny férfi szemében, mint Raoul, akinek szíve először telt meg méreggel, Louise boldogsága szégyenletes halál volt, testének és lelkének halála.

Mindent megértett; a szerelmesek összefonódó kezét; arcukat, amint egymáshoz közeledik, s a tükör előtt egybeolvad, mint valami eskü, mely olyan édes a szerelmeseknek, akik kétszeresen látják egymást, hogy jobban emlékükbé vessék a képet.

Hallotta a láthatatlan csókot a vastag és szabadon leomló ajtófüggönyök mögött. Lázassá váltotta át a homályban megbújó nyugvóágyak ékes beszédét.

Ez a fényűzés, ez a mámorral telített kényelem, ez az aprólékos gond, hogy az imádott lényt minden kellemetlen érzéstől megkímélje, vagy gyengéd meglepetésben részesítse, a szerelemnek ez a királyi hatalommal megsokszorozott nagysága halálos csapást mért Raoulra. Ó, ha a féltékenységgel nyilalló fájdalomra van enyhülés, az az előnyben részesített férfi alacsonyabbrendűsége, ellenben, ha van a pokolban is pokol, szóval ki nem fejezhető kín, az az ifjúsággal, szépséggel és szellemmel megáldott vetélytársnak mindenek felett álló hatalma. Ilyen esetben mintha maga Isten is a megszegényített szerelmes ellen foglalna állást.

Szegény Raoul számára még egy utolsó fájdalom maradt hátra: Henriette hercegnő fölemelt egy selyemfüggönyt s a vicomte a függöny mögött megpillantotta La Vallière arcképét.

Nem egyszerűen La Vallière arc képe volt ez, hanem a maga elragadó fiatalságában, szépségében, örömtelenségében ragyogó La Vallière-é, amint az életet minden pórúsan belélegzi, mert tizenhét esztendősen az élet: a szerelem!

- Louise! - mormogta Bragelonne. - Louise! Tehát igaz? Ó, te soha nem szerettél engem, mert énreám soha így nem néztél!

És úgy érezte, összefacsarodik a szíve.

Madame szinte irigykedett rá a fájdalom miatt, habár tudta, hogy nincs mit irigyelnie, s hogy őt Guiche éppúgy szereti, mint La Vallière-t Bragelonne.

Raoul észrevette Henriette hercegnő tekintetét, s így szólt:

- Ó, bocsásson meg, asszonyom, tudom én, hogy uralkodnom kellene magamon, mivel fenséged előtt állok. De kívánom, hogy fenségedet soha ne sújtsa az ég és föld Ura olyan csapással, mint engem e pillanatban sújtott! Mert fenséged nő, s ilyen fájdalmat nem bírna el. Bocsásson meg, én csak egy szegény nemes vagyok, fenséged ellenben a boldogok, hatalmasok és a kiválasztottak nemzetségéből való!

- Bragelonne úr - felelte Henriette -, az olyan szív, mint a magáé, egy királyné szívének részvétét és együttérzését is megérdemli. Én a barátnője vagyok, uram; ezért nem akartam, hogy egész életét megmérgezze a hitszegés és megméltatlanság! És mert bátrabb vagyok mint, valamennyi állítólagos barátja, kivéve Guiche urat, aki Londonból hazahívatta: én vagyok az, aki a fájdalmas, de szükséges bizonyítékokat szolgáltattam, amelyek megérlelik gyógyulását, ha igazán bátor szerelmes, s nem valami siránkozó Amadis.²⁶ Ne mondjon nekem köszönetet, inkább sajnáljon, és szolgálja továbbra is becsülettel a királyt.

Raoul keserűen nevetett, s így szólott:

- Igaz is, elfeledtem, hogy a király az én uram.

- A szabadsága, az élete forog kockán - szólt Madame.

²⁶ Montalvo 1508-ban keletkezett - s föltehetően XIII. századi portugál forrásból eredő - spanyol lovagregényének hőse, a későbbi irodalomban a hódoló és hűséges, szerelmesen epekedő kőbor lovag típusa.

Raoul tiszta, átható tekintete elárulta a hercegnőnek, hogy téved, ez utóbbi érve nem tartozik azok közé, amelyek erre a fiatalemberre hatnak!

- Vigyázzon magára, Bragelonne úr - szólt Madame -, hiszen ha nem mérlegeli minden tettét, egy királyt ingerel haragra, aki hajlamos rá, hogy túllépje a józan ész korlátait; kimondhatatlan fájdalmat szerezne vele barátainak és családjának; hajtson fejet, alázkodjék meg, gyógyítsa magát!

- Köszönöm, asszonyom. Nagyra értékelem fenséged tanácsát, és követni is fogom. De kérem, még egy utolsó szót!

- Beszéljen!

- Tolakodó vagyok-e, ha arra kérem fenségedet, hogy magyarázza meg ennek a lépcsőnek, csapóajtónak, arcképnek a titkát, amelyet felfedtet?

- Ó, mi sem egyszerűbb; én a felügyelet érdekében magamnál tartok udvarhölgyeim szobájához egy-egy második kulcsot. Különösnek tűnt fel előttem, hogy La Vallière igen gyakran bezárkózik; különösnek tartottam, hogy a király mindennap meglátogatja Saint-Aignant, és végül különösnek találtam, hogy a maga távolléte alatt nagyon sok dolog történt, hogy az udvar szokásai megváltoztak. Én nem akarom, hogy a király félrevezessen; én nem akarok szerelmi ügyeinek palástolója lenni, mert La Vallière után, aki sír, majd Montalais-hoz fordul, aki nevet, azután Tonnay-Charente következik, aki énekel; az ilyesmi nem hozzám méltó szerep! Én tehát félredobtam baráti érzelmeimből fakadó aggályaimat, és felfedtem a titkot... Tudom, megsebzem magát, még egyszer kérem, bocsásson meg nekem, de feladatot kellett teljesítenem; végeztem, most már mindent tud; a vihar közeledik, védekezzék!

- De valamire mégis következtetett ebből, Madame - felelte szilárdan Raoul -, mert nem hiheti, hogy szó nélkül eltűnök a szégyent, amit reám kentek, és az árulást, amelyet ellenem elkövettek?

- E tekintetben úgy határoz, ahogy legjobbnak látja, Raoul úr. Csak a forrást ne nevezze meg, ahonnan az igazságot merítette, ez minden, amit kérek, ez az egyetlen jutalom, amit a magának tett szolgálatért követelek.

- Legyen nyugodt, asszonyom - felelte Bragelonne keserű mosollyal.

- Én megvesztegettem a lakatost, akit a szerelmespár bevont a maga ügyeibe. Ezt maga is éppúgy megtehetette, mint én, igaz?

- Igen, hercegnő. Fenséged tehát nem ad nekem más tanácsot, nem ír elő másféle óvatosságot, mint azt, hogy ne keverjem bele?

- Semmi mást!

- Akkor kérem fenségedet, engedje meg nekem, hogy egypár pillanatig itt tartózkodhassam!

- Nélkülem?

- Ó, nem! Amit teszek, azt fenséged előtt is megtehetem. Egy pillanatnyi türelmet kérek fenségedtől, hogy valakinek egy szót írhattak!

- Ez vakmerő dolog, Bragelonne úr. Vigyázzon!

- Senki sem tudhatja, hogy királyi fenséged megtisztelt vele, hogy idevezetett. Ezenkívül aláírom a levelet, amelyet megírok.

- Akkor jól van, uram.

Raoul már kivette zsebéből tárcáját, és egy tiszta papírlapra a következő sorokat írta:

Gróf úr!

Ne csodálkozzék, hogy ezt az általam aláírt levelet itt találja, mielőtt még egyik barátom, akit ide küldök, meg nem magyarázza látogatásom indítókát.

Raoul de Bragelonne vicomte

Összegöngyölte a papírlapot, bedugta az ajtó zárjába, mely a két szerelmes szobájába nyílt, és meggyőződve róla, hogy a levél eléggé látható, és Saint-Aignan figyelmét nem kerülheti el, ha visszajön, követte a hercegnőt, aki már odafent, a lépcső végén várt rá.

A pihenőhelyen elváltak; Raoul úgy, mint aki köszönetet mond offenszégének, Henriette pedig úgy, mint aki egész szívéből szánja, vagy mímeli, hogy szánja a fiatalembert, akinek olyan rettenetes fájdalmat okozott.

„Ó - gondolta magában, mikor sápadtan és vérbe borult szemmel távozni látta -, ha én ezt tudom, eltitkoltam volna szegény fiatalember előtt az igazságot!”

193
Porthos módszere

Ebben a hosszú történetben olyan töménytelenül sok személy szerepel, hogy mindegyik csak sorjában, az elbeszélés kíváncsiához mérten jelenhet meg. Innen van az, hogy olvasóinknak nem volt alkalmuk találkozni Porthos barátunkkal, amióta Fontainebleau-ból visszatért.

Az a kitüntetés, ami a király részéről osztályrészül jutott, nem változtatta meg ennek a tiszteletre méltó embernek nyájas és szeretetre méltó jellemét, csak egy kissé magasabban hordta az orrát, mint rendesen, s valami fenségesség nyilvánult meg magatartásában, amióta abban a kegyben részesült, hogy a király asztalánál étkezhetett. Ófelsége ebédlője nagy hatással volt Porthosra. Bracieux és Pierrefonds földesura szeretett rá visszaemlékezni, hogy az emlékezetes vacsora közben sok lakáj és tisztségviselő álldogált a vendégek háta mögött, ami kedves látványt nyújtott és a teremnek is díszére vált.

Porthos úgy gondolta, hogy Mousquetont valami méltósággal ruházza fel, és többi emberei között valamiféle hierarchiát léptet életbe, s katonai kabinetirodát szervez, ami nem volt szokatlan dolog a nagy hadvezéreknél és katonáknál, mert ez a fényűzés megvolt az elmúlt évszázadban Tréville úrnál, Schombergnél, La Vieuvillénél is, nem szólva Richelieu-ről, Condéról és Bouillon-Turenne-ről.

Porthos, a király és Fouquet úr barátja, báró, mérnök stb. miért ne élvezné a nagybirtokkal és nagy szolgálatokkal együtt járó kellemességeket?

Porthos, aki egy kissé magára maradt, mert Aramis, mint tudjuk, sokat foglalkozik Fouquet úrral, Porthos, akit kicsit elhanyagolt a szolgálata miatt D'Artagnan is, Porthos, akinek elege volt Trüchen-ből és Planchet-ből, Porthos azt vette észre, hogy álmodozik, anélkül, hogy tudná, miért. De mindenkinek, aki megkérdezte volna tőle: „Van valami baja, Porthos?“, bizonyára azt felelte volna: „Van!”

Egy ilyen vacsora folyamán, midőn Porthos a királyi ebéd minden egyes körülményeire visszaemlékezni igyekezett, és átengedte magát - félig vidáman a jó bortól, félig szomorúan becsvágyó gondolatai miatt - a jól megérdemelt sziesztának, egyszerre csak egy inasa jelentette, hogy Bragelonne vicomte óhajt beszélni vele.

Porthos átment a szomszéd szobába, s ott találta fiatal barátját az általunk már ismert lelkiállapotban.

Raoul megszorította Porthos kezét, aki csodálkozott a fiatalember komolyságán, és székkal kínálta meg.

- Kedves Du Vallon úr - szólt Raoul -, egy szívességet szeretnék kérni!
- Fiatal barátom, éppen jókor jön - felelte Porthos. - Ma reggel nyolcezer frankot küldtek Pierrefonds-ból, és ha pénzre van szüksége...
- Nem, nem pénz kell, köszönöm, kedves barátom.
- Puff neki! Én mindig úgy hallottam, hogy ez a legritkább szívesség, pedig a legkönnyebben teljesíthető. Ez a mondás meghökkentett, és szívesen élek olyan mondásokkal, amelyek meghökkentettek.
- A szíve éppen olyan jó, mint amilyen egészségesen gondolkodik!
- Igazán nagyon kedves. Talán nálam marad vacsorára?

- Ó, nem, nem vagyok éhes.
 - Mondja, ugye, micsoda utálatos ország az az Anglia!
 - Nem nagyon... de...
 - Látja, ha ott az ember nem találná meg a legkitűnőbb halakat, a legszebb húst, hát elviselhetetlen volna az élet.
 - Igen... azért jöttem...
 - Hallgatom. Csak előbb engedje meg, hogy egy kissé felfrissítsem magam. Párizsban nagyon sós ételeket esznek. Püh!
- Porthos egy üveg pezsgőt hozatott magának, teleöntötte a Raoul és a maga poharát, azután jókorát ivott, és meglegedetten szólott:
- Erre szükségem volt, hogy zavartalanul meghallgathassam. Nos, most már teljesen a magáé vagyok. Mit kíván tőlem, kedves Raoul? Mit óhajt?
 - Mondja meg, mi a véleménye, drága barátom, a nézeteltérésekről.
 - A véleményem? Fejtse csak ki egy kissé a gondolatait - felelte Porthos, megvakarva homlokát.
 - Azt akarom mondani: jó kedélyű-e, ha barátai és idegenek között összeszólalkozás támad?
 - Ó, kitűnő a kedélyem, mint mindig!
 - Nagyon jó; de ilyenkor mit tesz?
 - Ha barátaim összeszólalkoznak valakivel, van egy alapelvem.
 - És mi az?
 - Az elvesztett idő visszahozhatatlan. Soha nem lehet olyan jól elintézni vitás ügyet, mint épp a vita hevében.
 - Ó, csakugyan ez az alapelve?
 - Ez bizony. Mihelyt az összeszólalkozás megtörtént, a feleket szembeállítom egymással.
 - Igazán?
 - Megérti, ugye, hogy ilyen módon aztán lehetetlen, hogy a dolog el ne intéződjék.
 - Azt hittem volna - szólt meglepődve Raoul -, hogy egy nézeteltérést éppen ellenkezőleg...
 - Egyáltalán nem. Gondolja el, hogy életemben eddig száznyolcvan-százkilencven szabályszerű párbajom volt; nem is számítom azokat az eseteket, amikor amúgy is kardhoz nyúltam volna, és a véletlen összecsapásokat.
 - Ez szép szám! - felelte Raoul, s akaratlanul is mosolygott.
 - Ó, ez semmi! Hiszen én olyan szelíd vagyok! D'Artagnannak százával voltak párbajai. Az igaz, hogy kemény ember és csípős a nyelve, ezt már többször megmondtam neki.
 - Így tehát rendszerint el szokta intézni azokat az ügyeket, amelyekkel barátai megbízzák?
 - Nincs rá példa, hogy egyetlenegy el ne intéztem volna - felelte Porthos oly szelíden és bizalmat keltően, hogy Raoul felpattant.
 - De - szólt - az elintézés módja legalább becsületes?

- Ó, kezeskedem érte, és ezzel kapcsolatban megmagyarázom a másik alapelvemet. Ha egyszer valamelyik barátom rám bízva az ügyét, akkor a következő módon járok el: nyomban felkeresem az ellenfelet; oly udvariasan és hidegvérűen viselkedem, amire ilyen körülmények között szabály szerint szükség van.

- Ezért intézi el az ügyeket olyan jól és biztosan! - szólt keserűen Raoul.

- Azt hiszem. Felkeresem tehát az ellenfelet, s azt mondom neki: „Uram, feltétlenül meg kell értenie, hogy mennyire megsértette barátomat!”

Raoul a homlokát ráncolta.

- Néha, sőt gyakran - folytatta Porthos -, a barátomat egyáltalán meg sem sértették, esetleg ő volt a sértő fél: megítélheti ebből, ügyes-e a beszédem?

És Porthos felnevetett.

„Határozottan nincs szerencsém - gondolta magában Raoul, Porthos mennydörgő nevetése közben. - Guiche hidegen fogad, D'Artagnan kigúnyol, Porthos érzéketlen; senki sem akarja ezt a dolgot a nekem megfelelő módon elintézni. És én még azért fordultam Porthoshoz, hogy okoskodás helyett kardra találjak! Ó, milyen balszerencse.”

Porthos magához tért és folytatta:

- Tehát egyetlenegy szóval meggyőztem az ellenfelet igazságtalanságáról!

- Már azt, akit! - jegyezte meg Raoul szórakozottan.

- Nem, nem, bizonyosan! Meggyőztem őt, hogy helytelenül járt el; ebben a pillanatban felöltöm legudvariasabb modoromat, hogy tervem szerencsés kimenetelét elérjem. Barátságos arccal közeledem az ellenfélhez, és kézen fogom...

- Ó! - kiáltott fel türelmetlenül Raoul.

- „Uram - szólok hozzá - most, hogy a sértésről meggyőződött, bizonyos, hogy elégtételt fog adni. Barátom és uraságod között e perctől fogva a kölcsönös udvarias eljárás kötelező. Ennélfogva meg vagyok bízva, hogy közöljem önnel barátom kardjának a hosszúságát.”

- Tessék?...

- Várjon csak, Raoul... „Barátom kardjának a hosszúságát. Odalent áll a lovam, a barátom itt és itt várja szíves megjelenését; magammal viszem önt, útközben felkeressük az ön tanúját is, s az ügy el van intézve.”

- És azzal kibékíti a két ellenfelet az összetalálkozás színhelyén? - kérdezte Raoul a bosszúságtól sápadtan.

- Hogy tetszik mondani? - szakította félbe Porthos. - Kibékíteni? Mivégből?

- Hiszen azt mondja, hogy az ügy el van intézve.

- Mindenesetre, mivel a barátom vár!

- Hogyan? Ha vár...

- Nos, ha vár, azt azért teszi, hogy a lábát nyújtóztassa. Az ellenfél azonban teljesen merev a lovaglástól. A két ellenfél feláll, s az én barátom megöli ellenfelét. Ezzel vége.

- Ó, megöli ellenfelét? - kiáltott fel Raoul.

- Természetesen! Hát olyan emberek az én barátaim, akik hagyják magukat megölni? Száz és egy barátom van, s az élen áll édesatyja, Athos, aztán Aramis és D'Artagnan, azt hiszem, valamennyi életben van!

- Ó, kedves barátom! - kiáltott fel túlradó örömmel Raoul, és átölelte Porthost.

- Tehát helyesli a módszeremet? - kérdezte az óriás.

- Annyira helyeslem, hogy most nyomban ehhez a módszerhez folyamodom. Maga az én emberem!

- Jó! Rendelkezésére állok; verekedni akar?

- Feltétlenül.

- Ez természetes. Kivel?

- Saint-Aignan úrral!

- Ismerem. Elragadó fiatalember; azon a napon, mikor szerencsés voltam a királynál estebédelni, roppant előzékeny volt velem. Én viszonzni fogom udvariasságát, még ha nem volna is szokásom. Szóval ő sértette meg, Raoul?

- Halálosan!

- Az ördögbe is! Mondhatom neki, hogy halálosan?

- Még többet, ha akar!

- Ez nagyon kényelmes!

- Ugye, ez teljesen elintézett dolog? - kérdezte Raoul mosolyogva.

- Magától értetődik... Hol várja őt?

- Ó, bocsásson meg, ez nagyon kényes természetű dolog. Saint-Aignan úr közeli jó barátságban van a királlyal!

- Hallottam róla.

- És ha megölöm?

- Biztosan megöli. A maga dolga, hogy előrelátó legyen! E pillanatban az efféle dolgok nem okoznak nehézséget többé. Ó, ha a mi időnkben élt volna!

- Kedves barátom, nem jól értett engem. Azt akarom mondani, hogy mivel Saint-Aignan úr a király jó barátja, az ügyet nehezebb lebonyolítani, mert a király előbb tudomást szerezhet róla.

- Ugyan dehogy! Jól tudja, mi a módszerem: „Uram, megsértette a barátomat és...”

- Igen, ezt tudom!

- És aztán: „A lovam lent áll!...” És magammal viszem, mielőtt még valakivel beszélt volna!

- Hát engedi magát csak úgy elcipelni?

- Nocsak, azt szeretném én látni! Ő volna az első. Igaz, hogy a mai fiatalemberek... De mit nekem! Szükség esetén erőszakkal is elviszem!

És hogy szavainak nyomatékot adjon, Raoul székétől felemelte a levegőbe.

- Nagyon jó! - szólt Raoul nevetve. - No most még a Saint-Aignan úrhoz intézendő kérdéseket kell megállapítani!

- Milyen kérdéseket?

- A sértésre vonatkozólag!
 - Az már el van intézve, úgy tudom!
 - Nem, kedves Du Vallon úr, nálunk, mint mondta, mai fiatalemberek közt, az a szokás, hogy a sértés okait megmagyarázza az ember!
 - Hát igen, ez a maguk új módszere. Nos hát, mondja el, mi történt?
 - Hát úgy volt...
 - Ó, a csudába, ez nagyon unalmas! Nekünk hajdanában sosem kellett mesélgetnünk. Az ember verekedett, mert verekedett. Ennél jobb okot nem ismerek!
 - Igaza van, barátom!
 - De azért halljuk az indítókat!
 - Sok mindent kell elmondanom. Csakhogy mivel részletezni kell...
 - Igen, igen, az ördögbe. Ez az új módi...
 - Mivel, mondom, részletezni kell, de mivel másrészt az ügy sok nehézséggel jár és teljes titoktartást követel...
 - Hohó!
 - Ezért lesz szíves és csak annyit mond Saint-Aignan úrnak, amit ő maga is meg fog érteni: megsértett először is azzal, hogy átköltözködött.
 - Hogy átköltözködött? Jó! - felelte Porthos, s az ujjain számlálgatta: - Azután?
 - Azután azzal, hogy csapóajtót csináltatott új lakásában!
 - Értem, egy csapóajtót. Az áldóját, ez már súlyos sértés! Meghiszem, hogy emiatt dühös lehet! Minek csináltat ez a fickó csapóajtót, mielőtt magával megtanácskozta volna? Csapóajtó!... Mennydörgős ménkö! Ilyen még nekem sincs, hacsak Bracieux-ben, a Várbörtönömben nem akad!
 - Még hozzáfűzi, hogy az utolsó ok, amiért sértve érzem magam, a Saint-Aignan által jól ismert arckép!
 - Mi a csuda, még arckép is!? Hogyan! Átköltözködés, csapóajtó és arckép! De barátom, e sértések közül egy is elegendő volna ahhoz, hogy Franciaország és Spanyolország egész nemessége kölcsönösen megfojtsa egymást, ami pedig nem kis dolog.
 - Kedves barátom, tehát elég kimerítő felvilágosítást kapott?
 - Egy másik lovat is viszek magammal. Válassza meg a találkozás helyét, s mialatt várakozik, hajladozzon, gyakorolja a kitörést, a ruganyosság teszi a testet!
 - Köszönöm! A vincennes-i erdőben, a ferencesek mellett.
 - Jól van! Hol találom meg Saint-Aignan urat?
 - A Palais-Royalban!
- Porthos felvett egy nagy csengőt és csengetett. Egy szolga jelent meg.
- A díszruhám - szolt -, a lovamat és a vezetéklövet!
- A szolga meghajolt és távozott.
- Tud erről valamit atyjaura? - kérdezte Porthos.

- Nem, most készülök megírni neki.

- És D'Artagnan?

- Ő sem tud róla. D'Artagnan óvatos, és még eltérítene szándékomtól!

- Pedig D'Artagnan jó tanácsadó - felelte Porthos, becsületes szerénységében csodálkozva azon, hogy őreá gondoltak, mikor van egy D'Artagnan is a világon.

- Kedves Du Vallon úr - szólt Raoul -, könyörgök, ne kérdezzon többet... Mindent elmondtam, amit el kellett mondanom. Most a tette várok; olyan kemény és határozott tette, ahogy csak maga tudja elintézni. Ezért is választottam magát.

- Meg lesz velem elégedve.

- És, kedves barátom, gondolja meg azt is, hogy kettőnkön kívül annak a párbajnak mindenki előtt titokban kell maradnia!

- Az efféle dolgot mindig észreveszik, ha az erdőben hullára akadnak. Én pedig, kedves barátom mindent megígérek magának, csak azt nem, hogy eltüntetem a holttestemet. Az ott van, látják, ez elkerülhetetlen! Megvan rá az okom, hogy miért nem ásom el. Annak gyilkosság szaga van! A kockázat kockázattal jár, ahogy a normannok mondják!

- Kedves jó barátom, munkára fel!

- Csak bizza rám magát! - szólt az óriás, poharát teljesen kiürítve, mialatt a lakáj a drága ruhát és a csipkéket az asztalra kitergette.

Mikor Raoul távozott, titkos örömmel így gondolkozott magában:

„Ó, álnok király! Ó, áruló király! Téged nem érhetlek el! Nem is akarom! A királyok felszentelt személyek; de a barátod, a bűntársad, a kerítőd, aki téged képvisel, ez a gyalázatos, fizetni fog a bűnödért! A te nevedben fogom megölni, és azután majd Louise-ra is lesz gondunk!”

Az átköltözés, a csapóajtó és az arckép

Porthosnak nagy öröme szolgált ez a megifjító megbízatás, és egy félórát lecsípett abból az időből, amelyet rendszeren az öltözködésre szokott fordítani, ha díszruháját felvette.

Mint olyan ember, aki a nagyvilágban forgolódik, azzal kezdte, hogy elküldte lakáját, tudakolja meg, otthon van-e Saint-Aignan úr.

Azt felelték, hogy Saint-Aignan gróf, valamint az egész udvar, a királyt elkísérte Saint-Germainbe, de a gróf éppen most tért vissza.

Erre a válaszra Porthos elsietett, és akkor ért Saint-Aignan lakására, midőn a gróf éppen levetette csizmáját.

A séta remek szép volt. A király, aki mind szerelmesebb lett, mindenkivel érezte fényes jókedvét, és senki máshoz nem fogható jóságot tanúsított, mint a kor költői mondták.

Saint-Aignan, mint tudjuk, költő volt, és úgy vélte, hogy ezt eléggé emlékezetes körülmények közt bizonyította be, s a költő címet el nem vitathatja tőle már senki.

Mint fáradhatatlan rímkovács, az egész úton előbb a királyt, aztán La Vallière-t árasztotta el négy- és hatsoros versekkel és madrigálokkal.

A király, akit szintén megszállt az ihlet, egy disztichont csinált.

La Vallière pedig, mint a szerelmes nők szokták, két szonettet gyártott.

A nap tehát, mint látjuk, nem volt meddő Apollón számára.

Így aztán Saint-Aignan előre tudva, hogy versei el fognak terjedni az alkóvokban, kissé több gondot fordított, mint a séta alatt, a versek végső megfogalmazására és eszméjére.

Mint a jó apa, aki éppen a világba akarja bevezetni gyermekét, azon tépelődött, vajon képzeletének ezeket a szülőtteit a közönség épkézlábnak, hibátlannak és szépnek fogja-e találni. Mivel biztos akart lenni a dolgában, hangosan elszavalta magában a következő madrigált, amelyet a királynak emlékezetből mondott el, és megígérte, hogy írásban is át fogja adni neki:

*Iris, huncut szeme nem mondja szüntelen,
nem vallja meg, amit az esze súg szívének;
Iris, mért kell, hogy így teljék folyvást az élet
szeretve szép szemét, mely csak játszik velem?*

Ezt a madrigált, akármilyen bájos volt is, Saint-Aignan nem találta tökéletesnek, amint a szájhagyományról át akart térni a kéziratok költészetére. Sokan elragadónak találták, elsősorban a szerző, de mikor közelebbről szemügyre vette, már nem volt olyan elfogult vele. Saint-Aignan az asztala előtt ült, lábát keresztbe vetette, a halántékát vakargatta, és ismételte:

Iris, huncut szeme nem mondja szüntelen...

„Ó, ami ezt a verssort illeti - mormogta Saint-Aignan -, ez kifogástalan. Sőt azt is hozzátehetem, hogy van benne valami Ronsard-ból²⁷ vagy Malherbe-ből,²⁸ következésképp meg vagyok elégedve. Sajnos, a másodikkal nincs úgy. Igazuk van azoknak, akik azt mondják, hogy az első verssort a legkönnyebb megcsinálni.” Aztán folytatta:

Nem vallja meg, amit az esze súg szívének...

„Lám, az ész súg a szívének! Miért ne súghatna ugyanúgy a szív az észnek valamit? Hitemre mondom, ami engem illet, nem látom akadályát. Mi az ördögnek fűztem egybe ezt a két verssort? No, a harmadik jó:

Iris, mért kell, hogy így teljék folyvást az élet...

Igaz, hogy a rím nem elég tiszta...

Hitemre, Boyer abbé, aki nagy költő, *Oropastos* vagy *A hamis Tonaxaros* című szomorújátékában használ ilyen rímeket, mint *szívének* és *élet*, nem is szólva Corneille úrról, aki *Sophonisbe* című tragédiájában ugyancsak nem zavartatja magát e tekintetben. A *szívének - élet* tehát megállhat. Igen, de a vers pimasz... Emlékszem rá, a király abban a pillanatban a körmét rágta. Valóban úgy látszott, mintha ezt akarta volna La Vallière-nek mondani: „Mitől van, hogy elbűvöl engem?” Azt hiszem, jobban fejeztem volna ki magam ilyképp:

Arra kárhoztat az ég, hogy Magának éljek...

Nagyon hízelgő ismét! *Kárhoztatni!* A király La Vallière-re van kárhoztatva!... Nem!” Aztán megismételte:

Áldott, hogy arra szánt az Ég: Magának éljek...

„Nem rossz, ámbár az az *arra szánt* gyenge; de egy négysoros versben nem lehet minden egyformán erős. *Szeretve szép szemét*. De miért csak a szemét? Pontatlan fogalmazás. De nem baj, mert La Vallière és a király tüstént megértette, és akkor mindenki meg fogja érteni. Igen, de ki *áldott*? És a záró verssor második fele! Játéknak nevezni La Vallière szemérmességét! Nem nagyon szerencsés. Szájára vesz majd az összes tintanyaló költőtársam. A költeményeimet afféle nagyúri verseknek fogják nevezni. És ha a király azt hallja, hogy rossz költőnek szidnak, még a végén elhiszi.”

A gróf levetkőzött, mialatt ezeket a gondolatokat súgta a szívének, és a szíve az eszének. Éppen levette öltönyét és mellényét, hogy felvegye a hálóköntösét, midőn Du Vallon de Bracieux de Pierrefonds báró látogatását jelentették neki.

- Ejnye, miféle névfűrt ez? - mondotta Saint-Aignan. - Nem ismerem.

- Egy nemesember - felelte a lakáj -, akinek volt szerencséje a gróf úrral együtt részt venni a lakomán a király Fontainebleau-ban való tartózkodása alkalmával.

- A királynál Fontainebleau-ban! - kiáltotta Saint-Aignan. - Ej, vezesd hát be gyorsan azt az urat.

²⁷ Nagy francia reneszánsz költő, a Pléiade körének vezető egyénisége; ódáiban, szonettjeiben, himnusaiban, politikai és értekező költeményeiben a nyelvújítás úttörője, új költői formák meghonosítója, tökéletességre való törekvésével a klasszicizmus előfutára volt (1524-1585).

²⁸ Francia lírai költő, a Pléiade körének ellenfele; költészeténél nagyobb hatása volt elméleti műveinek; az egyszerű, érthető kifejezőmód előharcosa, s mint ilyen, utat nyit a klasszicizmusnak (1555-1628).

A lakáj sietve engedelmeskedett. Porthos belépett.

Saint-Aignan az udvaroncok emlékezőtehetségével volt megáldva: első pillantásra megismerte azt a vidéki földbirtokost, akinek olyan különös híre volt, és akit ugyan a jelenlevő tisztségviselők megmosolyogtak, de a király olyan szívesen fogadott Fontainebleau-ban. Saint-Aignan tehát a jóakarat minden jelével sietett Porthos elé, aki ezt természetesnek találta, s mint tudjuk, ha egy ellenfélhez belépett, mindig a körmönfont udvariasság zászlója alatt tette.

Saint-Aignan széket hozatott a lakájjal, aki Porthost bejelentette. Porthos, aki semmilyen túlzást sem látott ebben a figyelmességben, leült és köhintett. A két úr a szokásos udvariasságokat, szólásokat váltotta egymással, aztán Saint-Aignan, mivel ő volt az, akit meglátogattak, így szólt:

- Báró úr, milyen szerencsés véletlennek köszönhetem a kitüntetést, hogy meglátogat?

- Ez az éppen, amit lesz szerencsém tudomására hozni - felelte Porthos -, de bocsánat...

- Mi az, uram?

- Úgy érzem, összetörök alattam a széke.

- Lehetetlen, uram, lehetetlen.

- De igen, gróf úr, éspedig annyira, hogy ha sokadozok, leesem a földre, ez a helyzet pedig éppenséggel nem illik ahhoz a komoly szerephez, amely itt vár rám.

Porthos felállt. Ideje volt, mert a szék már néhány hüvelykkel lejjebb roskadt. Saint-Aignan szilárdabb ülőhelyet keresett szemével a vendége számára.

- A modern bútorok - mondta Porthos, mialatt a gróf a kutatásnak szentelte magát - nevetségesen gyengék lettek. Nem emlékszem rá, hogy fiatal koromban, amikor sokkal nagyobb eréllyel ültem le, mint ma, valaha is összetörtem volna a széket, ha csak két kézzel nem a csapszékekben.

Saint-Aignan barátságosan mosolygott a tréfán.

- De - folytatta Porthos, mialatt egy kereveten terpeszkedett el, amely ugyan nyikorgott, de ellenállt -, de sajnos nem erről van szó.

- Hogyan sajnos? Talán valamilyen rossz hírt hozott, báró úr?

- Rossz hír, egy nemesembernek? Ó, nem, gróf úr - felelte Porthos büszkén. - Csak azért jöttem, mert eszébe kell juttatnom, hogy egyik barátomat kegyetlenül megsértette.

- Megsértettem egyik barátját? - kiáltott Saint-Aignan. - Uram, én? És melyiket, ha szabad kérdeznem?

- Raoul de Bragelonne urat.

- Megsértettem Bragelonne urat, én? - kiáltotta Saint-Aignan. - De uram, ez igazán lehetetlen, mert Bragelonne úr, akit alig ismerek, mondhatnám, egyáltalában nem ismerek, Angliában van, és mert hosszú idő óta nem is láttam, nem sérthettem meg.

- Bragelonne úr Párizsban van, gróf úr - felelte Porthos közömbös hangon -, ami pedig a sértést illeti, helytállók érte, mert ő maga mondta nekem. Igen, gróf úr, kegyetlenül megsértette, halálosan megsértette őt, ismétlem a szót.

- Lehetetlen, báró úr, esküszöm rá, lehetetlen!

- Egyébként ez a körülmény bizonyára ismeretes gróf úr előtt, mert Bragelonne úr kijelentette nekem, hogy levélben értesítette róla.

- Nem kaptam levelet, uram, szavamat adom rá.

- Ez módfelett különös!... Mert amit Raoul mond...

- Meg fog győződni róla, hogy semmit sem kaptam - mondta Saint-Aignan, és csengetett.

- Basque - mondotta -, hány levél vagy névjegy érkezett távollétemben?

- Három, gróf úr.

- Éspedig?

- Fiesque úr névjegye, La Ferté asszony és De Las Fuentes úr levele.

- Ez az egész?

- Az egész, gróf úr.

- Mondj igazat ez előtt az úr előtt... az igazat, megértettél? Kezeskedem érted.

- Nagyságos uram, még egy levél volt...

- Kitől?... Mondd meg gyorsan.

- Az egyik udvarhölgytől, La Val...

- Elég - vágott közbe Porthos tapintatosan. - Nagyon jó, nem kételkedem, gróf úr.

Saint-Aignan kiküldte a szolgát, és maga csukta be utána az ajtót; midőn visszafelé jött, véletlenül ránézett a szomszéd szoba ajtajára, és megpillantotta az írást, melyet ismerünk, és amelyet Bragelonne dugott a zárba, mielőtt elment volna.

- Hát ez mi? - mondta.

Porthos, aki hátat fordított annak a szobának, megfordult.

- Ohó! - szólt Porthos.

- Egy levél a zárban! - mondta Saint-Aignan.

- Alighanem a mi levelünk, gróf úr - mondta Porthos. - Nézze meg.

Saint-Aignan kezébe vette az írást, és így kiáltott:

- Bragelonne úr sorai!

- Látja, igazam volt. Ó, ha én állítok valamit...

- Bragelonne úr személyesen hozta el ide - mormogta a gróf, és elsápadt. - Ez nem járja! Hogy hatolt be ide?

Saint-Aignan ismét csengetett. Basque újra megjelent.

- Ki járt itt, mialatt a királlyal voltam sétán?

- Senki, uram.

- Az lehetetlen. Itt kellett, hogy járjon valaki.

- Senki sem jöhetett be, gróf úr, mert a kulcsok a zsebemben voltak.

- Pedig ez az írás ide volt bedugva a zárba... Valaki bedugta, magától nem kerülhetett ide.

Basque széttárta a karját, amivel azt akarta mondani, hogy nem tud semmiről.

- Valószínűleg Bragelonne úr dugta oda - mondta Porthos.
 - Hát itt járt volna?
 - Kétségtelenül.
 - De hiszen a kulcs a zsebemben volt - hajtogatta csökönyösen Basque.
- Saint-Aignan összegyűrte a levelet, miután elolvasta.
- Mi rejlik emögött? - mormogta gondolataiba elmélyedve.
- Porthos egy pillanatig hagyta, hogy tűnődjék. Aztán rátért jövetelének céljára.
- Szabad kérnem, hogy térjünk vissza az ügyre, melyet el kell intéznünk? - mondta, amikor a lakáj elment.
 - Azt hiszem, a különös módon ide jutott írás révén megértem szavait. Bragelonne úr egy barátjának az érkezését jelzi...
 - Én vagyok a barátja, tehát az, akinek az érkezését jelezte.
 - Aki azért jött, hogy kihívjon?
 - Úgy van.
 - És Bragelonne-nak az a panasza ellenem, hogy megsértettem?
 - Kegyetlenül, halálosan!
 - Milyen módon, ha szabad kérdezni? Mert eljárása roppant titokzatos, tudnom kellene legalább az értelmét.
 - Uram - felelte Porthos -, a barátomnak bizonyára igaza van, és ami az eljárását illeti, ha az titokzatos, amint mondja, akkor magára vessen.
- Porthos ezt akkora önbizalommal mondta, hogy olyasvalaki, aki a szokásait nem ismerte, ezerfélét következtethetett szavaiból.
- Rejtély! Magyarázza meg a rejtélyt!
- Porthos azonban meghajolt, és ezt válaszolta:
- Meg fogja engedni, hogy hallgassak róla, és pedig nagyon alapos okokból.
 - Amelyeket egészen jól megértek. Igen, uram, érintsük csak a lényegét. Hallgatom.
 - Mindenekelőtt felemlítem azt a körülményt, hogy gróf úr átköltözött.
 - Igaz, átköltöztem - mondta Saint-Aignan.
 - Bevallja? - kiáltotta Porthos, s arcvonásain meglepedettség tükröződött.
 - Hogy bevallom-e? Igen, bevallom. Miért ne vallanám be?
 - Bevallotta. Jó - mondta Porthos, és most felemelte egyik ujját.
 - No de uram, hogyan árthatott az átköltözésem Bragelonne úrnak? Feleljen, mert éppenséggel semmit sem értek abból, amit mond.
- Porthos közbeszólt.
- Uram - mondta komolyan -, ez az első a panaszok közül, amelyeket Bragelonne úr ön ellen felhoz. Ha pedig felhossa, akkor úgy érzi, hogy sérelem érte.

Saint-Aignan türelmetlenségében dobbantott, és ezt kiáltotta:

- Ez afféle hiábavaló kötözködés.

- Olyan lovagias emberrel, mint Bragelonne vicomte, nem lehet az embernek hiábavaló civódása - felelte Porthos. - De az átköltözésre vonatkozólag nincs több mondanivalója?

- Nincs. És azután?

- Azután? Ne felejtse el, uram, hogy már ez is rettenetes panasz, amelyre nem felelt, vagy jobban mondva rosszul felelt. Hogyan, uram, ön átköltözik, ezáltal megsérti Bragelonne urat, és nem menti magát! Nagyon jó!

- Mi a csuda? - kiáltotta Saint-Aignan, akit ennek az embernek flegmája kihozott a sodrából. - Tán csak nem kell tanácsot kérnem. Bragelonne úrtól, hogy átköltözzem-e, vagy sem? Ugyan már, uram!

- Kötelessége, uram, kötelessége. Mindenesetre, el fogja ismerni, hogy ez semmi a második panaszhoz képest.

- Halljuk a második panaszt.

Porthos szigorú arccal nézett rá.

- És a csapóajtó, uram, a csapóajtó? - kérdezte.

Saint-Aignan falféhr lett. Olyan heves mozdulattal tolta hátra a székét, hogy Porthos akármilyen naiv volt is, észrevette, hogy a csapás talált.

- A csapóajtó? - mormogta Saint-Aignan.

- Igen, uram, magyarázza meg a dolgot, ha tudja - mondotta Porthos, fejét csóválva.

Saint-Aignan lehorgasztotta a fejét, és ezt mormogta:

- Ó, el vagyok árulva, mindent tudnak.

- Mindig mindent tudnak - felelte Porthos, aki semmit sem tudott.

- Uram - folytatta Saint-Aignan -, láthatja, hogy le vagyok sújtva, annyira le vagyok sújtva, hogy elvesztem emiatt a fejemet.

- A rossz lelkiismeret, uram. Ó, az ügye nem jól áll.

- Uram!

- És ha a közvélemény megtudja, és ítélni fog felette...

- Ó, uram - kiáltotta élénken a gróf -, egy ilyen titkot senkinek sem szabad megtudnia, még a gyóntató papnak sem!

- Gondunk lesz rá, és a titoknak valóban nem fog híre kelni.

- De mondja, számot vetett-e Bragelonne vicomte azzal, hogy milyen veszélyben forog, midőn ezt a titkot kikutatja, és milyen veszélybe sodor ezáltal másokat?

- Bragelonne úr nem forog veszélyben, uram, nem fél ilyesmitől, Isten segítségével maga is csakhamar meg fog róla győződni.

„Ez az ember eszeveszett - gondolta magában Saint-Aignan. - Mit akar tőlem?” Azután hangosan így szólt:

- Rajta, uram, tisztázzuk teljesen az ügyünket.

- Megfeledekzik az arcképről, uram! - mondotta Porthos dörgő hangon, mely megfagyasztotta a gróf ereiben a vért.

Minthogy az arckép La Vallière-t ábrázolta, nem volt többé semmi kétség, Saint-Aignan szeméről végképp lehullt a hályog.

- Ó, uram - kiáltotta -, már emlékszem, Bragelonne úr a jegyese volt.

Porthos tiszteletet keltő ábrázattal, a tudatlanság fenségével oktatta ki:

- Merőben közömbös nekem is, magának is, hogy a barátom vőlegénye volt-e annak, akit említett, vagy sem. Sőt csodálom, hogy ezzel a megjegyzésével vétett a titoktartás ellen. És árthat az ügyének, uram.

- Maga a megtestesült okosság, gyengédség és becsületesség, uram. Már látom, mi mindenről van szó.

- Annál jobb.

- És - folytatta Saint-Aignan - a legszellemesebb és legkíméletesebb módon adta tudomásra. Fogadja köszönetemet, uram.

Porthos kidüllesztette a mellét.

- Most, midőn mindent tudok, engedje meg, hogy megmagyarázzam...

Porthos a fejét ingatta, mint aki nem akarja hallani, Saint-Aignan azonban így folytatta:

- Nézze csak, kétségbe vagyok esve a történetek miatt. De magunk között szólva, maga mit tett volna az én helyemben? Mit tett volna?

Porthos felemelte a fejét.

- Egyáltalán nem arról van szó, hogy én mit tettem volna, fiatalember. Tudomásul vette a három panaszt, ugye?

- Ami az elsőt, az átköltözést illeti, uram; egy okos és derék embertől kértem ezt: ha egy fenséges akarat maga kívánta tőlem, hogy átköltözzem, szabad volt-e, lehetett-e az engedelmisséget megtagadnom?

Porthos egy mozdulatot tett, de Saint-Aignan nem hagyott neki annyi időt, hogy befejezze.

- Ó, a nyíltszívűségem megindítja - mondotta, a saját módja szerint magyarázva a mozdulatot -, érzi, hogy igazam van.

Porthos nem felelt.

- Most áttérek arra a szerencsétlen csapóajtóra - folytatta Saint-Aignan, és beszéd közben Porthos karjára tette a kezét. - Ez a csapóajtó a baj oka, a baj eszköze, amelyet arra az ismert célra építtettem... Mondja meg nyíltan, elhiszi, hogy én voltam, aki teljesen szabad elhatározásából ilyen helyen csapóajtót töretett, amelynek rendeltetése... Nem, ezt nem hiheti, hanem ezúttal is érzi, kitalálja, megérti az akaratot, amely az én akaratom felett áll. Tekintetbe veszi az ellenállhatatlan kényszert... nem is szólok a szerelemről, erről az ellenállhatatlan örületről... Istenem! Szerencsére olyan emberrel beszélek, aki csupa szív, csupa érzés, különben milyen nagy szerencsétlenség, milyen nagy botrány zúdulna annak a szegény gyermeknek a fejére, és arra, akinek a nevét nem akarom kimondani!

Porthos, akit Saint-Aignan ékesszólása és kézmozdulatai elkábítottak, meghökkentettek, egyenesen és mozdulatlanul ülve a helyén, roppantul igyekezett felfogni a szózuhatagot, amelyből egy árva szót sem értett, s iparkodása eredménnyel járt.

Saint-Aignan belelovalta magát a szónoklatba, felemelte a hangját, s még hevesebb mozdulatokkal kísért beszédét.

- Ami az arcképet illeti, mert megértem, hogy az arckép a fő panasz; ami az arcképet illeti, szóljon, bűnös vagyok én? Ki volt az, akinek az arckép kellett? Talán én? Ki szereti őt? Talán én? Ki akarja? Talán én? Ki vette el magának? Talán én? Nem, ezerszer nem! Tudom, hogy Bragelonne úr kétségbe van esve, tudom, hogy borzalmas az ilyen szerencsétlenség. Nézze csak, én is szenvedek. De ellenállni nem lehet. Küzdeni fog ellene Bragelonne? Kinevetnék. Ha csak makacskodik, tönkreteszi magát. Most azt fogja nekem mondani, hogy a kétségbeesés örütség; csak hogy magával lehet szót érteni, maga megértett engem. Látom komoly, gondolkodó, megdöbben arcvonásain, hogy a helyzet súlyos volta megrendítette. Térjen tehát vissza Bragelonne úrhoz, és köszönje meg neki, mint ahogy én is megköszönöm neki, hogy közbenjáróul ilyen kiváló embert választott. Higgye el nekem, örökké hálás leszek az iránt, aki a viszályunkat ilyen nemes, ilyen becsületes módon a béke útjára terelte. És ha már a balsors úgy akarta, hogy a titok négyünké legyen, s ne hármunké többé, ez a titok, amelynek birtokában a legbecsvágyóbb is megcsinálhatja a szerencsáját, külön örülök, hogy magával osztom meg, uram, szívem mélyéből örülök. E perctől kezdve rendelkezék velem, teljesen alárendelem magam az akaratának. Mit tegyek az érdekében? Mit kérjek, sőt mit követeljek? Beszéljen, uram, beszéljen.

És az akkori idők udvaroncainak nyájas szokása szerint Saint-Aignan karjába zárta Porthost, és keblére ölelte.

Porthos határtalan közömbösséggel engedte cselekedni.

- Beszéljen - ismételte Saint-Aignan -, mit kíván?

- Uram - felelte Porthos -, lenn vár a lovam, szerezze meg nekem azt az örömet, hogy ráül; kitűnő ló és nem lesz rakoncátlan.

- Lóra üljek? Minek? - kérdezte Saint-Aignan kíváncsian.

- Hogy eljöjjön velem oda, ahol Bragelonne úr vár ránk.

- Ahá, beszélni szeretne velem? Megértem, szeretné megtudni a közelebbi részleteket. Sajnos, nagyon kényes ügy! De e percben nem tehetem, mert a király vár rám.

- A király csak várjon.

- De hát hol vár rám Bragelonne úr?

- Vincennes-ben, a ferenceseknél.

- Ugyan már, talán tréfálunk?

- Nem hiszem, legalábbis én nem.

És Porthos a lehető legszigorúbb, legridegebb arccal várta a választ.

- De hiszen a ferences barátoknál párbajhoz szoktak találkát adni egymásnak.

- Nos?

- Nos, mi dolgom lenne nekem a ferences barátoknál?

Porthos lassan kihúzta a kardját.

- Ilyen hosszú a barátom kardja!

- Teringettét! Ez az ember örült! - kiáltotta Saint-Aignan.

Porthos a haja tövéig elvörösödött.

- Uram - mondotta -, ha nem abban a megtiszteltetésben volna részem, hogy a maga lakásán vagyok és Bragelonne úr érdekeit szolgálom, akkor kidobnám az ablakon! Így a játszma döntetlenül végződik, és nem vesztegeti az időt várakozással. Eljön a ferences barátokhoz, uram?

- Eh...

- Jön jószántából?

- De...

- Odaviszem, ha nem jön. Úgy vigyázzon!

- Basque! - kiáltotta Saint-Aignan.

Basque belépett.

- A király hívja a gróf urat - mondotta Basque.

- Az más - mondotta Porthos. - A király szolgálata mindennél előbbrevaló. Ma estig ott várunk magára, uram.

És miután Saint-Aignant szokott udvariasságával üdvözölte, elment, elragadtatva, hogy ismét elintézett egy ügyet.

Saint-Aignan utánanézett, aztán sebtében magára kapta ruháját, útközben hozta rendbe magát, és mialatt futott, így szólt magában:

„A ferences barátoknál! A ferences barátoknál. Majd meglátjuk, mit szól a király a kihíváshoz. Mert bizony neki szól, a kutya-fáját!”

A séta után, amely olyan gyümölcsöző volt Apollo számára, mert mindenki leróta a maga adóját a múzsáknak, mint a kor költői mondták, a király a várakozó Fouquet-t találta lakosztályában.

A király mögött Colbert jött. Mintha lesett volna rá, elfogta a királyt a folyosón, és úgy követte, mint féltékeny és örködő árnyéka; Colbert, a szögletes fejével, fényűzően lompos ruhában, amely némiképp hasonlatossá tette egy besorozott flamand nagyúrhoz.

Ellenségének láttára Fouquet nyugodt maradt, és az egész jelenet alatt, amely eztán lejátszódott, minden erejével arra törekedett, hogy megőrizze a felsőbbrendű embernek azt a roppant nehézséget okozó viselkedést, amikor a szíve eltelik megvetéssel, de megvetésének még halvány tanújelét sem akarja adni, nehogy még ezzel is túlságosan megtisztelje ellenfelét.

Colbert nem titkolta sértő örvendezését. Az ő számára ez olyan játszma volt, amelyet Fouquet rosszul játszott és menthetetlenül elveszített, ámbár még nem volt befejezve. Colbert azoknak a politikusoknak az iskolájához tartozott, akik csak az ügyességet csodálják, csak a sikert becsülik.

Ráadásul Colbert, aki nemcsak irigy és féltékeny ember volt, hanem a király érdekeit is szíven viselte, mert alapjában véve rendkívül becsületes volt a pénzügyekben, Colbert még a gyűlöletét is azzal a szerencsés ürüggyel okolhatta meg, hogy az állam érdeke és a királyi méltóság öregbítése vezérli, ha gyűlöli és tönkreteszi Fouquet-t.

Fouquet figyelmét egyik körülmény sem kerülte el. Ellenségének bozontos szemöldök árnyékolta szeméből, bár pillája szakadatlanul verdesett, Colbert szívének rejtekében olvasott, tehát mindent látott, ami abban a szívben volt: gyűlöletet és diadalt.

Mivel azonban fürkészése közben maga kifürkészhetetlen akart maradni, derűt parancsolt arcára, és sajátos rokonszenves módján mosolygott, s a lehető legfennköltebb, egyszersmind legsimulékonyabb bókkaal köszöntötte a királyt.

- Felség - szólt -, vidám arcáról ítélve, felséged sétája kellemes volt.

- Pompás volt, pénzügyminiszter úr, valóban pompás! Nem jól tette, hogy nem jött velünk, holott meghívtam.

- Dolgoztam, felség - válaszolta a főintendáns.

S még csak a fejét sem kellett elfordítania, mert nem Colbert mellett állt.

- Hej, a vidék, Fouquet úr - mondta a király. - Istenem, mennyire szeretném, ha mindig vidéken élhetnék, szabad levegőn, a fák alatt!

- Ó, felségedet remélhetőleg még nem fárasztja a trón - felelte Fouquet.

- Nem, de a zöld lombos trónusok sokkal kényelmesebbek.

- Felséged valóban minden vágyamat teljesíti, ha így beszél. Éppen egy kérést akartam felséged elé terjeszteni.

- Kinek a kérését?

- A vaux-i nimfákét.

- Ejha - mondotta XIV. Lajos.

- A király kegyeskedett ígéretet tenni nekem.

- Igen, emlékszem rá.

- A vaux-i ünnepség, a nevezetes ünnepség, igaz, felség? - mondotta Colbert, aki azért szólt bele a beszélgetésbe, hogy tekintélyét fitogtassa.

Fouquet, mély megvetéssel, ügyet sem vetett rá. Úgy tekintette, mintha Colbert semmit sem gondolt és semmit sem mondott volna.

- Felséged tudja - mondotta -, hogy vaux-i birtokomon szeretném vendégül látni a leg-szeretetreméltóbb fejedelmet, a leghatalmasabb királyt.

- Megígértem, uram - felelte XIV. Lajos mosolyogva -, és egy király mindig megtartja a szavát.

- És én, felség, eljöttem felségednek megmondani, hogy csak a parancsát várom.

- Sok csodát ígér nekem, pénzügyminiszter úr?

És Lajos ránézett Colbert-re.

- Csodát? Ó, nem, felség. Erre nem vállalkozom; csak azt remélem, hogy egy kis élvezetet, talán még egy kis feledést is szerzek a királynak.

- Nem, nem, Fouquet úr. Ragaszkodom ehhez a szóhoz, hogy csoda. Ó, maga varázsló, ismerjük a hatalmát, és tudjuk, hogy még akkor is talál aranyat, ha egyáltalán nem is volna a világon arany. A nép is azt beszéli, hogy pénzt csinál.

Fouquet érezte, hogy két tegezből származnak a nyílveesszők, s a király egyszerre lőtt ki rá egyet a saját és egyet a Colbert nyilaiból. Nevetett.

- Ó! - mondotta -, a nép pontosan tudja, milyen tárnából szerzem ezt az aranyat. Talán nagyon is jól tudja; de végül is - tette hozzá büszkén -, biztosíthatom felségedet, hogy a pénzéért, amely a vaux-i ünnepély költségeit fedezi, sem vér, sem könny nem fog folyni. Verejték talán. De megfizetem az árát.

Lajosnak elállt a szava. Colbert-ra akart nézni, Colbert is felelni akart valamit, de egy sастekintet, egy királyi tekintet, amelyet Fouquet vetett rá, torkára forrasztotta a szót.

A király ezalatt felocsúdott. Fouquet-hoz fordult, és így szólt hozzá:

- Tehát szabályszerűen meghív engem?

- Igen, ha felségednek úgy tetszik.

- Milyen napra?

- Amelyik felséged számára legalkalmasabb lesz.

- Úgy beszél, mint valami varázsló, aki a semmiből terem. Én nem mondanék ilyesmit.

- Felséged, ha akarja, mindent meg tud tenni, amit egy királynak meg lehet és meg kell tennie. A francia királynak olyan szolgálói vannak, akik mindenre képesek azért, hogy őt szolgálják és örömet szerezzenek neki.

Colbert igyekezett a főintendánsra nézni, mert látni akarta, hogy ezek a szavak visszatérést jelentenek-e kevésbé ellenséges érzelmekhez; Fouquet rá sem nézett ellenségére... Colbert az ő szemében a világon sem volt.

- Nos hát! Egy hét múlva, rendben van? - mondotta a király.

- Egy hét múlva, felség.

- Ma kedd van, akarja-e a következő vasárnapon?

- A haladék, amelyet felség kegyeskedik adni, meg fogja könnyíteni a munkát, amelyet építészeimnek kell elvégezniök, ha hozzá akarnak járulni, hogy a király és barátai jól mulassanak.

- Ha már barátaimról beszél: kiket szándékszik közülük meghívni? - kérdezte XIV. Lajos.

- A király az úr mindenütt, a király elkészíti a névsort és kiadja parancsait. Mindazok, akiket meghívni kegyeskedik, szívesen látott vendégeim.

- Köszönöm! - mondotta a király, meghatva a nemes, és nemes hangon kimondott gondolattól.

Még néhány szót váltottak egyes részletkérdésekről, aztán Fouquet elbúcsúzott XIV. Lajostól.

Érezte, hogy Colbert a királynál marad, hogy róla fognak beszélni, és sem az egyik, sem a másik nem fogja kímélni. Úgy tetszett, az elégtétel, hogy az ellenségére egy utolsó, rettenetes csapást mérhet, kárpótolni fogja azért, amit szenvedett.

Ezért, miután megérintette az ajtót, gyorsan visszafordult, és így szólt a királyhoz:

- Bocsásson meg, felség!

- Mit bocsássak meg, uram? - kérdezte a király kedvesen.

- Egy súlyos mulasztást, amelyet feledékenységből elkövettem.

- Mulasztás! Ej, Fouquet úr, okvetlenül meg kell majd bocsátanom. Mi ellen vétett, vagy ki ellen?

- Az illendőség szabályai ellen. Elfelejtettem egy meglehetősen fontos körülményt felséged tudomására adni.

- Mit?

Colbert megremegett; feljelentéstől tartott. Hiszen eljárását leleplezték. Csak egy szót kell Fouquet-nak kimondania, egy bizonyítékot előterjesztene, és XIV. Lajos ifjonti igazságérzete megfosztja a kegytől, amelyben eddig állt. Colbert remegett tehát, nehogy egy merész húzás felborítsa, amit eddig felépített, s valóban oly remek alkalom kínálkozott rá, hogy Aramis, a remek játékos, nem mulasztotta volna el.

- Felség - mondta Fouquet könnyedén -, mivel volt olyan jó megbocsátani, a vallomásom könnyű lesz: ma reggel eladtam az egyik állásomat.

- Az egyik állását! - kiáltott fel a király. - Melyiket?

Colbert halálsápadt lett.

- Azt, amelyik hatalmas palásttal és szigorú arccal ruházott fel: a főügyési állásomat.

A királyból önkéntelenül is kiáltás tört ki, és Colbert-ra nézett.

Az pedig verejtékező homlokkal úgy érezte, hogy ájulás környékezi.

- Kinek adta el ezt az állást, Fouquet úr? - kérdezte a király.

Colbert megkapaszkodott a kandalló peremébe.

- Egy parlamenti tanácsosnak, felség, Vanelnak hívják.

- Vanel?

- Colbert úr egyik barátja - tette hozzá. Fouquet szavait utolérhetetlenül fesztelenül, arcán a szórakozottságnak és a feledékenységnek olyan kifejezésével ejtette ki, hogy a festő, a színész vagy a költő hiába is igyekezne visszaadni ecsettel, taglejtéssel vagy tollal.

Szavait befejezve, miután Colbert-t fölényének súlyával összezúzta, Fouquet ismét meghajolt a király előtt, és elment, azzal a tudattal, hogy félig-meddig bosszút állt, mert a királyt ámulatba ejtette, és kegyencét megalázta.

- Hát lehetséges ez? - mondta a király, midőn Fouquet eltűnt. - Eladta az állását?

- Igen, felség - felelte Colbert nyomatékosan.

- Örült! - kiáltotta a király.

Colbert ezúttal nem szólt semmit; félig kitalálta az uralkodó gondolatát. Ez a gondolat az ő bosszúját is elősegítette. Gyűlöletéhez a féltékenység csatlakozott; pusztító tervét támogatta a kegyvesztettség fenyegető veszedelme.

Ezentúl, Colbert pontosan érezte, nem ütközik XIV. Lajos és öközte akadályba az ellenséges érzület, és az első hiba, amit Fouquet elkövet, ürügyül szolgálhat, és közvetlenül követni fogja a büntetés.

Fouquet elejtette a fegyverét. A Gyűlölet és a Féltékenység felvette.

Colbert-t a király meghívta Vaux-ba az ünnepségre; Colbert úgy hajolt meg, mint aki biztos a dolgában, és úgy fogadta el a meghívást, mint aki szövetkezik.

A király éppen Saint-Aignan nevénél tartott a névjegyzékben, midőn az ajtónálló bejelentette Saint-Aignan grófot.

Colbert szerényen visszavonult, amikor a királyi Mercurius megérkezett.

196
Szerelmi vetélytársak

Saint-Aignan alig két órával azelőtt hagyta el XIV. Lajost, de ebben a kezdődő szerelmi felbuzdulásban a király, ha nem láthatta La Vallière-t, legalább beszélni akart róla. Márpedig az egyetlen ember, akivel kedvére beszélhetett róla, Saint-Aignan volt; Saint-Aignan tehát nélkülözhetetlen lett.

- Maga az, gróf? - kiáltotta a király kettős örömmel, mert Saint-Aignant látta, és nem látta Colbert-t, akinek mogorva arca mindig elszomorította. - Annál jobb, örülök, hogy látom, velünk fog utazni.

- Utazni, felség? - kérdezte Saint-Aignan. - Milyen utazásra gondol?

- Arra, amelyet azért teszünk, hogy élvezzük az ünnepséget, amelyet a főintendáns úr rendez számunkra Vaux-ban. Hej, Saint-Aignan! Végre olyan ünnepséget fogsz látni, amelyhez képest fontainebleau-i mulatságaink csak bábjátékok.

- Vaux-ban? A főintendáns felséged számára ünnepélyt rendez? S Vaux-ban? Ennyi az egész?

- Ennyi az egész! Kedves tőled, hogy a fennhéjázót adod! Tudod-e, te fennhéjázó, hogy ha megtudják, hogy Fouquet úr vasárnaphoz egy hétre Vaux-ban vendégül lát engem, marakodni fognak egymással, hogy meghívást kapjanak? Ismétlem tehát neked, Saint-Aignan, velünk fogsz utazni.

- Igen, ha addig egy hosszabb és sokkal kevésbé kellemes utat nem teszek.

- Milyen utat?

- A Styxen át, felség.

- Puff neki! - mondotta XIV. Lajos nevetve.

- Nem, komolyan, felség. Meghívtak oda, és pedig oly módon, hogy igazán nem tudom, mit tegyek, hogy elháríthassam.

- Nem értelek, kedves Saint-Aignan. Tudom, hogy költői adottságaid vannak, de mellőzd, kérlek, a homályos célzásokat.

- Nos, ha felséged kegyeskedik meghallgatni, nem fogom sokáig kínpadra feszíteni királyom kíváncsiságát.

- Beszélj.

- Ismeri felséged Du Vallon bárót?

- Hogyne! Jó szolgája volt királyi atyámnak, és hitemre mondom, pompás asztaltárs, mert hiszen arra gondolsz, aki Fontainebleau-ban velünk vacsorált, ugye?

- Úgy van. Felséged azonban elfelejtette felemlíteni tulajdonságai közt, hogy szeretetre méltó emberölő.

- Hogyan! Du Vallon úr meg akar ölni téged?

- Vagy meg akar öletni, ami teljesen ugyanaz.

- Ohó!

- Ne nevéssen felséged, mert amit mondok, színtiszta igazság.

- És azt mondod, hogy meg akar öletni?
- Ez a szándéka e percben a derék úrnak.
- Légy nyugodt, megvédelmezlek, ha nincs igaza.
- Ahá, szóval *ha* is van?
- Hogyne. Szólj, felelj úgy, mintha másról volna szó, kedves Saint-Aignan: igaza van, vagy nincs igaza?
- Ítélje meg a dolgot felséged.
- Mit vétettél ellene?
- Őellene semmit, de állítólag egyik barátja ellen.
- Ami egyre megy. És a barátja a négy hírneves közül az egyik?
- Nem, csak a fia az egyiknek a négy hírneves közül.
- S mit vétettél ennek a fiúnak?
- Segítettem valakinek elvenni tőle a kedvesét.
- És be is vallod?
- Be kell vallanom, mert igaz.
- Akkor hibáztál.
- Úgy, hibáztam.
- És hitemre, ha megöl...
- Nos?
- Igaza lesz.
- Ó, hát így ítéli meg a dolgot felséged?
- Szerinted ez rossz módszer?
- Nagyon gyorsnak tartom.
- „Jó és azonnali igazságszolgáltatást” - mondta ősöm, IV. Henrik.
- Akkor írja alá a király gyorsan, hogy megkegyelmez ellenfelemnek, aki a ferences barátok kolostoránál várakozik rám.
- Mondd meg a nevét, és adj egy pergament.
- A pergamen felséged asztalán van, ami pedig a nevét illeti...
- Ami a nevét illeti?
- Bragelonne vicomte az, felség.
- Bragelonne vicomte! - kiáltotta a király, s nevetését mélységes döbbenet váltotta fel. Egy pillanatig hallgatott, majd letörölte a homlokán gyöngyöző verítéket.
- Bragelonne! Bragelonne! - mormolta.
- Úgy van, felség! - mondotta Saint-Aignan.
- Bragelonne, aki vőlegénye...

- Hát, Istenem, igen, Bragelonne, aki a vőlegénye...
- De hiszen Londonban volt!
- Igen, de biztosíthatom, hogy már nincs ott, felség.
- Párizsban van?
- Jobban mondva, a ferences barátoknál, ahol várakozik rám, mint ahogy volt szerencsém felségednek említeni.
- És mindent tud?
- És még külön dolgokat is! Ha felséged látni akarja a levelét, amelyet hozzám intézett...
Most Saint-Aignan kivette a zsebéből az általunk már ismert levelet.
- Amint felséged elolvasta, meg fogom mondani, hogyan juttatta el hozzám.
A király nagy izgalommal elolvasta az írást, aztán nyomban ezt kérdezte:
- Nos?
- Nos, felséged ismer, ugyebár, egy cizellált zárat, amely egy bizonyos ajtót zár el; ez az ajtó választ el egy bizonyos szobát egy kék-fehér szentélytől.
- Igen, Louise boudoirjától.
- Igen, felség. Nos, abban a zárban találtam az írást. Ki dugta oda? Bragelonne vagy az ördög? Mivel az írás ámbraszagú, és nem kénköszagú, azt következtetem, hogy nem az ördög, hanem Bragelonne volt az.
- Lajos lehorgasztotta a fejét, látszott, hogy szomorú gondolatokba mélyed. E pillanatban talán a lelkiismeret-furdaláshoz hasonló érzés hasított szívébe.
- Ó! - mondotta. - A titkot felfedezték!
- Felség, minden tőlem telhetőt meg fogok tenni, hogy ez a titok meghaljon abban a kebelben, amely magába zárja - mondotta Saint-Aignan egy spanyolhoz illő hősködéssel.
- És megindult az ajtó felé, de a király megállította.
- Hova megy? - kérdezte.
- Oda, ahol várnak rám, felség.
- Minek?
- Alighanem azért, hogy megverekedjem.
- Hogy megverekedjen! - kiáltotta a király. - Egy pillanatnyi türelmet kérek, gróf úr.
- Saint-Aignan a fejét rázta, mint a gyermek, aki makrancos lesz, mert meg akarják akadályozni abban, hogy a kútba ugorják vagy a késsel játsszék.
- De felség... - mondotta.
- Először is, nem látok tisztán.
- Ó, ami ezt illeti, csak kérdezzen felséged, és én megvilágítom a dolgot.
- Honnan veszi, hogy Bragelonne behatolt a kérdéses szobába?
- Az írásból, amelyet a zárban találtam, mint volt szerencsém megjegyezni felségednek.
- Honnan veszi, hogy ő tette a zárba?

- Ki más vállalhatott volna magára ilyen megbízatást?
- Igazad van. De hogyan juthatott be?
- No, ez már komoly dolog, tekintve, hogy az összes ajtók be voltak zárva, és a kulcsok lakájomnak, Basque-nak a zsebében voltak.
- Nyilván megvesztegették a lakájodat.
- Lehetetlen, felség.
- Miért lehetetlen?
- Mert ha megvesztegették volna, akkor nem hagyták volna a sorsára szegény fiút, hiszen később még szükségük lehet rá, s nem tették volna nyilvánvalóvá, hogy őt használták fel eszközül.
- Igaz. Akkor még csak egy feltevés marad hátra.
- Szóljon, felség, hogy tudjam, ugyanaz-e a feltevése, mint ami nekem jutott eszembe.
- Akkor csakis a lépcsőn át juthatott be.
- Sajnos, felség, szerintem ez több, mint valószínű.
- De valaki akkor is csak eladta a titkot.
- Eladta vagy kiadta.
- Miért e megkülönböztetés?
- Mert vannak, akiknek nincs szükségük a díjra, amelyet az árulásért kapnának, és adnak, nem pedig eladnak.
- Mit akarsz ezzel mondani?
- Ó, felséged sokkal élesebb elméjű, semhogy meg ne tudna menteni a zavartól, amelybe az hoz, hogy meg kell neveznem az illetőt, mert felség ki fogja találni.
- Igazad van: Madame.
- Á! - mondotta Saint-Aignan.
- Madame, aki nyugtalankodott az elköltözés miatt.
- Madame, akinek kulcsa van udvarhölgyeinek szobájához, és elég hatalmas ahhoz, hogy fölfedezze azt, amit felségeden és rajta kívül senki sem tudna felfedezni.
- És azt hiszed, hogy a sógornőm szövetségre lépett Bragelonne-nal?
- Ki tudja, felség...
- Annyira, hogy az összes részletről felvilágosítsa?
- Talán még ennél is többet tett.
- Többet?
- Talán még el is kísérté.
- Hova? Le, tehozzád?
- Lehetetlennek tartja felséged?
- Ó!

- Hallgassa meg felség, amit mondok. A király tudja, ugye, hogy Madame szereti az illatosítókat?

- Igen, ezt a szokást anyámtól sajátította el.

- Különösen a verbénaillatot?

- A kedvenc illata.

- Nos, a szobámat betölti a verbénaillat.

A király elgondolkodott.

- De - szólalt meg újra egy pillanatnyi hallgatás után -, de miért állna Madame Bragelonne pártjára velem szemben?

Ezekre a szavakra Saint-Aignan könnyen azt felelhette volna: „női féltékenység”; a király pedig közben igyekezett barátjának szívébe látni, hogy felderítse, tud-e Saint-Aignan a sógornője körüli legyeskedéséről. Saint-Aignan azonban nem akármilyen udvaronc volt, nem kockáztatott könnyelműen a családi titkok feltárásával; sokkal inkább barátja volt a múzsáknak, semhogy gyakran eszébe ne jutott volna a szegény Ovidius Naso, aki olyan sok könnyet hullatott azért a bűnéért, hogy látott valamit, nem lehet tudni, mit, Augustus palotájában. Saint-Aignan tehát ügyesen átsiklott Madame titka felett. De mivel éleselméjűségének bizonyítékát adta, kiderítve, hogy Madame bement Bragelonne-nal a lakásába, meg kellett adnia hiúságának az árát, és erre a kérdésre: „Miért állna Madame Bragelonne pártjára velem szemben?” - egyenes választ kellett adnia.

- Miért? - felelte Saint-Aignan. - Felsőged talán elfelejti, hogy Guiche gróf Bragelonne vicomte legmeghittebb barátja?

- Nem látom az összefüggést - felelte a király.

- Ó, bocsánat, felség, azt hittem, Guiche gróf nagy barátja Madame-nak.

- Helyes, nem kell tovább kutatnunk, a csapás onnan jött.

- És nem az a véleménye a királynak, hogy egy másik csapással kell kivédni?

- Igen, de nem olyan módon, mint ezt a vincennes-i erdőben akarják megtenni.

- Felsőged elfelejti, hogy nemesember vagyok, és hogy kihívtak.

- Ehhez neked semmi közöd.

- De engem várnak a ferences barátoknál több mint egy órája, én vagyok belekeveredve, és én vesztetem el a becsületedet, ha nem megyek el oda, ahol várnak rám.

- Egy nemesember becsülete elsősorban azt kívánja, hogy engedelmeskedjék királyának.

- Felsőg...

- Parancsolom, hogy maradj!

- Felsőg...

- Engedelmeskedj!

- Ahogy felsőgednek tetszik.

- Azonkívül világosan akarok látni ebben az egész dologban; tudni akarom, hogyan üztek gúnyt belőlem olyan vakmerően, hogy behatoltak kedvteléseim szentélyébe. Nem neked kell, Saint-Aignan megbüntetned azokat, akik ezt cselekedték, mert nem a te becsületedet gyalázták meg, hanem az enyémet.

- Könyörgök felségednek, hogy haragjával ne sújtsa porba Bragelonne vicomte-ot, aki ebben az egész dologban talán nem volt elég okos, de feltétlenül becsületes volt.

- Elég! Még leghevesebb haragomban is tudni fogom, hogy mi történjék a bűnössel, és mi történjék az ártatlannal. Egy szót se róla, különösen nem Madame-nak.

- De mit tegyek Bragelonne úrral, aki keresni fog és...

- Még mielőtt beesteledik, beszélek vele vagy üzenek neki.

- Felség, még egyszer könyörgök, legyen elnéző.

- Elég soká voltam elnéző, gróf - felelte XIV. Lajos ráncba vonva a homlokát -, ideje, hogy bizonyos személyeknek megmutassam: én vagyok az úr a házban.

Alig mondta ki a király ezeket a szavakat, amelyek arra vallottak, hogy új bosszúságához a régire való emlékezés járult, midőn az ajtónálló megjelent a dolgozószoba küszöbén.

- Mi az? - kérdezte a király. - Miért jönnek, ha nem hívtam senkit?

- Felség - felelte az ajtónálló - felséged egyszer és mindenkorra meghagyta nekem, hogy bocsássam be La Fère grófot, valahányszor beszélni akar felségeddel.

- Nos?

- La Fère gróf az előszobában várakozik.

A király és Saint-Aignan e szavakra olyan pillantást váltott, amelyben inkább nyugtalanság, mint csodálkozás rejtett. A király egy pillanatig habozott. De csakhamar elhatározta magát, és így szólt Saint-Aignanhoz:

- Menj el, és keresd fel Louise-t, mondd el neki, hogy mit főztek ki ellenünk, add tudtára, hogy Madame újrakezdi az üldözést, és olyan embereket szólított hadba, akik jobban tették volna, ha semlegesek maradnak.

- Felség...

- Ha Louise megijed - folytatta a király -, nyugtasd meg, mondd neki, hogy a király szerelme áttörhetetlen pajzs. Ha, amiben szeretnék kételkedni, már mindent tudna, vagy ha őt is támadás érte volna, akkor mondd meg neki, Saint-Aignan - fűzte hozzá, remegve a haragtól és a lázas izgalomtól -, mondd meg, hogy ezúttal a király nem megvédeni fogja, hanem megbosszulni, éspedig olyan szigorral, hogy ezután senki sem meri majd ráemelni a szemét.

- Ez minden, felség?

- Ez minden. Menj gyorsan, és maradj hű, te, aki ebben a pokolban élsz, de nem remélheted, mint én, a mennyországot.

Saint-Aignan áradozó szavakkal erősítette hűségét, megfogta a király kezét, megcsókolta, és örömtől sugárzó arccal ment el.

Király és nemesség

A király gyorsan erőt vett magán, hogy La Fère grófot nyájas arccal fogadja. Előre látta, hogy a gróf nem véletlenül jön. Bizonytalanul érezte ennek a látogatásnak a fontosságát, és nem akarta, hogy egy ilyen kiváló szellemű férfit, mint Athos, kellemetlen vagy rendezetlen látvány fogadjon.

Midőn a fiatal király meggyőződött róla, hogy nyugodtnak látszik, kiadta az ajtónállónak a parancsot, hogy vezesse be a grófot.

Néhány pillanat múlva Athos, díszruhában, azokkal a rendjelekkel ékesítve, melyeket csak neki volt joga a francia udvarban viselni, belépett, olyan komoly és ünnepélyes arccal, hogy a király első pillantásra meg tudta ítélni, csalt-e a sejtelve, vagy sem.

Lajos egy lépésnyire elébe ment a grófnak, és mosolyogva nyújtotta oda neki kezét, melyhez Athos tiszteletteljesen lehajolt.

- De La Fère gróf - mondotta gyorsan a király -, olyan ritka vendég nálam, hogy nagy szerencse itt látnunk.

Athos meghajolt, és ezt felelte:

- Szeretném, ha olyan boldog volnék, hogy mindig felséged mellett lehetnék.

Ez a felelet, ez a hangnem nyilvánvalóan azt jelentette: „Szeretnék a király tanácsadói közé tartozni, hogy megóvjam őt a hibáktól.”

A király érezte ezt, és elhatározta, hogy megőrzi e férfiúval szemben azt az előnyt, amelyet a nyugalom és a rang biztosít számára, ezért így folytatta:

- Úgy látom, mondani akar nekem valamit.

- Másképp nem bátorkodtam volna megjelenni felséged előtt.

- Beszéljen gyorsan, uram, nagyon szeretnék eleget tenni kívánságának.

A király leült.

- Bizonyosra veszem, hogy felséged teljes elégtételt fog adni - felelte Athos kissé megindult hangon.

- Úgy! - mondotta a király bizonyos göggel. - Valami panaszt akar előadni?

- Csak akkor volna panasz, ha felséged... de bocsásson meg, felség, talán az elején kezdem.

- Várok.

- Felséged emlékszik rá, hogy Buckingham úr elutazása idején volt szerencsém beszélni felségeddel.

- Igen, körülbelül abban az időben... igen, emlékszem rá... de, hogy miről beszéltünk... azt elfelejtettem.

Athos megremegett.

- Lesz szerencsém eszébe juttatni felségednek. Egy kérésről volt szó, amelyet Bragelonne úrnak La Vallière kisasszonnyal kötendő házasságára vonatkozólag terjesztettem elő felségednek.

„No” - gondolta a király.

- Emlékszem rá - mondta fennhangon.

- Abban az időben - folytatta Athos - a király olyan nagylelkű volt velem és Bragelonne úrral szemben, hogy egy szót sem felejtettem el abból, amit felséged mondott nekem.

- És... - felelte a király.

- És a király, akitől feleségül kértem La Vallière kisasszonyt Bragelonne úr számára, elutasított.

- Igaz - mondta Lajos kurtán.

- Arra hivatkozva - tette hozzá gyorsan Athos -, hogy a menyasszonynak nincs társadalmi rangja.

Lajos türtőztette magát, hogy nyugodtan tudja tovább hallgatni.

- Hogy - folytatta Athos - kevés a vagyona.

A király belesüppedt karszékebe.

- Hogy alacsony származású.

Újabb türelmetlen mozdulat.

- És nem elég szép - folytatta kérlelhetetlenül Athos.

Amint ez az utóbbi nyílvevő a szívébe fűródott, a szerelmes király éktelen haragra lobbant.

- Ez aztán a jó emlékezőtehetség, uram - mondta.

- Mindig így történik, ha abban a nagy megtiszteltetésben részesülök, hogy a királlyal beszélhetek - felelte a gróf, megőrizve rendületlen nyugalma.

- Végére is, mindezt mondtam, igaz!

- És én nagyon hálás voltam felségednek, mert szavai Bragelonne úr iránt való rendkívül megtisztelő érdeklődéséről tanúskodtak.

- Arra is emlékszik-e, hogy nagy ellenszenvvel viseltetett e házasság iránt? - mondta a király roppant nyomatékosan.

- Igen, felség.

- És hogy nem szívesen intézte hozzám kérését?

- Igen, felség.

- Arra is emlékszem, mert az emlékezőtehetségem majdnem ugyanolyan jó, mint a magáé, arra is emlékszem, mondom, hogy ezt mondta: „Nem hiszek La Vallière kisasszonynak Bragelonne úr iránt érzett szerelmében.” Igaz?

Athos érezte a ráért ütést, de nem hátrált meg.

- Már bocsánatot kértem érte felségedtől, de vannak ebben a beszélgetésben dolgok, amelyek csak akkor lesznek érthetők, ha bővebben kifejtjük őket.

- Fejtse tehát ki.

- Felséged abban az időben azt mondta, hogy Bragelonne úr érdekében halasztja el a házasságot.

A király hallgatott.

- Ma Bragelonne úr annyira boldogtalan, hogy nem halaszthatja a dolgot tovább, és a kérdés megoldását kell kérnie felségedtől.

A király elsápadt. Athos merőn nézte.

- És mit... kér... Bragelonne úr? - kérdezte a király tétovázva.

- Hajszállra ugyanazt, amit utolsó beszélgetésünk alkalmával kértem a királytól: felséged beleegyezését a házasságához.

A király hallgatott.

- Az akadályokra vonatkozó kérdések számunkra eltűntek - folytatta Athos. - La Vallière kisasszony vagyon nélkül és rang nélkül, szépség nélkül is az egyetlen jó parti a világon Bragelonne úr számára, mivel szereti ezt a lányt.

A király összeszorította két kezét.

- A király habozik? - kérdezte a gróf, anélkül, hogy határozottsága vagy udvariassága csökkent volna...

- Nem habozok... megtagadom - felelte Lajos.

Athos egy pillanatig erőt gyűjtött, aztán csendesen folytatta:

- Volt szerencsém említeni a királynak, hogy Bragelonne úr vonzalmának semmi sem állja útját, és elhatározása megmásíthatatlan.

- Csak az én akaratom; ez, gondolom, akadály.

- A legszámottevőbb valamennyi közt - mondotta Athos.

- Ahá!

- De legyen szabad felségedtől alázattal megkérdezni ennek a tilalomnak az okát.

- Az okát?... Kérdés? - kiáltotta a király.

- Kérelem, felség.

A király két öklével az asztalra támaszkodott.

- Elszokott az udvari illemtől, La Fère gróf - szólt élesen. - Az udvarnál nem szoktak a királyhoz kérdést intézni.

- Ez igaz, felség, de ha nem kérdeznek, akkor feltételeznek.

- Feltételeznek? Mit jelentsen ez?

- Az alattvaló feltételezése az csaknem mindig együtt jár a királyi szabadságjoggal...

- Uram!

- És az alattvaló bizalmának hiányával - folytatta bátran Athos.

- Az az érzésem, nem tudja, kivel áll szemben - felelte a király, akit akarata ellenére elragadott a haragja.

- Kénytelen vagyok máshol keresni azt, amit felségednél gondoltam fellelni. Ahelyett, hogy választ kapnék, kénytelen vagyok magam választ adni magamnak.

A király felállt, és így szólt:

- Gróf úr, egész szabad időmet magának szenteltem.

Ez elbocsátás volt.

- Felség - felelte a gróf -, nem volt időm megmondani a királynak, amit meg akartam neki mondani, és oly ritkán látom a királyt, hogy meg kell ragadnom az alkalmat.

- A feltételezésnél tartott, és most a sértésekre fog rátérni.

- Ó, felség, hogy a királyt megsértsem!... Én? Soha!... Egész életemben azt állítottam, hogy a királyok a többi ember felett állnak, nemcsak rang és hatalom dolgában, hanem szívük nemessége és lelki kincseik révén is. Soha nem hihetem el, hogy ha királyom valamit szól hozzám, akkor valamilyen hátsó gondolatot rejtenek a szavai.

- Mit akar ezzel mondani? Milyen hátsó gondolat?

- Megmagyarázom szavaimat - felelte Athos hideg hangon. - Ha felséged, midőn megtagadta Bragelonne úrtól La Vallière kisasszony kezét, mást is tartott szem előtt, mint a vicomte boldogságát és szerencsáját...

- Láthatja uram, hogy sérteget.

- Ha felséged azáltal, hogy haladékot kért a vicomte-től, csak el akarta távolítani La Vallière kisasszony vőlegényét.

- Uram! Uram!

- Ugyanis mindenütt ezt beszélik, felség. Mindenütt a királynak La Vallière kisasszony iránti szerelméről beszélnek.

A király összetépte kesztyűjét, amelyet már néhány perce harapdált, hogy elfojtsa haragját.

- Jaj azoknak - kiáltotta -, akik ügyeimbe avatkoznak. Eltökéltem magam, és minden akadályt le fogok rombolni.

- Milyen akadályokat? - kérdezte Athos.

A király meghökölt, mint a megbokrosodott ló, amely addig rágja a zablát, míg fel nem sebzí a száját.

- Szeretem La Vallière kisasszonyt - jelentette ki egyszerre csak nemes, de indulatos hangon.

- Ez azonban nem akadályozza meg felségedet abban, hogy összeházasítsa Bragelonne vicomte-ot La Vallière kisasszonnyal - mondotta Athos. - Az áldozat méltó egy királyhoz; és Bragelonne vicomte, aki már tett szolgálatokat, és akit derék embernek lehet tekinteni, rá is szolgált. A király tehát, ha lemond szerelméről, egyszerre tesz tanúbizonyságot nagylelkűségéről, hálájáról és jó politikájáról.

- La Vallière kisasszony nem szereti Bragelonne urat - mondta tompán a király.

- A király tudja ezt? - kérdezte Athos mélyre ható tekintettel.

- Tudom.

- Akkor csak rövid idő óta lehet így, különben őfelsége kegyeskedett volna ezt megmondani, midőn kérésemet előterjesztettem.

- Rövid idő óta.

Athos egy pillanatra hallgatott.

- Akkor nem értem, miért küldte a király Londonba Bragelonne urat - mondta aztán. - Ez a száműzés méltán kelthetett megdöbbenést mindazokban, akik a király becsületét őrzik.

- Ki beszél itt a király becsületéről, La Fère gróf?

- A király becsülete magában foglalja egész nemességének becsületét. Ha a király megsérti egyik nemesét, vagyis elrabolja tőle becsületének egy részét, akkor magának a királynak becsülete szenved csorbát.

- De La Fère gróf!

- Felsőged az előtt küldte Londonba Bragelonne urat, hogy La Vallière kisasszony a kedvese lett, vagy akkor, amikor már a kedvese volt?

A feldühödött király, érezve, hogy Athos fölébe kerekedett, egy kézmozdulattal el akarta bocsátani.

- Felsőg, mindent elmondok, ami a szívemet nyomja - szólt Athos -, nem megyek el addig, amíg felsőged kielégítő magyarázatot nem ad, vagy magam nem talállok ilyet. Kielégít, ha bebizonyítja nekem, hogy igaza van; kielégít, ha én bizonyítom be, hogy nincs igaza. Ő, meg fog hallgatni, felsőg. Öreg vagyok, és ragaszkodom mindenhez, ami valóban nagy és valóban erős birodalmában. Nemesember vagyok, aki vérét ontotta felsőgedért, és soha nem kértem semmit sem felsőgedtől, sem atyjától. Senkivel a világon sem követtem el jogtalanságot, és királyokat köteleztem le! Meg fog hallgatni! Azért jöttem, hogy számon kérjem az egyik szolgájának becsületét, akit felsőged hazug módon félrevezetett, vagy gyengeségében elárult. Tudom, hogy ezek a szavak haragra lobbantják felsőgedet, bennünket viszont megölnek a tények; tudom, hogy azon gondolkodik, milyen büntetést szabjon ki rám nyíltszívúságemért, de azt is tudom, milyen büntetést kérek én felsőgedre Istentől, ha elmondom neki felsőged esküszegését és fiam szerencsétlenségét.

A király, mellébe markolva, felemelt fővel, lángoló tekintettel, nagy léptekkel járt fel és alá.

- Uram - kiáltotta egyszerre -, ha valóban mint király állnék magával szemben, már meg is volna büntetve; de csak ember vagyok, és jogom van hozzá, hogy szeressem a földön azokat, akik engem szeretnek, ami oly ritka boldogság.

- Mint embernek sincs hozzá több joga, felsőg, mint a királynak, és ha igazságos akart volna lenni, tudtára kellett volna ezt adnia Bragelonne úrnak, ahelyett, hogy száműzte.

- Úgy érzem, mintha vitatkoznék! - szakította félbe XIV. Lajos azzal a méltósággal, amelyet csak ő tudott hangjával és tekintetével ily hatásosan kifejezni.

- Azt reméltem, hogy felelni fog - szólt a gróf.

- Nemsokára megtudja válaszat, uram.

- Ismeri a gondolataimat - felelte a gróf.

- Megfeledkezett róla, hogy a királlyal beszél, uram; ezzel súlyosan vétett!

- Felsőged megfeledkezett róla, hogy tönkreteszi két ember életét; ez halálos bűn; felsőg!

- Most pedig távozzék!

- Nem addig, míg ki nem mondtam: XIII. Lajos fia rosszul kezdi uralkodását, mert rablással és becstelenséggel kezdi! A családom és én mostantól fogva fel vagyunk mentve minden tisztelet és szeretet alól, amelyre megeskettem fiamat a saint-denis-i kriptánál, felsőged őseinek földi maradványai felett. Ellenségünk lett, felsőg, és ezentúl csak az Istennek, aki az egyetlen úr felettünk, tartozunk számat adni cselekedeteinkről. Ne feledje ezt!

- Fenyeget?

- Ó, nem - felelte szomorúan Athos -, éppoly kevés kérkedés lakozik szívemben, mint félelem. Az Isten, akiről beszélek, hallja szavaimat, és tudja, hogy a király sérthetlenségéért és koronájának becsületéért most is kiontanám véretem, amennyi a húszesztendei polgárháború és külső háború után még megmaradt. Biztosíthatom tehát róla, hogy a királyt éppoly kevésbé fenyegetem, mint az embert; de ezt mondom felségednek: két szolgáját veszíti el, mert az apa szívében megölte a hitet, és a fiú szívében a szerelmet. Az egyik többé nem hisz a királyi szóban, a másik nem hisz többé sem a férfiak becsületében, sem a nők tisztaságában. Az egyik a tisztelet, a másik az engedelmesség számára halt meg! Isten áldja!

Így szólván, Athos összetörte térdén a kardját, két darabját lassan a földre tette, meghajolt a dühében és szégyenében fuldokló király előtt, és elhagyta a dolgozószobát.

Lajos az asztalára hanyatlott, s jó néhány percre volt szüksége, míg össze tudta szedni magát; aztán hirtelen felkelt, hevesen csengetett.

- Hívják ide D'Artagnant! - kiáltotta a rémült ajtónállóknak.

A vihar következményei

Olvasóink, persze, már azt kérdezték magukban, hogyan érkezett meg Athos a kellő pillanatban a királyhoz; Athos, akiről olyan régóta nem hallottunk. Mivel regényírói minőségünkben azt a feladatot tűztük magunk elé, hogy az eseményeket, mondhatni, kérlelhetetlen logikával kapcsoljuk egybe, el voltunk rá készülve, hogy erre a kérdésre felelnünk kell, s felelünk is rá.

Porthos, mint párbajsegéd, kötelességének érezte, hogy a Palais-Royalból távozva elmenjen a ferences kolostorhoz a vincennes-i erdőbe, és a legapróbb részletekig elmondja Raoulnak Saint-Aignannal való beszélgetését. Befejezésül megnyugtatta Raoul, hogy ha a király el is küldött kegyencéért, ez csak pillanatnyi késedelmet fog előidézni, és Saint-Aignan a királytól elköszönve, sietve eleget fog tenni Raoul felszólításának.

Raoul azonban, aki nem volt olyan hiszékeny, mint öreg barátja, azt következtette az elbeszélésből, hogyha Saint-Aignan elment a királyhoz, mindent el is mondott neki; ha pedig Saint-Aignan mindent elmond a királynak, öfelsége megtiltja neki, hogy a párviadal színhelyére elmenjen. Raoul ezért megkérte Porthost, maradjon a találkozóhelyen, arra a nagyon valószínűtlen esetre, ha Saint-Aignan eljönne, s a lelkére kötötte, hogy egy vagy másfél óránál tovább ne maradjon a réten. Porthos ezt erélyesen visszautasította, s épp ellenkezőleg, úgy vetette meg a ferences barátoknál a lábát, mintha ott akart volna meggyökeresedni; meg is ígértette Raoullal, hogy atyja házából visszatér a lakására, mert akkor Porthos lakája legalább tudja, hol találja meg, ha Saint-Aignan megjelenik a találkán.

Bragelonne otthagytá Vincennes-t, és egyenesen Athoshoz ment, aki két nap óta Párizsban tartózkodott.

A grófot D'Artagnan már előre értesítette levélben.

Raoul tehát feleslegesen kereste fel atyját; Athos kezét nyújtotta neki, megölelte, és intett, hogy üljön le.

- Tudom, Raoul, hogy úgy jött hozzám, ahogy jóbarátjához megy el az ember, ha bánata van, ha szenved; mondja csak el, milyen ügy vezette ide.

A fiatalember meghajolt, és hozzáfogott mondókájához. Szava többször elakadt patakzó könnyeitől és a torkát fojtogató zokogástól. De valahogy mégis a végére jutott.

Athos bizonyára tudta már, mihez tartsa magát, mert mint mondtuk, D'Artagnan írt a grófnak, de mindenáron meg akarta őrizni nyugalma és derűjét, jellemének ezt a két csaknem emberfeletti vonását, ezért így felelt:

- Semmit nem hiszek el abból, amit mondanak, Raoul, semmit sem hiszek el abból, amitől fél, nem mintha szavahihető emberek nem említették volna előttem ezt a kalandot, hanem mert lelkemben és lelkiismeretemben lehetetlennek tartom, hogy a király megsértett volna egy nemesembert. Kezeskedem tehát a királyért, és elhozom magának állításom bizonyosságát.

Raoul, mint az ittas ember, csak tántorgott a tulajdon szemével látottak, és rendíthetetlen hite közt, amit ebbe a soha nem hazudó férfiba vetett, ezért meghajolt, és csupán ennyit felelt:

- Menjen tehát, gróf úr, megvárom.

Leült, és két kezébe temette arcát. Athos felöltözött és elment. A királynál úgy viselkedett, amint elbeszéltük olvasóinknak, láthatták a királyhoz belépni, és később onnan eltávozni.

Midőn hazaérkezett, Raoul sápadtan és komoran, ugyanabban a kétségbeesést kifejező testtartásban ült. De az ajtó nyílásának zajára, apja feléje közeledő lépéseinek zajára a fiatalember felszegte fejét.

Athos sápadt volt, és leplezetlenül komor; kalapját és köpönyegét átadta a lakájnak, majd egy kézmozdulattal elküldte, és leült Raoul mellé.

- Nos, uram? - kérdezte a fiatalember szomorúan ingatva fejét. - Meggyőződött-e végre?

- Meg, Raoul: a király szereti La Vallière kisasszonyt.

- Tehát bevallja? - kiáltotta Raoul.

- Egészen nyíltan.

- És Louise?

- Vele nem beszéltem.

- Nem; de a király csak beszélt róla. Mit mondott?

- Azt mondta, Louise viszonszereti.

- Ó! Látja! Látja! - kiáltotta a fiatalember.

És kétségbeesett mozdulatot tett.

- Raoul - szólt a gróf -, higgye el nekem, mindazt elmondtam a királynak, amit maga mondott volna neki, és azt hiszem, illendően, de határozottan mondtam meg a magamét.

- És mit mondott neki, uram?

- Azt mondtam, Raoul, hogy mindennek vége közte és miköztünk, hogy magának többé semmi hasznát nem veheti az ő szolgálatában, azt mondtam, hogy magam is távol tartom magam tőle. Most már csak egy dolgot szeretnék tudni.

- Mit, uram?

- Hogy maga hogy határozott.

- Milyen tekintetheti?

- Ami a szerelmét illeti és...

- Fejezze be, uram.

- És ami a bosszút illeti, mert attól félek, bosszút akar állni.

- Ó, uram, ami a szerelmet illeti!... egyszer, valamikor, talán sikerülni fog kitépni a szívemből, Isten segítségével és atyám bölcs tanácsaira támaszkodva. A bosszú csak egy rossz gondolat hatása alatt jutott eszembe, és mert az igazi bűnösön úgysem állhatnék bosszút, lemondok bosszútervemről.

- Tehát nem szándékszik többé megverekedni Saint-Aignannal?

- Nem, uram. A kihívás ugyan megtörtént, s ha Saint-Aignan elfogadja, helyt fogok állni; ha nem fogadja el, akkor elállok tőle.

- És La Vallière kisasszony?

- Csak nem gondolhatta komolyan, gróf úr, hogy bosszút állok egy nőn? - szólt Raoul olyan szomorú mosollyal, hogy könny szökött tőle annak a férfiúnak a szemébe, aki oly sokszor borult a maga és mások fájdalma fölé.

Kezét nyújtotta Raoulnak, ő pedig hevesen megragadta.

- Tehát szilárdan meg van győződve róla, gróf úr, hogy a baj gyógyíthatatlan? - kérdezte.

Athos a fejét ingatta, és ezt mormogta:

- Szegény fiam!

- Azt hiszi, még remélek, és sajnál érte - szólt Raoul. - Ó, látja, kimondhatatlan erőfeszítésbe kerül, hogy megvessem, ahogy tennem kellene, azt a nőt, akit annyira szerettem. Ó, hogy miért nem vétettem ellene valamiben, akkor boldog volnék, és megbocsátának neki.

Athos szomorúan nézett a fiára. Az a néhány szó, amelyet Raoul mondott, mintha saját szívéből fakadt volna.

E percben a lakáj D'Artagnant jelentette. Ez a név teljesen különböző módon csengett Athos és Raoul fülében.

A testőr bizonytalan mosollyal az ajkán lépett be. Athos arckifejezése, ahogy barátja elé lépett, nem kerülte el Bragelonne figyelmét.

D'Artagnan egyetlen szemhunyorítással felelt Athosnak, aztán Raoulhoz lépett, kézen fogta, és szavait egyszerre intézve az apához és a fiúhoz, így szólt:

- Nos, vigasztaljuk a gyermeket, mint látom?

- Maga pedig, jóságosan, mint mindig, eljött, hogy ebben a nehéz feladatban mellém álljon - mondotta Athos.

És két keze közé szorította D'Artagnan kezét.

Raoulnak úgy rémlett, hogy ennek a szorításnak valamiféle, a szavaktól különálló, sajátos értelme van.

- Igen - felelte a testőr, és beszéd közben azzal a kezével, amelyet Athos szabadon hagyott, a bajuszát pödörgette -, igen, eljöttem én is...

- Isten hozta, D'Artagnan, nem a vigaszért, amelyet hoz, hanem magamagáért. Már megvigasztalódtam - mondta Raoul.

És megpróbált mosolyogni, de a mosolya szomorúbb volt, mint a legszomorúbb könnyek, amelyeket D'Artagnan valaha is folyni látott.

- Hál' Istennek - felelte D'Artagnan.

- Csakhogy - mondta Raoul - éppen akkor érkezett, amikor a gróf el akarta mondani a királlyal folytatott beszélgetésének részleteit. Ugyebár, megengedi, hogy a gróf úr folytassa?

És a fiatalember szeme mintha a testőr szívének legtitkosabb rejtekében akart volna olvasni.

- A királlyal folytatott beszélgetését? - felelte a testőr olyan természetes hangon, hogy lehetetlen volt a csodálkozásában kételkedni. - Tehát a királynál járt, Athos?

Athos mosolyogva válaszolt.

- Igen, beszéltem vele.

- Ó, valóban nem tudta, hogy a gróf beszélt a királlyal? - kérdezte Raoul félig megnyugodva.

- Hitemre mondom, egyáltalán nem.

- Akkor nyugodtabb vagyok - mondta Raoul.

- Nyugodtabb? Mifelől? - kérdezte Athos.

- Uram - mondta Raoul -, bocsásson meg, de mert ismerem azt a megtisztelő barátságot, amellyel irántam viseltetik, attól féltem, hogy kissé élénken fejezte ki öfelségének fájdalmát és felháborodását, és hogy a király...

- És hogy a király? - ismételte D'Artagnan. - Fejezze be, Raoul.

- Bocsásson meg, D'Artagnan úr. Be kell vallanom, egy pillanatig attól féltem, hogy nem mint D'Artagnan, hanem mint a testőrök kapitánya jött el ide.

- Micsoda bolondság, szegény Raoulom - kiáltott fel D'Artagnan, és elnevette magát, de a jó megfigyelő talán észrevette volna rajta, hogy nevetése nem eléggé őszinte.

- Annál jobb - mondta Raoul.

- Igen, bolondság, és tudja, mit tanácsolok magának?

- Hadd hallom, uram; mivel maga adja, csakis jó tanács lehet.

- Nos hát, azt tanácsolom, hogy most - az utazása után, a Guiche grófnál tett látogatás után, a Madame-nál való látogatása után, a Porthosnál való látogatása után, és a Vincennes-be való lovaglása után - azt tanácsolom, most pihenje ki magát kissé, feküdjék le, aludjék tizenkét órát, ébredése után pedig lovagoljon fáradtra egy jó lovat.

És magához vonva Raoult, megölelte, mint ahogy a tulajdon gyermekével tette volna. Athos ugyanazt tette, de az atyja csókja szemmel láthatólag még gyengédebb volt, és ölelése még erősebb, mint a jóbaráté.

A fiatalember még egyszer ránézett a két férfira, és minden szellemi erejét megfeszítve, igyekezett keresztüllátni rajtuk. Éleslátása azonban kudarcot vallott a testőr mosolygó ábrázatán és La Fère gróf nyugodt és szelíd vonásain.

- Hová megy most, Raoul? - kérdezte az utóbbi, látva, hogy Raoul indulni készül.

- Haza, hozzám - felelte ez szelíd, bánatos hangján.

- Tehát ott lehet megtalálni, vicomte, ha valami mondanivalónk volna?

- Igen, uram. Úgy látja, hogy lesz valami mondanivalója?

- Mit tudom én - felelte Athos.

- Igen, újabb vigasztaló szavak - szólt D'Artagnan, és közben gyengéden az ajtó felé tuszkolta Raoult.

Mivel a két barát minden mozdulatából derűs nyugalom áradt, Raoul elment a gróf lakásáról, csak a maga fájdalmának érzését hordozva szívében.

„Hála Istennek! - gondolta. - Tehát csak magammal kell törődnöm.”

És úgy burkolózott be köpenyegébe, hogy a mellette elhaladók előtt eltakarta szomorú arcát, s kilépett a házból, hogy a lakására menjen, mint ezt Porthosnak megígérte.

A két barát egyforma részvétellel figyelte a fiatalember távozását.

Éppen csak hogy mindegyikük másféleképpen fejezte ki szánalmát.

- Szegény Raoul! - mondta Athos, és sóhajtás tört ki ajkán.

- Szegény Raoul - mondta D'Artagnan, és vállat vont.

- Szegény Raoul! - szólt Athos.

- Szegény Raoul! - szólt D'Artagnan.

Raoul valóban nagyon boldogtalan lehetett, ha ez a két harcedzett férfi ennyire megsajnálta.

S bizony, amint magára maradt, hátrahagyva rettenthetetlen barátját és megértő atyját, s visszaemlékezett rá, hogy a király megvallotta gyengéd érzelmeit, amelyek elrabolták tőle szeretett Louise de la Vallière-jét, úgy érezte, hogy megszakad a szíve, ahogyan ezt mindegyikünk érezte, amikor szertefoszlottak első ábrándjai, amikor csalódott első szerelmében.

„Ó, jaj! - rebegte. - Mindennek vége! Semmit sem várhatok többé az élettől, semmit sem remélhetek! Megmondta Guiche, megmondta atyám, megmondta D'Artagnan. Minden csak álom hát ezen a világon! Álom volt a szép jövő, amely felé tíz esztendőn át törekedtem! Szíveink egyesülése is álom volt! Álom volt az is, hogy szerelemben és boldogságban fogunk élni!

Én szegény bolond, hogyan is álmodhattam hangosan, nyilvánosan, barátaim és ellenségeim jelenlétében, hogy a barátaim szomorkodjanak szenvedéseim miatt, és hogy az ellenségeim kacagjanak fájdalmamon!

Ilyenformán az én szerencsétlenségemből nyilvánvaló kegyvesztettség, közbotrány lesz. Ilyenformán holnap már, szégyenszemre, ujjal mutogatnak rám!”

És Raoul, bár megígérte apjának és D'Artagnannak, hogy nyugodt lesz, fenyegető szavakat mormogott magában.

„Pedig - folytatta -, ha De Wardes-nak hívnának, vagy ha D'Artagnan ereje és bátorsága lakoznék bennem, nevető szájjal bizonygatnám a nőknek, hogy a galád hitszegő, akit szerelmemmel tiszteltem meg, egyetlen tüskét hagyott a szívemben: bánom, hogy léprementem látszattisztességének; néhány gúnyolódó az én rovásomra mulattatná a királyt; akkor én meglesném a gúnyolódókat, és néhányuknak alaposan ellátnám a baját. Az emberek félnének tőlem, és mire a harmadikat leteríteném, imádnának a nők.

Igen, ez volna a helyes álláspont, maga La Fère gróf sem riadna vissza tőle. Nem ugyanilyen megpróbáltatásokat állt-e ki ő is, ifjúságának legszebb éveiben, amilyeneket nekem kell kiállnom? Nem a részegséggel kárpótolta-e magát a szerelemért? Gyakran mondta ezt nekem. Miért ne kárpótolnám magam én is a gyönyörökkel?

Ugyanígy szenvedett ő is, mint én, talán még többet! Egy ember története tehát mindenki története, többé vagy kevésbé hosszú, többé vagy kevésbé fájdalmas megpróbáltatása? Az egész emberiség hangja csak egyetlen hosszú sikoly.

De mit törődik a mások fájdalmával az, aki szenved? A másik ember tátongó sebe enyhíti-e a magunk szívén ütött sajtó sebet? A vér, amely mellettünk ömlik ki, elállítja-e a mi vérzésünket? Az egyetemes szorongó félelem csökkenti-e a saját szorongó félelmünket? Nem, mindenki magának szenved, mindenki a maga fájdalmával viaskodik, ki-ki a maga könnyeit sírja.

²⁹ Jaj! Én szerencsétlen! (latinul)

Különben is, mi volt számomra eddig az élet? Hideg és sivár küzdőtér, ahol mindig másokért álltam ki, soha nem magamért.

Egyszer egy királyért, majd pedig egy nőért.

A király elárult, a nő megvetett.

Jaj, én szerencsétlen!... A nők! Be jó is volna, ha valamennyi lakolna egynek a bűnéért!

Mi kell ehhez? Hogy az embernek ne legyen szíve, vagy felejtse el, hogy van; hogy erős legyen, még a gyengékkel szemben is; konokul célra törni, akkor is, ha úgy érzi, hogy a másik összeroppan.

Hogyan érheti ezt el az ember? Úgy, hogy ha fiatal, szép, erős, bátor, gazdag. Mindez vagyok, vagy leszek.

Hát a becsület? Mi a becsület? Elmélet, amelyet ki-ki a maga módján értelmez. Atyám azt mondta nekem: »A becsület az a tisztelet, amellyel másoknak tartozunk, kivált pedig, amivel magunknak tartozunk.« De Guiche és Manicamp vagy Saint-Aignan ezt mondaná: »A becsület abból áll, hogy a király szerelmeit és kedvteléseit szolgáljuk.« Ez a fajta becsület olcsó és hasznos. Az effajta becsülettel megtarthatnám az udvarnál viselt állásomat, királyi kamarás lehetnék, egész kis, szép és jó, hadseregem volna. Ezzel a becsülettel herceg lehetnék, és pair.

A folt, amellyel bemocskolt ez a nő, a fájdalom, amellyel összetörte szívemet, Raoulét, gyermekkori barátját, mit sem árt Bragelonne úrnak, a jó tisztnek, a derék kapitánynak, aki dicsőséget arat az első ütközetben, és százszor többre viszi, mint amennyi ma La Vallière kisasszony, a király kedvese, mert a király nem fogja elvenni feleségül La Vallière kisasszonyt, és minél inkább nyilvánítja szeretőjének, annál súlyosabb lesz a szégyenpárta, amit koronaként tesz a lány fejére, és amennyire megvetik Louise-t, mint ahogy én megvetem, úgy lesz egyre ragyogóbb az én dicsőségem.”

- Ó, jaj! Együtt haladtunk Louise meg én, életünk első, életünk legszebb harmadában, kéz a kézben jártunk a fiatalság virágokkal borított bűbajos ösvényén, és most, lám, keresztúthoz értünk, ő elválik tőlem, más-más útra térünk, mindjobban eltávolodva egymástól; és nekem, Uram Istenem, egyedül, kétségbeesetten, megsemmisülten kell az út végére érkeznem!

„Jaj! Én szerencsétlen!...”

Ilyen sötét gondolatok jártak Raoul eszében, mikor gépiesen átlépte házának küszöbét. Hazaérkezett, anélkül, hogy látta volna az utcákat, amelyeken áthaladt, anélkül, hogy tudta volna, hogyan jött; kinyitotta a kaput, továbbment, felfelé a lépcsőn.

Az akkori házakban a lépcsőház és a lépcső többnyire sötét volt. Raoul az első emeleten lakott; megállt, hogy csengessen. Olivain kisetett, elvette tőle a kardot és a köpönyeget. Raoul maga nyitotta ki az ajtót, amely az előszobából egy kis szalonba nyílt; ahhoz képest, hogy fiatalemberé volt, elég díszesen volt berendezve és mindenütt virágok szépítették, mert Olivain ismerte gazdája ízlését, és igyekezett a kedvében járni, nem törődve vele, hogy gazdája észreveszi-e figyelmességét.

Volt a szobában La Vallière-nek egy arcképe, amelyet a lány maga rajzolt és ajándékozott Raoulnak. Ez az arckép egy sötét színű damasztal bevont hatalmas kerevet felett függött, és Raoul először is oda ment, az arckép volt az első tárgy, amelyre szemét függesztette. Egyébként Raoul csak a szokásának engedett, mert valahányszor hazatért, mindenekelőtt ez az arckép kötötte le figyelmét. Ezúttal is, mint mindig, odalépett tehát az arcképhez, rátérdelt a kerevetre, és szomorú tekintettel nézett fel rá.

Karját keresztbe fonta mellén, fejét áhítatosan felemelte, a szeme merev lett és fátyolozott, a szája keserű mosolyra húzódott.

Nézte az imádott képet; aztán ismét eszébe jutott mindaz, amit végiggondolt, szívére ismét rátört az elszenvedett fájdalom, s hosszú hallgatás után harmadszor is feljajdult:

- Jaj! Én szerencsétlen!

Alighogy ezeket a szavakat kiejtette, sóhajt, panaszos nyögést hallott maga mögött.

Gyorsan hátrafordult, és a szalon szegletében egy elfátyolozott, görnyedten álló nőt pillantott meg; belépésekor nem vette észre, mert eltakarta a kitért ajtó, azután pedig nem nézett hátra.

Odalépett a nőhöz, akinek jelenlétét senki sem jelentette be, köszöntötte, s megkérdezte, mi járatban van; mire a nő felemelte fátyolát, és Raoul egy sápadt és szomorú arcot látott maga előtt.

Hirtelen hátrahőkölt, mintha rémlátomás elől döbbenne vissza.

- Louise! - tört fel szívéből a kiáltás, oly kétségbeeséssel, amire emberi hangot nem is hinnénk képesnek, mert aki így sikolt, annak nyomban meghasad a szíve.

200
Sebre seb

La Vallière kisasszony, mert hiszen ő volt az, egy lépést előrelépett.

- Igen, Louise - rebegte.

E szünet alatt, akármilyen rövid volt is, Raoulnak volt annyi ideje, hogy erőt vegyen magán.

- Maga az, kisasszony? - szólt. Majd leírhatatlan hangsúllyal megismételte: - Maga itt?

- Igen, Raoul - felelte a lány -, én vagyok, magára vártam.

- Bocsánat, de mikor beléptem, nem tudtam...

- Igen, a lelkére kötöttem Olivainnek, hogy ne mondja meg...

Louise habozott, és mert Raoul nem sietett válaszolni, egy pillanatra csend állt be, amelyben meg lehetett volna hallani mindkettőjük szívének dobogását; ezek a szívek nem egymásért dobogtak, hanem csak ugyanolyan vadul.

Louise-on volt a beszéd sora. Erőt vett magán.

- Beszélnem kellett magával... okvetlenül meg kellett látogatnom... személyesen... egyedül... Nem riadtam vissza ettől a lépéstől, de titokban kell maradnia, mert magán kívül, Bragelonne vicomte, senki sem értené meg.

- Valóban, kisasszony - hebegte Raoul zavartan és zihálva -, rólam táplált jó véleménye ellenére kénytelen vagyok bevallani...

- Kérem, legyen olyan kegyes, üljön le és hallgasson meg - szakította félbe Louise végtelenül lágy hangon.

Bragelonne egy pillanatig ránézett, aztán szomorúan ingatva fejét, leült, vagyis inkább leroskadt egy székre.

- Beszéljen - szólt.

Louise gyorsan körülnézett. Ez a könyörgő tekintet sokkal hatásosabban kérte a titoktartást, mint iménti szavai.

Raoul felkelt, kinyitotta az ajtót, és kiszólt:

- Olivain, senki számára sem vagyok itthon.

Aztán visszafordult La Vallière-hez:

- Ez volt a kívánsága? - kérdezte.

Leírhatatlan hatást tettek Louise-ra ezek a szavak, amelyek ezt jelentették: „Láthatja, hogy én, Raoul, még értem magát.”

Louise szeméhez emelte zsebkendőjét, hogy letöröljön egy kibuggyanó könnycseppet. Aztán egy pillanatig erőt gyűjtött, és így szólt:

- Raoul, ne fordítsa el tőlem tekintetét, mely olyan jóságos és nyílt; hiszen maga nem olyan férfi, aki megvet egy nőt, mert másnak adta a szívét, még ha ez a szerelem sérti is büszkeségét, vagy boldogtalanná teszi.

Raoul nem felelt.

- Sajnos, ez az igazság - folytatta La Vallière -, rosszul áll az ügyem és nem is tudom, hogyan kezdjem. Hallgasson meg, azt hiszem, legjobban teszem, ha egyszerűen elmondom, mi történt. Mivel igazat mondok, mindig meg fogom találni az egyenes utat a homályban, habozásomban és az akadályok közepette, melyeket le kell győznöm, hogy könnyítsek túlaradó szívemen, amely lába elé akarja önteni bánatát.

Raoul változatlanul szótlan maradt.

La Vallière olyan arccal nézett rá, mintha azt akarná mondani: „Bátorítson! az Isten szerelméért, csak egy szót szóljon!”

Raoul azonban hallgatott, és a lány kénytelen volt folytatni.

- Az imént - mondta - Saint-Aignan jött hozzám a király megbízásából.

S ezt mondva, lesütötte a szemét. Raoul pedig félrenézett, hogy ne lásson semmit.

- Saint-Aignan eljött hozzám a király megbízásából - ismételte a lány -, és azt mondta, hogy maga mindent tud.

És megpróbált a szemébe nézni annak, akinek sok más sebére ezt a sebet ütötte; de hiába kereste Raoul tekintetét.

- Saint-Aignan azt mondta, maga jogos haragra lobbant ellenem.

Ezúttal Raoul ránézett a lányra, és megvetően biggyesztette le ajkát.

- Ó - folytatta Louise -, kérve kérem, ne mondja, hogy mást is érzett irántam, mint haragot. Raoul, várja be, míg mindent elmondok, várja be, míg befejezem szavaimat.

Raoul annyira uralkodott magán, hogy homloka kisimult, és ajkáról is eltűnt az előbbi ránc.

- Először is - folytatta La Vallière -, összetett kézzel, lehajtott fővel bocsánatot kérek magától, mint a legnagyobb, a legnemesebb férfitől. Ha nem vallottam is be, mi történt szívemben, sohasem tudtam volna magam rászánni, hogy megcsaljam. Könyörgök, Raoul, térden állva kérem, feleljen nekem, még ha sértő szavakkal illet is. Jobban szeretem a sértést hallani ajkáról, mint ha szívemben gyanúsít.

- Csodálom finom megkülönböztetéseit, kisasszony - mondta Raoul, s nagy erőfeszítésébe került, hogy el ne veszítse nyugalma. - Eltitkolni, hogy megcsalunk valakit, az becsületes dolog; de megcsalni, úgy látszik, helytelen, és maga nem is tenne ilyet.

- Uram, hosszú ideig azt hittem, hogy mindennél jobban szeretem magát, és míg szerelmemben hittem, azt mondtam, hogy szeretem. Blois-ban szerettem. Mikor a király Blois-ba érkezett, azt hittem, hogy még mindig szeretem. Az oltár előtt mertem volna megesküdni rá, de elérkezett egy nap, mely eloszlatta tévedésemet.

- Nos hát, azon a napon, kisasszony, látva, hogy én változatlanul szeretem, az igazságérzés azt parancsolta volna, hogy megmondja nekem: nem szeret többé.

- Azon a napon, Raoul, azon a napon, amelyen először olvastam szívemnek rejtekében, azon a napon, amelyen bevallottam saját magam előtt, hogy nem maga tölti be minden gondolatomat, azon a napon, amelyen más jövőt láttam magam előtt, mint azt, hogy a barátnője, a szerelmese, a menyasszonya legyenek, azon a napon, Raoul, sajnos, már nem volt mellettem.

- Tudta, hol vagyok, írnia kellett volna, kisasszony.

- Nem mertem, Raoul. Gyáva voltam, Raoul. Értse meg! Olyan jól ismertem, olyan jól tudtam, hogy szeret, hogy megremegtem csak a gondolatára is, hogy milyen fájdalmat okozok magának, és ez olyan igaz, Raoul, hogy ebben a pillanatban, amikor meggörnyedve, szorongó szívvel, sóhajoktól elfúló hangon, könnyben úszó szemmel szólok, és nem tudok mentségemre felhozni mást, csak az őszinteségemet - én is azt a fájdalmat érzem, amelyet a maga szeméből kiolvasok.

Raoul mosolyogni próbált.

- Nem - mondotta a lány mélységes meggyőződéssel -, nem fog azzal megbántani, hogy színlel előttem. Maga szeretett engem, maga bizonyos volt benne, hogy engem szeret; maga nem csalódott önmagában, nem hazudott a saját szívének, én viszont, én...!

És a lány falfehéren, feje fölé emelt kézzel térdre esett.

- Maga viszont - mondta Raoul - azt mondta nekem, hogy engem szeret, és mást szeretett!

- Sajnos, így van! - tört ki a szó a szegény gyermekből. - Igen, mást szeretek, sajnos, és azt a másikat... Ó, Istenem! Hadd mondjam ki, Raoul, hiszen ez az egyetlen mentségem: azt a másikat jobban szeretem, mint az életemet, jobban szeretem, mint Istent. Bocsássa meg bűnömet, vagy büntesse meg árulásomat, Raoul. Nem azért jöttem ide, hogy védekezzem, hanem, hogy ezt mondjam: tudja-e, mi az: szeretni? Nos hát, szeretek! Szeretek úgy, hogy odaadom az életemet, a lelkemet annak, akit szeretek. Ha az, akit szeretek, nem fog már többé szeretni engem, belehalok a fájdalomba, hacsak Isten meg nem ment ettől, hacsak az Úr meg nem könyörül rajtam. Raoul, azért vagyok itt, hogy alávessem magam akaratának, bármi legyen is az; hogy meghaljak, ha a halálomat kívánja. Öljön meg, Raoul, ha szívében azt hiszi, hogy a halált érdemlem.

- Ne felejtse el, kisasszony - mondta Raoul -, hogy olyan nő kéri a halált, aki megcsalt vőlegényének már csak a vérért adhatja.

- Igaza van! - felelte Louise.

Raoul ajkát mély sóhajtás hagyta el.

- És úgy szeret, hogy nem tud felejteni? - tört fel Raoulból a kiáltás.

- Úgy szeretek, hogy nem akarok felejteni, és soha többé nem akarok mást szeretni - felelte La Vallière.

- Jó! - mondotta Raoul. - Elmondott nekem mindent, amit el kellett mondania, amit megtudni kívánhattam. Most pedig, kisasszony, én vagyok az, aki bocsánatot kérek, mert én vagyok az, aki csaknem akadály lettem az életében, mert én vagyok az, aki hibáztam, mert magamat ámítva hozzájárultam, hogy maga ámítsa magát.

- Ó - mondta La Vallière -, ennyit nem kérek, Raoul.

- Mindez az én hibám, kisasszony - folytatta Raoul. - Jobban ismertem az élet nehézségeit, s az én feladatomban lett volna, hogy felvilágosítsam. Nem lett volna szabad a bizonytalanságra hagyatkoznom, meg kellett volna szólaltatnom a szívét, s én alig igyekeztem szólásra bírni ajkát. Ismétlem, kisasszony, bocsánatot kérek.

- Lehetetlen, lehetetlen! - kiáltott Louise. - Gúnyolódik velem!

- Hogyan, lehetetlen?

- Igen, lehetetlen, hogy valaki ennyire jó, ennyire kiváló, ennyire tökéletes legyen.

- Vigyázzon - felelte Raoul keserű mosollyal -, mert talán mindjárt azt fogja mondani, hogy nem is szerettem.

- Ó, úgy szeret, mint egy gyengéd fivér; engedje ezt remélnem, Raoul.

- Mint egy gyengéd fivér? Téved, Louise. Szerettem, mint egy szerető, mint egy férj, mint a legszerelmesebb férfi, aki csak szeretheti magát.

- Raoul, Raoul!

- Mint egy fivér? Úgy szerettem, hogy odaadtam volna magáért a véretem, cseppenként, az utolsó cseppig, a testemet, foszlányonként, az utolsó foszlányig, és túlvilági örök életemnek minden óráját.

- Raoul, Raoul, irgalom!

- Annyira szerettem, Louise, hogy meghalt a szívem, hogy a hitem megingott, hogy szememben kialudt a fény; annyira szerettem, hogy sivár lett előttem a föld és az ég.

- Raoul, Raoul, barátom, esedezem, kíméljen engem! - kiáltotta La Vallière. - Ó, ha tudtam volna!

- Most már késő, Louise; maga szeret és boldog; leolvasom az örömét a könnyein keresztül; a könnyei mögött, amelyeket a becsülete hullat, érzem szerelmének sóhajtásait. Louise, Louise, az utolsó emberré tett engem; könyörgök, menjen el! Isten vele, Isten vele!

- Bocsásson meg, esdekelve kérem!

- Eh! Hát nem tettem-e többet ennél! Nem mondtam-e meg, hogy még mindig szeretem?

Louise a két kezével eltakarta az arcát.

- És hogy ezt kimondom, értse meg jól, Louise, hogy ezt ebben a helyzetben mondom ki, ez annyi, hogy a halálos ítéletemet mondom ki. Isten vele!

La Vallière ki akarta nyújtani feléje a kezét.

- Ebben az életben többé nem látjuk egymást - szólt Raoul.

Louise fel akart sikoltani. Raoul a szájára tette a kezét. A lány megcsókolta ezt a kezét, és elájult.

- Olivain - kiáltott Raoul -, emelje fel ezt a hölgyet, és vigye le a kapuban várakozó kocsiba.

Olivain Louise karja alá nyúlt. Raoul egy mozdulatot tett, hogy Louise fölé hajoljon, s először és utoljára megcsókolja; de hirtelen megállt.

„Nem, ez a kincs nem az enyém. Nem vagyok Franciaország királya, hogy lopjak!”

És befordult a szobájába, míg az inas levitte a még mindig eszméletlen La Vallière-t.

201
Amit Raoul kitalált

Amikor Raoul eltávolodott, s a távozását kísérő két felkiáltás elhangzott, Athos és D'Artagnan négy szemközt maradt egymással.

Athos arckifejezése ismét olyan készséges lett, mint D'Artagnan érkezésekor.

- Nos, barátom, mit akar tudomásomra adni? - kérdezte.

- Én? - válaszolta D'Artagnan.

- Persze hogy maga! Ok nélkül csak nem küldték ide?

Athos mosolygott.

- A kutyafáját! - kiáltotta D'Artagnan.

- Meg akarom könnyíteni a dolgát. Ugye, a király dühös?

- Hát be kell vallanom, hogy nem jókedvű.

- És maga eljött...

- A király megbízásából.

- Hogy letartóztasson?

- Fején találta a szöveget, kedves barátom.

- Számítottam rá. Gyerünk!

- Ohó! Mi az ördög! De nagyon siet!

- Nem szeretném, ha miattam késlekedne - felelte mosolyogva Athos.

- Ráérek. Különböznék, hogy zajlott le a dolog a király és én között?

- Ha el akarja mesélni, kedves barátom, örömmel hallgatom - felelte Athos.

És egy nagy karosszékre mutatott. D'Artagnan kényelmesen elnyújtózott benne.

- Ragaszkodom hozzá - mondta D'Artagnan -, mert, tudja, a társalgás meglehetősen érdekes.

- Hallgatom.

- Szóval, legelőször is, a király magához hívatott.

- Amint eljöttem tőle?

- Éppen az utolsó lépcsőfokokon haladt lefelé, mint a testőrök mondták nekem. No, szóval belépek. Barátom, a király nem vörös volt, hanem lila. Még nem tudtam, mi történt. Csak a földön láttam egy kettétört kardot.

„- D'Artagnan kapitány! - kiáltotta a király, midőn megpillantott.

- Felség! - mondom én.

- Az imént távozott el tőlem az az arcátlan La Fère gróf.

- Arcátlan? - kiáltottam olyan hangsúllyal, hogy a király hirtelen elhallgatott.

- D'Artagnan kapitány - folytatta aztán a király fogait összeszorítva -, meghallgat, és engedelmeskedik nekem.

- Ez kötelességem, felség.

- Meg akartam kímélni azt az urat attól a szégyentől, hogy itt fogassam el, mert néhány ügyben szívesen emlékezem rá.

- Ahá! - mondtam nyugodtan.

- De - így szólt a király - maga kocsiba ül...”

Egy mozdulatot tettem.

„- Ha viszolyog tőle, hogy maga tartóztassa le, akkor küldje ide a gárdakapitányomat.

- Felség - feleltem -, nincs szükség a gárdakapitányra, mivel én vagyok szolgálatban.

- Nem szeretnék kellemetlenséget okozni magának, hiszen mindig jól szolgált engem, D’Artagnan úr - mondta a király jóságosan.

- Nem okoz kellemetlenséget, felség - feleltem. - Én vagyok szolgálatban, ennyi az egész.

- De úgy tudom - mondta a király csodálkozva -, hogy a gróf a barátja.

- Ha az apám volna a gróf, felség, akkor is szolgálatban vagyok.”

A király rám nézett, látta, hogy az arcom szenvtelen, és úgy tetszett, megnyugodott.

„- Tehát letartóztatja La Fère grófot? - kérdezte.

- Természetesen, felség, ha parancsot ad rá.

- Nos hát, parancsot adok rá.”

Meghajoltam.

„- Hol a gróf, felség?

- Majd megkeresi.

- És elfogom, akárhol van?

- Igen. De azért igyekezzék otthon találni. Ha talán birtokára indult, akkor utazzék el Párizsból, és útközben fogja el.”

Meghajoltam, de mert nem mozdultam helyemről, a király megkérdezte:

„- Nos?

- Várok, felség.

- Mire?

- Az aláírt parancsra.”

Ez, úgy látszik, bosszantotta a királyt. Hiszen valami erőszakosságot akart elkövetni; most jóvátehetette az önkényes intézkedést, ha mégis önkényesség történt. A király lassan és rosszkedvűen kezébe vette a tollat és írt:

Parancs D’Artagnan lovagnak, testőreim kapitányának, melynek értelmében La Fère grófot, bárhol is találja meg, le kell tartóztatnia.

Aztán felém fordult. Várokoltam, de egyetlen arcizmom sem rándult. Ő kétségkívül kihívásnak hitte nyugalmamat, mert gyorsan aláírta a parancsot, átadta, s rám kiáltott: „- Induljon!”

Engedelmeskedtem, és most itt vagyok.

Athos megszorította barátja kezét.

- Gyerünk!

- Ohó! - felelte D'Artagnan. - Bizonyára el kell még intéznie néhány apró-cseprő dolgot, mielőtt lakását elhagyja.

- Nekem? Éppenséggel nem.

- Hogyan?

- Hát, Istenem, nem! Tudja, D'Artagnan, hogy mindig szerény vándor voltam a földön, készen a király parancsára a világ végére is elmenni, és készen ezt a világot a király parancsára a másvilággal felcserélni. Mi kell valakinek, aki fel van készülve? Egy iszák vagy egy koporsó. Én ma, mint mindig, készen állok, kedves barátom. Vezessen hát el.

- És Bragelonne?

- Őt azokra az elvekre neveltem, amelyeket magam is vallok, és láthatta, hogy amint magát megpillantotta, nyomban kitalálta az okot, amely idevezérelte. Egy pillanatra tévútra vezettük; de legyen nyugodt, Raoul eléggé el van készülve kegyvesztettségemre, nem fog miatta megijedni. Menjünk!

- Menjünk - mondta D'Artagnan nyugodtan.

- Barátom - mondta a gróf -, mivel a kardomat összetörtem és darabokban vetettem a király lába elé, ez megkímél attól a fáradtságtól, hogy kardomat átadjam.

- Igaza van; különben is, mi az ördögöt csináljak a kardjával?

- Maga előtt menjek, vagy maga mögött?

- Belém karolva - felelte D'Artagnan.

S a karjába öltötte La Fère gróf karját, hogy együtt menjenek le a lépcsőn.

Így érkeztek el a lépcsőn a pihenőhelyig.

Grimaud, akivel az előszobában találkoztak, nyugtalan arccal nézte az együttes távozást. Sokkal jobban ismerte az életet, semhogy ne gyanított volna valami titkot a dolog mögött.

- Ó, te vagy az, kedves Grimaud barátom? - kérdezte Athos. - Elmegyünk.

- Kikocsikázni az én kocsimon - vágott közbe D'Artagnan barátságos fejbólintással.

Grimaud egy arcfintorítással üdvözölte D'Artagnant, ami nyilván mosoly akart lenni, és elkísérte a két barátot a kocsai ajtajáig. Athos szállt be elsőnek, és D'Artagnan követte, de egy szót sem szólt a kocsisnak. Az elindulás olyan csendben, feltűnés nélkül történt, hogy nem keltette fel a szomszédok figyelmét. Midőn a kocsis a Szajna partjára ért, Athos megszólalt:

- A Bastille-ba visz, amint látom.

- Én? - felelte D'Artagnan. - Oda viszem, ahova akarja, nem máshova.

- Hogyan? - kérdezte csodálkozva a gróf.

- A teremburáját, értse már meg, kedves grófom, hogy csak azért vállalkoztam erre a feladatra, hogy saját találékonysága szerint cselekedjen. Csak nem gondolta, hogy csak úgy ukmukfuk bezáratom? Ha nem így tervezem el, akkor a gárdakapitányra bízom a dolgot.

- Így hát?... - kérdezte Athos.

- Így hát, ismétlem, oda megyünk, ahova akarja.

- Kedves barátom, erről magára ismerek - felelte Athos. s megölelte D'Artagnant.

- Ejnye! Azt hiszem, a dolog nagyon egyszerű. A kocsi elviszi magát a Cours-la-Reine-sorompóig; ott egy lovat talál, amelyet parancsomra készenlétben tartanak, ezzel a lóval egyhuzamban három állomást is megtehet, én pedig igyekezni fogok, hogy csak abban a pillanatban érkezzem vissza a királyhoz, a szökést jelenteni neki, amikor már lehetetlen lesz utolérni. Ezalatt maga megérkezik Le Havre-ba, onnan Angliába megy, ahol megtalálja azt a szép házat, amelyet Monk barátom ajándékozott nekem, nem is beszélve a vendégbarátságról, amelyben Károly király kétségtelenül részesíteni fogja. Nos? Mit szól ehhez a tervhez?

- Vezessen a Bastille-ba - felelte mosolyogva Athos.

- Nyakas ember! Gondolja meg alaposabban!

- Mit?

- Hogy elmúlt már húszéves. Higgye el, barátom, legbensőbb meggyőződéseim szerint beszélek. A börtön a mi korunkban végzetes lehet. Nem, nem, csak nem tűröm el, hogy börtönben sínylődjék! Szédülök, ha csak rágondolok.

- Barátom - felelte Athos -, Isten, szerencsére, éppen olyan lelkiereővel ajándékozott meg, amilyen testi erővel. Higgye el, erős leszek az utolsó leheletemig.

- Ez nem erő, barátom, ez örölség!

- Nem, D'Artagnan, nagyon okos elhatározás. Nehogy azt higgye, azért vitatkozom magával, mert tudom, hogy a veszébe rohan, ha engem megment! Magam is azt tettem volna, amit maga, ha a szökés megfelelne elveimnek. Elfogadtam volna tehát magától azt, amit hasonló körülmények közt nyilván maga is elfogadna tőlem. Nem! Igazán jól ismerem magát, semhogy akár csak egy cseppet is gondolkozzam ezen.

- Hej, ha rám bízna a dolgot, hogy futtatnám maga után a királyt!

- Ó, a király, kedves barátom!

- Bánom is én! Ha ezerszer ő a király, akkor is ezt felelném neki: „Felség, börtönözzön be, száműzzön, öljön meg Franciaországban és Európában akárkit, parancsolja meg, hogy elfogjak bárkit és tört üssek szívébe, ha mindjárt az öccseura, Monsieur volna is, de egy ujjal se nyúljon soha a négy testörhöz, mert különben, az ántiját!...”

- Kedves barátom - felelte Athos nyugodtan -, szeretném meggyőzni valamiről: hő vágyam, hogy letartóztassanak, mindennél jobban ragaszkodom a letartóztatáshoz.

D'Artagnan vállat vont.

- Bizony - folytatta Athos -, ez már így van, ha most futni hagyna, akkor önként visszatérnék, és jelentkezném fogolynak. Be akarom bizonyítani annak a fiatalembernek, akit elszédít koronájának fénye, be akarom neki bizonyítani, hogy ő csak akkor a legelső ember, ha a legnagyobblelkűbb és a legbölcsebb az emberek közt. Ha megbüntet, börtönbe vettet, gyötör, ám legyen! Visszaél hatalmával, és én meg akarom tanítani rá, hogy mi a lelkiismeret-furdalás, míg az Isten meg nem tanítja rá, mi a büntetés.

- Barátom - felelte D'Artagnan -, tudom, hogy ha azt mondja: nem, akkor nem. Engedek az akaratának. A Bastille-ba akar menni?

- Oda!

- Menjünk oda!... A Bastille-ba! - kiáltotta D'Artagnan a kocsisnak.

És hátratámaszkodva a kocsiban, a bajuszát rágta, akkora igyekezettel, hogy Athos megértette: D'Artagnan agyában valami gondolat fogamzik meg, vagy talán már meg is született.

A kocsí folytatta útját, de sem gyorsabban, sem lassabban, mint addig; s mélységes csend uralkodott benne. Athos megfogta a testőr kezét.

- Nem neheztel rám, D'Artagnan? - kérdezte.

- Én? Eh, persze hogy nem! Amit maga hősiességből tesz, azt én nyakasságból tettem volna meg.

- De, ugye, maga is azt hiszi, hogy Isten bosszút áll értem, D'Artagnan?

- Ismerek én ezen a világon is olyan embereket, akik majd segítenek egy kicsit Istennek.

Három asztaltárs, aki csodálkozik, hogy együtt költi el estebédjét

A kocsi megérkezett a Bastille első kapuja elé. Az egyik őr megállította, D'Artagnannak azonban csak egy szavába került, s a tilalmat visszavonták. A kocsit beengedték.

Mialatt a parancsnoki udvarba vezető fedett úton haladtak, D'Artagnan, akinek hiúzszepe még a falakon is átlátott, hirtelen így kiáltott fel:

- Ejnye, mit látnak szemeim!
- No - mondta nyugodtan Athos -, mit lát, barátom?
- Nézzen csak oda!
- Az udvarba?
- Igen, gyorsan, siessen.
- Nos hát, egy kocsit.
- Bizony!
- Hoztak egy másik olyan szegény foglyot, amilyen én vagyok.
- No, az volna ám a fura mulatság!
- Nem értem.
- Nézze meg hamar, ki az, aki a kocsiból kiszáll.

E percben egy második őr állította meg D'Artagnant. Eleget tettek az előírásoknak. Athos száz lépésnyiről jól látta azt az embert, akire barátja felhívta figyelmét.

Az az ember csakugyan éppen a parancsnokság kapuja előtt lépett ki a kocsiból.

- Nos! - kérdezte D'Artagnan. - Látja?
- Igen, egy szürke ruhás ember.
- Mit szól hozzá?
- Nem tudom, mit szóljak; mint mondtam, egy szürke ruhás ember lépett ki a kocsiból: ennyi az egész.
- Athos, fogadni mernék, hogy ő az.
- Ki az az ő?
- Aramis.
- Aramist letartóztatták volna? Lehetetlen!
- Nem mondom, hogy elfogták, mert egyedül van a kocsiban.
- De hát mit keres itt?
- Ó, ismeri Baisemeaux-t, a parancsnokot - felelte a testőr jelentőségteljes hangon. - Igazán éppen jókor érkeztünk.
- Mihez?
- Hogy lássunk valamit.

- Ez a találkozás roppantul bánt; Aramis bosszankodni fog, ha itt lát, először azért, mert itt lát, aztán azért, mert őt is meglátta valaki.

- Jól ítéli meg a dolgot.

- Sajnos, nincs segítség ellene: ha az ember a Bastille-ban találkozik valakivel, akkor nem lehet elkerülnie, bármennyire szeretné is.

- Eszembe jutott valami, Athos, meg kell kímélnünk Aramist ettől a bosszúságtól.

- Hogyan?

- Ahogy majd mondom; vagy hogy jobban megértsen: engedje a magam módján megmagyaráznom Aramisnak, miért vagyunk itt; magának semmiképp sem ajánlom, hogy füllentsen, úgysem sikerülne.

- Akkor hát?

- Hát majd én hazudok kettőnk helyett. Mint gascogne-inak, olyan a természetem és olyanok a szokásaim, hogy ezt könnyen meg tudom tenni!

Athos mosolygott. A kocsí megállt ott, ahol az említett másik kocsi is állt, vagyis a parancsnokság kapujánál.

- Megegyeztünk? - kérdezte halkán D'Artagnan a barátjától.

Athos egy kézmozdulattal beleegyezett. Felmentek a lépcsőn. Ha csodálkoznék valaki azon, hogy olyan könnyen bejutottak a Bastille-ba, annak eszébe juttatjuk, hogy az első kapunál, tehát a legszigorúbban őrzött helyen, D'Artagnan azt mondta, hogy államfogyot hoz.

A harmadik kapunál ellenben, midőn már benn volt a Bastille-ban, ezt mondta az őrnök:

- Baisemeaux úrhoz.

Aztán mind a ketten felmentek. Nemsokára a parancsnok ebédlőjében voltak, ahol az első arc, amely D'Artagnannak szemébe tűnt, Aramis arca volt, aki Baisemeaux mellett ült, várva, hogy feltálalják a jó lakomát, amelynek párolgó illata elárasztotta az egész lakást.

D'Artagnan megjátszotta a csodálkozót, Aramis viszont nem játszott; megremegett, midőn megpillantotta két barátját, és szemmel láthatólag izgalomba jött.

Athos és D'Artagnan közben üdvözölte Aramist, és Baisemeaux, csodálkozva és megdöbbenve három vendégén, szüntelenül hajlongott körülöttük.

- Nohát! - mondta Aramis. - Milyen véletlennek köszönhető?...

- Ezt mi kérdezzük magától... - felelte D'Artagnan.

- Valamennyien foglyokul jelentkezünk? - kérdezte Aramis, vidámságot színlelve.

- Ejnye, ejnye! - felelte D'Artagnan. - A falak, persze, átkozottan börtönszagúak. Baisemeaux úr, tudja, ugye, hogy a minap meghívott vacsorára?

- Én? - kiáltotta Baisemeaux.

- Ejha, úgy viselkedik, mintha a mennykő csapott volna magába. Nem emlékszik rá?

Baisemeaux elsápadt, aztán elpirult, ránézett Aramisra, aki őrá nézett, és végül ezt hebegte:

- Dehogynem... el vagyok ragadtatva... de becsületszavamra mondom... nem tudok... Ah, milyen gyatra az emlékezőtehetségem!

- Ejnye, tévedtem - mondotta D'Artagnan, mint aki bosszankodik.

- Tévedett! Miben?

- Úgy látszik, csal az emlékezetem.

Baisemeaux odasietett hozzá.

- Ne haragudjék, kapitány úr! - kiáltotta. - A királyság legrosszabb fejű embere vagyok. Ha nem a galambjaimról és a galambdúcaimról van szó, akkor annyit érek, mint egy hathetes újonc.

- De most már emlékszik? - kérdezte D'Artagnan nyomatékosan.

- Igen, igen - felelte tétovázva a parancsnok -, már emlékszem.

- A királynál történt; nem is tudom, milyen történeteket mesélt nekem Louvières és Tremblay urakkal való számadásairól.

- Ó, hogyne, igen.

- És hogy milyen jó D'Herblay úr maga iránt.

- Ejnye! - kiáltotta Aramis, és a boldogtalan parancsnok szeme közé nézett. - És még azt állítja, Baisemeaux úr, hogy nincs emlékezőtehetsége!

A parancsnok félbeszakította a testőrt:

- Hogyan?! Úgy van, önnek van igaza, mintha most is ott volnék. Ezermilliószor bocsánatot kérek. De jól jegyezze meg, kedves D'Artagnan úr, ebben az órában és mindenkor, akár meghívtam, akár nem, otthon van az én házamban maga is és D'Herblay úr, a barátja is - szólt Aramis felé fordulva -, és ez az úr - tette hozzá Athost üdvözölve.

- Magam is így gondoltam - felelte D'Artagnan. - Azért jöttem, mivel ma este nem volt dolgom a Palais-Royalban, s meg akartam kóstolni a maga konyháján készült ételeket, s útközben találkoztam a gróf úrral.

Athos meghajolt.

- A gróf úr éppen őfelségétől jött, s egy parancsot adott át nekem, amelyet azonnal végre kell hajtani. Mivel már közelben voltam, betértem, ha mindjárt csak azért is, hogy megszorítsam a kezét, és bemutassam magának ezt az urat, akiről olyan kedvezően beszélt ott a királynál... ugyanazon az estén, amelyen...

- Nagyon jó, nagyon jó! Ugyebár, La Fère gróf?

- Úgy van.

A gróf szívesen látott vendégem.

- És együtt fog étkezni magukkal, ugye?, míg én, szegény kopó, a szolgálatom után szaladok. Hej, de boldog halandók is maguk! - tette hozzá olyan sóhajtással, amilyen csak Porthos ajkán törhetett volna fel.

- Tehát elmegy? - kérdezte Aramis és Baisemeaux, mind a ketten egyformán kellemesen meglepve.

D'Artagnan kihallotta ezt az árnyalatot, és így felelt:

- Magam helyett itt hagyok egy nemes és jó vendéget.

És szelíden megveregette Athos vállát; Athos szintén elcsodálkozott, és ennek önkéntelenül is tanújelét adta; ezt viszont csak Aramis értette meg, mivel Baisemeaux képességei jócskán elmaradtak a három barátéi mögött.

- Hogyan! Elveszítjük magát? - kérdezte a jó parancsnok.
- Egy órára, vagy másfél órára búcsúzom csak el. A desszertre visszaérek.
- Ó, megvárjuk - mondta Baisemeaux.
- Azzal bizony megbántana.
- Visszajön? - kérdezte Athos kétkedve.
- Feltétlenül - felelte D'Artagnan, bizalmasan megszorítva Athos kezét; aztán halkán hozzáfűzte: - Várjon rám, Athos, legyen vidám, és, az Istenért, ne beszéljen a történetekről.

Egy újabb kézszorítás még inkább arra készítette Athost, hogy hallgatag és kifürkészhetetlen legyen.

Baisemeaux egészen a kapuig kísért D'Artagnant.

Aramis számtalan figyelmességgel halmozta el Athost, eltökélten, hogy szólásra bírja; de Athosban felső fokon volt meg minden erény. Ha a szükség úgy hozza, a világ legjobb szónoka lett volna; és ha a körülmények úgy kívánták volna, inkább meghal, de nem szól egy szót sem.

A három úr tehát tíz perccel D'Artagnan távozása után leült egy jókora, illő gasztronómiai fényűzéssel megterített asztalhoz. Egymás után hordták be a nagy darab húsokat, befőtteket, a különféle borokat erre az asztalra, amelyet a király költségén terítettek meg, s költség számláját Colbert úr könnyen tudta volna kétharmadával is csökkenteni, anélkül, hogy valaki emiatt lesoványodott volna a Bastille-ban.

Baisemeaux volt az egyetlen, aki elszántan evett és ivott. Aramis nem utasította vissza a kínálást, és mindenből csipegetett; Athos a levesen és a háromféle előételen kívül semmihez sem nyúlt.

A társalgás olyan volt, amilyen a terveik és hangulatuk tekintetében annyira ellentétes három ember közt lehetett.

Aramis egyre azon töprengett, hogy milyen különös körülmények folytán van Athos Baisemeaux-nál, ha D'Artagnan nincs ott, és miért nincs jelen D'Artagnan, ha egyszer Athos ott maradt. Athos belelátott Aramis legrejtettebb gondolataiba, tudta róla, hogy a ravaszság és a cselszövés az éltető eleme; ránézett az emberére, és megneszelte, hogy fontos tervet sző. Aztán a maga dolgairól kezdett el gondolkodni, és azon tépelődött, hogy D'Artagnan miért tűnt el a Bastille-ból olyan különösen gyorsan, és miért hagyott hátra egy olyan hiányosan átadott és átvett foglyot.

De nem töltjük az időnket ezeknek a személyeknek a vizsgálatával. Magukra hagyjuk őket a kappanokkal, foglyokkal és halakkal, amelyeket Baisemeaux olyan bőkezűen darabolt fel a késével.

D'Artagnant fogjuk követni, aki ismét beült a kocsiba, amely elhozta, s ezt kiáltotta a kocsis fülébe.

- Lóhalálban a királyhoz!

Mi történt a Louvre-ban, mialatt a Bastille-ban lakomáztak

Saint-Aignan úr, mint az előző fejezetben láttuk, eleget tett megbízatásának La Vallière-nél, de akármilyen nagy volt az ékesszólása, nem tudta a lányt meggyőzni róla, hogy a király elég tekintélyes pártfogó, és senkire sincs szüksége a világon, ha a király mellette áll.

Az első szóra, amelyet a megbízott a sokat emlegetett titok felfedezéséről kiejtett, Louise könnyeket hullatva, hangos kiáltásokban tört ki, és teljesen átengedte magát fájdalomnak, amit a király nem talált volna hízalgőnek, ha a szoba egyik sarkában megbújva tanúja lehetett volna. Saint-Aignan, a követ, megsértődött tőle, mintha ő lett volna az uralkodó, és visszatért a királyhoz jelenteni, hogy mit látott és hallott. Itt találjuk őt, izgatottan, Lajos társaságában, aki még sokkal izgatottabb.

- De hát - mondta a király udvaroncának, mikor ez befejezte elbeszélését - mit határozott Louise? Látni fogom-e legalább vacsora előtt? Eljön, vagy nekem kell hozzá elmennem?

- Felség, azt hiszem, ha látni akarja őt, akkor nemcsak az első lépéseket kell megtennie, hanem az egész utat.

- Hallani se akar rólam? Hát olyan nagyon a szíven fekszik Bragelonne? - mormogta XIV. Lajos a fogai közt.

- Ó, felség, nem hiszem, mert La Vallière kisasszony felségedet szereti, és pedig szíve mélyéből. De tudja, felség, Bragelonne az a fajta szigorú erényű férfi, aki a római hőst játssza.

A király kissé elmosolyodott; tudta, hogy mihez tartsa magát. Athos az imént ment el tőle.

- Ami La Vallière kisasszonyt illeti - folytatta Saint-Aignan -, ő az özvegy Madame-nál nevelkedett, tehát magányban és szigorban. A két jegyes ott tiszta fővel megesküdt egymásnak a hold és a csillagok fényénél, és látja, felség, azt az esküt megszegni ma pokolian nehéz dolog!

Saint-Aignan azt hitte, hogy ismét megnevetteti majd a királyt; ám a király arcán teljes komolyság váltotta fel a szelíd mosolyt. Már érezte azt, amiről a gróf ígérte D'Artagnannak, hogy megtanítja rá a királyt: a lelkiismeret-furdalást. Azt gondolta, hogy a fiatalok valóban szerették egymást, és hűséget esküdtek egymásnak; egyikük megtartotta a szavát, a másik pedig túlságosan becsületes, semhogy ne siránkozzék, mert megszegte az esküjét.

És a lelkiismeret-furdalással együtt a féltékenység is erősen kínozza a király szívét. Nem szólt többé egy szót sem, és ahelyett, hogy az anyjához, vagy a királynéhez, vagy Madame-hoz ment volna, hogy kissé szórakozzék és kacajra fakassza a hölgyeket, mint ahogy ő maga szokta mondani, belesüppedt a nagy karosszékbe, amelyben felséges apja, XIII. Lajos oly sok napon és éven át unatkozott Baradas és Cinq-Mars társaságában.

Saint-Aignan megértette, hogy a királyt ebben a percben nem egykönnyen lehet mulattatni. Megkockáztatta az utolsó eszközt, és kiejtette Louise nevét; a király felnézett.

- Mit fog felséged ma este csinálni? Értesítem La Vallière kisasszonyt?

- Teringettét, azt hiszem, hogy már értesítették - felelte a király.

- Lesz sétakocsizás?

- Már el is indultak.

- Nos, felség?

- Nos, Saint-Aignan, álmodozunk, álmodozunk, ki-ki a maga módján; ha La Vallière kisasszony kibáncódtatta magát azon, amin báncódik (a lelkiismeret-furdalás hatott), akkor majd lesz szíves hírt adni magáról.

- Ó, felség, hogyan ismerheti ennyire félre ezt a hűséges szívet?

A király a bosszúságtól vörös arccal felállt; most a féltékenység mardosta. Saint-Aignan kezdte mindinkább terhesnek érezni a helyzetet, midőn fellebbent az ajtó függönye. A király heves mozdulatot tett; első gondolata az volt, hogy levele jött La Vallière-től; de a szerelem hírnöke helyett csak testőrkapitányát pillantotta meg, aki feszesen és szótlanul állt az ajtóban.

- D'Artagnan úr? - kiáltotta a király. - Á!... Nos?...

D'Artagnan Saint-Aignanra nézett. A király ugyanoda irányozta tekintetét, ahova a kapitánya. Ezeket a pillantásokat mindenki megértette volna, annál inkább Saint-Aignan. Az udvaronc meghajolt és kiment. A király négy szemközt maradt D'Artagnannal.

- Megtörtént? - kérdezte a király.

- Igen, felség - felelte a testőrök kapitánya komoly hangon -, megtörtént!

A király nem tudta, mit mondjon. A büszkesége azonban azt parancsolta, hogy ne hagyja a dolgot annyiban. Amikor egy király elhatároz valamit, még ha igazságtalanságot is, be kell bizonyítania mindazoknak, akik jelen voltak elhatározásának megszületésénél, de kivált magának, hogy igaza volt. Van erre egy jó mód, csaknem csálhatatlan módszer: az áldozatban keresni a hibát.

Lajos, akit Mazarin és Ausztriai Anna nevelt, jobban ismerte a királyi mesterséget, mint bármelyik uralkodó. Ezt ezúttal is igyekezett bebizonyítani. Egy pillanatig hallgatott, és magában azokról a dolgokról gondolkodott, amelyekről mi elmélkedünk, majd hanyagul megkérdezte:

- Mit mondott a gróf?

- Semmit, felség.

- De csak nem hagyta magát szó nélkül letartóztatni?

- Azt mondta, el volt rá készülve, hogy letartóztatják, felség.

A király büszkén felemelte a fejét, és így szólt:

- Feltételezem, La Fère gróf nem játszotta tovább a lázadó szerepét.

- Először is, felség, mit ért azon, hogy lázadó? - kérdezte nyugodtan a testőr. - Lázadó-e a király szemében az olyan ember, aki nemcsak hogy engedi a Bastille-ba csukatni magát, hanem ellenáll azoknak, akik nem akarják bevinni oda?

- Akik nem akarják bevinni oda? - kiáltott fel a király. - Mit hallok, kapitány? Megőrült?

- Azt hiszem, nem, felség.

- Olyan emberekről beszél, akik nem akarták letartóztatni La Fère grófot.

- Igen, felség.

- És kik azok az emberek?

- Nyilván azok, akiket felséged megbízott ezzel.

- De hiszen magát bíztam meg vele! - kiáltotta a király.

- Igen, felség, engem.
 - És azt mondja, hogy parancsom ellenére az volt a szándéka, hogy nem fogja el azt az embert, aki megsértett?
 - Igen, felség, ez volt a szándékom.
 - Ohó!
 - Sőt azt ajánlottam neki, hogy üljön lóra, amit az egyik sorompónál tartattam készenlétben számára.
 - És milyen szándékkal tartatta készenlétben azt a lovat?
 - Azért, felség, hogy La Fère gróf el tudjon menekülni Le Havre-ba, és onnan Angliába.
 - Tehát elárult engem, uram? - kiáltotta a király, s szeme villámokat szórt a féktelen gőgtől.
 - Úgy van.
- Ezekre a szavakra, erre a hangra nem volt mit válaszolni. A király olyan erős ellenállásba ütközött, hogy álmélkodásában elállt a szava.
- De legalább volt valami oka rá, D'Artagnan úr, hogy így cselekedett? - kérdezte a király méltóságteljesen.
 - Mindig van valami okom, felség.
 - Legalábbis nem okolhatja meg cselekedetét a barátsággal, bár ez volna egyetlen elfogadható, mentségül szolgáló érve, mert, ami ezt illeti, nagyon megkönnyítettem a dolgát.
 - Nekem, felség?
 - Nem engedtem-e választást, hogy maga tartóztassa-e le, vagy sem?
 - Igen, felség, de...
 - De mi? - vágott közbe a király türelmetlenül.
 - De azt mondta nekem, felség, hogy ha nem akarom elfogni, a gárdakapitányával fogja elfogatni.
 - Nem könnyítettem meg a dolgát úgy, hogy nem kényszerítettem rá?
 - Az enyémet igen, felség, de barátomét nem.
 - Nem?
 - Nem bizony, mert akár én tartóztatom le, akár a gárdakapitány, mindenképpen letartóztatták volna.
 - És ez a maga engedelmessége, uram? Olyan engedelmesség, amely véleményt formál, válogat? Maga, uram, nem katona!
 - Várom, hogy felséged megmondja nekem, mi vagyok.
 - Maga bizony frondör.
 - De mivel már régen nincs többé Fronde...
 - De ha igaz, amit mond...
 - Mindig igaz, amit mondok, felség.
 - Szóljon, miért jött ide?...

- Jelenteni a királynak, felség, hogy La Fère gróf a Bastille-ban van.
 - Csakhogy nem maga tehet róla, mint hallom.
 - Ez igaz, felség, de végül is ott van, és mivel ott van, felségednek meg kell ezt tudnia.
 - Hej, D'Artagnan úr, maga dacol a királyával!
 - Felség!...
 - D'Artagnan úr, figyelmeztetem, hogy visszaél a türelmemmel.
 - Ellenkezőleg, felség.
 - Hogyan ellenkezőleg?
 - Azért jöttem, hogy elfogassam magam.
 - El akarja fogatni magát?
 - Persze, a barátom unatkozni fog ott, és azt javaslom felségednek, engedje meg, hogy barátomat szórakoztassam. Felségednek csak egy szót kell szólnia, és én elfogom saját magamat, nincs hozzá szükségem a gárdakapitányra, ezért jótállok.
- A király az asztalhoz rohant és tollat ragadott, hogy megírja D'Artagnan bebörtönzésére a parancsot.
- Ne felejtse el, hogy ez örökre szól, uram - kiáltotta Lajos fenyegető hangon.
 - Ezzel számot vetettem - felelte a testőr -, mert ha egyszer elkövette ezt az igazságtalan tettet, nem mer majd többé a szemembe nézni.
- A király indulatosan eldobta a tollat.
- Menjen! - mondta.
 - Ó, nem, ha felséged megengedi.
 - Hogyan nem?
 - Felség, azért jöttem, hogy szelíden beszéljek a királlyal, és a királyt elragadta az indulat; ez nagy baj, de mégis meg fogom mondani a királynak, amit meg kell neki mondanom.
 - Az elbocsátását kérheti - kiáltotta a király -, az elbocsátását!
 - Felség, tudja, hogy nem törődöm vele, ha elbocsátanak, mert aznap, amelyen felséged Károly királytól megtagadta a milliót, amit barátom, La Fère gróf megadott neki, már kértem a királyt, hogy bocsásson el.
 - Nos, tegye meg gyorsan!
 - Nem, felség, mert nem az elbocsátásomról van szó. Felséged azért vette a kezébe a tollat, hogy a Bastille-ba küldjön. Miért állt el szándékától?
 - D'Artagnan! Gascogne-i koponya! Hát ki itt a király, én vagy maga?
 - Sajnos, felséged.
 - Hogyan sajnós?
 - Igen, felség, mert ha én volnék...
 - Ha maga volna a király, ugyebár, helyeselné D'Artagnan úr lázadását?
 - Igen, persze!

- Igazán? - és a király vállat vont.

- És azt mondanám a testőrkapitányomnak - folytatta D'Artagnan -, azt mondanám neki, és beszéd közben emberi szemmel néznék rá, nem pedig izzó parázssal, azt mondanám neki: „D'Artagnan úr, megfedkeztem róla, hogy király vagyok. Leszálltam a trónomról és megsértettem egy nemest.”

- Uram! - kiáltotta a király. - Azt hiszi, hogy azzal menti a barátját, ha felülmúlja arcátlan-ságban!

- Ó, felség, még sokkal tovább fogok menni, mint ő - mondta D'Artagnan -, és ennek felséged az oka. Elmondom, amit ő, a gyengéd lelkű, tapintatos férfi nem mondott ki; azt mondom felségednek: felséged feláldozta a fiát, és ő a fiát védte, aztán ő maga lett az áldozat; a becsület nevében szólt felségedhez, az erkölcs és a vallás nevében, s felséged visszautasította, elkergette és bebörtönöztette. Én keményebb leszek, mint ő, felség, és azt mondom: válasszon! Barátokra vagy szolgákra van-e szüksége? Katonákra-e, vagy hajbókolókra? Nagy emberekre vagy pojácákra? Azt akarja, hogy szolgálják, vagy azt, hogy hason csússzanak felséged előtt? Azt akarja, hogy szeressék, vagy azt, hogy féljék? Ha az alávalóságot, a cselszövést, a gyávaságot látja szívesebben, ó! akkor mondja meg, felség, és akkor elmegyünk mi, egyedüli maradványai, sőt többet mondok, egyedüli mintaképei az egykori vitézségnek, mi, akik az utókor szemében már megdicsőült férfiakat szolgáltunk, és talán bátorság és érdem tekintetében felül is múltuk őket. Válasszon, felség, gyorsan. Megtarthatja azokat az előkelő férfiakat, akik még megmaradtak, lesz mindig elég udvaronca. Siessen, és küldjön engem a barátommal együtt a Bastille-ba, mert ha La Fère grófot, vagyis a becsület legneme-sebb és legszelídebb szavát nem tudta meghallgatni, ha nem tudja meghallgatni D'Artagnant, vagyis az őszinteség legnyíltabb és legkeményebb hangját, akkor rossz király, és holnap a szálnalmas királyokat elkergetik. Ezt kellett megmondanom, felség; nem jól tette, hogy erre kényszerített.

A királyon végigfutott a hideg, és halálsápadtan hátravetette magát a széken; ha a villám csapott volna le a lába előtt, az sem hökkentette volna meg ennyire; azt hihette az ember, hogy elállt a lélegzete és vége van. Az őszinteségnek ez a kemény hangja, ahogy D'Artagnan nevezte, mint a kard pengéje járta át szívét.

D'Artagnan mindent megmondott, amit meg akart mondani. Megértette a király haragját, kihúzta a kardját, tiszteletteljesen közelebb lépett XIV. Lajoshoz, és a kardot az asztalra tette.

A király azonban dühös mozdulattal ellökte a kardot, ez a földre esett és D'Artagnan lába elé gurult.

Akármennyire uralkodott magán a testőr, mégis elsápadt, és a megbotrántkozástól reszketve így szólt:

- Egy király előtt kegyvesztett lehet a katonája; számúzheti, halálra ítélni, de ha százszor király is, nincs joga megsérteni a katonáját azzal, hogy kardját meggyalázza. Felség, francia király még nem lökte vissza megvetéssel egy olyan férfi kardját, amilyen én vagyok. Ennek a bemocskolt pengének, gondolja ezt jól meg, felség, ezentúl nincs más hüvelye, mint az én szívem, vagy felségedé. A magamét választom, felség, köszönje Istennek és a türelmemnek!

E szavak után felkapta a kardját.

- Vérem szálljon felséged fejére! - kiáltotta.

A király azonban felpattant, gyorsabb mozdulattal, mint a testőré, jobb kezével átkarolta D'Artagnan nyakát, bal kezével pedig a penge közepét fogva meg, csöndben visszadugta a kardot hüvelyébe.

D'Artagnan dermedten, sápadtan és remegve engedte, hogy a király cselekedjék, anélkül, hogy segített volna neki.

Aztán Lajos visszament az asztalhoz, kezébe vette a tollat, megrendülten néhány sort írt, aláírta, és D'Artagnan felé nyújtotta kezét.

- Mit jelent ez az írás, felség? - kérdezte a kapitány.

- Parancs D'Artagnan kapitány számára, hogy La Fère grófot azonnal helyezze szabadlábra.

D'Artagnan megragadta a király kezét, megcsókolta, azután eltette a papirost, és elment.

Sem a király, sem a kapitány nem szólt többé egy szót sem.

- Ó, emberi szív, királyok iránytűje - mormogta Lajos, egyedül maradva -, mikor tudok majd úgy olvasni rejtekeidben, mint egy könyv lapján? Nem, nem vagyok rossz király, nem vagyok szánalmas király, de gyermek vagyok még.

204
Politikai vetélytársak

D'Artagnan megígérte Baisemeaux-nak, hogy a csemegére visszatér; D'Artagnan megtartotta a szavát. Éppen az édes boroknál és likőröknél tartottak, amelyekkel hír szerint a parancsnok pincéje csodálatos módon el volt látva, midőn a testőrkapitány sarkantyúinak pengése hallatszott a folyosóról, és ő maga is megjelent a küszöbön.

Athos is, Aramis is óvatosan játszott, s így egyiknek sem sikerült kifürkésznie a másikat. Elfogyasztották az estebédet, sokat beszéltek a Bastille-ról, az utazásról és az ünnepségről, amelyet Fouquet úr szándékszik rendezni Vaux-ban. Nem takarékoskodtak a közhelyekkel és Baisemeaux-n kívül senki sem érintett említésre méltó tárgyat.

Javában beszélgettek, midőn D'Artagnan, a királlyal folytatott tárgyalástól sápadtan és izgatottan, belépett. Baisemeaux sietve tolt oda neki egy széket. D'Artagnan elfogadott egy csordultig töltött poharat és kiürítette. Athos is, Aramis is észrevette D'Artagnan felindultságát, Baisemeaux azonban semmi mást nem látott, mint őfelsége testőreinek kapitányát, s igyekezett illő tisztelettel fogadni. Aki a királynál bejáratos volt, számot tarthatott a parancsnok előzékenységére. Aramis, ámbár észrevette D'Artagnan izgatottságát, nem tudta kitalálni az okát. Csak Athos vélte megérteni titkát. Az ő szemében D'Artagnan visszaérkezése, kivált pedig a rendíthetetlen férfi zavartsága ezt jelentette: „Kértem a királytól valamit, de megtagadta tőlem.” Athos, meggyőződve róla, hogy eltalálta az igazságot, mosolygott, felkelt az asztaltól, és intett D'Artagnannak, mintha arra akarta volna emlékeztetni, hogy más dolguk is van, mint az, hogy együtt költsék el az estebédet.

D'Artagnan megértette, és feleletül ő is intett. Aramis és Baisemeaux, a néma párbeszédet látván, kérdő tekintettel nézett össze. Athos azt hitte, az ő dolga megmagyarázni a helyzetet, és mosolyogva így szólt:

- Az igazság, barátaim, az, hogy maga, Aramis, egy államellenes bűnössel, maga pedig Baisemeaux úr, a foglyával vacsorázott.

Baisemeaux ajkán a csodálkozás kiáltása tört ki, és majdnem az öröme. Ez a kedves Baisemeaux büszke volt erődjére. Mennél több foglya volt, annál boldogabbnak érezte magát, és mennél magasabb rangúak voltak a foglyai, annál büszkébb volt, eltekintve a haszontól.

Aramis a körülményekhez illő arcot vágott.

- Ó, drága Athos - szólt -, bocsásson meg, de csaknem sejtettem, mi történt. Ugye, Raoul-nak vagy La Vallière-nek valami ostoba hóbortja?

- Jajjaj! - mondotta Baisemeaux.

- És - folytatta Aramis - maga, amilyen nagy úr, megfélekezett róla, hogy ma már csak udvaroncok vannak, felkereste a királyt, és szemére lobbantotta cselekedetét.

- Kitalálta, barátom.

- Ilyenformán - szólt Baisemeaux remegve, amiért olyan emberrel vacsorázott, aki kegyvesztett lett a király előtt -, ilyenformán, gróf úr...

- Ilyenformán, kedves parancsnok uram - felelte Athos -, D'Artagnan barátom közölni fogja annak az írásnak a tartalmát, amely a zsebéből kilátszik, és amely bizonyára nem más, mint parancs, hogy engem felvegyen a listájára!

Baisemeaux megszokott mozdulattal nyújtotta ki a kezét.

D'Artagnan csakugyan elővett két írást, és az egyiket átadta a parancsnoknak. Baisemeaux kibontotta az írást, és halkán, meg-megszakítva az olvasást, s közben a papír felett Athosra pillantva, mondta:

- Parancs arra, hogy erődőmben, a Bastille-ban... - Nagyon jó! - ... hogy erődőmben, a Bastille-ban La Fère grófot, mint foglyot őrizetben tartsam. - Ó, uram, milyen fájdalmas megtiszteltetés számomra, hogy az enyém lehet!

- Türelmes fogolyra tesz szert bennem - felelte Athos szelíd, nyugodt hangján.

- És olyan fogolyra, aki egy hónapig sem marad itt, kedves parancsnok úr -, tette hozzá Aramis, míg Baisemeaux a parancssal a kezében, eleget tett a király akaratának, és bevezette a névjegyzékbe a fogoly nevét.

- Sőt még egy napig sem, vagy jobban mondva egy éjszakára sem - mondta D'Artagnan, és felmutatta a király második parancsát -, mert, kedves Baisemeaux úr, tüstént be kell iktatnia ezt a parancsot is, hogy a grófot azonnal bocsássa szabadon.

- Ahá! - kiáltotta Aramis. - Megkímélt egy tennivalótól, D'Artagnan! - És jelentőségteljes módon megszorította a testőr és egyúttal Athos kezét is.

- Hogyan? - kiáltotta Athos. - A király visszaadja szabadságomat?

- Olvassa, kedves barátom - mondotta D'Artagnan.

Athos kezébe vette a parancsot, és olvasta.

- Igaz - mondotta.

- Talán bosszankodik miatta? - kérdezte D'Artagnan.

- Ó, nem, ellenkezőleg. Nem haragszom a királyra, hiszen a legrosszabb, amit egy királynak kívánhat az ember, az, hogy igazságtalanságot kövessen el. De, ugye, megszenvedett érte. Vallja be, drága barátom.

- Én? Egyáltalán nem - felelte nevetve a testőr. - A király mindent megtesz, amit akarok.

Aramis ránézett D'Artagnanra, és látta rajta, hogy füllent. Baisemeaux azonban csak D'Artagnant látta, annyira el volt telve csodálattal a testőr iránt, akinek a király mindent megtesz, amit akar.

- És a király számúzi Athost? - kérdezte Aramis.

- Nem éppen, a király még csak nem is nyilatkozott erről - felelte D'Artagnan -, de azt hiszem, a gróf legjobban teszi most... hacsak nem ragaszkodik hozzá, hogy köszönetet mondjon a királynak...

- Nem, valóban nem - mondotta Athos mosolyogva.

- Nos hát, azt hiszem, hogy a gróf legjobban teszi, ha visszavonul a kastélyába. Szóljon, kérjen egyébként, kedves Athos, ha az egyik város kellemesebb magának, mint a másik, mert magamra vállalom, hogy kieszközlöm magának.

- Nem, köszönöm - felelte Athos -, semmi sem lehet nekem kellemesebb, barátom, mint visszavonulni a magányba, nagy fáim alá, a Loire partjára. Ha Isten a lelki szenvedések legnagyobb orvosa, akkor a természet az általános gyógyszer... Tehát szabad vagyok, uram? - folytatta Athos Baisemeaux-hoz fordulva.

- Igen, gróf úr, azt hiszem, vagy legalábbis azt remélem - mondotta a parancsnok, és beszéd közben ide-oda forgatta kezében az írásokat -, hacsak D'Artagnan úrnak harmadik parancsa nincs.

- Nincs, kedves Baisemeaux úr, nincs - mondta a testőr. - A másodikhoz kell tartania magát, és aszerint kell cselekednie.

- Hej, gróf úr - mondta Baisemeaux, Athoshoz intézve szavait -, nem tudja, mit veszít! Harmincfrankos ellátásban részesítettem volna, mint a tábornokokat, vagy mit mondok, ötvenfrankos ellátásban, mint a hercegeket, és minden este úgy vacsorázott volna, mint ma.

- Engedje meg, uram, hogy inkább megmaradjak eddigi szerény életmódom mellett - felelte Athos, majd D'Artagnanhoz fordulva így szólt:

- Menjünk, barátom.

- Menjünk - ismételte D'Artagnan.

- Lesz részem abban az örömben, hogy elkísér? - kérdezte Athos.

- Csak a kapuig, kedves barátom - felelte D'Artagnan -, aztán azt fogom mondani magának is, amit a királynak mondtam: - Szolgálatban vagyok!

- És maga, kedves Aramisom - mondotta mosolyogva Athos -, elkísér-e? La Fère a Vannes-ba vezető úton van.

- Nekem, kedves barátom - felelte a püspök -, összejövelelem van ma este Párizsban, és nem távozhatnám el, anélkül, hogy ezáltal fontos érdekek kárt ne szenvednének.

- Akkor engedje meg, kedves barátom, hogy megöleljem és búcsút vegyek magától - mondta Athos. - Kedves Baisemeaux uram, nagyon köszönöm a jóakarátát, és különösen a kóstolót, amelyben a Bastille konyhájának eledeleiből részesített.

És megölelve Aramist, kezét fogva Baisemeaux-val, miután mindketten szerencsés utat kívántak neki, Athos eltávozott D'Artagnannal.

Mialatt a Palais-Royalban játszódott jelenet a Bastille-ban elérte végkifejletét, mondjuk el, hogy mi történt Athos házában és Bragelonne-nál.

Grimaud, ahogy láttuk, elkísérte urát Párizsba. Jelen volt, mint említettük, Athos távozásakor, látta, ahogy D'Artagnan a bajuszát rágja, ura pedig beszáll a kocsiba: szemügyre vette mindkettőjük ábrázatát, és mivel elég régen ismerte őket, a közömbösség álarca alatt is észrevette, hogy nagy dolgok történtek.

Athos távozása után mély töprengésbe merült. Visszaemlékezett rá, hogy milyen különös módon búcsúzott el tőle Athos, és ami Grimaud-n kívül mindenki más előtt rejtve maradt volna: milyen zavarban volt ura, aki pedig olyan világos gondolkodású és határozott akaratú. Tudta, hogy Athos semmit sem vitt magával a rajta levő ruhán kívül, és mégis úgy tetszett, Athos nemcsak egy órára, sőt nem is egy napra megy el. Hosszú távollétre lehetett következtetni abból, ahogy Athos istenhozzádot mondott, midőn Grimaud-tól elbúcsúzott.

Mindez végigfutott emlékezetében az Athoshoz való mély vonzalom érzelmeivel együtt, az üresség és a magány elleni minden ellenszenvével együtt, amely mindig betölti azoknak képzeletét, akik szeretnek valakit, egyszóval mindez nagyon elszomorította, kivált pedig nagyon nyugtalanította a becsületes Grimaud-t.

Számot sem adva magának arról, amit urának eltávoztása óta tett, fel-alá bolyongott a lakásban, úgyszólván urának nyomát kereste, hasonlított e tekintetben - jó értelemben, ahogy hasonló minden, ami jó - a komondorhoz, amelyet nem nyugtalanít gazdájának távolléte, csak nem találja a helyét. Minthogy Grimaud-ban az állat ösztönéhez az emberi értelem társult, Grimaud türelmetlen is volt, és egyúttal aggodott is.

Mivel semmiféle nyomot sem talált, amelyen elindulhatott volna, mivel semmit sem látott, semmit sem fedezett fel, ami kételyeit elnyugtatta volna, Grimaud kezdte elképzelni, hogy mi történhetett. A képzelet azonban segítő forrása, vagyis inkább gyötrelme a jó lelkeknek. Valóban, sohasem fordul elő, hogy egy jó lélek boldognak vagy vidámnak képzelje barátját. A galamb, amely útra kel, sohasem kelt más érzelmet a fészekben maradóban, mint aggodalmat.

Grimaud nyugtalanságát tehát rémület váltotta fel. Gondolatban elismételte magában a történeteket. D'Artagnan levele, aminek következtében Athos olyan bánatosnak látszott; azután Raoul látogatása Athosnál, aminek következményeképpen Athos a rendjeleit és a díszöltözékét kérte, ezt követte tárgyalása a királlyal, aminek következtében Athos olyan lesújtottan tért haza; aztán az apa és a fiú tanácskozása, s ennek következtében ölelte meg Athos olyan szomorúan Raoul, s búcsúzott Raoul olyan szomorúan; végül megérkezett D'Artagnan, aki a bajuszát harapdálta, és D'Artagnan érkezése folytán ült La Fère gróf D'Artagnannal együtt kocsiba. Mindez ötfelvonásos drámát alkotott, jól tagolhatóan, különösen olyan kiváló elemző észjárás számára, mint a Grimaud-é.

Grimaud legelőször is hatékony eszközökhöz folyamodott segítségért; az ura által hátrahagyott kabátban D'Artagnan levelét kereste. A levél még megvolt a kabátban, és így szólt:

Kedves barátom! Raoul eljött hozzám felvilágosítást kérni La Vallière kisasszony magatartásáról, ifjú barátom londoni tartózkodása idején. Én szegény testőrkapitány vagyok, akinek fülét napról napra kaszárniai és hálósobai pletykák töltik meg. Ha Raoulnak elmondom, amiket hallomásból tudok, szegény fiú belehalt volna; de én, aki a király szolgálatában állok, nem mesélhetek a király ügyeiről. Ha azt súgja a szíve, lásson hozzá! A dolog közelebbről érinti, mint engem, majdnem ugyanannyira, mint Raoul.

Grimaud egy fél marékra való haját tépett ki a fejéből. Még szerencse, hogy nem volt dúsabb a haja.

- Ez a titok nyitja - mondta. - A lány kirúgott a hámból. Igaz, amit róla és a királyról mondanak. Fiatalurunkat megcsalták. Úgy látszik, már tud róla. A gróf úr elment a királyhoz, és szemére vetette tettét. Aztán a király ideküldte D'Artagnan urat, hogy elintézzé a dolgot. Szent Isten! - folytatta Grimaud. - A gróf úr a kardja nélkül tért vissza.

Erre a felfedezésre kiverte a derék ember homlokát a verejték. Nem töltött több időt a találgatással, fejébe nyomta a kalapját, és Raoul lakására futott.

Louise távozása után Raoul legyőzte fájdalmát, ha nem is a szerelmét, és mivel kénytelen volt áttekinteni a veszélyes utat, amelyre az esztelenség és a lázadás vezette, nyomban átlátta, hogy atyja célpontul szolgálhat a király megtorlásának, hiszen először Athos tette ki magát a megtorlásnak.

A delejes tisztánlátásnak ebben a világos percében a szerencsétlen fiatalember egyszerre élesen emlékezett az Athosnál észlelt titokzatos jelekre, D'Artagnan váratlan látogatására, és iszonyodó szeme előtt megjelentek az uralkodó s az alattvaló közt támadt viszály következményei.

D'Artagnan szolgálatban, tehát őrhelyéhez kötve lévén, bizonyára nem azért az élvezetért jött Athoshoz, hogy láthassa őt. Azért jött el, hogy valamit mondjon neki. Ez a valami, ilyen kellemetlen körülmények közt, csakis valami szerencsétlenség vagy veszély lehet. Raoul megremegett, amiért önző volt, amiért megfélekezett apjáról szerelméért, amiért az álmodozásban vagy a kétségbeesés kéjében keresett vigaszt, amikor pedig talán éppen az Athost közvetlenül fenyegető támadást kellett volna visszavernie.

Ez az érzés okozta, hogy felpattant helyéről. Felcsatolta kardját, és először is apja lakására sietett. Útközben beleütközött Grimaud-ba, aki az ellentétes pólusról indult el, hasonló hévvel keresve az igazságot. A két férfi megölelte egymást; mindketten a képzeletük leírta parabolának ugyanazon a pontján voltak.

- Grimaud! - kiáltotta Raoul.
- Raoul úr! - kiáltotta Grimaud.
- A gróf úr jól érzi magát?
- Láttá?
- Nem; hol van?
- Keresem.
- És D'Artagnan úr?
- Vele együtt távozott.
- Mikor?
- Tíz perccel a maga távozása után.
- Hogyan távoztak?
- Kocsin.
- Hova indultak?
- Nem tudom.
- Pénzt is vitt magával atyám?
- Nem.
- Kardot?
- Azt sem.
- Grimaud!
- Raoul úr!
- Véleményem szerint D'Artagnan úr azért jött, hogy...
- Hogy a grófot elfogja, igaz?
- Úgy van, Grimaud.
- Meg mertem volna esküdni rá!
- Merrefelé vették útjukat?
- A Szajna-part felé.
- A Bastille felé?

- Jaj, Istenem, igen.
- Gyorsan, fussunk!
- Igen, fussunk!
- De hova? - mondta hirtelen Raoul lesújtva.
- Menjünk D'Artagnan úrhoz, talán ott megtudunk valamit.
- Nem, ha atyámnál titkolózott előttem, akkor mindenütt titkolózni fog. Menjünk el... Ó, Istenem, ma egészen őrült vagyok, jó Grimaud.
- Mi történt?
- Megfeledkeztem Du Vallon úrról.
- Porthos úrról?
- Aki azóta is vár rám. Hej, én mondom neked, elment az eszem!
- Hol várja?
- A ferences barátok kolostoránál, Vincennes-ben.
- Tyűha!... No, oda szerencsére a Bastille irányában lehet eljutni!
- Menjünk gyorsan!
- Uram, megyek, felnyergeltetem a lovakat.
- Igen, barátom, menj.

Amelyben Porthos elhisz valamit, de nem érti

A régi lovagi világ minden törvényéhez híven ragaszkodó derék Porthos elhatározta, hogy naplementéig várakozik Saint-Aignanra. És mivel Saint-Aignan nem jöhetett, s minthogy Raoul elfelejtette segédjét értesíteni erről, és mivel a strázsálás lassan hosszú és kínos lett, Porthos az egyik kapuőrrel néhány palack jó bort és jókora adag húst hozatott, hogy szórakozásképpen legalább néha-néha egy kortyot húzhasson és egy falatot ehessen. Már éppen a végére ért, vagyis az utolsó falatot is elfogyasztotta, midőn Raoul, és kíséretében Grimaud, mindkettő lóhalálában, odaugratott hozzá.

Mikor Porthos megpillantotta az úton a két sebesen vágató lovat, nem kételkedett többé, hogy ezek az ő emberei; föltápaszkodott a gyepről, amelyen heverészett, s kinyújtózta elgémberedett tagjait.

„Erre valók a jó szokások. Végül mégiscsak eljött a fickó. Ha elmentem volna, most senkit sem találna itt, és előnyhöz jutna” - gondolta.

Azzal harciasan, fél kezét csípőre támasztva, egyetlen hatalmas fordulattal kidomborította óriási mellkasát. Ám Saint-Aignan helyett csak Raoult pillantotta meg, aki kétségbeesetten hadonászva kiáltotta oda:

- Ó, kedves barátom, ó, bocsásson meg! Hej, de szerencsétlen vagyok.
 - Raoul! - kiáltott fel Porthos meglepetten.
 - Haragszik rám? - kiáltotta Raoul, mialatt Porthost megölelte.
 - Én? Miért?
 - Amiért ennyire megfledkeztem magáról. De, tudja, egészen elvesztettem a fejemet!
 - Ugyan no!
 - Ha tudná, barátom!...
 - Megölte?
 - Kit?
 - Saint-Aignant.
 - Hej, hiszen ha csak Saint-Aignanról volna szó!
 - Hát mi van még?
 - La Fère grófot valószínűleg letartóztatták.
- Porthos olyan mozdulatot tett, amellyel egy falat lehetett volna kidönteni.
- Letartóztatták?... Kivel fogatták el?
 - D'Artagnannal.
 - Ez lehetetlen! - felelte Porthos.
 - Pedig így van - erősítette Raoul.

Porthos úgy fordult Grimaud felé, mint akinek szüksége van még valaki tanúbizonyságára. Grimaud bólintott.

- És hova vitték? - kérdezte Porthos.

- Valószínűleg a Bastille-ba.

- Mi indítja rá, hogy ezt higgye?

- Útközben megkérdeztük az embereket, akik látták elhaladni a kocsit, és másokat is, s mind a Bastille-ba látták begördülni.

- Ohó! - dörmögte Porthos, és kettőt lépett.

- Milyen tervet forgat a fejében? - kérdezte Raoul.

- Én? Semmit. De nem akarom, hogy Athos a Bastille-ban maradjon.

Raoul odalépett a derék Porthoshoz.

- Tudja, hogy az elfogatás a király parancsára történt?

Porthos úgy nézett a fiatalemberre, mintha azt akarta volna mondani: „Mit törődöm én azzal?” Ez a néma beszéd olyan ékesen szólt Raoulhoz, hogy nem kérdezett többet. Lóra szállt. Porthos, akinek Grimaud segített, ugyanazt tette.

- Állapodjunk meg a tervünkben - mondta Raoul.

- Igen - mondotta Porthos -, ez az, állapodjunk meg a tervünkben.

Raoulból mély sóhajzás tört ki, és hirtelen elhallgatott.

- Mi baja? - kérdezte Porthos. - Rosszul van?

- Nem, csak a tehetetlenség. Azt képzeljük, hogy hárman be tudjuk venni a Bastille-t?

- Hej! ha D'Artagnan itt volna, akkor nem mondom... - felelte Porthos.

Raoul bámulattal szemlélte ezt az önbizalmat, amely éppen a maga naivságában volt hősie. Ezek voltak hát a híres férfiak, akik harmad- vagy negyedmagukkal hadseregeket támadtak meg, várakat vettek ostrom alá! Azok a férfiak, akik elijesztették a halált, akik túléltek egy egész, romokban heverő évszázadot, s még mindig erősebbek, mint a legerősebb fiatalok.

- Uram - szólt Porthosnak -, jó gondolatot ébresztett bennem: okvetlenül beszélnünk kell D'Artagnannal.

- Feltétlenül.

- Bizonyosan hazatért, miután atyámat a Bastille-ba vitte. Menjünk el hozzá.

- Nézzünk körül előbb a Bastille táján - szólt Grimaud, aki röviden beszélt, de velősen.

Iparkodtak is, hogy mielőbb odaérkezzenek a Bastille elé. S mivel Isten az erős akaratú embereket olykor megajándékozta egy-egy véletlennel, Grimaud megpillantotta a kocsit, amely a felvonóhid kapuja körül bekanyarodott. Ez abban a pillanatban volt, amelyben, mint láttuk, D'Artagnan visszaérkezett a királytól.

Raoul hiába sarkantyúzta a lovát, hogy a kocsit utolérje, és megnézzze, kik ülnek benne. A lovak már bent álltak, túl a nagy kapun, mely ismét becsukódott, az egyik őrt álló gárdista pedig Raoul lovának az orra felé bökött karabélyával.

Raoul megfordult, és boldog volt, mert tudta, mit tartson arról, hogy ott van az a kocsi, amelyben az apja ült.

- Megvan - mondta Grimaud.

- Várakozzunk kis ideig, s bizonyosra vehetjük, hogy kijön, ugye, barátom?
- Hacsak D'Artagnan is nem fogoly - jegyezte meg Porthos -, ebben az esetben minden elveszett.

Raoul nem felelt. Mindent fel lehetett tételezni. Azt a tanácsot adta Grimaud-nak, hogy vezesse a lovakat a kis Jean-Beausire utcába, nehogy gyanút keltsenek, ő maga pedig vizsla tekintettel leste D'Artagnan vagy a kocsi kijövetelét.

Ez volt a legjobb, amit tehetett. Valóban: húsz perc sem telt el, s a kapu ismét kinyílt, és megjelent a kocsi. Raoul szemét egy pillanatra elvakította a káprázat, megakadályozva, hogy felismerje a kocsiban ülőket. Grimaud megesküdt, hogy két személyt látott, s egyikük a gazdája volt. Porthos felváltva nézett Raoulra és Grimaud-ra, abban a reményben, hogy megérti gondolataikat.

- Kétségtelen - mondta Grimaud -, hogy ha a gróf úr a kocsiban van, akkor visszaadták szabadságát, vagy más börtönbe viszik.
- Meg fogjuk tudni abból, hogy merrefelé veszi az útját a kocsi - mondta Porthos.
- Ha visszanyerte szabadságát, akkor hazaviszik - mondta Grimaud.
- Az igaz - felelte Porthos.
- A kocsi nem arrafelé tart - jegyezte meg Raoul.

A lovak csakugyan a Saint-Antoine negyedben tűntek el.

- Siessünk - mondotta Porthos -, megtámadjuk az úton a kocsit és odakiáltunk Athosnak, hogy meneküljön.
- Lázadás! - mormogta Raoul.

Porthos egy második tekintetet vetett rá, méltó párját az előbbinek. Raoul csak azzal felelt, hogy térdével megszorította a ló oldalát.

Néhány pillanat múlva a három lovas utolérte a kocsit, és olyan közlről követték nyomon, hogy lovaik leheletétől párás lett a kocsiszekrény.

D'Artagnan, akinek érzékei mindig ébren őrködtek, hallotta a lovak patáinak dobogását. Ez abban a pillanatban történt, midőn Raoul azt mondta Porthosnak, hogy lovagoljon a kocsi elé, és nézze meg, ki az, aki Athost kíséri. Porthos engedelmeskedett, de semmit sem láthatott, mert az ellenző le volt engedve.

Raoul harag és nyugtalanság fogta el. Észrevette, hogy Athos kísérője titkolózni igyekszik, és el volt szánva a végsőkre.

Másrészt viszont D'Artagnan felismerte Porthost, de még Raoul is, az ellenző mögöl, és közölte Athosszal megfigyelésének eredményét. Látni akarták, hogy Porthos és Raoul elmegy-e a végsőkhöz.

Ez nem is váratott magára. Raoul, pisztollyal a kezében, odaugratott az első lóhoz, s ráparancsolt a kocsisra, hogy álljon meg.

Porthos megragadta a kocsist, és leemelte a bakról.

Grimaud a már álló kocsi ajtaját ragadta meg. Raoul kitárta a karját, nagyot kiáltva:

- Gróf úr! Gróf úr!
- Maga az, Raoul? - szólt Athos örömtől mámorosan.

- Nem rossz! - tette hozzá D'Artagnan kacagva.

És mind a ketten megölelték a fiatallembert és Porthost, akik kézrekerítették őket.

- Derék Porthosom, kitűnő barátom! - kiáltotta Athos. - Mindig maga!

- Mintha még mindig csak húszesztendő voltam - mondta D'Artagnan. - Bravó Porthos!

- A mindenség! - mondotta Porthos kissé zavartan. - Azt hittük, hogy letartóztatták!

- Pedig csak sétakocsikázni voltam D'Artagnan kocsiján - mondta Athos.

- A Bastille-tól kezdve követtük a kocsijukat - vágta rá Raoul szemrehányó és gyanakvó hangon.

- Ahol a jó Baisemeaux úrral vacsoráztunk. Emlékszik Baisemeaux-ra, Porthos?

- Hogyne, nagyon jól.

- És ott találkoztunk Aramisszal.

- A Bastille-ban?

- Estebédnél.

- Ahá! - kiáltotta Porthos, és fellélegzett.

- Ezer üdvözlét küld magának.

- Köszönöm.

- Hova megy a gróf úr? - kérdezte Grimaud, akit a gazdája már megjutalmazott egy mosollyal.

- Blois-ba, haza.

- Csak így? Egyenesen oda? - kérdezte Raoul.

- Nyílegyenesen.

- Poggyász nélkül?

- Ó, Istenem! D'Artagnan szólt volna Raoulnak, hogy küldje el a poggyászomat, vagy hozza magával, ha hazajön hozzám.

- Ha többé semmi sem tartóztatja Párizsban - mondta D'Artagnan, s tekintete kemény és éles volt, mint az acél, és fájdalmat is okozott, mint az acél, mert ismét megnyitotta a szegény ifjú sebeit -, ha már semmi sem tartóztatja, akkor helyesen teszi, ha magával megy, Athos.

- Semmi sem tartóztat már Párizsban - felelte Raoul.

- Akkor induljunk - vágta rá gyorsan Athos.

- És D'Artagnan úr?

- Ó, én csak a sorompóig kísérem Athost, és visszatérek Porthossal.

- Nagyon jó! - kiáltotta Porthos.

- Jöjjön, fiam - tette hozzá a gróf, és gyengéden Raoul nyaka köré fonta karját, hogy bevonja magához a kocsiba, s újra megölelte. - Grimaud! - folytatta a gróf. - Te szép lassan visszamész Párizsba a lovaddal és Du Vallon úr lovával, mert Raoul meg én itt lóra szállunk, és átengedjük a kocsit ezeknek az uraknak, hogy Párizsba visszatérhessenek. Aztán a lakásomban összeszeded a ruháimat és a leveleimet, s az egészet hazaküldöd.

- De - jegyezte meg Raoul, aki szólásra akarta bírni a grófot - akkor, Párizsba visszatérve, sem a ruhái, sem más holmija nem lesznek többé kéznél; az pedig kényelmetlen lesz.

- Azt hiszem, nagyon sokáig nem fogok Párizsba visszatérni, Raoul, a legutóbbi itt tartózkodásunk nem nagyon bátorított fel újabbakra.

Raoul lehajtotta a fejét, és nem szólt többé egy szót sem.

Athos kiszállt a kocsiból, és felült arra a lóra, amely Porthost hozta, és láthatólag roppantul örvendett a változásnak.

Megölelték egymást, kezet szorítottak, és ezerféleképp tanúsították örök barátságukat. Porthos megígérte, hogy első szabad idejében egy hónapot tölt Athosnál. D'Artagnan is megígérte, hogy erre használja fel az első szabadságát; aztán még egyszer utoljára megölelte Raoult:

- Fiam, majd írok neked.

D'Artagnan szavai mindent magukban foglaltak, mert a testőr sohasem szokott írni. Raoul könnyekig meg volt hatva. Kitépte magát a testőr karjából és ellovagolt.

D'Artagnan beszállt a kocsiba Porthoshoz.

- Nos, kedves barátom - mondta -, ez volt aztán a nap!

- Az ám - felelte Porthos.

- Nyilván kifáradt.

- Nem nagyon. De azért korán lefekszem, hogy holnap reggel jókor talpon legyek.

- Minek?

- Hát, hogy bevégezzem, amit elkezdtem.

- Megrémít, barátom, egészen kikelt magából. Mi az ördögöt kezdett el, amit nem fejezett be?

- Tudja meg: Raoul nem verekedett meg, tehát nekem kell megverekednem.

- Kivel?... a királlyal?

- Hogyan a királlyal? - kérdezte csodálkozva Porthos.

- Igen, nagy gyerek, a királlyal!

- Megnyugtatom, hogy Saint-Aignan úrral.

- Azt akartam mondani, hogy ha ezzel a nemessel verekszik meg, akkor a király ellen vonja ki kardját.

- Ó - felelte Porthos tágra nyílt szemmel -, biztosan tudja ezt?

- Természetesen!

- Akkor hát hogyan lehet ezt elintézni?

- Igyekezzünk jól megvacsorázni, Porthos. A testőrök kapitányának asztalánál kellemesen lehet az időt mulatni. Találkozni fog ott a derék Saint-Aignannal, és inni fog az egészségére.

- Én? - kiáltotta Porthos irtózó mozdulattal.

- Hogyan? - felelte D'Artagnan. - Vonakodnék a király egészségére üríteni poharát?

- De én nem a királyról, hanem Saint-Aignan úrról beszélek.

- De hiszen mondom, hogy az egy és ugyanaz.

- Ahá, akkor jó - mondta Porthos legyőzve.
- Megérti, ugye?
- Nem, de egyre megy - mondotta Porthos.
- Igen, egyre megy - felelte D'Artagnan. - Gyerünk vacsorázni, Porthos.

Nem felejtettük el, hogy D'Artagnan és La Fère gróf, a Bastille-ból távozva, négyszemközt hagyta Aramist Baisemeaux-val.

A két asztaltárs eltávozása után Baisemeaux éppenséggel nem észlelte, hogy a beszélgetés kárát vallotta volna hiányuknak. Azt hitte, hogy a csemegebor és a Bastille pincéjének bora kitűnő, azt képzelte, mint mondtuk, hogy a desszertbor elég jó izgatószer, hogy egy becsületes embert szólásra bírjon. Rosszul ismerte öméltóságát, mert Aramis sohasem volt kifürkészhetetlenebb, mint a desszertnél. Öméltósága azonban kitűnően ismerte Baisemeaux urat, s ugyanazzal a szerrel szándékozott beszédessé tenni, amelyet a parancsnok vele szemben tekintett hatásosnak.

A beszélgetés tehát látszólag nem lanyhult el, de a valóságban mégis ellanyhult, mert nemcsak hogy egyedül Baisemeaux beszélt, hanem ráadásul csakis a különös eseményről, Athos bebörtönzéséről szólt, amelyet az a gyors parancs követett, hogy a foglyot azonnal szabadlábra kell helyezni.

Baisemeaux mindenesetre nem feledkezett meg róla, hogy mindkét parancs, a bebörtönző és szabadonbocsátó parancs, a király kezétől származott. A királyt pedig csak fontos körülmények szokták rábírní, hogy ilyen parancsokat írjon. Mindez nagyon érdekes, különösen pedig nagyon homályos volt Baisemeaux számára, mivel azonban mindez Aramis előtt nagyon világos volt, ő nem tulajdonított ennek az eseménynek olyan nagy fontosságot, mint a derék parancsnok.

Azonkívül Aramis nemigen lótot-futott semmiségekért, és még nem mondta meg Baisemeaux úrnak, hogy miért fáradt el hozzá.

Abban a pillanatban, amikor Baisemeaux leginkább belemélyedt fejtegetéseibe, Aramis hirtelen félbeszakította.

- Mondja, kedves Baisemeaux úr, soha sincs a Bastille-ban más szórakozása, mint olyanok, amilyenekben részt vettem két-három látogatásom alkalmával?

A kérdés olyan váratlan volt, hogy a parancsnok, mint a szélkakas, amelyet hirtelen ellenkező irányból fúvó szél ér, egyszerre mozdulatlaná vált.

- Szórakozásaim? - felelte. - Természetesen mindig vannak, nagyméltóságú uram.

- Az nagy szerencse. És mik ezek a szórakozások?

- A legkülönbözőbb fajtájúak.

- Bizonyára látogatások?

- Látogatások? Nem. A látogatások nem gyakoriak a Bastille-ban.

- Hogyan? a látogatások itt ritkák?

- Nagyon ritkák.

- Még társaságának tagjai sem látogatják meg?

- Mit nevez társaságomnak?... A foglyaimat?

- Dehogyan. A foglyait!... Tudom, hogy őket maga látogatja meg, nem pedig a foglyok magát. A társaságán, kedves Baisemeaux uram, azt a társaságot értem, amelyhez tartozik.

Baisemeaux mereven nézett Aramisra, aztán, mivel lehetetlennek tartotta, ami egy pillanatig felötlött benne, így szólt:

- Ó, jelenleg nagyon ritkán van nálam társaság. Ha be kell vallanom az igazat, kedves D'Herblay úr, a társaságbeli emberek visszataszítónak és iszonyatosnak találják a Bastille-ban való tartózkodást. Ami a hölgyeket illeti, ők mindig némi félelemmel jönnek ide, amit csak a legnagyobb fáradtsággal tudok eloszlatni. Hogyne remegnének szegények, mikor a szomorú tornyok láttára eszükbe jut, hogy ezekben szerencsétlen foglyok laknak, akik...

És minél tovább meresztette Baisemeaux a szemét Aramis arcára, annál inkább akadozott: a jó parancsnok nyelve, végül teljesen meg is bénult.

- Nem, nem ért engem, kedves Baisemeaux uram - mondta Aramis -, nem ért engem. Én nem általában értem a társaságot, hanem egy bizonyos társaságról beszélek, amelynek maga tagja.

Baisemeaux csaknem kiejtette a kezéből azt a pohár muskotályt, amelyet éppen ajkához emelt.

- Amelynek tagja vagyok! - kiáltotta.

- Úgy van, tagja - ismételte Aramis, a legnagyobb hidegvérrel. - Nem tagja egy titkos társaságnak, kedves Baisemeaux uram?

- Titkos társaságnak?

- Titkos vagy rejtélyes társaságnak.

- Ó! D'Herblay úr!

- Csak sose mentegetőzzék.

- De higgye el...

- Azt hiszem el, amit tudok.

- Esküszöm...

- Hallgasson rám, kedves Baisemeaux uram, én azt mondom, igen, maga azt mondja, nem; egyik közülünk szükségszerűen az igazságot állítja, a másik pedig kétségkívül eltér az igazságtól.

- Nos?

- Nos, tüstént meg fogjuk tudni a való igazat.

- Ugyan, ugyan - mondta Baisemeaux.

- Igya már ki ezt a pohár muskotályt, kedves Baisemeaux. Mi az ördög! Egészen megrökönyödött arcot vág!

- Nem, nem, a legkevésbé sem.

- Ígyék hát.

Baisemeaux ivott, de nehezen ment le a torkán az ital.

- Nos - folytatta Aramis -, ha, mint mondtam, nem tartozik egy titkos vagy rejtélyes társasághoz, ahogy akarja, a jelző nem lényeges, ha tehát, mint mondom, nem tartozik egy társasághoz, amelyet meg akarok említeni, nos, akkor egy szót sem ért meg abból, amit mondani fogok; ez az egész.

- Ó, legyen meggyőződve róla előre is, hogy semmit sem fogok megérteni.

- Nagyszerű!

- Próbálja csak ki.
 - Ki is próbálom. Ha ellenben tagja ennek a társaságnak, akkor nyomban igennel vagy nemmel válaszol.
 - Kérdezzen csak - biztatta Baisemeaux remegve.
 - Mert beláthatja, kedves Baisemeaux uram - folytatta Aramis ugyanolyan szenvtelenül -, hogy az ember nyilvánvalóan nem tartozhat egy társasághoz, kétségtelenül nem élvezheti a tagsággal járó előnyöket úgy, hogy maga is bizonyos szolgáltatokra ne volna kötelezve.
 - Valóban - hebegte Baisemeaux -, ez érthető volna, ha...
 - Nos hát - folytatta Aramis -, a társaságnak, amelyről beszéltem, és amelynek, úgy látszik, nem tagja...
 - Bocsánat, egyébként nem akartam éppenséggel ezt mondani...
 - Van egy szabályzata, amelyet elfogadtak az összes erődök parancsnokai és kapitányai, akik tagjai a rendnek.
- Baisemeaux elsápadt.
- A szabályzat egyik szakasza - folytatta Aramis határozott hangon - így szól:
- Baisemeaux kimondhatatlan izgalommal állt fel.
- Mondja csak, kedves D'Herblay úr - dadogta.
- Aramis elmondotta, vagyis inkább elszavalta az alanti cikkelyt, olyan hangon, mintha könyvből olvasta volna fel:
- Nevezett erődparancsnok vagy kormányzó, ha szükség van rá, és a fogoly így kívánja, be fog bocsájtani egy gyóntatóatyát, aki tagja a rendnek.
- Aramis elhallgatott. Baisemeaux-ra rossz volt ránézni, annyira elsápadt és annyira remegett.
- Így hangzik-e a szerződés szövege? - kérdezte Aramis nyugodtan.
 - Monsignore - dadogta Baisemeaux.
 - Ahá, úgy látszik, pedzi már.
 - Monsignore - kiáltotta Baisemeaux -, ne üzzön ilyen játékot szegény lelkemmel, oly csekély embernek érzem magam nagyságodhoz képest! Az a kegyetlen kívánsága, hogy ügyintézésem kis titkait kivegye belőlem?
 - Ó, nem, téved, kedves Baisemeaux úr, egyáltalán nem a kis hivatalos titkai érdekelnek, hanem lelkiismeretének titkai.
 - Jól van, legyen, a lelkiismeretem titkait, kedves D'Herblay úr. De legyen tekintettel kissé a helyzetemre, amely csöppet sem közönséges.
 - Nem közönséges a helyzete, kedves uram - folytatta kérlelhetetlenül Aramis -, ha tagja annak a társaságnak; viszont teljesen egyszerű, ha nem tagja annak a társaságnak, mert akkor semmire sincs kötelezve, és csak a királynak tartozik felelősséggel.
 - Nos hát, uram, bizony én csak a királynak engedelmeskedem. Jóságos Isten! Hát kinek engedelmeskednék egy francia nemes, ha nem a királynak?
- Aramis meg sem mozdult, de lágyan csengő hangján így szólt:

- Jólesik hallania egy francia nemesnek, Franciaország egyik püspökének, hogy olyan érdemes férfiú, mint maga, kedves Baisemeaux úr, ilyen őszintén nyilatkozik meg előtte, s hogy hitelt adhat szavainak: maga az, akinek mondja magát.

- Kétkedett talán, uram?

- Én? Ó! Nem.

- Tehát többé nem kétkedik?

- Nem kétkedem benne, uram - felelte Aramis komoly hangon -, hogy olyan férfi, mint maga, híven szolgálja a feljebbvalóit, akiknek önként alárendelte magát.

- A feljebbvalóit! - kiáltotta Baisemeaux.

- Azt mondtam, a feljebbvalóit.

- D'Herblay úr, ugyebár, ismét tréfál?

- Igen, megértem, hogy nehezebb a helyzet, ha az embernek egyetlen úr helyett több parancsolója van; de ezt a nehézséget maga idézte elő, Baisemeaux úr, és nem én vagyok az oka.

- Nem, dehogyis - felelte a szegény parancsnok, nagyobb zavarban, mint valaha. - De mit tesz? Csak nem kel fel helyéről?

- De bizony.

- Elmegy?

- El én.

- De milyen különösen beszél velem, monsignore!

- Különösen? Honnét veszi ezt?

- Csak nem eltökélt szándéka, hogy meggyötörjön?

- Nem; kétségbe ejtene, ha így volna.

- Akkor maradjon.

- Nem tehetem.

- És miért nem?

- Mert itt többé semmi keresnivalóm, a kötelességem pedig máshová szólít.

- A kötelessége? Ilyen későn?

- Igen, értse meg végre, kedves Baisemeaux úr: ott, ahonnan jöttem, azt mondták nekem: „Nevezett parancsnok, vagy kormányzó, ha szükség van rá, és a fogoly úgy kívánja, be fog bocsátani egy gyóntatóatyát, aki tagja a rendnek.” - Eljöttem, de maga nem tudja, miről beszélek, tehát visszamegyek, és azt fogom mondani azoknak, akik küldtek, hogy nyilván tévedtek, és küldjenek máshová.

- Hogyan! Méltóságod volna a?... - kiáltotta Baisemeaux, csaknem rémülettel nézve Aramisra.

- A gyóntatóatyá, aki tagja a rendnek - felelte Aramis, változatlan hangon.

De akármilyen lágyan hangzottak is szavai, a szegény parancsnokot mintha a villám sújtotta volna le. Baisemeaux halálsápadt lett, és úgy rémlett neki, hogy Aramis két szeme két tüzes kard, mely a szívébe hatol.

- A gyóntatóatyá! - mormogta. - Monsignore volna a rend gyóntatója?

- Igen, de nincs több beszélőnivalónk, hiszen maga nem tagja a rendnek.
- Monsignore...
- És megértem, hogy mivel nem tag, vonakodik eleget tenni a parancsnak.
- Monsignore, könyörgök, kegyeskedjen meghallgatni.
- Miért?
- Nem mondom én, nagyuram, hogy nem tartozom a rendhez.
- Á! Á!
- Nem mondom én, hogy vonakodom engedelmeskedni.
- Pedig az, ami történt, nagyon hasonlít az ellenszegüléshez, Baisemeaux úr.
- Ó, dehogyis, eminenciás uram, nem, csak meg akartam győződni róla...
- Meggyőződni? Miről? - kérdezte Aramis méltóságteljes és egyúttal megvető arccal.
- Semmiről, eminenciás uram.

Baisemeaux lehalkította a hangját, és meghajolt a püspök előtt. - Mindig és mindenkor szolgálatára állok feljebbvalóimnak; csakhogy...

- Nagyon jó! Így már jobban szeretem magát, uram.

Aramis ismét leült és odanyújtotta Baisemeaux-nak a poharát, ám a parancsnok sehogy sem tudta megtölteni, annyira remegett a keze.

- Azt mondta az imént: *csakhogy*... - folytatta Aramis.
- Csakhogy - felelte a szegény ember - nem értesítettek előre, s ezért éppenséggel nem számítottam rá...
- Nem azt mondja-e az Evangélium: „Vigyázzatok, mert nem tudjátok, mely órában jő el a ti Uratok.” S nem azt mondja-e a rend szabályzata: „Vigyázzatok, mert amit én akarok, azt nektek is akarnotok kell!” És milyen címen nem várta a gyóntatóatyja jövetelét, Baisemeaux úr?

- Mert ebben a pillanatban nincs beteg fogoly a Bastille-ban, monsignore.

Aramis vállat vont.

- Honnan tudja?...
- De hiszen...
- Baisemeaux úr - szólt Aramis és hátratámaszkodott a karosszékekben -, itt jön a szolgálja, beszélni akar magával.

E pillanatban csakugyan megjelent Baisemeaux szolgálja a szoba küszöbén.

- Mi újság? - kérdezte Baisemeaux gyorsan.
- Parancsnok úr, meghozták a börtönorvos jelentését.

Aramis rávetette Baisemeaux-ra nyílt, magabiztos tekintetét.

- Nos, engedje be a küldöncöt - mondta.

A küldönc belépett, meghajolt, és átadta a jelentést.

Baisemeaux egy pillantást vetett rá, aztán felemelte a fejét és meglepetten kiáltott fel.

- A kettes Bertaudière foglya beteg.

- Mintha azt mondta volna, kedves Baisemeaux uram, hogy házában mindenki jól érzi magát?

- szólt oda közömbösen Aramis.

És egy korty muskotályt ivott, de közben folyton szemmel tartotta Baisemeaux-t. Az pedig intett a küldöncnek, hogy elmehet, aztán egyre remegve így szólt:

- Azt hiszem, a szabályzat úgy szól: „A fogoly kívánságára.”

- Igen, így szól - felelte Aramis -, de nézze meg, mit akarnak magától, kedves Baisemeaux úr.

Valóban egy őrmester dugta be a fejét az ajtón.

- Mi az megint? - kiáltotta Baisemeaux. - Hát nem tudnak tíz percre békében hagyni?!

- Parancsnok úr - felelte az őrmester -, a kettes Bertaudière betege arra kérte a porkolábját, hogy gyóntatótyát hívasson hozzá.

Baisemeaux csaknem hanyatt vágódott.

Aramis éppúgy nem méltatta rá, hogy megnyugtassa, mint ahogy nem méltatta arra, hogy ráijesszen.

- Mit feleljek? - kérdezte Baisemeaux.

- Amit akar - felelte Aramis, ajkába harapva -, ez a maga dolga, nem én vagyok a Bastille parancsnoka.

- Mondják meg - kiáltotta Baisemeaux gyorsan -, mondják meg a fogolynak, hogy kívánsága teljesülni fog.

Az őrmester elment.

- Ó, eminenciás uram - mondotta halkán Baisemeaux -, hogyan sejthettem volna?... Hogyan láthattam volna előre?!

- Ki mondta, hogy sejtenie kellett volna, hogy előre kellett volna látnia? - felelt Aramis megvetően. - A rend sejt, a rend tud, a rend lát előre. Nem elég ez?

- Mit parancsol? - tette hozzá Baisemeaux.

- Én? Semmit. Én csak szegény pap vagyok, egyszerű gyóntatótya. Parancsolja-e, hogy meglátogassam a beteget?

- Ó, eminenciás uram, nem parancsolom, hanem kérem rá.

- Jól van, akkor vezessen.

Amióta Aramis olyan különös módon átváltozott a rendhez tartozó atyává, Baisemeaux már nem volt ugyanaz az ember. Addig Aramis a derék parancsnok szemében főpap volt, aki iránt tisztelettel viseltetett, jóbarát, akinek hálával tartozott, de Aramis nyilatkozata óta, amely egészen megzavarta az eszét, alárendelt lett, Aramis pedig feljebbvalója.

Maga gyújtott meg egy nyeles lámpát, odahívott egy porkolábot, aztán hátrafordult Aramis-hoz, és így szólt:

- Szolgálatára állok, monsignore.

Aramis beérte egy bólintással, ami ezt jelentette: „Jól van!”, és egy kézmozdulattal, ami ezt jelentette: „Vezessen!” Baisemeaux elindult, Aramis követte.

Szép, csillagos éjszaka volt; a három férfi lépései kopogtak a teraszok kőkockáin, és a porkoláb övének függő kulcsok csörömpölése felhallatszott a tornyok emeleteire, mintha arra akarta volna emlékeztetni a foglyokat, hogy a szabadság az ő világukon kívül esik.

Azt hihette volna az ember, hogy a változás, amely Baisemeaux úron végbement, a foglyokra is áterjedt. Maga a porkoláb is, ugyanaz, aki Aramis első látogatása alkalmával olyan kíváncsi és kérdezősködő volt, most nemcsak néma lett, hanem szinte érzéketlen is. Lehorgasztotta fejét, és úgy járt-kelt, mint aki fél kinyitni a fülét.

Így érkeztek el a Bertaudière-toronyig, s szótlanul s meglehetősen lassan mentek fel a két emeletre, mert Baisemeaux, bár engedelmeskedett, egyáltalán nem nagy igyekezettel tette ezt.

Végre elérkeztek az ajtóhoz; a porkolábnak nem kellett a kulcsot keresnie, mert már készenlétben tartotta. Az ajtó kinyílt.

Baisemeaux be akart lépni a fogolyhoz, de Aramis a küszöbön megállította.

- Az nincs megírva, hogy a parancsnok is meghallgatja a fogoly gyónását - szólt.

Baisemeaux meghajolt, és előreengedte Aramist, aki a porkoláb kezéből kivette a lámpát, és belépett, aztán kézmozdulattal jelt adott, hogy csukják be mögötte az ajtót.

Egy pillanatig állt, és feszült figyelemmel hallgatózott, hogy Baisemeaux és a porkoláb elment-e, majd a mindinkább elhaló zajból meggyőződve, hogy elhagyták a tornyot, letette a lámpást az asztalra, és körülnézett.

Zöld atlással bevont ágyon, amely nagyjából a Bastille többi ágyához hasonlított, csak újabb volt, széles és félig elhúzott függönyök mögött egy fiatalember pihent, akihez egyszer már elkísértük Aramist.

A börtön előírásai szerint a fogolynak világosság nélkül kellett lennie. Az esti nyugodalmat jelző harangig minden fogolynak el kellett oltania gyertyáját. Abból is láthatjuk, mennyire kedveztek a fogolynak, mert az a ritka kiváltsága volt, hogy egészen a takarodó percéig égethette a világot.

Az ágy mellett hajlított lábú, támlás bőrszéken feltűnően gondozott ruhák heverték. Az ablaknál szomorúan és elhagyottan állt egy kis asztal, toll, tinta, papír és könyvek nélkül. Néhány teli tál azt mutatta, hogy a fogoly az utolsó étkezésekor alig nyúlt hozzá az ételekhez.

Aramis megpillantotta a fiatalembert; két karjával félig eltakarva az arcát, feküdt az ágyon.

A látogató jövetele nem indította arra, hogy megmozduljon, várakozott vagy aludt. Aramis a lámpán meggyújtotta a fogoly gyertyáját, óvatosan odébb tolta a támlás karszéket, és a részvét és tisztelet különös vegyülékével közeledett az ágyhoz.

A fiatalember felszegte fejét.

- Mit akarnak tőlem? - kérdezte.

- Nem kért-e gyóntatóatyát? - szólt Aramis.

- De igen.

- Mert beteg?

- Igen.

- Nagyon beteg?

A fiatalember kutató tekintettel nézett Aramisra, és így szólt:

- Köszönöm.

Néhány pillanatig hallgatott, aztán így folytatta:

- Már láttam önt.

Aramis meghajolt. Amit a fogoly észlelt, az nyilván kevésbé volt megnyugtató: a hideg, ravasz és uralomra vágyó jellem, mely a vannes-i püspök arcán tükröződött; mert hozzáfűzte:

- Már jobban érzem magam.

- Így hát? - kérdezte Aramis.

- Így hát, mivel jobban érzem magam, azt hiszem, már nincs annyira szükségem gyóntatóatyára.

- A vezeklőingre sem, amelynek érkezését az a levél jelezte, melyet ma kenyérében talált?

A fiatalember összerezett, de mielőtt valamit felelhetett volna, Aramis így folytatta:

- A papra sem, kinek szájából fontos igazságot tudhat meg?

- Ha így van - mondta a fiatalember és feje visszahanyatlott a párnára -, az már más... hallgatom.

Aramis ekkor figyelmesebben szemügyre vette és megcsodálta azt az egyszerű és méltóságteljes arckifejezést, amelyet sohasem lehet elsajátítani, ha Isten nem oltotta az ember vérébe vagy szívébe.

- Üljön le, uram - szólt a fogoly.

Aramis meghajolt és engedelmeskedett.

- Hogyan érzi magát a Bastille-ban? - kérdezte a püspök.

- Nagyon jól.

- Nem szenved?

- Nem.

- Nem sajnál semmit?

- Nem.

- A szabadságot sem?

- Mit nevez szabadságnak, uram? - kérdezte a fiatalember olyan hangon, mint aki szópárbajra készül.

- Szabadságnak nevezem a virágokat, a levegőt, a világosságot, a csillagokat, a boldogságot, hogy futhat, amerre húszesztendős izmos lábai viszik.

A fiatalember mosolygott; nehezen lehetett volna megmondani, hogy belenyugvóan-e, vagy lekicsinylően.

- Nézze - szólt -, ebben a japán vázában két rózsám van, két szép rózsám, tegnap este még bimbósan szakították le a parancsnok kertjében; ma reggel szemem láttára nyitották ki piros kelyhüket; minden egyes szirmuk többet és többet tárt fel illatuk kincséből; egészen átítatja szobám levegőjét. Ez a két rózsza, amint látja, szép a rózsák közt, a rózsza pedig a legszebb virág. Miért kívánnék hát más virágokat, ha a legszebbek az enyéme?

Aramis elcsodálkozva nézett a fiatalemberre.

- Ha a virágok jelentik a szabadságot - folytatta a fiatalember -, akkor van szabadságom, mert vannak virágaim.

- Ó, de hát a levegő? - kiáltott Aramis. - Az élethez annyira szükséges levegő?

- Nos, uram, lépjen közelebb az ablakhoz, nyitva van - mondotta a fogoly. - Ég és föld között zúg a jeges orkán, süvít a tikkasztó szél, fúj a langyos szellő, vagy a szelíd fuvallat suttog. Az innen érkező levegő az arcomat cirógatja, s mikor fellepek erre a székre, ráülök a karfájára és az ablak rácsai köré fonom karomat, akkor úgy érzem, mintha a levegőben lebegnék.

Aramis homloka, mialatt a fiatalember így beszélt, mindinkább elkomorodott.

- A világosság? - folytatta a fiatalember. - Enyém az, ami több, mint a világosság: a nap, az én jóbarátom, mindennap meglátogat a börtön parancsnokának engedelmére és a porkoláb kísérete nélkül. Az ablakon át érkezik, szobámba egy nagy, hosszú négyszöget rajzol, amely annál az ablaknál kezdődik, és fénye az ágyam függönyén felkúszik a rojtokra. Ez a ragyogó négyszög tíz órától délig növekszik és egy órától három óráig lassan kisebbedik, mintha mielőbb hozzám akarna érni, és sajnálna elhagyni engem. Mire utolsó sugara is eltűnik, öt óra hosszat örvendtem a jelenlétének. Nem elég ez? Úgy hallottam, vannak olyan szerencsétlenek, akik követ fejtenek, akik bányában dolgoznak, és sohasem látják a napot.

Aramis megtörölte a homlokát.

- Ami a csillagokat illeti, amelyeket olyan jó nézni - folytatta a fiatalember -, mind hasonlítanak egymáshoz, csak fényükre, nagyságukra különböznek. Ebben is szerencsés vagyok, mert ha most nem gyújtja meg a gyertyát, akkor láthatná azt a szép csillagot, amelyet az ágyamból láttam, mielőtt belépett, és amelynek sugarai a szememet simogatták.

Aramis lehajtotta a fejét: úgy érezte, elmerül ennek a komor bölcséletnek, a börtönlakók hitvallásának keserű áramában.

- Ennyit a virágokról, a levegőről, a napfényről és a csillagokról - mondotta a fiatalember változatlan nyugalommal. - Hátravan a séta. Nem sétálok-e egész nap a parancsnok kertjében, ha szép az idő, és itt a szobában, ha esős; árnyékban, ha meleg van, s ha hideg az időjárás, melegben, hála a kandalló tűzésének? Ó, higgye el, uram - tette hozzá a fogoly olyan hangon, amely nem volt mentes némi keserűségtől -, az emberek mindent megtettek értem, amit egy ember remélhet, amit egy ember kívánhat.

- Az emberek? Meglehet - mondta Aramis, és felemelte fejét -, de nekem úgy tetszik, hogy Istenről megfélemeznek.

- Valóban megfedkeztem Istenről - felelte a fogoly minden megindultság nélkül -, de miért mondja ezt nekem? Mire jó a fogollyal Istenről beszélnünk?

Aramis ránézett a különös fiatalemberre, akiben a vértanú nyugalma egyesült az istentagadó nyugalmaival.

- Nincs-e jelen minden dologban Isten? - mormolta szemrehányóan.

- Mondja, hogy minden dolog végén - felelte a fogoly határozott hangon.

- Jó! - mondotta Aramis. - De térjünk vissza oda, ahonnan elindultunk.

- Magam is így kívánom.

- A gyóntatóatyja vagyok.

- Igen.

- Nos, az igazsággal tartozik nekem mint lelkiatyjának.

- Magam is azt kívánom elmondani.

- Minden fogoly elkövette azt a bűnt, ami miatt börtönbe került. Mi a bűne?

- Ezt már kérdezte tőlem, amikor első ízben meglátogatott.

- És akkor is igyekezett megkerülni a választ, akárcsak ma.

- Miért válaszolnék ma?

- Mert ma a gyóntatóatyja vagyok.

- Ha azt akarja, hogy megmondjam, milyen bűnt követtem el, magyarázza meg előbb, mi az a bűn. Mivel hogy semmit sem tudok, ami miatt szemrehányást tehetnék magamnak, azért azt mondom, nem vagyok bűnös.

- Az ember gyakran nemcsak azért bűnös a hatalmasok szemében, mert bűnt követett el, hanem azért is, mert tudja, hogy mások bűnt követtek el.

A fogoly a legnagyobb figyelemmel hallgatta Aramist.

- Igen - szólt egy pillanatnyi hallgatás után -, igen, megértem; igen, igaza van, lehetséges, hogy ily módon bűnös vagyok a hatalmasok szemében.

- Á, tehát tud valamiről? - mondotta Aramis, abban a hiszemben, hogy rábukkant, nem valami fogyatékosra, hanem a páncél nyitjára.

- Nem, nem tudok semmiről - felelte a fiatalember -; hanem néha azt gondolom, és ilyenkor azt mondom magamban...

- Mit mond?

- Hogyha többet akarnék gondolkodni, akkor vagy elveszteném az eszemet, vagy sok mindent ki tudnék találni.

- No és ilyenkor? - kérdezte Aramis türelmetlenül.

- Ilyenkor abbahagyom.

- Abbahagyja?

- Igen, a fejem elnehezül, a gondolataim szomorúvá válnak, érzem, hogy bosszúság vesz erőt rajtam, azt kívánom...

- Mit?

- Nem tudom, mert nem engedem magamon eluralkodni a vágyat olyan dolgok után, amelyek nem az enyéim, én, aki annyira meg vagyok elégedve azzal, amim van.

- A haláltól fél? - kérdezte Aramis kissé szorongó érzéssel.

- Igen - felelte mosolyogva a fiatalember.

Aramis megérezte ennek a mosolynak a hidegségét, és megremegett.

- Ó, ha fél a haláltól, akkor többet tud, mint amennyit mondott - felelte Aramis.

- De hát maga, uram, aki megüzeni, hogy hívassam ide, aki kívánságomra belépett ide, és azt ígérte, hogy egy világot fog feltárni előttem, hogyan lehet az, hogy most hallgat, és én beszélek? Ha már mindketten álarcot viselünk, vagy tartsuk meg mindketten, vagy vegyük le egyszerre.

Aramis érezte az érvelés helyességét és erejét.

„Nem közönséges emberrel van dolgom” - gondolta.

- Mondja csak, van valami becsvágya? - kérdezte hangosan, anélkül, hogy a foglyot előkészítette volna erre a fordulatra.

- Mi az a becsvágy? - kérdezte a fiatalember.

- Olyan érzés, amely arra ösztönzi az embert, hogy többet kíváncsion, mint amije van - felelte Aramis.

- Azt mondtam, elégedett vagyok, uram, de lehet, hogy tévedek. Nem tudom, mi a becsvágy, de lehet, hogy van becsvágam. Világosítson fel, nagyon kérem.

- Becsvágyó az, aki magasabbra vágyik, mint ahol van.

- Nem vágyódom magasabbra, mint ahol vagyok - mondta a fiatalember olyan határozottan, hogy a vannes-i püspök ismét beleremegett.

Elhallgatott. De a fogoly lángoló szeme, ráncba vont homloka, töprengő magatartása érthetően tanúsította, hogy mást várt, nem hallgatást. Aramis megtörte a csendet.

- Hazudott nekem első látogatásom alkalmával - mondta.

- Hazudtam? - kiáltott a fiatalember felpattanva ágyán; s hanghordozása olyan lett és szeme úgy villogott, hogy Aramis ösztönszerűen hátrahőkölt.

- Azt akarom mondani - helyesbített Aramis, és meghajolt -, hogy eltitkolta, amit gyermekkoráról tud.

- Az én titkom az enyém, és nem akárkié, aki utamba kerül.

- Igaz - mondotta Aramis, s most mélyebben hajolt meg, mint először -, igaz, bocsásson meg; de vajon ma is akárki vagyok-e, aki az útjába került? Könyörgök, feleljen, fenség.

Úgy látszott, hogy ez a cím kissé nyugtalanná tette a foglyot, bár láthatóan nem csodálkozott rajta, hogy így szólítják.

- Nem ismerem magát, uram - mondotta.

- Ó, ha merném, megfognám a kezét és megcsókolnám.

A fiatalember olyan mozdulatot tett, mintha oda akarná nyújtani Aramisnak a kezét; ám a szemében felvillanó szikra kialudt pillája szélén, és hidegen, bizalmatlanul húzta vissza a kezét.

- Egy fogolynak kezet csókolni! - szólt fejcsóválva -, mire jó az ilyesmi?

- Miért mondta nekem, hogy jól érzi itt magát? - kérdezte Aramis. - Miért mondta nekem, hogy semmire sem vágyik? Végül pedig miért akadályozza meg, azzal, hogy így beszél, hogy én is őszinte legyek?

A fiatalember szemében harmadszor is felvillant ugyanaz a szikra, de mint a két első, ez is kialudt, anélkül, hogy valamit előidézett volna.

- Nem bízik bennem? - kérdezte Aramis.

- Miért, uram?

- Ó, nagyon egyszerű okból, mert ha tudja, amit tudnia kell, akkor bizonyára nem bízik senkiben.

- Akkor ne csodálkozzék, ha nem bízom, mert hiszen azzal gyanúsít, hogy tudom azt, amit nem tudok.

Aramist csodálattal töltötte el ez az erélyes ellenállás.

- Ó, kétségbe ejt, fenség - mondta, és öklével rávágott a szék támlájára.

- Én pedig nem értem magát, uram.

- Nos, akkor igyekezzék megérteni.

A fogoly Aramisra meresztette szemét.

- Időnkint - folytatta a püspök -, időnkint úgy tetszik nekem, hogy azt a férfiút látom, akit keresek... aztán...

- Aztán... eltűnik az a férfiú, nemde? - mondta mosolyogva a fogoly. - Annál jobb.

Aramis felállt.

- Határozottan nincs mit mondanom az olyan embernek, aki ennyire nem bízik bennem.

- És nekem - felelte a fogoly ugyanolyan hangon -, nekem sincs mondanivalóm olyan ember számára, aki nem akarja megérteni, hogy egy fogolynak mindenki iránt bizalmatlannak kell lennie.

- Még régi barátai iránt is? Ó, ez túlzott elővigyázatosság, fenség.

- Régi barátai iránt? Maga régi barátaim közé tartoznék?

- Ejnye, hát nem emlékszik már arra, hogy egykor abban a faluban, ahol gyermekkorának éveit töltötte...

- Tudja annak a falunak a nevét? - kérdezte a fogoly.

- Noisy-le-Sec - vágta rá Aramis határozottan.

- Folytassa - szólt a fiatalember, s arckifejezésével nem helyeselt, de nem is tagadott.

- Nézze, fenség, ha mindenáron ezt a játékot akarja folytatni, akkor maradjunk ennyiben. Igaz, azért jöttem, hogy sok dolgot megmondjak, de ki kell nyilvánítania, hogy hő vágya megtudni őket. Ismerje el, hogy mielőtt beszélnek, mielőtt olyan fontos dolgokat megmagyaráznék, egy kis jóakaratra, nyíltszívúságra, vagy legalábbis egy kis rokonszenvre volna szükségem, ha bizalmával nem tisztel is meg. De bezárkózik állítólagos tudatlanságába, s megbénít vele. Ó, nem azért, amit hisz, mert akármilyen tudatlan legyen is, akármilyen közömbösnek játssza is

meg magát, azért nem kevésbé az, ami, fenség, és semmi, értse meg, semmi, semmi sem változtathat rajta, hogy az.

- Megígérem, hogy türelmesen végighallgatom - szólt a fogoly. - Csak éppen úgy érzem, jogom van megismételni azt a kérdést, amelyet már egyszer föl tettem: Ki maga?

- Emlékszik-e rá, hogy tizenöt vagy tizennyolc esztendővel ezelőtt Noisy-le-Sechen látott egy lovast, aki egy hölggyel érkezett; a hölgy rendszerint fekete selyemruhát viselt, és hajában lángvörös szalagokat.

- Igen, egyszer megkérdeztem, hogy hívják azt a lovast, és azt felelték nekem, D'Herblay lovag a neve. Csodálkoztam, hogy annak a papnak olyan harcias a külseje, és azt felelték, ezen nem kell csodálkozni, tekintve, hogy a pap XIII. Lajos egyik testőre volt.

- Nos - mondta Aramis -, ez az egykori testőr, aztán pap, majd Vannes püspöke, és ma gyóntatóatyja: én vagyok.

- Tudom. Megismertem.

- Nos, fenség, ha ezt tudja, akkor hadd tegyek hozzá még valamit, amit nem tud: ha a király tudná, hogy ez a testőr, ez a pap, ez a püspök, ez a gyóntatóatyja ma itt van, akkor holnap az, aki mindent kockára tett, hogy eljöhessen ide, ennél a börtönnél sötétebb és rejtettebb tömlöc mélyén látná megvillanni a hóhér bárdját.

A fiatalember, mialatt ezeket a határozott szavakat hallgatta, felült az ágyban, és szeme mind mohóbb pillantással mélyedt Aramis szemébe.

Fürkészésének eredményeként mintha némi bizalom ébredt volna a fogolyban.

- Igen - mormogta -, igen, tisztán emlékszem. A hölgy, akiről beszél, egyszer magával jött el, máskor pedig két ízben azzal a hölggyel...

A fogoly itt félbeszakította a beszédet.

- Azzal a hölggyel, aki minden hónapban meglátogatta, ugyebár, fenség?

- Igen.

- Tudja, ki volt az a hölgy?

A fogoly szeme mintha ismét felvillant volna.

- Tudom, hogy az udvarhoz tartozó hölgy volt - mondotta.

- Jól emlékszik erre a hölgyre?

- Ó, az emlékeim erről nem lehetnek nagyon homályosak - mondotta a fiatal fogoly -: egyszer egy körülbelül negyvenöt éves férfi társaságában láttam azt a hölgyet; egyszer magával láttam, és egyszer a fekete ruhás és lángvörös szalagos hölgy kíséretében. Azóta kétszer láttam ugyanazzal a hölggyel. A nevelőmmel és az öreg Perronnette-tel együtt ezen a négy személyen s a parancsnokon kívül még soha életemben nem beszéltem senkivel, és mást nem is igen láttam.

- Tehát börtönben volt?

- Ha itt börtönben vagyok, akkor ott viszonylag szabadon éltem, bár a szabadságom ott is nagyon korlátozott volt; egy ház, ahonnan kimehettem a nagy kertbe, amelyet fal vett körül, amelyen nem tudtam átmászni: ez volt a lakóhelyem. Ismeri, hiszen járt ott. De mivel megszoktam, hogy a kert falai közt és a házban éljek, sohasem kíváncsi voltam ki. Megértheti

tehát, uram, hogy mivel semmit sem láttam ebből a világból, nem is kívánhatok semmit, és ha elbeszél nekem valamit, akkor mindent kénytelen lesz megmagyarázni nekem.

- Így is fogok tenni, fenség, mert ez kötelességem - mondta Aramis meghajolva.

- Jó, hát akkor kezdje azzal, hogy megmondja nekem, ki volt a nevelőm.

- Egy derék nemesember, fenség, kiválóan derék nemes, aki testét-lelkét egyformán képezte. Volt-e valaha is valami panasza ellene?

- Ó, nem, uram, soha, éppen ellenkezőleg; de ez a nemesúr gyakran emlegette előttem, hogy atyám és anyám meghalt; hazudott, vagy az igazat mondta?

- Kénytelen volt követni a kapott utasításokat.

- Tehát hazudott?

- Egy dologban. Atyjaura csakugyan meghalt.

- És anyám?

- Meghalt fenséged számára.

- De mások számára él, ugye?

- Él.

- És én (a fiatalember Aramisra nézett), én arra vagyok kárhóztatva, hogy a börtön homályában éljek?

- Sajnos, azt hiszem, így van!

- Éspedig azért, mert a jelenlétem nagy titkot leplezne le a világ előtt?

- Bizony, nagy titkot.

- Nagyon hatalmas ember lehet az én ellenségem, ha a Bastille-ba zárathatott egy akkorka gyermeket, amilyen én voltam.

- Nagyon hatalmas.

- Hatalmasabb tehát, mint az anyám?

- Miért?

- Mert az anyám megvédelmezett volna.

Aramis habozott.

- Hatalmasabb az anyjánál, igen, fenség.

- A dajkám és azt a nemesembert azért távolították el, mert én vagy ők is nagy veszélyt jelentettünk ellenségemnek?

- Igen, veszélyt, s az ellensége úgy szabadult meg tőle, hogy azt a nemesembert és dajkát végképp eltüntette - felelte nyugodtan Aramis.

- Végképp eltüntette? - kérdezte a fogoly. - Milyen módon?

- A legbiztosabb módon - felelte Aramis -; meghaltak.

A fiatalember kissé elsápadt, és remegő kezét végighúzta arcán.

- Megmérgezték őket? - kérdezte.

- Meg.

A fogoly egy pillanatig gondolkodott.

- Nagyon kegyetlen lehet az ellenségem, vagy nagyon kényszeríthette rá a szükség, ha ezt a két ártatlan lényt, egyetlen támaszaimat egy és ugyanazon a napon meggyilkolták; mert az a tiszteletre méltó nemesember és az a derék asszony nem vétett senkinek.

- Családjában kíméletlen a szükség, fenség. És a szükség készítet rá, nagy sajnálatomra, hogy megmondjam: nevelőjét és dajkáját meggyilkolták.

- Ó, semmi újat nem mond nekem ezzel - szólt a fogoly, és ráncok szaladtak homlokára.

- Hogyan?

- Sejtettem.

- Miért?

- Megmondom.

E pillanatban a fiatalember, aki mindkét könyökére támaszkodva felkönyökölt, Aramis arcához közeledett, olyan méltóságteljes, sőt kihívó arckifejezéssel, hogy a püspök kiszikkadt szívéből a lelkesedés árama tört fel, emésztő szikrázással, acélkemény koponyájába.

- Szóljon, fenség. Már mondtam, az életemet kockáztatom ezzel a beszélgetéssel. Akármilyen keveset ér is az én életem, könyörgök, fogadja el mint váltságdíjat tulajdon életéért.

- Nos - mondta a fiatalember -, hallgasson meg, miből sejtettem, hogy dajkámat és nevelőmet meggyilkolták...

- Akit atyjának nevezett?

- Igen, akit atyámnak neveztem, pedig jól tudtam, hogy nem vagyok a fia.

- Miből tudta ezt?

- Ugyanúgy, ahogy maga túlságosan tiszteletteljes jóbarátnak, ő túlságosan tiszteletteljes volt apának.

- Nekem - felelte Aramis - nem szándékom álcázni szándékomat.

A fiatalember bólintott, és folytatta:

- Nyilván nem arra szántak, hogy örökre bezárva tartsanak, és ami, különösen most, arra indít, hogy ezt higgyem, az az a gondosság, amellyel lehetőleg tökéletes lovagot akartak nevelni belőlem. A nemesúr mindarra megtanított, amit maga tudott: számtanra egy kis mértanra, csillagászatra, vívásra, lovaglásra. Minden reggel gyakorolta velem a vívást egy földszinti szobában, minden reggel lovagoltam a kertben. Nos, egy reggel, nyáron történt, tikkasztó hőségben, elaludtam ebben a földszinti szobában; nevelőm tiszteletteljes magatartásától eltekintve, addig semmi sem világosított fel vagy keltett gyanút bennem. Mint a gyermekeket, a madarakat és virágokat, a levegő és a napsugár éltetett; tizenöt esztendő voltam.

- Tehát nyolc évvel ezelőtt történt?

- Igen, körülbelül; elvesztettem időérzékeimet.

- Bocsánat... de mit mondott nevelője, hogy munkára serkentse?

- Azt mondta, a férfinak igyekeznie kell megalapoznia a földön szerencsáját, amelyet Isten megtagadott tőle születésekor; hozzátette, hogy olyan alacsony sorból való szegény árva, mint én, csak magára számíthat, és senki sem törődik, nem is fog törődni soha személyemmel... Tehát a vívóleckétől fáradtan elaludtam a földszinti szobában. A nevelőm az első emeleti

szobájában tartózkodott, éppen, felettem. Hirtelen hallom, hogy a nevelőm felkiált. Aztán ezt kiáltotta: „Perronnette! Perronnette!” A dajkám volt az, akit így hívott. - Igen, tudom - mondta Aramis -, folytassa, fenség, folytassa.

- A dajkám bizonyára a kertben volt, mert a nevelőm sietve lement hozzá. Felkeltem, mert aggódtam, és tudni akartam, miért izgatott. Kinyitotta az ajtót, amely a tornácra a kertre nyílt és folyton ezt kiáltozta: „Perronnette! Perronnette!” A földszinti szoba ablakai az udvarra nyíltak, és az ablaktáblák be voltak csukva, de az ablaktáblák hasadékan át láttam, hogy nevelőm a széles kúthoz lép, amely csaknem a dolgozószoba ablakai alatt volt. Áthajolt a kőkáván, lenézett a kútba, és ijedten hadonászva ismét nagyot kiáltott. Arról a helyről, ahol voltam, nemcsak láttam, de a hangja is odahallatszott. Láttam tehát, és hallottam.

- Kérem, folytassa, fenség - szólt közbe Aramis.

- Perronnette asszony a nevelőm kiáltozására gyorsan odaszaladt. Ő Perronnette elé sietett, karon fogta, sietve magával vonszolta a kúthoz, amelybe most mind a ketten belenéztek, és nevelőm így szólt:

„- Nézze, nézze, milyen szerencsétlenség!”

„- No, no, nyugodjon már meg - csitította Perronnette asszony. - Mi történt?”

„- Az a levél - kiáltotta a nevelőm -, látja ezt a levelet?” - és lemutatott a kútba.

„- Milyen levél?” - kérdezte a dajka.

„- A levél, amit ott lenn lát: a királyné utolsó levele!”

E szavakra megremegtem. A nevelőm, akit atyámnak tekintettem, aki szüntelenül a szerénységet és az alázatosságot kötötte szívemre, levelezésben áll a királynéval!

„- A királyné utolsó levele! - kiáltotta Perronnette, és úgy látszott, csak azon akad fenn, hogy a királyné levelét a kút fenekén látja. - Ejnye, hogyan került oda?”

„- Véletlenül, Perronnette asszony, különös véletlenségből! Felmegyek a szobámba, kinyitom az ajtót, és az ablak is nyitva van, huzat támad, látom, hogy egy papírt elvisz a szél, és észreveszem, hogy ez a papír a királyné levele, nagyot kiáltva odaszaladok az ablakhoz, a papír egy pillanatig a levegőben szállingózik, aztán belehull a kútba.”

„- Nos - felelte Perronnette asszony -, ha a levél beleesett a kútba, ez annyi, mintha elégették volna, és mivel a királyné maga is elégeti valamennyi levelét, valahányszor eljön...”

„Valahányszor eljön!” A hölgy tehát, aki minden hónapban el szokott jönni, a királyné volt? - jegyezte meg a fogoly.

Aramis igent intett.

„- Igaz, igaz - folytatta az öreg nemes -, csak hogy ebben a levélben utasítások voltak. Most hogyan kövessem őket?”

„- Írjon gyorsan a királynénak, mondja el neki a levélben, hogyan történt a dolog, és a királyné másik levelet fog küldeni a legutóbbi helyett.”

„- Ó, a királyné nem fog hinni ebben a véletlenben - mondta a jó ember, fejét ingatva -, azt fogja gondolni, megtartottam a levelet, hogy fegyvert kovácsoljak belőle, ahelyett, hogy visszaadtam volna neki, mint a többi. Hiszen olyan gyanakvó természetű, és Mazarin úr olyan... Ez az olasz ördög képes minket a legcsekélyebb gyanú miatt megmérgeztetni!”

Aramis alig észrevehető mosollyal biccentett.

„- Tudja, Perronnette, mind a ketten roppant bizalmatlanok, ha Fülöpről van szó.” - Fülöp névre engem kereszteltek - tette hozzá a fogoly.

„- Akkor pedig nem szabad tétovázunk - mondta Perronnette asszony -, valakinek le kell szállnia a kútba.”

„- Úgy ám, hogy elolvassa a levelet, míg felhozza.”

„- Keressünk a faluban egy embert, aki nem tud olvasni. Ez megnyugtató?”

„- Jó, de az, aki lemegy, nem fogja-e kitalálni, milyen fontos az az írás, amelyért egy ember életét kockáztatjuk? De eszembejuttatott valamit, Perronnette asszony, valaki le fog ereszkedni a kútba, és ez a valaki én leszek.”

Erre a tervre azonban Perronnette asszony nagy siránkozásba kezdett, és olyan szívrehatóan könyörgött az öreg nemesnek, hogy ez megígérte neki, hogy keres egy létrát, amely elég hosszú, hogy le lehessen menni rajta a kútba, ezalatt Perronnette elszalad a majorba, s keres egy elszánt legényt, akivel el fogják hitetni, hogy egy ékszer esett a kútba, az ékszer pedig papírba van burkolva, és mert a papír a vízben szétnyílik, az az ember nem fog csodálkozni, ha csak egy szétnyílt levelet talál.

„- Addig talán már el is mosódik az írás” - mondta Perronnette asszony.

„- Egyre megy, csak az a fontos, hogy megkerítsük. Ha a királynénak visszaadjuk a levelet, akkor elhiszi, hogy nem árultuk el, ennél fogva nem kell majd félnünk Mazarin úrtól, mert nem keltettük fel gyanúját.”

Amikor ezt elhatározták, elváltak egymástól. Elmentem az ablaktól, mert láttam, hogy nevelőm a ház felé tart, és párnámra vettem magam; a fejem zúgott a hallottaktól.

Néhány pillanat múlva a nevelőm benyitott a szobába, és mert azt hitte, hogy elaludtam, csendben ismét betette az ajtót.

Alighogy az ajtó becsukódott, felkeltem, és lestem távolodó lépéseinek zaját. Aztán visszatértem az ablakhoz, és láttam, hogy a nevelőm és Perronnette asszony elmegy.

Egyedül voltam a házban.

Jóformán be sem zárult mögöttük a kapu, mikor én, hogy ne töltssem az időt az előszobán át menéssel, kiugrottam az ablakon, és a kúthoz futottam.

Aztán én is a kút kávája fölé hajoltam, mint a nevelőm tette.

Valami fehérlett, csillogón lebegett a zöldes színű víz rezgő körein. Ez a fehérítő lemez elvakított és csalogatott magához; a szemem kidülledt, a mellem zihált, a kút magához vonzott széles nyílásával és jeges leheletével, úgy rémlett, mintha víz mélyén lángoló betűket látnék a papiroson, amelyet a királyné érintett meg.

Ekkor, meg sem gondolva, mit teszek, annak az ösztönszerű elhatározásnak engedve, amely az embert a végzetes lejtőn magával ragadja, leengedtem a vödröt a kútba, mintegy három lábnyi mélyen a vízbe, de roppantul vigyázva, hogy el ne mozduljon a helyéről az értékes írás, amely kezdett már fehér helyett zöldes színt ölteni, ami arra vallott, hogy lassan elmerül, aztán egy darab nedves vászonronggyal a kezemben megkapaszkodtam a kötélben, és lecsúsztam a mélységbe.

Midőn a sötét víztükör felett függtem, midőn mindinkább eltűnt szemem elől az ég, végigfutott a hideg rajtam, szédülés fogott el, és égnek állt minden hajam szála, de az akaratom legyőzte a rettegést és a rosszullétemet. Elérkeztem a vízhez, a kötelet egyik kezemmel elengedtem, hogy megfogjam az értékes papirost, amely ujjaim közt kettészakadt.

A papír két darabját a kabátom zsebébe tettem, és lábamat a kút oldalfalában megvetve, erőteljes, ügyes és gyors mozdulatokkal felhúzódtam a kút kőkávéjáig, amely nedves lett a testemről lecsurgó víztől.

Mikor zsákmányommal kinn voltam a kútból, kiszaladtam a napra, és eljutottam a kert végébe, amely egy kis erdőhöz hasonlított. Ott akartam elrejtőzni. Éppen búvóhelyemre értem, mikor megszólalt a csengő, amely akkor szokott megszólalni, ha a nagy kaput kinyitották. A nevelőm érkezett haza. Épp jókor!

Kiszámítottam, hogy tíz perc időm lesz, míg eljut hozzám, ha kitalálja, hol vagyok és egyenesen odaindul; húsz percem, ha kereséssel tölti az időt.

Ez elegendő volt ahhoz, hogy az értékes levelet elolvassam, amelynek két darabját gyorsan egymáshoz illesztettem. Az írás kezdett elmosódni, de azért ki tudtam betűzni.

- És mit olvasott, fenség? - kérdezte Aramis nagy érdeklődéssel.

- Eleget ahhoz, hogy azt higgyem, uram: a szolga nemesember volt, és Perronnette, ha nem is előkelő hölgy, mégis több, mint szolgáló; végül pedig, hogy magam is meglehetősen magas származású lehetek, ha Ausztriai Anna, a királyné és Mazarin miniszterelnök olyan beható utasításokat adnak rám vonatkozólag.

Itt a fiatalember megindultan elhallgatott.

- És mi történt? - kérdezte Aramis.

- Az történt, hogy a munkás, akit nevelőm odahívott, semmit sem talált a kútban, holott mindenfelé kotorászott benne; a nevelőm észrevette, hogy a kút kávéja vizes, én pedig nem száradtam meg eléggé a napon, s Perronnette észrevette, hogy a ruhám csuromvíz, végül heves láz vett erőt rajtam a hideg víztől és a felfedezés okozta izgalomtól, lázálomban félrebeszéltem, és el is mondtam mindent, úgyhogy nevelőm a tulajdon vallomásom segítségével a fejpárnám alatt két darabban megtalálta a királyné írta levelet.

- Ahá! - mondotta Aramis. - Így már értem.

- Ettől kezdve csak sejtettem, mi történt. A szegény nemes és szegény Perronnette kétségkívül nem merte titokban tartani a történeteket, mindent megírtak a királynénak, és visszaküldték neki a kettészakadt levelet.

- Aztán fenségedet elfogták és ide hozták a Bastille-ba - mondotta Aramis.

- Amint látja.

- Majd eltűnt az a két ember, akik szolgálták?

- Sajnos!

- Ne foglalkozzunk a halottakkal, hanem lássuk, mit tehetünk az élőkért. Azt mondta nekem, hogy belenyugodott sorsába?

- Újra csak azt mondom.

- Mit sem törődik a szabadsággal?

- Megmondtam.

- Nincs becsvágya, nem vágyik semmire, nem gondolkodik semmiről?

A fiatalember nem felelt.

- Nos - kérdezte Aramis. - Hallgat?

- Azt hiszem, eleget beszéltem, most magán a sor - felelte a fogoly. - Fáradt vagyok.

- Engedelmeskedem - mondta Aramis.

Aramis erőt gyűjtött, és arcán mélységes ünnepélyesség ömlött el. Érezni lehetett, hogy elérkezett a legfontosabb részéhez annak a szerepnek, amelynek a börtönben való eljátszására vállalkozott.

- Még egy kérdést - mondta.

- Mi volna az? Szóljon.

- Ugye, abban a házban, amelyben lakott, nem volt tükör?

- Milyen szó ez, és mit jelent? Nem ismerem.

- A tükör olyan bútordarab, amelyben a tárgyak képe látszik; a tulajdon arcvonásainkat például egy erre a célra kikészített üveglapon úgy láthatjuk, mint ahogy fenséged szabad szemmel az én arcomat látja.

- Nem, abban a házban nem volt tükör - felelte a fiatalember.

Aramis körülnézett, aztán így szólt:

- Itt sincs tükör, itt is ugyanazzal az elővigyázattal éltek, amellyel ott.

- Milyen szándékkal?

- Mindjárt meg fogja tudni. Bocsánat, az imént azt mondta, hogy számtanra, csillagászatra, vívásra és lovaglásra tanították, de nem említette a történelmet.

- A nevelőm néha beszélt Szent Lajos, I. Ferenc, IV. Henrik király hőstetteiről.

- Ez volt az egész?

- Majdnem az egész.

- Látom, hogy ezt ismét csak számításból tették: mint ahogy megfosztották a tükörtől, amelyben a jelen tárgyait látjuk, ugyanúgy tudatlanságban tartották a történelem felől, amely a múlt eseményeit tükrözi. Amióta fogva tartják, nem kapott könyveket, úgy hogy nem ismer sok olyan tényt, amelyeknek segítségével emlékezetének és érdeklődésének romba dőlt épületét újra felépíthetné.

- Ez igaz - mondta a fiatalember.

- Figyeljen rám, el fogom mondani, mi történt Franciaországban huszonhárom vagy huszon-négy év óta, tehát születésének valószínű kelte óta, mert az események e pillanattól kezdve érdeklik.

- Beszéljen - mondotta a fiatalember.

És látszott rajta, hogy nagy figyelemmel készül hallgatni Aramis szavait.

- Tudja, ki volt IV. Henrik fia?

- Annyit tudok, hogy ki volt az utódja.

- Honnan tudja?

- Egy ezüstpénzről, amelyen az 1610. évszám látszott, és IV. Henrik képe, és egy ezüstpénzről, amelyen az 1612. évszám felett XIII. Lajos képe volt. Mivel a második ezüstpénzt csak két évvel később verték, mint az elsőt, ebből azt következtettem, hogy XIII. Lajos volt IV. Henrik utóda.

- Tudja tehát, hogy XIII. Lajos volt a legutóbbi uralkodó?

- Tudom - felelte a fiatalember, és enyhén elpirult.

- Nos hát, ez az uralkodó tele volt jó szándékkal és nagy tervekkel, amelyeknek megvalósítását megakadályozták az akkori kedvezőtlen viszonyok és azok a harcok, amelyeket a király miniszterének, Richelieu-nek, a francia főnemességgel kellett megvívnia. Ő maga (XIII. Lajosról beszélek) gyenge jellem volt. Fiatalon és szomorúan halt meg.

- Tudom.

- Soká kínoztá a gond az utódja miatt. Ez fájdalmas gond a fejedelmek számára, akiknek szükségük van rá, hogy az emlékükön kívül fiúutódot is hagyjanak a világon, azért, hogy szellemük tovább éljen, hogy legyen, aki művüket folytassa.

- És XIII. Lajos gyermektelenül halt meg? - kérdezte mosolyogva a fogoly.

- Nem, de sokáig nélkülözte azt a boldogságot, hogy gyermekei lettek volna; sokáig azt hitte, hogy magva szakad, és ez a gondolat mély kétségbeeséssel töltötte el, midőn felesége, Ausztriai Anna...

A fogoly megremegett.

- Tudta-e, hogy XIII. Lajos feleségét Ausztriai Annának hívták? - kérdezte Aramis.

- Folytassa - mondta a fogoly, de a kérdésre nem válaszolt.

- Midőn - folytatta Aramis - Ausztriai Anna egyszer csak tudtára adta, hogy áldott állapotban van. Az öröm nagy volt erre a hírre, és mindenki a gyermek szerencsés megszületését kívánta. Végre 1638. szeptember 5-én a királyné fiúgyermeknek adott életet.

Aramis a fogolyra nézett, és úgy vette észre, hogy az elsápad.

- Most olyan történetet fog hallani - mondotta Aramis -, amelyet ez idő szerint kevés ember tudna elmondani, mert ez a történet titok, amelyről azt hiszik, hogy a holtak magukkal vitték a sírba, és a gyónás pecsétje alatt is el van temetve.

- És nekem elárulja ezt a titkot? - kérdezte a fiatalember.

- Ó - felelte Aramis félreérthetetlen hangsúllyal -, azt hiszem, semmit sem kockáztatok, ha ezt a titkot olyan fogolyra bízom, aki nem vágyódik az után, hogy elhagyja a Bastille-t.

- Hallgatom, uram.

- A királynénak tehát fia született. Az egész udvar ujjongva fogadta a hírt, ám amikor a király az újszülöttet már megmutatta a népnek és a nemességnek, amikor már asztalhoz ült, hogy megünnepelje a szerencsés eseményt, a királynét, aki egyedül maradt a szobában, másodszor is szülési fájdalmak fogták el, és egy második fiút is szült.

- Ó! - szólalt meg a fogoly, és szavai elárulták, hogy többet tud, mint mutatta -, azt hittem, hogy Monsieur csak...

Aramis felemelte az ujját.

- Várjon, hadd folytatom.

A fogoly türelmetlenül felsóhajtott és várt.

- Igen - folytatta Aramis -, a királynénak második fia lett, akit Perronnette asszony, a bába vett karjába.

- Perronnette asszony! - rebegte a fiatalember.

- Tüstént abba a terembe futottak, ahol a király ült a lakománál, és halkán elmondták neki, mi történt. A király felkelt az asztaltól és odasietett. Az arcán azonban ezúttal nem vidámság látszott, hanem a félelemhez hasonló érzés. A fiúikrek keserűséggé változtatták örömét, amelyet egyetlen fia születése szerzett neki, tekintve, hogy (amit most fogok mondani, azt nyilván nem tudja), Franciaországban az idősebbik fiú uralkodik az apa után.

- Tudom.

- És hogy az orvosok és a jogtudósok azt állítják, jogosan lehet kételkedni abban, hogy Isten előtt és a természet törvényei szerint az idősebb fiú-e az, aki először hagyta el anyja méhét.

A fogoly fojtottan felkiáltott, és fehérebb lett, mint a lepedő, amivel arcát eltakarta.

- Megértheti tehát, hogy a királynak, aki olyan nagy örömmel látta saját folytatását utódjában, kétségbe kellett esnie arra a gondolatra, hogy immár két utódja van, és az, aki az imént született, és egyelőre ismeretlen, el fogja talán vitatni az elsőszülöttség jogát. Ez a második fiú tehát, ha egy uralomra törő párttal szövetkezik, egy nap a viszály és a háború magvát hintheti el a királyságban, és megsemmisítheti azt a királyi családot, amelyet meg kellett volna erősítenie.

- Ó, értem, értem - rebegte a fiatalember.

- Nos hát - folytatta Aramis -, ezt beszélük, ezt bizonygatják, ezért választották el méltatlanul Ausztriai Anna egyik fiát fivéréből, ezért zárják el méltatlanul a világtól, és ezért burkolják a legmélyebb homályba, ezért tüntették el a második fiút, és pedig olyan jól, hogy ma az anyján kívül Franciaországban senki sem tudja, hogy él.

- Igen, az anyján kívül - mondotta a kétségbeesés hangján a fogoly -, aki magára hagyta.

- Kivéve - folytatta Aramis - azt a fekete ruhás, lángvörös szalagos hölgyet, és végül kivéve...

- Kivéve magát, nemde? Magát, aki mindent elmondott nekem, magát, aki felkeltette lelkemben a kíváncsiságot, a becsvágyat, a gyűlöletet, és ki tudja, talán a bosszúvágyat is; magát kivéve, uram, aki, ha az, akit várok, akkor elhozta magával...

- Mit? - kérdezte Aramis.

- XIV. Lajos arcképét, aki ez idő szerint Franciaország trónján ül.

- Itt az arckép - felelte a püspök. És odaadott a fogolynak egy emailra festett kitűnő arcképet, amely élethűen ábrázolta a büszke és szép XIV. Lajos vonásait.

A fogoly mohón ragadta meg az arcképet, és merev tekintettel nézte, mintha el akarta volna nyelni szemével.

- Most pedig, fenség - szólt Aramis -, itt egy tükör.

Aramis időt engedett a fogolynak, hogy rendbe szedje gondolatait.

- Ilyen magas származás! - rebegte a fiatalember és le nem vette szemét XIV. Lajos arcképéről és a tükörben látott tulajdon arcáról.

- Mi a véleménye róla? - kérdezte Aramis.

- Azt hiszem, el vagyok veszve, a király sohasem fog nekem megbocsátani - felelte a fogoly.
 - És én azon töprengök - fűzte hozzá a püspök, örömtől sugárzó, jelentőségteljes pillantással nézve a fogolyra -, azon töprengök, melyik a király a kettő közül, az-e, akit az arckép ábrázol, vagy az, akinek arcmását a tükör veri vissza?
 - A király, uram, az, aki a trónon ül - felelte bánatosan a fiatalember -, ő az, aki nincs börtönben, hanem ellenkezőleg, másokat zárat be oda. A királyság a hatalom, és jól látja, hogy én tehetetlen vagyok.
 - Fenség - mondta Aramis olyan hódolattal, amelyet addig még nem tanúsított -, a király, jól figyeljen rám, az lesz, ha fenséged akarja, az lesz, aki elhagyva a börtönt, meg tudja tartani azt a trónt, amelyre barátai ültetik majd.
 - Uram, ne vigyen a kísértésbe - szólt keserűen a fogoly.
 - Fenség, ne legyen gyenge - erősködött Aramis állhatatosan. - Születésének minden bizonyítékát feltártam; kérjen ezektől tanácsot, bizonyítsa be maga előtt, hogy király fia, aztán hadd cselekedjünk.
 - Nem, nem, ez lehetetlen.
 - Hacsak - tette hozzá gúnyosan Aramis -, hacsak családjának nem az a végzete, hogy az uralkodásból kizárt hercegek mind haszontalan és becsstelen emberek, mint Orléans-i Gaston úr, a nagybátyja, aki tízszer is összeesküvést szőtt fivére, XIII. Lajos ellen.
 - A nagybátyám, Orléans-i Gaston összeesküvést szőtt fivére ellen - kiáltotta a herceg elborzadva -, összeesküvést szőtt, hogy megfossza trónjától?
 - Bizony, fenség, csakis ezért.
 - Mit mond nekem, uram?
 - Az igazat.
 - És voltak barátai... hívei?
 - Mint fenségednek én.
 - Nos, és mi történt vele? Kudarcot vallott?
 - Kudarcot vallott, és mindig a maga hibájából, és egymás után feláldozta barátai életét, de nem azért, hogy megmentse a sajátját, mert a király fivérének élete szent és sérthetetlen, hanem, hogy megvásárolja a szabadságát. Ó, ma is a királyság történelmének szégyenfoltja, és száz nemesi család átkainak tárgya.
 - Megértem, uram. A nagybátyám a gyengeségével vagy az árulásával ölte meg barátait?
 - A gyengeségével, s ez a fejedelmeknél egyértelmű az árulással.
 - De nem vallhat az ember kudarcot a tudatlansága, a tehetetlensége miatt is? Azt hiszi, hogy egy szegény fogoly, mint én, akit nemcsak az udvartól, hanem a világtól is távol neveltek, támogatni tudja majd azokat a barátait, akik meg fogják kísérelni, hogy szolgálják?
- Aramis éppen felelni akart, de a fiatalember olyan hevességgel, amely származásának erejére vallott, felkiáltott:
- Barátokról beszélünk itt! De milyen véletlen révén tennék szert barátokra, holott senki sem ismer és sem pénzem, sem szabadságom, sem hatalmam nincs ahhoz, hogy barátokat szerezzek!

- Úgy tudom, volt szerencsém felajánlani szolgálataimat királyi fenségednek.

- Ó, ne szólítson így, uram, olyan ez, mintha gúny vagy kegyetlenség volna. Ne akarja, hogy a börtön falain kívül, amelyek körülvesznek, más is eszembe jusson; engedje, hogy szeressem, vagy legalább el tudjam viselni a rabságot és a homályt.

- Fenség! Fenség, ha még egyszer megismétli ezeket a bátortalan szavakat, ha még most is, miután bizonyítékot kapott származásáról, most is igénytelen, kishitű és gyenge akaratú marad, akkor eleget teszek kívánságának, eltűnök, és lemondok róla, hogy szolgáljam azt az urat, akinek olyan igyekezettel és izzó lelkesedéssel akartam életemet és támogatásomat szentelni.

- Uram - kiáltotta a herceg -, nem lett volna-e jobb, ha megfontolja, mielőtt elmondja mindazt, amit mondott, hogy mindörökre összetöri vele a szívemet.

- Így akartam tenni, fenség.

- Uram, egy börtönt kellett választania ahhoz, hogy nagyságról, hatalomról, királyságról beszéljen nekem? Azt akarja, hogy higgyek a ragyogásban és elrejtőzzem az éj sötétjében? A hírnevet dicsőíti előttem, és ennek a nyomorúságos ágynak függőnyeibe fojtjuk hangunkat. Megcsillantja előttem a mindenható hatalmát és a folyosón a börtönőr lépéseit hallom, amiktől maga jobban megremeg, mint én. Ha azt akarja, hogy ne legyek ennyire hitetlen, akkor szabadítson ki a Bastille-ból, adjon a tudómnak levegőt, lábamra sarkantyút, kezembe kardot, és kezdjük majd megérteni egymást.

- Az is a szándékom, hogy mindezt nyújtsam fenségednek, sőt meg többet is. De az a kérdés, akarja-e ezt fenséged?

- Hallgasson meg tovább, uram - vágott közbe a herceg. - Tudom, hogy őrség van minden folyosón, zár minden ajtón, ágyúk és katonák őriznek minden városkaput. Mivel fogja legyőzni az őrköt, beszegezni az ágyúk torkát? Mivel fogja összetörni a zárat és elfoglalni a kapukat?

- Hogyan jutott el fenségedhez a cédula, amely jöveletemet jelezte?

- Talán úgy, hogy megvesztegették az egyik őrt.

- Ha egyet meg lehet vesztegetni, akkor meg lehet vesztegetni tízet is.

- Jó, megengedem, hogy ki lehet szabadítani a Bastille-ból egy szegény ördögöt, egy foglyot; jól el lehet rejteni, hogy a király emberei meg ne találják; lehet ezt a szerencsétlent egy menedékhelyen megfelelő módon táplálni...

- Fenség! - mosolygott rá Aramis.

- Megengedem, hogy aki ezt megtenné érttem, több volna, mint ember. Azt mondja, hogy herceg vagyok, és a király fivére, de hogyan helyez vissza arra a rangra és hatalomra, amelytől anyám és fivérem megfosztott? S ha harcok és ellenségeskedések közben kell majd eltöltenem az életemet, hogyan viszi végbe majd, hogy győztesen kerüljek ki ezekből a harcokból, és hogyan tesz majd sérthetlenné ellenségeimmel szemben? Hej, uram, fontolja meg. Vessen holnap sötét barlangba, egy hegység mélyére; szerezze meg nekem azt az örömet, hogy szabadon hallgathassam a vizek és a szárazföld zaját, hogy a szabadban láthassam az azúrkék eget, vagy a felhőket, amelyeket a vihar kerget, és én beérem ezzel. Ne ígérjen többet, mert többet csakugyan nem nyújthat, és bűn volna félrevezetnie, hiszen barátomnak mondja magát.

Aramis szótlánul hallgatta.

- Fenség - mondta egy pillanatnyi gondolkodás után -, csodálom azt a megállapodott és helyes gondolkodást, amely ezeket a szavakat sugallta; boldog vagyok, mert ki tudtam találni, hogy ki a királyom.

- Már megint! Már megint!... Irgalom, ne gyötörjön! - kiáltotta a herceg, és jéghideg kezét forró verejtékben úszó homlokára szorította. - Nincs szükségem a királyságra ahhoz, hogy a legboldogabb halandó legyek.

- Nekem azonban, fenség, szükségem van rá, hogy király legyen, az emberiség boldogságáért.

- Igen? - felelte a herceg, mivel újabb bizalmatlansággal töltötték el ezek a szavak. - Igen? Mi kivétlenül talál az emberiség a fivéremben?

- Elfelejtettem megmondani, fenség, hogy ha lesz olyan kegyes megengedni, hogy én vezessem, és beleegyeznek, hogy a föld leghatalmasabb uralkodója legyen, akkor mindazoknak a jóbarátainknak az érdekét fogja szolgálni, akiket ügyünk sikerének szenteltem, és ezek a barátok számosan vannak.

- Számosan?

- De még a számuknál is nagyobb a hatalmuk.

- Magyarázza meg szavait.

- Lehetetlen! Megesküszöm rá Isten előtt, aki hall engem, hogy azon a napon fogok megmagyarázni mindent, amelyen Franciaország trónjára ültetem.

- De a fivérem?...

- Az ő sorsáról fenséged fog határozni. Sajnálja őt?

- Őt, aki börtönben hagy senyvedni? Nem, nem sajnálom.

- Jól van!

- Megtehetette volna, hogy idejön ebbe a börtönbe, megfogja a kezemet, és így szól: „Isten azért teremtett minket, hogy szeressük egymást, és nem azért, hogy ellenségek legyünk. Eljöttem hozzád. Egy kegyetlen előítélet arra kárhóztatta, fivérem, hogy elrejtve, távol az emberektől, örömtelenül tengődjön. Magam mellé ültetem, felcsatolom oldalára atyám kardját. Arra fogja-e felhasználni ezt a közelséget, hogy megfojtson vagy kényszerítsen? Arra fogja-e használni ezt a kardot, hogy véremet ontsa?” - „Ó nem - feleltem volna neki. - Megmentőmnem tekintem, fivérem, és mint uramat fogom tisztelni. Sokkal többet ad nekem, mint amennyit Isten adott; általa nyertem el a szabadságot és azt a jogot, hogy szeressek és hogy szeressenek ezen a világon.”

- És megtartotta volna szavát, fenség?

- Olyan igaz, mint hogy élek!

- Így azonban...

- Így azonban, úgy érzem, meg kell büntetnem a bűnösöket...

- Milyen módon, fenség?

- Mit szól a fivéremmel való hasonlatossághoz, mellyel Isten felruházott?

- Azt mondom, hogy ebben a hasonlatosságban a gondviselés ujja látszik, amit a királynak figyelembe kellett volna vennie; azt mondom, hogy fenséged anyja bünt követett el, amikor vagyon és boldogság tekintetében oly különbözővé tette azokat, akiket a természet olyan

hasonlóaknak teremtett és azt következtetem, hogy a büntetés nem lehet más, mint az egyensúly helyreállítása.

- Ez annyit jelent?...

- Hogy ha visszaadom helyét fivérének trónján, a fivére fenséged helyét fogja elfoglalni a börtönben.

- Jaj, bizony nagyon szenved az ember a börtönben, különösen, ha olyan soká ivott az élet serlegéből!

- Királyi fenséged szabadon teheti majd azt, amit akar, és megbocsáthat, ha megbüntette a bűnöst, és úgy látja jónak.

- Jó. És tudja-e, uram, mit kívánok?

- Beszéljen, hercegem.

- Hogy ezután már csak a Bastille-on kívül kelljen szavait meghallgatnom.

- Éppen azt akartam bejelenteni királyi fenségednek, hogy már csak egyszer lesz szerencsém meglátogatni.

- Mikor?

- Azon a napon, amelyen az én királyom ki fog szabadulni e sötét falak közül.

- Isten segítse! Hogyan fog értesíteni?

- Úgy, hogy eljövök ide fenségedért.

- Tulajdon személyében?

- Fenség, csak velem együtt hagyja el ezt a szobát, vagy ha távollétemben erőszakkal elhurcolnák, akkor ne felejtse el, hogy ez nem tőlem ered.

- Tehát senkivel se beszéljek a dologról, csak magával?

- Csak velem!

Aramis mélyen meghajolt. A herceg a kezét nyújtotta, és szívből jövő hangon így szólt:

- Uram, még egy utolsó szavam volna. Ha azért fordult hozzám, hogy vesztembe sodorjon, ha eszköz volt ellenségeim kezében, ha a beszélgetésünk által, amellyel kifürkészte szívemet, valami rosszabb dolog ér engem, mint a fogság: vagyis a halál, nos, akkor áldott legyen, mert véget vet szenvedéseimnek, és a nyolc éve gyötrő lázas kínok helyébe meghozta lelkem nyugalma.

- Várjon még fenséged, mielőtt megítél.

- Azt mondtam, hogy áldom magát és megbocsátok. Ha ellenben azért jött, hogy visszaadja nekem azt a helyet, amelyet Isten az öröm és a dicsőség napsugarában kijelölt számomra, ha a maga segítségével tovább élhetek a népek emlékezetében, és néhány nagy tettem, vagy népemnek való szolgálatom által dicsőséget hozhatok a családomra; ha nagylelkű támogatása révén felemelkedem a legalacsonyabb sorból, melyben sínylődöm, a rang legmagasabb polcára, akkor legyen a magáé, akit áldok, akinek köszönettel tartozom, a hatalmam és dicsőségem fele! Kevéssé lesz megjutalmazva így is, része nem lesz teljes, mert sohasem tudom majd megosztani magával a boldogságot, amellyel megajándékozott.

- Fenség - szólt Aramis, meghatva a fiatalember sápadtságától és áradozó szavaitól -, szívének nemessége örömmel és csodálattal tölt el. Nem fenséged tartozik köszönettel, hanem a népek, akiket boldogítani fog, és utódai, akikre dicsőséget fog árasztani. Igen, többet kap tőlem, mint életet, mert halhatatlanságot nyer általam. A fiatalember odanyújtotta a kezét Aramisnak, aki letérdelt és megcsókolta.

- Ó, ne! - kiáltott a herceg elragadó szerénységgel.

- Ez az első hódolat jövődöbéli királyunk iránt - mondta Aramis. - Amikor legközelebb találkozunk, így köszönhetek már: - Jó reggelt, felség!

- Addig - kiáltott a herceg, és szívére szorította fehér, lesoványodott ujjait -, addig ne érje újabb megrázkódtatás az életemet, mert összetörne! Ó, uram, milyen alacsony a börtönöm, milyen kicsinyek ezek az ablakok, milyen keskenyek ezek az ajtók! Hogyan férközhetett be ide olyan nagy boldogság utáni vágy, és hogyan bírhatta ki itt!

- Királyi fenséged büszkévé tesz, mert azt a hitet kelti bennem, hogy mindezt én hoztam - mondta Aramis. És nyomban kopogtatott az ajtón.

A porkoláb kinyitotta az ajtót, és ott állt Baisemeaux, akit a nyugtalanság és a félelem emésztett és önkéntelenül is hallgatózni kezdett.

Szerencsére a beszélők közül egyik sem feledkezett meg arról, hogy hangját tompítsa, akármilyen hevesen tört is ki belőle a szenvedély.

- Micsoda gyónás! - szólt a parancsnok, s nevetni próbált. - Ki hinné, hogy egy bezárt ember, egy félholt, ilyen sok bűnt követett el!

Aramis hallgatott. Sietett elhagyni a Bastille-t, ahol a titok, amely lelkére nehezedett, megkettőztette a falak nyomasztó hatását.

Midőn ismét Baisemeaux lakásában voltak, Aramis így szólt:

- Beszéljünk az anyagi ügyekről, kedves parancsnokom.

- Hej! - sóhajtott Baisemeaux.

- Elismervényt kell tőlem kapnia százötvenezer frankról, igaz? - mondotta Aramis.

- És meg kell fizetnem az összeg első harmadát - tette hozzá nagyot sóhajtván a szegény parancsnok, s indult a pánccsaszekrény felé.

- Itt a nyugtája - szólt Aramis.

- És itt a pénz - válaszolta Baisemeaux harmadszori sóhajtással.

- A rend csak arra utasított, hogy ötvenezer frankról szóló nyugtát adjak, de nem bízott meg vele, hogy a pénzt felvegyem. Isten vele, parancsnok úr.

Ezzel Aramis elment, magára hagyva Baisemeaux-t, aki szinte fuldoklott a csodálkozástól és az örömtől a királyi ajándék miatt, amelyben a különös gyóntatóatya olyan nagyszerű módon részesítette a Bastille-t.

**Hogyan hízott meg Mouston, Porthos tudtán kívül, és milyen kellemetlenségei
származtak ebből a derék nemesúrnak**

Amióta Athos visszavonult Blois-ba, Porthos és D'Artagnan csak ritkán jött össze. Egyikük fárasztó szolgálatot teljesített a király mellett, másikuk temérdek bútorfélét vásárolt össze falusi birtokai számára, remélve, hogy ily módon különböző lakóhelyein meghonosíthat valamit az udvari fényűzésből, amelynek vakító ragyogását a király társaságában látta.

Egy reggel, mikor D'Artagnan éppen nem teljesített szolgálatot, szokásához híven Porthosra gondolt, s nyugtalankodva, amiért több mint két hete nem hallott róla, felkereste szállásán; barátja éppen akkor kelt fel.

Az érdekes báró töprengőnek, sőt: búskomornak látszott. Félig öltözetlenül ült ágyában, lábát lógázva, és nagy halom ruhát nézegetett, amelyeknek rojtjai, zsinórjai, hímzései és tarkabarka sujtásai az egész padlót befödtek.

Porthos, aki komor, álmodozó volt, mint La Fontaine nyula, nem látta D'Artagnant belépni, mivel különben is eltakarta előle Mouston úr, akinek tulajdon testes személye magában is éppen elegendő volt hozzá, hogy egy embert tökéletesen eltakarjon a másik elől, ebben a pillanatban azonban megkétszereződött azáltal, hogy egy skarlátvörös kabátot két ujjánál fogva kifeszítve tartott és odanyújtott gazdájának, hogy az jobban megnézhesse minden oldalról.

D'Artagnan megállt a küszöbön, és úgy mustrálta a gondolataiba elmerült Porthost; mikor azután a padlón szétszórt töméntelen ruha az érdekes nemesember szívéből mély sóhajokat fakasztott, D'Artagnan úgy gondolta, itt az ideje, hogy ebből a fájdalmas merengésből felrázza őt, tehát köhögni kezdett, hogy észrevegyék.

- Tyű! - kiáltott fel Porthos, s arca felragyogott az örömtől. - D'Artagnan!... Végre kapok egy jó tanácsot!

Mouston, e szavak hallatán kitalálva, hogy mi történik a háta mögött, félreállt, és szeretettel rámosolygott gazdájának barátjára; gazdája így megszabadult az anyagi akadálytól, mely elállta előle a D'Artagnanhoz vezető utat.

Felálltában Porthos megropogtatta hatalmas térdeit, s két lépéssel áthaladva a szobán, D'Artagnan előtt termett, aki szinte napról napra erősödő szeretettel ölelte szívére barátját.

- Hej, barátom - ismételte Porthos -, mindig szívesen látom, de ma még sokkalta szívesebben, mint máskor!

- Nono, csak nem bántja valami? - kérdezte D'Artagnan.

Porthos tekintete kifejezte teljes lesújtottságát.

- No akkor, Porthos barátom, mondja el nekem, hacsak nem valami titok.

- Először is, jól tudja, barátom - szólt Porthos -, hogy maga előtt nincs titkom. Hallgassa meg tehát szomorúságom okát.

- Várjon, Porthos, előbb utat török magamnak a kendők, selymek, bársonyok tömegén át...

- Ó, lépjen rajtuk keresztül, vagy lépjen csak rájuk! - szólt Porthos panaszosan. - Ez mind csak afféle limlom,

- Limlom? Porthos! Posztó, melynek rőfje húsz frank; remek selyemszövet, fejedelmi bársony!

- Tehát úgy találja, hogy ezek a ruhák...

- Pompásak, Porthos, pompásak! És fogadok, hogy egész Franciaországban csak magának van ennyi ruhája, és föltéve, hogy többé egyetlen ruhát sem csináltat, ha száz évig él is, amin nem csodálkoznám, még halála napján is új ruhát vehet fel, s mégsem kell addig szabónak színét sem látnia.

Porthos a fejét csóválta.

- Ejnye, kedves barátom - szólt D'Artagnan -, ez a búskomorság magánál nem természetes, és megrémít. Kedves Porthos, vetkezzük le, s minél előbb, annál jobb!

- Igen, barátom, a pokolra vele - felelte Porthos -, ha lehetséges.

- Talán rossz híreket kapott Bracieux-ból, barátom?

- Nem, az erdőt kivágták, s a becslési áron felül egy harmaddal többet jövedelmezett.

- Talán a pierrefonds-i halastavak körül van valami baj?

- Nem, barátom! A halászok befejezték a munkát, s a halmennyiség eladási árának feleslegéből a környék valamennyi tavát el lehet látni új tenyészállománnyal!

- Talán Vallon dőlt össze földrengés következtében?

- Nem, barátom! Ellenkezőleg, a villám száz lépésnyire csapott le a kastélytól, és forrást tárt fel ott, ahol eddig víznek híre-hamva sem volt.

- No hát akkor mi a baj?

- Az a baj, hogy meghívót kaptam a vaux-i ünnepségre - felelt Porthos sötét arccal.

- No, csak panaszkodják emiatt egy kissé! A király több mint száz halálos sértődést okozott az udvarban, visszautasítva bizonyos meghívásokat! Ó, csakugyan, kedves barátom, hát ott lesz Vaux-ban?

- Hát, Istenem, igen!

- Barátom, nagyszerű látványban lesz része.

- Ó, jaj, jól sejtem én!

- Mindaz, ami Franciaországban nagyszerű, egybegyűlik ott.

- Hú! - ordított Porthos, és kétségbeesésében a haját tépte.

- Szent Isten! Csak nem beteg, barátom? - kérdezte D'Artagnan.

- Sosem voltam virgoncabb! Az áldóját! Nem ez a baj!

- Hát akkor mi?

- Hogy nincs ruhám!

D'Artagnan megdermedt.

- Nincs ruhája, Porthos! Nincs ruhája! - kiáltotta. - Hiszen csak ötvenet is látok itt a padlón szerteszét!

- Ötvennek ötven, de egy sem jó nekem!

- Hogyan? Egy sem jó magának? Hát nem vesznek mértéket, mikor új ruhát csináltat?

- Dehogynem - felelte Mouston. - Csakhogy én meghíztam, sajnos!
- Micsoda? Hogy maga meghízott?
- Éspedig annyira, hogy sokkal kövérebb lettem, mint a báró úr. Hát hinné ezt, uram?
- Már hogyan hinném! Szerintem a vak is látja!
- Látod, te ostoba! - kiáltotta Porthos Mouston felé. - A vak is látja!
- De, kedves Porthos - folytatta D'Artagnan kissé türelmetlenül -, nem értem, hogy miért nem jók magának a ruhái, ha Mouston meghízott?
- Mindjárt megmagyarázom, barátom! - szólt Porthos. - Emlékszik-e, hogy egyszer elbeszélte Antonius római hadvezér történetét, aki naponta hét vaddisznót süttetett és főzetett meg különböző módon s azután készenlétben tartotta, hogy ebédjét minden órában, amikor neki tetszik, elkölthesse. Nos tehát, mivel engem bármely pillanatban meghívhatnak az udvarhoz s esetleg egy hétig is ott maradok, elhatároztam, hogy e célból hét rend ruhát tartok készenlétben.
- Helyesen okoskodik, Porthos! Csakugyan a maga vagyona szükséges hozzá, hogy ilyen ötleteket megvalósíthasson az ember! Meg aztán idővesztéssel is jár a mértékvétel és próba. Hiszen a divat nagyon változik.
- Éppen azért - felelte Porthos - büszke voltam rá, hogy valami nagyon ötletes dolgot eszeltem ki.
- No ezt árulja el nekem is... mert én bizony nem kételkedem az ötletességében.
- Emlékszik-e még rá, hogy Mouston sovány volt?
- Hogyne, mikor még Mousquetonnak hívták.
- De arra az időre is emlékszik, mikor hízni kezdett?
- Nem, pontosan nem. Bocsánatot kérek, kedves Mouston barátom.
- Ó, uram, nem hibás a dologban - felelte Mouston szeretetreméltóan. - Hiszen akkor Párizsban volt, mi pedig Pierrefonds-ban.
- Szóval, kedves Porthos, volt egy időszak, amikor Mouston kövérebb lett. Ez az, amit mondani akar, nemde?
- Igen, barátom! És örömmel gondolok erre az időszakra.
- Meghiszem azt! - szólt D'Artagnan.
- Érti, ugye - szólt Porthos -, hogy ez sok fáradságtól kímélt meg engem!
- Nem, kedves barátom, még mindig nem értem, de ha megmagyarázná...
- Már kezdem is, barátom. Először is, mint mondta, a mértékvétel nagy idővesztés, még ha csak kéthetenként történik is. Azután az ember úton is lehet, és ha mindig hét rend ruhát akar magával vinni... egyszerűen, barátom, én iszonyodom tőle, hogy rólam mértéket vegyenek. Az ördögbe is! Vagy úr az ember, vagy nem úr! Hogy engem egy rőflovag lemérjen, és lábra, hüvelykre, araszra kiméricskéljen.! Milyen lealacsonyító. Ezek a szabók lépten-nyomon hibát találnak az emberben: itt sovány, ott kövér, itt humorú, ott domború... megismerik az erős oldalát, kitapogatják a gyengéjét. Mire kikerülünk a keze alól, olyanok vagyunk, mint egy erőd, amit egy kém minden oldalról felvázolt.
- Kedves Porthos, valóban sajátos ötletei vannak!

- Ó, hiszen érti... ha az ember mérnök...

- És ha az ember megerősítette Belle-Isle-t, érthető is, barátom!

- Nekem tehát támadt egy ötletem, és Mouston úr hanyagsága nélkül kétségkívül be is vált volna.

D'Artagnan ráhunyorított Moustonra, aki erre testének könnyed mozdulatával válaszolt, mintha azt akarná mondani: „Majd meglátja, vajon én tehetek-e róla.”

- Tehát nekem öröömre szolgált - folytatta Porthos -, hogy Mouston meghízott, még igyekeztem is minél jobban táplálni, hizlalni, remélve, hogy végül is eléri az én testi terjedelmemet, s helyettem ő állhat oda mértéket vétetni.

- Tyű, az istállóját! - kiáltott fel D'Artagnan. - Értem már! Ezzel időt nyert, és megkímélte magát a lealacsonyítástól.

- Úgy bizony! Képzelteri öröömöt, mikor másfél évi hizlalás után, mert én, fáradságot nem kímélve, magam hizlaltam Moustont, ez a fickó itt...

- Ó, én is derekasan hozzájárultam a sikerhez, uram - szolt Mouston szerényen.

- Ez igaz... Képzelteri tehát öröömöt, mikor egy reggel észrevettem, hogy Moustonnak össze kell húzódnia, éppúgy, mint nekem, ha át akar jutni azon a kis tapétaajtón, amit azok a szörnyeteg építómesterek vágtak a néhai báróné szobájába, a pierrefonds-i kastélyban. És ha már erről az ajtóról került szó, mondja meg, barátom, hiszen maga mindent tud, hogy ezek a fránya építészek, akiknek már hivatalból szemmel kellene mérni tudni, miként építhetnek olyan ajtókat, amelyeken csak sovány ember fér át?

- Az ilyen ajtókat - felelte D'Artagnan - az udvarlók számára készítik, az udvarló pedig rendszerint karcsú, sudár termetű férfi.

- Du Vallon asszonynak nem voltak udvarlói! - szolt Porthos méltóságteljesen.

- Nagyon igaz, barátom - felelt D'Artagnan. - De az építómesterek arra az eshetőségre gondoltak, ha újra megnősülne.

- Ó, ez már lehetséges - szolt Porthos. - És mivel most már a szűk ajtókra vonatkozó felvilágosítást megkaptam, térjünk vissza Mouston elhízására. De nem veszi-e észre, barátom, hogy ez a két dolog összefügg? Én mindig megfigyeltem, hogy az ötletek vonzzák egymást. Ez is milyen bámulatos jelenség. D'Artagnan, Moustonról beszéltem, aki meghízott, és eljutottunk Du Vallon asszonyhoz...

- Aki sovány volt.

- Hát nem csodálatraméltó?

- Costar úr, egy tudós ismerősöm ugyanezt az észrevételt tette, mint maga, kedves barátom, s valami görög névvel illette, de azt már elfelejtettem.

- Ejha, hát az én megfigyelésem már nem új? - kérdezte csodálkozva Porthos. - Azt hittem, az én felfedezésem.

- Barátom, ezt már Arisztotelész előtt is ismerték, körülbelül kétezer esztendővel ezelőtt.

- Üsse kő, az mit sem változtat rajta! - szolt Porthos elragadtatva, hogy a megfigyelései az ókori bölcsékével találkoztak.

- De mennyire nem! No de térjünk vissza Moustonhoz. Tehát ott hagytuk abba, hogy Mouston szemmel láthatólag meghízott.

- Igen, uram - szólt Mouston.
- Namármost - folytatta Porthos: - Mouston olyan jól meghízott, hogy ebbeli reményeimet teljesen betöltötte, mert elérte az én méreteimet, amiről egy szép napon meg is győződtem, mivel a gézengúz magára öltötte egyik ruhámat, illetve egy mellényemet, amelynek csak hímzése száz frankomba került.
- Csak a próba kedvéért, uram - mentegetőzött Mouston.
- E pillanattól kezdve - folytatta Porthos - eltökéltem, hogy Moustont összehozom a szabóimmal, hogy őrá vegyenek mértéket helyettem.
- Nagyszerűen kigondolta, Porthos, csak hogy Mouston másfél lábbal kisebb ám magánál!
- Úgy van. Ennél fogva a mértéket a földig vették, s így a kabát alsó széle a térdemig ért!
- Milyen szerencséje van, Porthos, ilyesmi is csak magával történhetik!
- No, van is mihez gratulálni! Éppen akkoriban, vagyis másfél évvel ezelőtt, mikor Belle-Isle-re utaztam, megbízta Moustont, csináltasson minden hónapban egy kabátot, hogy szükség esetén mindenféle divatúból legyen egy-egy példány.
- És Mouston nem engedelmeskedett? Ejha, Mouston, mit nem hallok!
- Ellenkezőleg, uram, épp ellenkezőleg!
- Nem, Mouston nem feledkezett meg a ruhavarratásról, de elfelejtette nekem megjelenteni, hogy kövérebb lett!
- A mennyköbe! Nem én tehetek róla, uram! A szabója nem szólt róla!
- Így aztán a gézengúz - folytatta Porthos - két év alatt tizenhúsz hüvelykkel lett terjedelmesebb, következésképp legújabb tizenkét öltönyöm fokozatosan egy vagy másfél lábbal lett bővebb.
- De hát mi van a többi ruhával, amelyek még abból az időből származnak, amikor termetük hasonló volt?
- Kimentek a divatból, kedves barátom! Ha felvenném őket, úgy festenék, mint aki Sziámból jött és két éve színét sem látta az udvarnak!
- Megértem zavarát. Hány új kabátja van? Harminchat? És egyik sem jó! No hát akkor csináltasson egy harminchetediket; a többi harminchatot odaajándékozza Moustonnak!
- Ó, uram - szólt Mouston elégedetten -, igazán mindig nagyon jó volt hozzám.
- Világos! Hát azt hiszi, én nem gondoltam erre, vagy a költség az akadály? De már csak két nap választ el a vaux-i ünnepségtől; tegnap kaptam a meghívást, lóhalálában elhoztam ruhatáramat Moustonnal együtt, s csak most reggel vettem észre, milyen szerencsétlenség ért: nincs az a csak egy kissé is divatos szabó, aki vállalná, hogy holnaputánra elkészít nekem egy öltözetet!
- Természetesen aransujtásos kabátot akar, nemde?
- Csakis!
- No majd elintézzük. Van még három napja. A meghívók szerdára szólnak, s még csak vasárnap reggel van.
- Ez igaz, de Aramis figyelmeztetett, hogy legyek huszonnégy órával előbb Vaux-ban.
- Hogyan, Aramis?

- Igen, Aramis hozta a meghívót.
 - Jól van, értem már! Tehát Fouquet hívta meg!
 - Nem, hanem a király, barátom! A meghívón világosan rajta van: „Du Vallon báró úrnak tudomására adjuk, hogy a király kegyeskedett a meghívottak névsorába felvenni...”
 - Helyes, de Fouquet úrral fog indulni.
 - És ha meggondolom - kiáltott fel Porthos, s dühös dobbantásával majd beszakította a padlót -, ha meggondolom, hogy nincs egy öltözet ruhám! Szétrobbanok! Meg tudnék fojtani valakit, vagy miszlikbe tépni valamit!
 - Ne fojtson meg senkit, ne tépjen szét semmit, Porthos! Mindent elrendezek. Vegyen magára harminchat ruhája közül egyet, és jöjjön velem az én szabómhoz.
 - Eh, a küldöncöm reggel óta valamennyi szabót felkereste!
 - Magát Percerin urat is?
 - Ki ez a Percerin úr?
 - Hát a király szabója, ki más volna!
 - Ó, hogyne, tudom már - szólt Porthos, olyan látszatot akarva kelteni, mintha ismerné a király szabóját, ámbár most hallotta először a nevét. - Percerin úrhoz, a király szabójához? Úgy gondoltam, bizonyára nagyon el lehet foglalva.
 - Kétségkívül nagyon el van foglalva, de legyen nyugodt, Porthos, az én kedvemért mindent megtesz, amit másnak nem tenne meg. Csak hát bizony mértéket kell magáról vétetnie, barátom!
 - Ó - sóhajtott fel Porthos -, ez borzasztó. De végül is mit tehetnék?
 - Ej, hát ugyanazt, amit mások, barátom! És amit maga a király is megtesz.
 - Hogyan? A királyról is mértéket vesznek? És a király eltűri?
 - Kedvesem, a király hiú, és maga is hiú, bármit is mond.
- Porthos diadalmasan mosolygott.
- Fel tehát a királyi szabóhoz! És mivel a királyt is megméri, szavamra, én is megengedem, hogy mértéket vegyen rólam.

Ki volt Jean Percerin mester?

A királyi szabó, Jean Percerin mester, meglehetősen nagy házban lakott a Saint-Honoré utcában, közel az Arbre-Sec utcához. A mester értett a szép szövetekhez, s a szép hímzésekhez, bársonyokhoz, mivelhogy a királyi szabóság apáról fiúra szállott, s egészen IX. Károlyig tudták visszavezetni, akiről tudvalevő, hogy igen gyakran merész s nehezen kielégíthető ötletei támadtak.

Az a hajdani Percerin hugenotta volt, akárcsak Ambroise Paré,³⁰ és a szép Margot, a navarrai királyasszony megkímélte életét, lévén ő az egyetlen - mint azt a krónika és a szóbeszéd tartotta -, aki értett a csodaszép lovaglóruhák elkészítéséhez, amiket a királyné nagyon szeretett, mivel igen alkalmasak voltak arra, hogy bizonyos anatómiai fogyatkozásait elpalástolják, amelyeket Navarrai Margit gondosan titkolt.

A megmentett Percerin ezután hálából pompás, testhezálló és roppant takarékosan szabott fekete mellényeket készített Katalinnak,³¹ aki ezért végül is hálával adózott a hugenottának, pedig sokáig rossz szemmel nézte; Percerin azonban okos ember volt: hallott róla, hogy egy hugenottára nézve semmi sem veszedelmesebb, mint Katalin királyné mosolya; s mivel észrevette, hogy a megszokottnál gyakrabban mosolyog rá, gyorsan áttért a katolikus hitre, egész családjával, ezzel az áttéréssel azután feddhetetlenné válva elnyerte a francia korona szabómesterének magas állását.

III. Henrik alatt azután, aki szerfölött hiú király volt, ez az állás a Cordillerák legmagasabb csúcsának magasságáig emelkedett. Percerin egész életében ügyes ember volt, s hogy ezt a hírnevét a síron túl is megőrizze, ügyelt rá, hogy jókor haljon meg; sikerült is éppen abban az időpontban elhunynia, mikor képzelete gyengülni kezdett.

Egy fia és egy leánya maradt, mindketten méltók voltak apjuk nevére; a fiú remek szabász volt, és pontos, mint a mérőszerszám; a leány művészi díszítményeket rajzolt és hímzett.

IV. Henrik és Medici Mária esküvőruhái, a királyné gyászruhái, Bassompierre úr³² néhány elejtett szavával együtt, aki akkoriban a divat királya volt, megalapozták a második Percerin nemzedék szerencsáját.

Concino Concini és felesége, Galigai, akik őutána lettek a francia udvar csillagai,³³ olaszítani akarták az öltözködést, és Firenzéből hozattak szabókat; ám Percerin, hazafiasságában és hiúságában egyaránt sértve, megsemmisítő csapást mért a jövevényekre brokatellrátmintáival és utánozhatatlan virágdíszítményeivel; s oly eredményesen, hogy Concino elsőnek mondott le honfitársairól, és olyannyira nagyrabecsülte a francia szabót, hogy csak vele volt hajlandó dolgoztatni; azon a végzetes napon is az általa varrt mellényt viselte, amikor Vitry a Louvre kis hídján pisztolygolyót eresztett a fejébe.

³⁰ Híres sebészorvos (1517-1590).

³¹ Medici Katalin - II. Henrik anyja, vagyis Margot királyné (IV. Henrik első felesége) nagyanyja - a hírhedt Szent Bertalan-éj fő kezdeményezője, esküdt ellensége volt a hugenottáknak.

³² Franciaország marsallja, diplomata (1579-1646).

³³ Concini felesége - polgári nevén Eleonora Dori - Medici Máriának, IV. Henrik feleségének volt kegyence; férjével együtt ő is kegyvesztett lett, s mint boszorkányt megégették (1576-1617).

Ezt a kabátot, amely Percerin mester műhelyéből került ki, a párizsiak, a benne levő emberrel együtt, darabokra szaggatták.

Jóllehet Percerin mester ilyen nagy kegyben állt Concino Concininál, XIII. Lajos még nagylelkű volt, és nem állt bosszút szabóján, sőt megtartotta szolgálatában. Ekkoriban, mikor Igazságos Lajos az elnézés eme fenséges példájáról adott tanúbizonyságot, Percerinnek két fia volt; egyikük Ausztriai Anna esküvőjére alkotta meg mesterművét, megtervezte Richelieu bíboros számára azt a szép spanyol ruhát, amelyben a szarabandot táncolta, elkészítette a *Mirame* című szomorújáték jelmezeit, s felvarrta Buckingham köpenyére azokat a híres gyöngyöket, amelyeknek az volt a rendeltetésük, hogy a Louvre padlóján szétszóródjanak.

Könnyűszerrel híressé válik az ember, ha ruhákat varrt Buckinghamnek, Cinq-Mars-nak, Ninonnak, Beaufort-nak és Marion de Lorme-nak.³⁴ Így azután Percerin III. a legnagyobb hírnévre tett szert, amikor atyját elragadta a halál.

Még XIV. Lajosnak is III. Percerin volt a szabója, bár nagyon öreg volt már, de dicsősége csorbítatlan, gazdagsága pedig mesés. Fia nem lévén, ami nagy fájdalmat okozott a mesternek, mert vele kihalt a Percerin dinasztia; nem lévén fia, mint mondtuk, reményekre jogosító tanítványokat nevelt maga mellett. Volt kocsija, falusi birtoka, Párizs legmagasabb termetű lakójai nála voltak, és - XIV. Lajos különös engedélyével - volt egy vadászkutya-falkája. Ő ruházta De Lyonne és Letellier urakat, némi protekcióval; de bár politikus volt és államtitkokon nőtt fel, Colbert úrnak sohasem sikerült ruhát csinálnia. Ezt megmagyarázni nem lehet, hanem csak kitalálni az okát.

A nagy szellemeket, bármifélek is, észrevehetetlen, felfoghatatlan észlelések éltetik; tetteik okát sokszor maguk sem ismerik. A nagy Percerin is, aki a dinasztia szokásától eltérően, bár az utolsó Percerin volt, mégis leginkább kiérdemelte a *nagy* melléknevet, tehát a nagy Percerin, mint mondtuk, ihletből készített szoknyát a királynénak, buggyos nadrágot a királynak; Monsieur részére kitalált egy köpenyt, Madame-nak harisnyadísz, de minden zsenialitásával sem vitte odáig, hogy Colbert-ről mértéket tudjon venni.

- Ez az ember - mondogatta sokszor - kívül esik az én tehetségem birodalmán; sosem láthatom varrótűim alkotásaiban.

Mondanunk sem kell, hogy Percerin Fouquet úr szabója is volt, s hogy a főintendáns nagy becsben tartotta.

Percerin már nyolcvan felé járt, de még friss volt, és mégis olyan száraz, hogy az udvari emberek állítása szerint könnyen összetörhetett. Hírneve és vagyona elég nagy volt ahhoz, hogy a Hercegúr, ez a divatkirály, karon fogja, mialatt ruhákról tárgyalt vele, és hogy a legnehezebben fizető udvari emberek se merészeljenek sokáig késlekedni a számla kiegyenlítésével; mert Percerin mester ugyan hitelbe dolgozott, de csak egyszer, s ha nem fizették ki, másodszor soha.

Így tehát érthető, hogy ilyen szabó nem futott a rendelők után, inkább nehézkes volt az újakkal szemben. Percerin attól is vonakodott, hogy polgárembereknek és újdonsült nemeseknek varrjon ruhát. Sőt az a hír szállingózott felőle, hogy Mazarin, a ceremóniához szükséges bíborosi díszruhájának elkészítéséért, egy szép napon nemesi oklevelet csúsztatott a zsebébe.

³⁴ A kor híres alakjai. Dumas többször is említi őket: Buckingham, itt *A három testőr* híres főnemese; Cinq-Mars, XIII. Lajos kegyence, akit később Richelieu-ellenes összeesküvésért kivégeztek, híres divatfi volt; Beaufort herceg, a későbbi Fronde-vezér, a szép és jellemes Ninon de l'Enclos, és a szerelmi kalandjairól híres szépség; Marion de Lorme a század első felében a divatot is diktálta.

Percerin szellemes, csípős modorú ember volt. Úgy hírlett, meglehetősen szabadszájú. Nyolcvanéves korában is biztos kézzel vett mértéket a női derékről.

Ennek a nagyúri művésznek a házába vezette tehát D'Artagnan az elkeseredett Porthost.

Porthos útközben így szólt barátjához:

- Vigyázzon, kedves D'Artagnan, amikor olyan ember tekintélyét, mint én, kiteszi Percerin pimaszságának; Percerin ugyancsak udvariatlan fickó lehet, s én figyelmeztetem, kedves barátom, ha tiszteletlenül viselkedik, megfenyítem!

- Ha én mutatom be - felelte D'Artagnan -, nincs mitől félnie, kedves barátom, még ha nem volna is Du Vallon báró.

- Ugyanis...

- Mi baj, Porthos? Valami kifogása van talán Percerin ellen?... Beszéljen!

- Azt hiszem, hogy a minap...

- Nos, mi volt a minap?

- Elküldtem Moustont egy ilyen nevű fickóhoz.

- No és?

- És vonakodott a gézengúz nekem dolgozni.

- Ó, kétségkívül félreértés történhetett; ezt egykettőre tisztázzuk. Mouston talán össze-zavarta...

- Lehet.

- Felcserélt két nevet.

- Lehetséges. Ez az ostoba Mouston sosem is tudott neveket fejben tartani.

- Én mindent magamra vállallok.

- Remek!

- Állíttassa meg a kocsit, Porthos. Helyben vagyunk!

- Helyben?

- Úgy van.

- Hogyan helyben? Hiszen a Vásárcsarnoknál vagyunk, maga pedig azt mondta, hogy az a ház az Arbre-Sec utca sarkán van!

- Úgy van, de nézze csak...

- Nézek, de azt látom...

- Mit lát?

- Hát hogy a Vásárcsarnoknál vagyunk, a mindenit neki!

- Csak nem akarja, hogy lovaink az előttünk haladó kocsinak rohanjanak?

- Nem.

- Sem azt, hogy az előttünk álló kocsi felszaladjon az őelőtte állóra?

- Azt még kevésbé!

- Sem azt, hogy a második kocsi végiggázoljon harminc-negyven kocsin, amelyek bennünket megelőztek?
- Hej, a kutyafáját, milyen igaza van!
- Ugye?
- Mennyi ember, kedves barátom, mennyi ember!
- Ugye?!
- És mit csinál itt ez a tömérdek nép?
- Nagyon egyszerű: várják, hogy sorra kerüljenek.
- Tyű! Csak nem a komédiások hurcolkodnak ki a Bourgogne palotából?
- Nem, arra várnak, hogy Percerin úrhoz bejuthassanak!
- Hát mi is várakozni fogunk?
- Mi sokkal leleményesebbek leszünk, kevésbé büszkék önáluk.
- Hát mit csinálunk?
- Kiszállunk, átvágunk az apródok és lakájok között, és bejutunk a szabóhoz, erről én kezeskedem, főleg, ha maga megy elől.
- Hát akkor előre! - kiáltott fel Porthos.

És mindketten kiszálltak a kocsiból, és gyalog indultak a ház felé.

Az emberáradat között szárnyra kelt a hír, hogy Percerin ajtaja csukva van, s egy lakáj az ajtó előtt állva magyarázza az előkelő szabó előkelő vevőinek, hogy Percerin úr e pillanatban senkit sem fogad. Kinn azt rebesgették, amit a természetes lakáj egy nagy úrnak bizalmasan el is mondott, hogy Percerin úr a király öt ruhájával foglalkozik és tekintettel a ruhák sürgősségére, ennek az öt ruhának a díszítésén, színén és szabásán gondolkodik szobájában.

Sokan beérték ezzel a magyarázattal, és visszafordultak, hogy a többieknek is elmondják, de mások szívósabbak voltak, s ragaszkodtak hozzá, hogy az ajtót megnyissák előttük, utóbbiak között volt három kékszalog-rendes, akiket egy baletthoz jelöltek ki, s okvetlenül kudarcot vallottak volna, ha ruhájukat nem a nagy Percerin szabja tulajdon kezével.

D'Artagnan maga előtt tolta Porthost, Porthos pedig utat nyitott a csoportokon át, s így eljutottak a pultokig, amelyeken túl a szabósegédek minden erejükkel iparkodtak megfelelni megbízóiknak.

Elfelejtették megjegyezni, hogy az ajtó előtt Porthost nem akarták továbbengedi, éppúgy, mint a többieket, de D'Artagnannak elég volt ennyit mondania:

- A király parancsára!

És így barátjával együtt bevezették.

Ezeknek a szegény ördögöknek rengeteg dolguk volt, és főnökük távollétében igyekeztek is megfelelni az ügyfelek igényeinek, szót szóba és öltést öltésre öltve; de ha valaki sértett büszkeségében vagy csalódott reményében erősebben nekitámadt egyiküknek, az védekezésül lehajolt és eltűnt a varrópult alatt.

Az elégedetlen főúri vevők zarándokmenete különös képet nyújtott.

A mi biztos és gyors tekintetű testőrkapitányunk egyetlen pillantással átfogta a terepet. Végigfutott az egyes csoportokon, s megállapodott. Miután átvérgődött a csoportokon, tekintete megakadt egy férfin, aki éppen szemben ült vele. Zsámolyon ült, feje alig emelkedett ki a pult mögül; negyvenéves lehetett, arca sápadt, vonásai bánatosak, szeme szelíd, ragyogó. Mint kíváncsi és nyugodt szemlélődő, figyelte D'Artagnant és a többieket, egyik kezét álla alá támasztva. És most, mivel kétségtelenül felismerte a mi kapitányunkat, szemére húzta kalapját.

Talán épp ez a mozdulat vontta magára D'Artagnan figyelmét. Ha így állt a dolog, ebből az következett, hogy ennek az embernek, aki kalapját szemére húzta, D'Artagnan céljaival merőben ellentétes céljai voltak.

Különben a ruhája egyszerű volt, a haja olyan formára nyírva és fésülve, hogy kevésbé figyelmes néző egyszerű szabósegédnek tarthatta volna, aki a tölgyfaasztal mögött a szöveten vagy a bársonyon szorgalmasan öltöget.

Mindenesetre feltűnően sűrűn forgatta fejét ide-oda, úgyhogy keze munkája nem is haladhatott valami gyorsan.

D'Artagnant nem lehetett félrevezetni, és mindjárt látta, hogy ha ez az ember dolgozik is, bizonyára nem szövet az anyaga.

- Hé! - szólt a férfi felé fordulva. - Tán bizony felcsapott szabósegédnek, Molière úr?

- Pszt, D'Artagnan úr - felelte a férfi halkán. - Az Isten szerelmére, csend! Még valaki felismerhet engem!

- No és aztán? Mi baj lehet ebből?

- Igaz, nem lehet belőle baj, de...

- Tehát azt akarja mondani, hogy jó se lehet belőle, nemde?

- Sajnos, úgy van, mert megnyugtathatom, hogy én csak az arcok és alakok figyelésével foglalkoztam.

- Csak csinálja tovább, Molière úr, csak csinálja! Értem én, micsoda érdeke fűződik ehhez, és nem is zavarom tanulmányaiban.

- Köszönöm!

- De egy feltétellel: mondja meg nekem, hol van tulajdonképpen Percerin úr?

- Ó, nagyon szívesen: az irodájában van, csakhogy...

- Csakhogy senkinek se szabad hozzá belépnie?

- Hozzáférhetetlen!

- Mindenki számára?

- Mindenki számára! Bevezetett, megengedte, hogy itt megfigyeléseket tehessek, aztán faképnél hagyott.

- Nos akkor, kedves jó Molière úr, bemegy hozzá, ugye, és jelenti neki, hogy itt vagyok?

- Én? - horkant fel Molière, mint az éhes kutya, amely elől elkapják a koncot, ami joggal megilleti. - Itthagyjam a helyemet? Ó, D'Artagnan úr, milyen rosszul bánt velem!

- Ha nem megy nyomban Percerin úrhoz, és nem jelenti neki, hogy itt vagyok, kedves Molière úr - súgta oda D'Artagnan -, akkor csak annyit mondok: nem mutatom meg magának a barátomat, akit magammal hoztam!

Molière Porthos felé vágott a szemével.

- Őt, ugye?

- Őt hát.

Molière Porthosra függesztette elmét, szívet fürkésző tekintetét. A vizsgálat, úgy látszik, biztató eredménnyel zárult, mert Molière nyomban felállt, és bement a szomszéd szobába.

210
A szövetminták

Ezalatt a tömeg lassan széjjeloszlott, s a szabászat minden zugában csak moraj vagy fenyegetés maradt vissza, miképpen a tenger hullámai a homokpadokon egy kis tajtékot vagy tengeri moszatot hagynak hátra, ha az apály beálltával visszahúzódnak.

Tíz perc múltán újból megjelent Molière, és a függöny mögül jelt adott D'Artagnannak, aki Porthost maga után vonszolva, különböző folyosókon át gyorsan Percerin szobájába vezette. Az aggastyán feltűrt ingujjban, nagy, aranyvirágos brokátszövetet forgatott, vizsgálgatva, hogyan tükröződik rajta legszebben a minta. Mikor D'Artagnant észrevette, letette a szövetet, hozzálépett, nem valami előzékenyen, nem éppen sugárzó arccal, de mindent összevetve, eléggé udvariasan.

- Testőrkapitány úr - szólt -, bocsásson meg, de most dolgom van!

- Ahá, a király ruhái; tudom, kedves Percerin úr, három rend ruhát csinál a királynak, mondták nekem.

- Ötöt, kedves uram, ötöt!

- Három vagy öt, az nekem egyre megy, Percerin mester; tudom én, hogy ezek a világ legszebb ruhái lesznek.

- Igen, hogyne. Ha egyszer elkészülnek, a világ legszebb ruhái lesznek. Nem mondom, hogy nem; de hogy a világ legszebb ruhái legyenek, először is meg kell lenniük, ahhoz pedig, kapitány úr, idő kell!

- Ugyan, van még két nap! Még több is, mint amennyire szüksége van, Percerin úr - mondta D'Artagnan a lehető legegységesebben.

Percerin felütötte fejét, mint aki nincs hozzászokva az ellentmondáshoz, akkor sem, ha szeszélye támad; D'Artagnan azonban ügyet sem vetett a híres brokátszabó megütközésére.

- Kedves Percerin úr - folytatta -, egy vevőt hoztam magának.

- Ó, igazán? - válaszolt Percerin fájdalmas arccal.

- Du Vallon de Bracieux de Pierrefonds báró urat - mondta D'Artagnan a magáét.

Percerin valami üdvözlésfélét mormogott, ami kevés rokonszenvet ébresztett a rettenetes Porthosban, aki a szabóra, mióta irodájába lépett, amúgy is ferde szemmel nézett.

- Egyik jóbarátom - tette hozzá D'Artagnan.

- Az urat ki fogom szolgálni - válaszolt Percerin -, de később.

- Később? Mikor?

- Hát amikor időm lesz.

- Ezt már közölte a szolgálammal is - szólt közbe Porthos elégedetlenül.

- Lehetséges - felelte Percerin -, hiszen csaknem mindig kevés az időm.

- Barátom - szólt Porthos -, az embernek mindig van ideje, ha akarja.

Percerin bíborpiros lett, ami az ilyen fehér hajú öregembernél rossz jel.

- Uraságod - szólt - bátran fordulhat máshoz is.

- Ej, Percerin - szólt közbe D'Artagnan. - Ma igazán nem szeretetre méltó. No de mondok én valamit, s hallatára térdre esik. Ez az úr nemcsak az én barátom, hanem Fouquet úr barátja is!

- Ó, ó! - kiáltott fel a szabó. - Az már egészen más!

Azután Porthos felé fordulva megkérdezte:

- A báró úr a főintendáns úr híve?

- Én a magam híve vagyok - robbant ki Porthosból, éppen abban a pillanatban, mikor a függöny nyílt, hogy újabb látogató lépjen a mester színe elé.

Molière volt ez, aki megfigyeléseket tett. D'Artagnan nevetett, Porthos dühöngött.

- Kedves Percerin úr - szólt D'Artagnan -, egy öltönyt kell varrnia a báró úrnak; én kérem rá.

- Ami azt illeti, nem mondok nemet, kapitány úr!

- De ez még nem minden; azonnal meg fogja csinálni!

- Nyolc napnál hamarabb lehetetlen!

- Ezek szerint ez éppen annyi, mintha visszautasítaná, mivel az öltöny a vaux-i ünnepségre szükséges.

- Ismétlem, lehetetlen! - szólt az öreg szabó nyakasan.

- De hátha mégsem, kedves Percerin úr, kivált, ha én kérem - hangzott egy szelíd hang az ajtóban, egy érces hang, amire D'Artagnan felkapta a fejét. Aramis hangja volt.

- D'Herblay úr! - kiáltott fel a szabó.

- Aramis! - dörmögte D'Artagnan.

- Ó, a mi püspökünk! - szólt Porthos.

- Jó napot, D'Artagnan, jó napot, Porthos, jó napot, kedves barátaim! - szólt Aramis. - Ugyan már, kedves Percerin úr, csinálja meg ennek az úrnak az öltönyt. Kezeskedem érte, hogy nagy szolgálatot tesz vele Fouquet úrnak.

És szavait olyan intéssel kísérté, mintha azt akarná mondani: „Egyezzek bele, s küldje el őket!” Aramis, úgy látszott, még D'Artagnannál is nagyobb hatással volt Percerin mesterre, mert beleegyezése jeléül meghajtotta magát és Porthoshoz fordult.

- A másik oldalon vétessen magáról mértéket! - szólt oda nyersen.

Porthos rettenetesen elvörösödött.

D'Artagnan látta, hogy közeledik a vihar, s Molière-t szólította, halkán ezt súgva neki.

- Kedves uram! Ez az úr itt sértőnek tartja magára nézve, ha húsát és csontjait lemérik, amiket Isten adott neki; tanulmányozza ezt a típust, Arisztophanész mester, és használja fel!

Molière-t sem kellett buzdítani; szemével majd elnyelte Porthos bárót.

- Uram - szólt hozzá. - Legyen szíves, jöjjön velem, én mértéket vetetek uraságodról, anélkül, hogy az, aki a mértéket veszi, megérintené!

- Ó, hogy mondja, barátom? - kérdezte Porthos.

- Mondom: sem a rőföt, sem a lábmértéket nem fogják mértékül alkalmazni. Ez egy új eljárás, mi találtuk fel, hogy olyan főrangú emberekről is mértéket vehessünk, akik nem szeretik, ha jobbágykezek megérintik őket! Vannak érzékeny emberek, akik nem szenvedhetik a mérics-

kélést, ez az eljárás nézetem szerint is sérti az ember természetes fenségét, és ha netán közénk tartozna, uram...

- Láncoz teringette! De mennyire közünk tartozom.

- Nohát ez nagyszerű, báró úr! Találmányunkat ön fogja felavatni!

- De hogy az ördögbe történik ez? - kérdezte Porthos elragadtatással.

- Uram - szólt Molière meghajolva -, szíveskedjen velem jönni s majd meglátja!

Aramis tágra nyílt szemmel figyelte a jelenetet, D'Artagnan jókedvéből ítélve azt hitte, hogy majd elmegy Porthossal, nehogy a nagyszerű jelenet végét elszalassza. De Aramis csalódott, bármily éles eszű volt is, Porthossal csak Molière távozott. D'Artagnan ott maradt Percerinnél. Miért? Egyszerűen kíváncsiságból, valószínűleg azzal a szándékkal, hogy egy pár perccel tovább élvezhesse jóbarátjának, Aramisnak a jelenlétét. Molière és Porthos eltűnván, D'Artagnan a püspökhöz lépett, akit ez, úgy látszik, különösen bosszantott.

- Maga is kap egy öltözetet, ugye, barátom?

Aramis elmosolyodott:

- Nem.

- De hiszen elmegy Vaux-ba?

- Elmegyek, de új ruha nélkül. Elfelejtí, kedves D'Artagnan, hogy egy szegény vannes-i püspöknek nem telik minden ünnepségre új ruhára.

- Eh! - szólt nevetve a testőr. - Hát verseket nem írunk többé?

- Ó, D'Artagnan - szólt Aramis -, régen nem gondolok én már ilyen haszontalanságokra.

- No jó! - felelte D'Artagnan, de minden meggyőződés nélkül.

Percerin közben újra elmélyedt a brokátszövet nézegetésében.

- Nem veszi észre - jegyezte meg Aramis mosolyogva -, hogy zavarjuk ezt a derék embert, kedves D'Artagnan?

„Hogyne - mormogta magában a testőr -, illetve én zavarlak téged, kedves barátom!”

Azután fennhangon folytatta:

- No, akkor menjünk: nekem nincs már itt dolgom, s ha maga is olyan szabad, mint én, kedves Aramis...

- Nem... én még...

- Á! akart még valamit külön mondani Percerin úrnak? Hát miért nem adta mindjárt értésemre?

- Valamit külön? - szólt Aramis. - Úgy van, de nem úgy, hogy maga ne hallhatná, D'Artagnan. Soha, higgye el nekem, soha sincs olyan külön ügyem, amit olyan jó barátom, mint maga, ne hallhatna.

- Ó, nem, nem, én visszavonulok - makacskodott D'Artagnan, bár hangján érzett a kíváncsiság, mert bármilyen jól palástolta is Aramis a zavarát, D'Artagnan figyelmét mégsem kerülte el, s tudva, hogy ebben az áthatolhatatlan lélekben a látszólag legcsekélyebb jelentőségű dolognak is célja van, ismeretlen célja, ami azonban a testőr szerint, aki jól ismerte barátja jellemét, igen fontos lehetett. Aramis is látta, hogy D'Artagnan gyanakszik, és nyomatékosan megismételte:

- Maradjon, barátom!

Azután odafordult a szabóhoz:

- Kedves Percerin!... Sőt, végtelenül örvendek, hogy maga is itt van, D'Artagnan!

- Igazán? - kiáltott fel harmadszor is a gascogne-i, s most még kevésbé csaphatták be, mint eddig.

Percerin meg sem moccant. Aramis erőszakkal térítette magához, kitépve kezei közül a szövetet, elmélkedésének tárgyát.

- Kedves Percerin - szólt hozzá -, itt van velem Le Brun úr,³⁵ Fouquet úr egyik festője.

„Ahá, nagyon jó! - gondolta magában D'Artagnan. - De miért éppen Le Brun?”

Aramis ránézett D'Artagnanra, de az úgy tett, mintha a Marcantonio-metszeteket³⁶ nézegetné.

- És estélyi öltözéket akar neki csináltatni, hasonlót az epikureusokéhoz? - kérdezte Percerin.

És az érdekes szabó, míg kérdését szórakozottan elmondta, igyekezett visszakaparintani a darab brokátot.

- Epikureusi kabátot? - kérdezte D'Artagnan vizsgálódó hangon.

- Szóval - jegyezte meg Aramis legbájosabb mosolyával - meg van írva, hogy a derék D'Artagnan ma este minden titunkat megtudja; bizony, barátom, így van. Bizonyára hallott Fouquet úr epikureusairól?

- Hogyne. Valami költők társasága, amelyhez La Fontaine, Loret, Pélißson, Molière és mit tudom én még ki tartozik, akik Saint Mandéban tartják az üléseiket.

- Pontosan így van.

- Nos tehát, mi a költőinknek egyenruhát adunk, és a király szolgálatában egy ezredbe tömörítjük őket!

- Ó, nagyon helyes! Ha jól sejteni, Fouquet úr meglepetést készít a király számára. Legyen nyugodt, ha ez a Le Brun úr titka, nem fogom kifecsegni.

- Maga mindig elragadó, barátom! De Le Brun úrnak nem ez a titka. Az őt illető titok még sokkal fontosabb, mint a többi.

- Nos, ha ennyire fontos, inkább nem akarok róla tudomást szerezni - szólt D'Artagnan, s úgy tett, mintha távozni akarna.

- Lépjen be, Le Brun úr, lépjen be - szólt Aramis, miközben jobb kezével egy oldalajtót nyitott ki, bal kezével pedig visszatartotta D'Artagnant.

- Szavamra, már végképp nem értek semmit! - szólt Percerin.

Aramis szünetet tartott, mint a színpad nyelvén mondják.

- Kedves Percerin úr! Maga öt öltözéket csinál a királynak, nemde? Egyet brokátból, egyet vadászposztóból, egyet bársonyból, egyet selyemből és egyet flórenci szövetből?

- Igen, de honnan tudja mindezt? - kérdezte Percerin elképedve.

³⁵ A híres festő, a királyi Gobelin-manufaktúra igazgatója, a versailles-i palota belső dekorálásának irányítója, nagy hatással volt kora művészetére (1619-1690).

³⁶ Népszerű olasz metszetkészítő, teljes nevén Marcantonio Raimondi (1480-1534).

- Igen egyszerűen, kedves uram: Vaux-ban lesz vadászat, udvari ünnep, hangverseny, séta és kihallgatás; ez az ötféle szövet megfelel az etikettnek.

- Igazán mindent tud, uram!

„Ó - mormogta D'Artagnan -, és még mi mindent ezen kívül!”

- De - kiáltott fel diadalmasan a szabó - bár nagyméltóságod egyházi fejedelem, valamit mégsem tud, és ezt senki nem tudja, kivéve a királyt, La Vallière kisasszonyt és engem; ugyanis a szövetek színét, a zsinórozás módját, a szabást, az egésznek az összeállítását!

- Nos - felelte Aramis -, éppen ez az, amit magától szeretnék megtudni, kedves Percerin!

- Hohó! - kiáltott fel elszörnyedve a szabó, bár Aramis az ő legszelídebb, leglágyabb hangján mondta el szavait.

A püspök kérését jól meggondolva, Percerin mester olyan túlzottnak, nevetségesnek és óriásinak találta, hogy eleinte csak magában nevetgélt rajta, azután hangos, végül harsány nevetésben tört ki. D'Artagnan vele nevetett, nem azért, mintha a dolgot olyan nevetségesnek tartaná, hanem hogy Aramist el ne hidegítse. Aramis hagyta, hadd nevéssenek, mikor aztán mindketten elcsendesedtek, megszólalt:

- Első hallásra képtelenségnek tetszik a merész kérdés, igaz? Hanem D'Artagnan, aki a megtestesült bölcsesség, majd megmagyarázza, hogy mást nem is tehetnék, mint hogy ezt kérem.

- Igazán? - figyelt fel a testőr, akinek pompás szimata elárulta, hogy eddig csak csatározás folyt, az ütközet pillanata most közeledik.

- Igazán? - kérdezte Percerin hitetlenül.

- Miért rendez Fouquet úr a király tiszteletére ünnepséget? - kérdezte Aramis. - Ugye, azért, hogy kedvét keresse?

- Okvetlenül - felelte Percerin.

D'Artagnan rábólintott.

- S valami gáláns ötlettel? Valami jó elképzeléssel? Vagy egész sor olyan meglepetéssel, aminőt éppen az imént említettünk, a mi epikureusaink egyenruháiról szólva?

- Nagyszerű!

- Nos tehát, most lesz szó a meglepetésről, édes barátom. Itt van Le Brun úr, aki nagyszerűen rajzol!

- Igen - szólt Percerin -, láttam ennek az úrnak a képeit, és megfigyeltem, hogy a ruhákat igen gondosan festette. Ezért egyeztem bele nyomban, hogy egy öltözet ruhát csináljak az úrnak, akár az epikureusokéhoz hasonló, akár másfélét.

- Kedves uram, elfogadjuk az ígéretét, később majd vissza is térünk rá, de ebben a pillanatban Le Brun úrnak nem arra a ruhára van szüksége, amit neki akar csinálni, hanem azokra, amelyeket a királynak készít.

A szabó akkorát ugrott, mint a bakkecske, amit D'Artagnan, a nyugodt ember és kiváló megfigyelő nem tartott túlzottnak, olyan különös és hajmeresztő volt Aramis indítványa.

- A király ruháit! Hogy én bárkinek a világon kiadjam a király ruháit? Püspök úr, nagyságodnak elment az esze! - kiáltott fel a szegény szabó magánkívül.

- Legyen már segítségemre, D'Artagnan - szólt Aramis mosolyogva és nagy nyugalommal. - Segítsen meggyőzni ezt az urat! Hiszen maga ért engem, nemde?

- Hát, nem nagyon, megvallom!

- Hogyan, barátom? Nem érti, hogy Fouquet úr a királynak azt a meglepetést akarja előkészíteni, hogy mikor őfelsége Vaux-ba érkezik, ott találja az arcképét és hogy ez az arckép, melynek hasonlatossága ámulatba ejtő lesz, éppen úgy legyen öltözve, mint azon a napon a király?

- Ó, igen, igen! - kiáltott fel a testőr majdnem meggyőződve, hiszen olyan elfogadható volt az ok. - Igen, kedves Aramis! Igaza van; az ötlet igazán nagyon szerencsés. Fogadni merek, hogy a maga ötlete!

- Nem tudom - felelte a püspök könnyedén -, az enyém-e vagy Fouquet úré...

De miután észrevette D'Artagnan határozatlanságát, fürkészőleg a szabó arcába nézett:

- Nos, Percerin úr, mit szól hozzá?

- Azt mondom, hogy...

- Hogy megtagadja, tudom, és egyáltalán nem szándékom kényszeríteni, kedves uram; sőt meg is értem finom tapintatát, hogy nem kap rögtön Fouquet úr ötletén: nem szeretné azt a látszatot kelteni, hogy hízeleg a királynak. Nemes szívre vall ez, Percerin úr, nemes szívre!

A szabó hebegett.

- Való igaz, nem kevésbé hízelegne az ifjú királynak - folytatta szavait Aramis. - A főintendáns úr mondta is nekem: ha Percerin vonakodnék, mondja meg neki, hogy ezzel a felőle táplált jó véleményem nem változik, mindig becsülni fogom. Csakhogy...

- Csakhogy? - ismételte Percerin nyugtalanul.

- Csakhogy - folytatta Aramis - a királynak meg kell majd mondanom (kedves Percerin, érti ugye, hogy most Fouquet úr beszél), csak meg kell majd mondanom a királynak: „Felség, az volt a szándékom, hogy felségednek felajánljam arcképét, de Percerin úr, talán túlhajtott, de mindenesetre figyelemre méltó kötelességérzetből ellenszegült ennek a tervemnek.”

- Ellenszegült! - kiáltott fel a szabó megijedve a reá háramló felelősségtől. - Ellenszegüljek Fouquet úr kívánságának, akaratának, mikor a királynak akar örömet szerezni? Ó, püspök úr, nagyon súlyos szóval illetett engem! Én ellenszegülök? Istennek legyen hála, ezt én nem tettem, tanúm rá a testőrkapitány úr! Ugye, D'Artagnan úr, én nem szegülök ellen semminek sem?

D'Artagnan tagadóan intett, mintegy jelezve, hogy semleges óhajt maradni; cselszövést, komédiát vagy tragédiát érzett a dolog mögött; el volt keseredve, hogy nem találja ki, mi az, de egyelőre távol tartotta magát tőle.

Percerin azonban, akit kínzott a gondolat, hogy a királynak megmondhatják: ellene szegült, hogy meglepetést szerezzenek neki, máris odatolt egy széket Le Brunnek, s egy szekrényből négy ragyogó estélyi öltözetet vett ki, mert az ötödik még a munkás kezében volt, és a mesterműveket sorjában felaggatta a bergamói próbabábukra, amelyek még Concini idejében kerültek Franciaországba, és Percerin II. D'Ancre tábornagytól kapta őket ajándékba, miután az olasz szabók a konkurrencia következtében teljes vereséget szenvedtek és tönkrementek.

A festő hozzálátott, hogy lerajzolja s aztán lefesse a ruhákat. Aramis, aki a festő munkájának minden részletét szemmel kísérte és mellette állt, hirtelen megállította őt munkájában.

- Kedves Le Brun úr - szólt -, nem hiszem, hogy ez volna az igazi tónus; festékei tévedésbe ejtik, s a vásznon el fog veszni a teljes hasonlatosság, amire pedig feltétlenül szükségünk van; több időre volna szükség, hogy az árnyalatokat megfigyelhesse.

- Ez igaz - szólt Percerin -, de az időnk kevés, ez ellen pedig, beláthatja, püspök úr, nem tehetek semmit.

- Akkor pedig nem fog sikerülni! - szólt Aramis nyugodtan. - S csupán a színek eltérése miatt! Közben Le Brun a legnagyobb hűséggel másolta a szöveteket és a díszítéseket. Aramis pedig rosszul palástolt türelmetlenséggel nézte munkáját.

„Ej, ej, micsoda ördögi játék folyik itt?” - gondolta magában a testőr.

- Ez így határozottan nem megy! - szólt Aramis. - Le Brun úr, csukja be festékesládáját és göngyölje fel a vásznát!

- De uram - szólt a festő kedvetlenül -, itt rémes a világítás!

- Van egy ötletem, Le Brun úr, egy ötletem! Ha volna egy kis szövetmintánk, és ha magának elegendő ideje és jobb világítása volna...

- Ó, akkor - szólt Le Brun - mindenről kezeskedném!

„Értem - gondolta magában D'Artagnan -, itt van a kutya eltemetve! Mindegyik szövetből minta kell. Ördög és pokol! Vajon Percerin odaadja-e?”

Percerin, akit utolsó mentsvárából is kiszorítottak, és akit a püspök hízelgő jóindulata is elkábított, levágott öt szövetmintát, s átnyújtotta őket Aramisnak.

- Így már sokkal jobb. Nem igaz, D'Artagnan? Mi a véleménye? - kérdezte Aramis.

- Kedves Aramis - felelte D'Artagnan -, az én véleményem az, hogy maga mindig ugyanaz marad!

- És következőképpen mindig a maga barátja! - szólt a püspök.

- Igen, igen - mondta fennhangon D'Artagnan. S magában hozzátette: „Félrevezethetsz, kétszeres jezsuita, de legalább a cinkosoddá nem teszel; akkor pedig legfőbb ideje itthagynom őket.” S fennhangon hozzátette: - Isten vele, Aramis! Isten vele! Megyek Porthoshoz.

- Akkor várjon meg! - szólt Aramis, s a mintákat zsebre tette. - Már kész is vagyok, és szeretnék barátunkkal még egy szót váltani.

Le Brun összerakta a holmiját, Percerin a ruhákat ismét betette a szekrénybe, Aramis megtapogatta zsebeit, hogy a minták ott vannak-e, és valamennyien távoztak a műhelyből.

Amelyben Molière talán első ötletét nyerte *Az úrhatnám polgár-hoz*

D'Artagnan megtalálta Porthost a szomszéd teremben; de már nem az ingerült, csalódott Porthost, hanem egy elbűvölt, sugárzó kedvű, aranyos Porthost, amint éppen Molière-rel beszélgetett, aki valósággal rajongva nézett reá, mintha nemcsak nagyszerűbbet, de hozzá foghatót sem látott volna még.

Aramis egyenesen Porthoshoz lépett, s odanyújtotta neki finom, fehér kezét, amit valósággal elnyelt barátjának óriási tenyere; ez a művelet Aramist mindig némi aggodalommal töltötte el. De mikor a baráti kézszorításon nagyobb fájdalom nélkül túlesett, Vannes püspöke Molière-hez fordult.

- Nos, uram, eljön-e velem Saint-Mandéba?

- Elmegyek én akárhova - felelte Molière -, ahová nagyméltóságod akarja...

- Saint-Mandéba! - kiáltott fel Porthos csodálkozva, hogy Vannes püspöke ilyen bizalmasan beszél egy szabósegéddel. - Hogyan, Aramis! Ezt az urat magával viszi Saint-Mandéba?

- Igen - mosolygott Aramis -, a munka sürget!

- És azután, kedves Porthos - fűzte hozzá D'Artagnan -, Molière úr nem egészen az, aminek látszik!

- Hogyan? - kérdezte Porthos.

- Igen, ez az úr Percerin mester első szabója, és várnak rá Saint-Mandéban, hogy felpróbálja az epikureusok ünnepi ruháját, amelyeket Fouquet úr megrendelt.

- Igen, így van, uram - szólt Molière.

- Jöjjön tehát, kedves Molière úr - szólt Aramis -, persze, csak ha már végzett Du Vallon úrral!

- Mi már végeztünk - jegyezte meg Porthos.

- És meg van elégedve? - kérdezte D'Artagnan.

- Minden tekintetben - felelte Porthos.

Molière hajlongva vett búcsút Porthostól, és megszorította a kapitány kezét, amelyet az titokban odanyújtott neki.

- Uram - szólt Porthos nagyképpően -, azután pontos legyen!

- Holnap megkapja a ruháját, báró úr - felelte Molière.

És Aramisszal együtt elment.

D'Artagnan pedig karon fogta Porthost, s megkérdezte:

- Mit csinált magával ez a szabó, kedves Porthos, hogy annyira meg van vele elégedve?

- Hogy mit csinált velem? Hogy mit csinált, barátom? - kiáltott fel Porthos elragadtatással.

- Igen, éppen ezt kérdezem én is!

- Barátom, azt tette, amit soha még szabó meg nem tett, mértéket vett rólam, anélkül, hogy megérintett volna!

- Nahát, hogyan történt ez?

- Először is előkerítettek, nem tudom, honnan, egész csomó mindenféle termetű próbabábut, abban a reménységben, hogy közöttük akad az én méretemnek is megfelelő; de a legnagyobbik, a svájci gárda nagydobosáé, két hüvelykkel rövidebb és egy fél lábbal soványabb volt nálam.

- Csakugyan?

- Úgy, ahogy mondom, kedves D'Artagnan; de ez a Molière úr nagy ember, vagy legalábbis nagy szabó, mert emiatt egyáltalán nem jött zavarba.

- Hanem mit csinált?

- Ó, roppant egyszerű dolgot. Igazán, hallatlan! Micsoda együgyűség, hogy ezt eddig nem fedezték fel! Mennyi szenvedéstől és megaláztatástól kíméltek volna meg!

- Nem is szólva a temérdek ruháról, kedves Porthos!

- Az ám, harminc ruha!

- Nos, kedves Porthos, magyarázza el nekem Molière módszerét.

- Molière? Ugyebár, így nevezi? Szeretném megjegyezni a nevét.

- Igen, de Poquelint is mondhat,³⁷ ha így jobban tetszik.

- Nem, nekem kedvesebb a Molière név. Ha sehogy sem jut eszembe, akkor a volière-re³⁸ fogok gondolni, mert otthon Pierrefonds-ban van egy...

- Hát ez nagyszerű, barátom! Nos, mi ennek a Molière-nek a módszere?

- Hallgasson ide! Nem szedett ízekre, mint a többi mihaszna szokta, nem hajoltatott kétrét, nem hajlítgatta minden ízületemet, ami csupa lealacsonyító, aljas gyakorlat...

D'Artagnan helyeslően biccentett rá.

- Ehelyett így szólott hozzám: „Uram! Egy előkelő ember maga méri meg magát! Legyen szíves, lépjen a tükör elé!” Én tehát a tükör elé állottam. Megvallom, éppenséggel nem értettem meg, mit akar tőlem ez a derék Voliere úr.

- Molière.

- Igen, igen! Molière, Molière! És mivel én mindig félttem a mértékvevéstől, így szóltam hozzá: „Jól vigyázzon ám, hogy mit csinál velem, figyelmeztetem, roppant csiklandós vagyok!” De ő (barátom, be kell vallanom, nagyon udvarias fickó) szelíd hangon így válaszolt: „Uram, a ruha akkor fog jól állni, ha tulajdon képmása után készül. Képmását pedig pontosan visszatükrözi a tükör. A mértéket képmása alapján fogjuk majd venni!”

- És csakugyan látta magát a tükörben? - szólt D'Artagnan. - De hol találtak olyan tükört, amelyikben tetőtől talpig megláthatta magát?

- Kedvesem, ugyanaz a tükör volt, amelyikben a király nézegeti magát.

- Igen, csak hogy a király másfél lábbal alacsonyabb.

³⁷ A nagy vígjátékiró polgári neve.

³⁸ Madárház, galambház. (franciául)

- Nos, én nem tudom, miként történt, bizonyára hízelegni akartak a királynak, mert a tükör még nagy is volt nekem. Igaz, a magasságát három egymás fölé helyezett velencei tükörlemez alkotta, szélességét pedig ugyanannyi velencei tükörlemez, szélétben egymáshoz csatlakoztatva.

- Tyű, barátom, micsoda csodálatos szavakat használ? Hol az ördögbe gyűjtötte őket?

- Belle-Isle-en! Aramis magyarázta őket az építőmesternek!

- Aha, értem! Térjünk vissza a tükörré!

- No, ez a derék Volière...

- Molière!

- Igaz, Molière. Meglátja, barátom, hogy most már milyen jól fogok emlékezni a nevére. Ez a derék Molière azután spanyol krétával vonalakat kezdett rajzolni a tükörré, teljesen a karom és vállam körvonala szerint, s közben mondott egy aranyszabályt, amit én kiválónak találtam: „A ruha ne legyen kényelmetlen a viselőjének!”

- Valóban - szólt D'Artagnan -, nagyon szép aranyszabály, csak hogy, sajnos, nem mindig alkalmazzák.

- Éppen ezért találtam én még bámulatraméltóbbnak, kivált mikor Vo... Molière úr ki is fejtette.

- Netene! Kifejtette az aranyszabályt?

- De ki ám!

- Hadd hallom, hogyan?

- Ilyenformán:

„Tekintve, hogy előfordulhat az emberrel, súlyos helyzetben, vagy szorultságban, hogy kabátja rajta van, s levenni nem akarja...”

- Ez igaz - szólt D'Artagnan.

- „Tehát”, folytatta Volière úr...

- Molière!

- Molière, persze! „Tehát - folytatta Molière úr -, ha uraságod kardot akar rántani, és rajta van a kabátja, miként csinálja ezt?”

- „Levetem” - feleltem rá. „Hát nem” - mondja ő.

- „Hogyan, nem?” - „Azt mondom, hogy a kabát legyen olyan jó szabású, hogy ne zavarja semmiben, még akkor sem, ha kardot ránt.”

- „Ejha!” - „Tehát helyezkedjék vívóállásba!” - folytatta Vo... Molière úr. Én ezt meg is tettem, oly lelkesen, hogy két ablaküveget betörtem. „Semmi, semmi! - szólt Molière úr. - Maradjon így!” - Én felemeltem bal karomat a levegőbe, kecsesen behajlítottam, a kezelőmet felhajtottam, csuklómat begömbítettem, mialatt jobb karomat félig kinyújtva, könyökkel derekam, csuklómmal pedig mellemet védtem!

- Igen - szólt D'Artagnan -, az igazi vívóállás, az akadémiai vívóállás.

- Ez a helyes kifejezés, kedves barátom! Eközben Volière...

- Molière!

- Nézze, kedves barátom, mégiscsak szívesebben nevezném... Mi is a másik neve?
 - Poquelin.
 - Inkább Poquelinnek fogom hívni.
 - Hát ez a név miről fog inkább eszébe jutni, mint a másik?
 - Mindjárt meglesz... Poquelinnek hívják, ugye?
 - Igen.
 - Coquenard-né asszonyra fogok gondolni!³⁹
 - Helyes!
 - *Coque*-ből *Poque*-ot, *nard*-ból - *lin*-t csinállok, és így Coquenard-ból megkapom a Poquelint!
 - Pompás! - kiáltott fel D'Artagnan elképedve. - Hát, barátom, nem győzöm csodálni!
 - Ez a Coquelin tehát felvázolta a tükörre a karomat.
 - Bocsánat, Poquelin!
 - Hogy is mondtam?
 - Azt mondta: Coquelin!
 - Ah, igaz! Tehát ez a Poquelin felvázolta karomat a tükörre, de nem siette ám el: gyorsan szemügyre vett; igaz, hogy nagyon jól is festettem.
 - „Nem fárasztja?” - kérdezte ő. - „Egy kissé! - szóltam, megroggyantva a térdem -, de azért még egy óráig is kibírom.”
 - „Nem, nem, nem engedhetem meg! Vannak itt előzékeny fiúk, akik kötelességüknek tartják, hogy a karját támogassák, mint ahogy hajdan a próféták karját támogatták, ha Istenhez fohászkodtak.”
 - „Nagyon helyes!” - feleltem én.
 - „Ez nem fogja lealacsonyítani?”
 - „Barátom - szóltam én -, azt hiszem, nagy különbség van a támogatás és a mértékvevés között!”
 - Mélyértelmű megkülönböztetés! - szólt D'Artagnan.
 - Ekkor jelt adott - folytatta Porthos -, és két legény sietett elő, az egyik a bal karomat tartotta, a másik végtelen ügyességgel a jobb karomat támasztotta alá.
 - „Egy harmadik legényt ide!” - kiáltotta ő.
- És jött egy harmadik fiatalember is.
- „Támogasd ennek az úrnak az oldalát!” - parancsolta neki. A fiatalember az oldalamat támasztotta meg.
 - Ezek szerint modellt állt? - kérdezte D'Artagnan.
 - Úgy van. Poquenard pedig felrajzolt engem a tükörüvegrel!
 - Poquelin, barátom!

³⁹ A három testőr idején a későbbi Du Vallon báróné még Coquenard úr neje volt.

- Poquelin! Igaza van. Ejnye csak, mégis szívesebben hívom Volière-nek!
- De most már véglegesen, ugye?
- Ezalatt Volière felrajzolt engem a tükörüvegre.
- Előzékeny gesztus.
- Tetszik nekem ez a módszer: tiszteletteljes, és mindenkit a maga helyére állít!
- És hogy végződött?
- Úgy, hogy senki hozzám nem nyúlt, barátom!
- Kivéve a három legényt, akik megtámogatták!
- Mindenesetre, de én megmagyaráztam nekik, azt hiszem, hogy támogatás és mértékvetés között nagy a különbség.
- Igaz, bizony - felelte D'Artagnan, azután ezt gondolta magában: „Szavamra, vagy nagyon tévedek, vagy nem remélt pompás anyagot szolgáltatam ennek a huncut Molière-nek, s holtbiztos, ezt a jelenetet természetűen viszontláthatjuk valamelyik vígjátékában.”

Porthos mosolygott.

- Min mosolyog? - kérdezte D'Artagnan.
- Megvalljam?... Mosolygok, mert olyan boldog vagyok.
- No, már ez igaz, nem ismerek magánál boldogabb embert. De milyen újabb szerencse érte?
- Nos hát, kedvesem, fejezze ki szerencsekívánatait nekem!
- Nagyon szívesen!
- Úgy rémlik, hogy én voltam az első, akiről ilyen módszerrel vettek mértéket.
- Biztos benne?
- Nagyjából. Abból gondolom, hogy Volière és a többi segéd megértő jeleket váltott egymással.
- Nos, kedves barátom, ez engem nem lep meg Molière részéről.
- Volière, barátom!
- Ó nem, azt már nem! Elnézem, ha maga Volière-t mond, de én magam ezután is csak Molière-nek fogom hívni. Nos tehát, amint mondtam, ez nem lep meg engem Molière úr részéről, mert ő szellemes fiatalember, s maga nagyszerű ötletre ihlette.
- Később bizonyára hasznára lesz, abban biztos vagyok!
- Meghiszem azt, mégpedig nagy hasznára! Mert tudja meg, barátom, hogy Molière a mi szabó ismerőseink között az igazi, aki a mi nemesurainkról, grófjainkról, báróinkról... a kellő módon vesz mértéket.

E szavak után, amelyek jelentőségét és mélységét nem vitatjuk, D'Artagnan és Porthos elhagyta Percerin mester házát, s visszatértek kocsijukhoz. Ha az olvasónak úgy tetszik, hagyjuk itt őket, térjünk vissza Molière-hez és Aramishoz Saint-Mandéba.

A méhkas, a méhek és a méz

Vannes püspöke, akit kellemetlenül érintett, hogy D'Artagnant Percerin mesternél találta, rossz hangulatban tért vissza Saint-Mandéba.

Molière ellenben el volt ragadtatva, hogy oly jó témára talált, s hogy tudta, hol találhatja meg az eredetét. Így tehát vidám hangulatban érkezett Saint-Mandéba.

A balszárny egész emeletét Párizs leghíresebb epikureusai s a ház bizalmasai foglalták el, úgyhogy mindegyik egy szobát lakott, mint a méhek a kaptár sejtjeiben, hogy egy-egy csöpp mézet termeljen a királyi kalácshoz, amelyet Fouquet szándékozott XIV. Lajos király öfelségének a vaux-i ünnepségek alkalmából felajánlani.

Péllisson *A tolakodók* című három felvonásos komédia prológusán törte a fejét; ezt hozza majd színre Poquelin de Molière, amint D'Artagnan hívja és Coquelin de Volière, mint Porthos nevezi.

Loret újságírói mesterségének egész naivitásában - az újságírók minden időben naivak voltak - előre megfogalmazta a vaux-i ünnepségek leírását, mielőtt még lezajlottak volna.

La Fontaine egyiktől a másikhoz settenkedett, mint valami szórakozott, zavaró és túrhetetlen árnyék, s mindegyik fülébe ezer poétikus gondolatot zümmögött, suttogott. Péllisont annyira zavarta, hogy végül haragosan felkapta fejét s felkiáltott:

- La Fontaine! Legalább szakítson nekem egy jó rímet, hiszen azt állítja, hogy a Parnasszus kertjében sétál!

- Milyen rímet akar? - kérdezte a mesemondó, ahogy Sévigné asszony nevezte.

- Mondjon nekem egy rímet *ragyogás*-ra.

- Fortyogás! - vágta ki La Fontaine.

- Ugyan, kedves barátom - szólt Loret -, lehetetlenség fortyogásról beszélni, mikor a vaux-i gyönyörökről énekel!

- Ezenkívül nem is rímel - felelte Péllisson.

- Hogyhogy nem rímel? - kérdezte La Fontaine csodálkozva.

- Igen, kedves barátom, van egy utálatos szokása, ami mindig akadályozni fogja abban, hogy elsőrangú költő lehessen. A rímei roppant henyék!

- Igazán, úgy találja, Péllisson?

- Igen, kedves barátom, úgy találom. Gondolja el, hogy sohasem jó egy rím, amíg az ember jobbat talál.

- Akkor a jövőben csak prózában fogok írni - szólt La Fontaine, aki Péllisson dorgálását komolyan vette. - Ó, gyanítottam én olykor, hogy költőnek semmirevaló vagyok! Igen, ez a szintiszta igazság!

- Ne mondja ezt, kedves barátom. Igazán kialakulóban vannak egyéni színei, és sok jó található a tanmeséiben.

- És mindjárt azzal kezdem - folytatta megkezdett eszmemenetét La Fontaine -, hogy tűzbe dobok vagy százat a verseim közül, amelyekkel éppen most készültem el.

- Hol vannak a versei?
 - A fejemben.
 - No, ha a fejében vannak, akkor nem égetheti el.
 - Ez igaz - szölt La Fontaine. - De ha nem égetem el...
 - Nos, mi történik, ha nem égeti el?
 - Az történik, hogy megmaradnak a lelkemben és soha el nem felejttem őket.
 - Az ördögbe! Ez aztán a veszedelem - kiáltott fel Loret. - Hiszen belebolondulhat az ember!
 - Az ördögbe! Az ördögbe! Mit lehet itt tenni? - tépelődött La Fontaine.
 - Megvan a módszer - szölt Molière, aki az utolsó szavaknál lépett be.
 - És mi az?
 - Írja le előbb, és azután égesse el őket.
 - Milyen egyszerű! No én erre soha rá nem jöttem volna. Micsoda szellem ez a furfangos Molière! - szölt La Fontaine. Azután homlokára ütve hozzáfűzte: - Hej, te csak megmaradsz nagy szárnak, Jean de La Fontaine!
 - Mit mond, kedves barátom? - kérdezte Molière, aki közelebb lépve meghallotta a költő kétségbeesett kifakadását.
 - Azt mondom, hogy már én megmaradok szárnak, kedves kollégám - felelte La Fontaine nagy sóhajtván és komor tekintettel. - Igen, barátom - folytatta egyre növekvő szomorúsággal -, a rímeim rosszak!
 - Az nem igaz!
 - Pedig látja-e, hitvány versfaragó vagyok.
 - Ki mondta ezt?
 - Hát Pélißon. Nem igaz, Pélißon?
- Pélißon belemélyedt az alkotásba, s esze ágában sem volt felelni.
- De ha Pélißon magát hitvány versfaragónak nevezte - kiáltott fel Molière -, akkor Pélißon mélyen megsértette magát.
 - Azt hiszi?
 - Ó, kedves barátom, maga nemesember, ezért azt tanácsolom, hogy ilyen sértést ne hagyjon megtorlatlanul!
 - Hm! - így La Fontaine.
 - Még soha nem verekedett?
 - Egyszer, barátom! Egy könnyűlovassági hadnaggal.
 - Mit vétett az a hadnagy?
 - Úgy látszott, elcsábította a feleségemet.
 - Ii-igen - szölt Molière elsápadva.⁴⁰

⁴⁰ Molière életének köztudott tragédiája szerencsétlen házassága volt.

Mikor azonban La Fontaine vallomására a többiek hátrafordultak, Molière magára erőltette már-már oszladozó gúnyos mosolyát, és folytatta La Fontaine vallatását.

- És mi lett a párbaj eredménye?

- Az lett az eredmény, hogy ellenfelem a helyszínen lefegyverzett, azután bocsánatot kért tőlem, s megígérte, hogy soha többé be nem teszi a lábát a házamba.

- És elfogadta? - kérdezte Molière.

- Nem, ellenkezőleg, fölemeltem a kardomat, és így szóltam: „Bocsánat, uram, de nem azért verekedtem meg önnel, mert a feleségem szeretője, hanem mert azt mondták, hogy meg kell verekednem. Mivel azonban soha oly boldog nem voltam, mint azóta, nagyon kérem, járjon továbbra is a házamba, mint azelőtt, mert különben, mordizomadta, újból elkezdjük a viadalt!” Eszerint - folytatta La Fontaine - kényszerülve volt rá, hogy feleségem kedvese maradjon, én pedig újból a legboldogabb férj lettem a földön!

Valamennyien harsogó kacajra fakadtak. Csak Molière emelte a kezét a szeméhez. Miért? Talán, hogy letöröljön egy könnycseppet, talán, hogy elfojtsa egy sóhajt. Ó, jaj, Molière moralista volt, tudjuk, de Molière nem volt filozófus.

- Egyre megy - szólt visszatérve az előbbi tárgyra -, Pélißson akkor is megsértette magát!

- Igaz, már meg is feledkeztem róla.

- És én őt a maga nevében kihívom!

- Megtehetjük, ha szükségesnek tartja.

- Igen, szükségesnek tartom és ragaszkodom hozzá.

- Várjon csak - szólt La Fontaine. - Érdekel a véleménye.

- Miről? A sértésről?

- Nem; mondja meg nekem: csakugyan nem rímel a ragyogás és a fortyogás?

- Én magam rímnek használnám.

- Ördögadta! Hát nem megmondtam!

- És életemben legalább százezer ilyen rímet faragtam.

- Százezret? - kiáltott fel La Fontaine. - Ez négyszer annyi, mint *A szűz*, amit Chapelain úr tervez.⁴¹ És ugyanerről a tárgyról írta a százezer verssort, kedves barátom?

- De hát figyeljen ide, maga örök szórakozott - szólt Molière.

- Az bizonyos - folytatta La Fontaine -, hogy például a *fájdalom*-ra rímel a *rágalom*.

- Még jobb ragozott alakban.

- Igen, főként ragozott alakban, mert akkor már nem is négy, hanem hat betű rímel, ugyanígy a *ragyogás* és *fortyogás* esetében is... Használja ragozott alakban a *ragyogás* és *fortyogás* szavakat, kedves Pélißson - szólt La Fontaine, vállon veregetve költőtársát, mert Pélißson sértéséről teljesen megfélemedezett -, és meglátja: rímelnék!

- Tessék? - dörmögte Pélißson.

⁴¹ Nagyon közepes francia költő (1595-1674); idézett műve elbeszélő költemény.

- Az ördögbe! Molière is mondta, pedig Molière érti a dolgát; hiszen tulajdon bevallása szerint százezer verssort írt.
- No - szólt Molière nevetve -, La Fontaine-t elkapta a hév.
- Éppúgy, ahogyan a *harmatos* nagyszerűen rímel a *zamatossal*. A fejemet teszem rá...
- De... - szólt volna Molière.
- Ezt csak azért mondom - beszélt tovább La Fontaine -, mert úgy tudom, táncjátékot írt Sceaux⁴² számára.
- Igen, *A tolakodók*-at.
- Ahá, csakugyan, emlékszem már. Nos, én úgy gondoltam, hogy darabjához nagyon jól illenék egy prológus.
- Mindenesetre nagyszerű volna.
- Eszerint osztja a nézetemet?
- Hiszen magam kértem meg rá, hogy írjon hozzá prológust.
- Megkért engem, hogy írjam meg, engem?
- Igen, megkértem, hogy kérje meg rá Péliссont, aki e pillanatban már írja is a prológust.
- Igen, hát ez az, amit Péliссon ír? Szavamra, kedves Molière, néha igaza van.
- Mikor?
- Mikor azt mondja, hogy szórakozott vagyok. Ez csúnya hiba; meg akarok javulni, s megírom magának a prológust.
- De hisz Péliссon már javában írja.
- Igaz! Ó, én címeres ökör! Loret joggal mondta, hogy semmirevaló vagyok.
- Azt nem Loret mondta, barátom!
- Ej hát, akkor az, aki mondta; nem mindegy? A vígjátékának tehát *A tolakodók* a címe? vajon a *búslakodók* nem rímel-e?
- Jobb híján megjárja.
- Esetleg a *vigadozók*-kal is?
- Ó, azt már nem.
- Merész volna, nemde? De végül is miért volna merész?
- Mert a végződések nagyon elütnek egymástól.
- Azt hittem - szólt La Fontaine, s Molière-től elfordult Loret-hoz -, azt hittem...
- Mit hitt? - kérdezte Loret írás közben. - No, mondja hamar!
- Ugye, maga írja a prológust *A tolakodók*-hoz!
- Dehogysis, a mindenségit! Péliссon írja.

⁴² Párizs környéki pompás kastély; Colbert építtette; Molière *A tolakodók* című háromfelvonásos, verses tánckomédiáját 1661-ben mutatták be.

- Ahá, Péliſson! - ſzólt La Fontaine, s odalépett Péliſsonhoz. - Azt hiszem - folytatta -, hogy Vaux nimfája...

- Ó, ez remek! - kiáltott fel Loret. - Vaux nimfája! Köszönöm, La Fontaine! Megadta a két utolsó sort verses krónikámhoz:

*És látjuk, Vaux bájos nimfája
Munkájuk díját nem felkínálja.*

- No, ez már beszéd, ez a jó rím! - ſzólt Péliſson. - Hiszen ha maga így rímelve, La Fontaine!

- De hiszen én éppen így rímelek, mivel maga Loret jelentette ki, hogy az említett két verssort én adtam neki.

- No, ha ilyen ügyesen rímelve, mondja meg nekem, hogyan kezdené el a prológusomat?

- Példának okáért azt mondanám: *Ó, nimfa, ki...* A *ki* után egy ígét tennék a jelentőmód jelenidő egyes szám második személyében, és így folytatnám: „barlangodból, megállj hát...”

- De az ige, melyik az az ige? - kérdezte Péliſson.

- *Hogy üdvözöld a föld legtündöklőbb királyát* - folytatta La Fontaine.

- De az ige, melyik az az ige? - kérdezte nyakasan Péliſson. - Amelyet a jelentőmód jelenidő egyes szám második személyébe kell tenni?

- Hát például: „kilépni”. Vagyis:

*Ó nimfa, ki kilépsz barlangodból, megállj hát,
Hogy üdvözöld a föld legtündöklőbb királyát.*

- Így használná: *ki kilépsz*?

- Miért ne?

- *Ki... ki?*

- Ó, kedves barátom - ſzólt La Fontaine -, maga rettenetesen kényes!

- Nem is ſzólva róla - ſzólt közbe Molière -, hogy a második verssorban: *hogy üdvözöld* nagyon gyöngé, kedves La Fontaine!

- Nos, láthatja, hogy én csak afféle fűzfapoéta, afféle hitvány rímfaragó vagyok, ahogy maga mondta.

- Én sohasem mondtam magáról ilyet.

- Akkor Loret volt az.

- Loret sem, hanem Péliſson volt az.

- Nos, Péliſsonnak százszorosan igaza volt. De ami engem a legjobban bosszant, kedves Molière, az, hogy nem kapjuk meg, azt hiszem, epikureusi ruháinkat!

- Számított a magáéra az ünnepségre?

- Az ünnepségre, és azutánra is, bizony. A házvezetőnőm szerint a kabátom már kissé avított.

- Az ördögbe, a házvezetőnőjének igaza van: több mint avított.

- Tudja - felelte La Fontaine -, egyszer odahaza felejtettem a szobám padlóján, és a macskám...

- Mit tett a macskája?

- Ezen kölykezett meg! Ami egy kissé megviselte.

Molière kacajra fakadt, Pélißson és Loret követték példáját.

Ebben a pillanatban megjelent Vannes püspöke, hóna alatt a tervrajzok és pergamentekercsek.

Mintha a halál angyala dermesztette volna meg a bolondos és vidám képzeteket, mintha ez a halvány arc elriasztotta volna a gráciákat, akiknek Xenokratész⁴³ áldozott. Hirtelen néma csend támadt a teremben, ki-ki újra visszanyerte hidegvérét és a tolla után nyúlt.

Aramis meghívókat osztogatott széjjel a jelenlevők között, és Fouquet úr köszönetét tolmácsolta. Mint mondta, a főintendáns, akit teendői szobájában visszatartanak, nem jött hozzájuk személyesen, de kéri, küldjenek neki valami kóstolót a mai munkájukból, hogy éjszakai munkájának fáradtságát elfelejtse.

Erre valamennyien lehajtották fejüket; maga La Fontaine is asztalhoz ült, és tolla sebesen futott a velin papiroson; Pélißson letisztázta prológusát, Molière ötven új verssort adott át, amelyhez az ihletet Percerin mesternél tett látogatásakor szerezte; Loret átadta tudósítását a csodás ünnepségről, amelynek sikerét megjövendőlte, és Aramis dús zsákmánnyal gazdagon, mint a méhek fejedelme, bíborral és arannyal ékes hatalmas hereméh, hallgatagon, gondolatokba merülve, visszament szobájába. De előtte még visszafordult.

- Tisztelt uraim! Ne feledjék, hogy holnap este valamennyien elutazunk.

- Ebben az esetben haza kell mennem, hogy ezt bejelentsem - szólt Molière.

- Ó, igen, szegény Molière - szólt nevetve Loret -, ő szeret otthon...

- Igen, szeret - felelte Molière szelíd, szomorú mosollyal -, szeret, de ez még nem jelenti azt, hogy *szeretve van*.

- Ami engem illet - szólt La Fontaine -, engem szeretnek Château-Thierryben, ebben biztos vagyok!

Ebben a pillanatban, rövid távollét után, Aramis újból megjelent, s megkérdezte:

- Jön velem valaki? Párizson át megyek, csak Fouquet úrral egy negyedórai beszédem van. Felajánlom a hintómat.

- Jó, én megyek, elfogadom - szólt Molière. - Sietnem kell.

- Én itt fogok estebédelni - szólt Loret. - Gourville úr rákot ígért nekem! Rákot!

Rákot ígért nekem! Rákot!

- Keressen rá rímet, La Fontaine!

Aramis mosolyogva távozott, ahogy csak ő tudott mosolyogni, Molière követte. Már lent voltak a lépcső alján, mikor La Fontaine félig kinyitotta az ajtót s utánuk kiáltotta:

*Hogy megírd őt, a barátod
Rákot ígért neked! Rákot!*

Az epikureusok kacagása újult erővel harsant fel, és eljutott Fouquet füléig, abban a pillanatban, mikor Aramis kinyitotta szobájának ajtaját.

Ami Molière-t illeti, azzal foglalatoskodott, hogy a hintót előállítsa, mialatt Aramis a főintendánssal váltott néhány szót arról, amit mondani akart neki.

⁴³ Görög bölc (i. e. 406-314).

- Ó, hogy nevetnek odafenn! - szólt Fouquet bánatos sóhajjal.

- Nem nevet velük, nagyméltóságú uram?

- Én nem nevetek többé, d'Herblay úr!

- Az ünnepség közeledik!

- A pénz távolodik!

- Hát nem megmondtam, hogy ez az én dolgom?

- Igen, milliókat ígért.

- Holnapután, mikor a király megérkezik Vaux-ba, kézhez is kapja.

Fouquet erősen Aramis szemébe nézett, s jéghideg kezével végigsimította verejtékező homlokát. Aramis érezte, hogy a főintendáns kételkedik benne, vagy lehetetlenségnek érzi, hogy pénzt kaphasson Aramistól. Hogyan is hihette Fouquet, hogy egy szegény püspök, exabbé, extestőr, pénzt szerezhesen?

- Miért kételkedik? - kérdezte Aramis.

Fouquet mosolygott és fejét ingatta.

- Hitetlen Tamás! - szólt a püspök.

- Kedves D'Herblay úr - felelte Fouquet -, ha elbukom...

- Nos, ha elbukik?

- Legalább olyan magasról fogok bukni, hogy estemben összetöröm magam!

Aztán megrázkódott, mintha magától is menekülni akarna.

- Kedves barátom, honnan jön? - kérdezte most Aramistól Fouquet.

- Párizsból.

- Párizsból? Igazán?

- Igen. Percerin mestertől.

- És mi dolga volt Percerinnél? Mert nem tételezem fel, hogy a költőink kabátját tartaná ennyire fontosnak.

- Nem, egy meglepetést rendeltem meg Percerinnél.

- Meglepetést?

- Igen, amit nagyméltóságod fog a királynak szerezni.

- Sokba kerül?

- Ó, mindössze száz pisztoltallérba, amit Le Brun úrnak fog kifizetni!

- Egy festményért? Ó, annál jobb! És mit ábrázol az a festmény?

- Azt majd elmondom; azután ez alkalommal, bármit mond is róla, megnéztem költőink készülő ruháit.

- Ugyan! Elegánsak, pazarok lesznek?

- Pompásak! Nem sok nagyúrnak lesz hasonló öltözéke. Legalább meglátják, mi a különbség a gazdagság és a barátság hódolói között!

- Mindig szellemes és nagylelkű, kedves püspököm!
 - Nagyméltóságodtól tanultam!
- Fouquet megszorította Aramis kezét.
- Hová megy most?
 - Párizsba.
 - Kihez?
 - Lyonne úrhoz.
 - És mit akar Lyonne úrtól?
 - Egy napiparancsot akarok vele aláíratni.
 - Egy napiparancsot? Be akar záratni valakit a Bastille-ba?
 - Nem, ellenkezőleg. Valakit ki akarok onnan szabadítani!
 - Igen? És ki az?
 - Egy szegény ördög, egy fiatalember, egy gyermek, aki idestova tíz éve senyved a Bastille-ban, mert két sornyi latin verset írt a jezsuiták ellen.
 - Két sornyi latin vers miatt! És két sor latin versért tíz éve ül a boldogtalan?
 - Igen.
 - Más bünt nem követett el?
 - Ezt a két sort leszámítva, olyan ártatlan, mint ön és én!
 - Becsületszávára?
 - Becsületszavamra!
 - És hogy hívják?
 - Seldonnak.
 - Nahát, ez igazán mindennek a teteje! És maga tudott róla, és nekem mit sem mondott?
 - Az anyja csak tegnap fordult hozzám, nagyméltóságú uram.
 - Szegény asszony?
 - A legnagyobb nyomorban van!
 - Ó, Istenem! - kiáltott fel Fouquet. - Elnéztél egy ilyen igazságtalanságot? Most már meg tudom érteni, ha vannak szerencsétlenek, kik kételkednek benned. D'Herblay úr, itt a levél!
- És Fouquet tollat vett kezébe, s gyorsan néhány sort írt minisztertársának, Lyonne-nak.
- Aramis átvette a levelet s távozni készült.
- Várjon csak! - szólt Fouquet.
- Kinyitotta szekrényének fiókját, és tíz darab pénztári utalványt vett ki belőle. Mindegyik ezer frankról szólt.
- Itt van - szólt -, szabadítsa ki a fiút, és ezt adja át az anyjának, de ne mondja meg neki...
 - Mit, nagyméltóságú uram?

- Hogy tízezer frankkal gazdagabb nálam; még azt mondaná, hogy dicső egy pénzügy-miniszter vagyok! Menjen, és remélem, hogy Isten megáldja azokat, akik az ő szegényeire gondolnak!

- Magam is ezt remélem - felelte Aramis, és megcsókolta Fouquet kezét.

Ezután gyorsan távozott, magával vitte a Lyonne-nak szóló levelet, Seldon anyjának pénztári utalványait és Molière-t is, aki már kezdett türelmetlenkedni.

Még egy vacsora a Bastille-ban

Esteli hetet ütött a Bastille nagy órája, az a híres toronyóra, mely, akár az államfogház többi tartozéka, a szegény foglyok gyötrelmét fokozta, emlékeztetve őket szenvedéseik minden egyes órájára. A Bastille toronyóráját figurák díszítették, mint az akkori idők legtöbb óráját, a béklyóba vert Szent Péter volt rajta.

Épp a szegény foglyok étkezésének órája volt. A kapuk óriási sarkai csikorogva nyíltak meg az ételekkel megrakott tálak és kosarak előtt; az ételek finomsága, ahogy Baisemeaux úr maga tudatta velünk, mindig az elítélt rangjához igazodott.

Ismerjük erről Baisemeaux úrnak, az ínyesfalatok korlátlan hatalmú szétosztójának, a királyi erőd főszakácsának elméletét, akinek teli kosarai a meredek lépcsőkön vándoroltak felfelé, némi vigaszt hozva a tisztességgel megtöltött butéliák mélyén a raboknak.

A kormányzó úr maga is ebben az időtájban szokott vacsorázni. Aznap éppen vendége volt, s a szokásosnál is többet sütöttek-főztek. Nézzük csak, a leveseken és előételeken kívül mi minden szerepelt a parancsnok úr étlapján: fűrjpecsenyével körített fogolysült, ami tűzdelt nyúlpecsenyét körített; erőleves egész tyúkokkal, fehér borban párolt sódar, guipuzcoai articsóka és rákleves.

Baisemeaux az asztalnál ült, s kezét dörzsölve vette szemügyre Vannes püspökét, aki csizmát viselt, mint valami lovas, sűrű ruhában volt, karddal az oldalán, szüntelenül az éhséget emlegette, s nagyon türelmetlenkedett.

Baisemeaux de Montlezun nem volt hozzászokva Vannes püspöke öméltóságának nyájaszkodásaihoz, ezen az estén pedig Aramis, szerfölött felvidulva, minduntalan bizalmas vallomásokra ragadtatta magát. A főpap egy kissé visszavedlett testőrré. A püspök közel járt a sikamlós beszédhez. Baisemeaux úr pedig, mint a közemberek szokták, nyomban átengedte magát a vendége fesztelensége által teremtett átmeneti meghittségnek.

- Uram - szólt -, ezen az estén nem merem monsignorénak szólítani!

- Helyes! Helyes! - szólt Aramis. - Szólítson csak „uram”-nak; hiszen csizmát viselek.

- Nos akkor, uram, tudja-e, hogy ma este kire emlékeztet?

- Nem én! - felelte Aramis, és töltött a poharába. - De remélem, hogy kedves vendégére emlékeztetem!

- Két férfira emlékeztet. François barátom, kérem, tegye be az ablakot; a szél kellemetlen lehet öméltóságának.

- Ej, küldje csak ki - szólt Aramis. - A vacsora fel van szolgálva, igazán megehetjük lakáj nélkül. Én jobban szeretem, ha szűkebb társaságban, ha egy barátommal vagyok együtt...

Baisemeaux tiszteletteljesen meghajolt.

- Én jobban szeretem magam kiszolgálni magamat - fejezte be mondatát Aramis.

- François! Menjen ki! - kiáltotta Baisemeaux. - Tehát mondom, méltóságod két személyre emlékeztet: az egyik nagyon magas állású, ez az Istenben boldogult bíboros úr, a nagy kardinális, a La Rochelle-i,⁴⁴ aki szintén csizmát viselt. Igaz?

- Igaz, bizony. Hát a másik?

- A másik ember egy testőr, egy nagyon csinos, nagyon vitéz, nagyon vakmerő, nagyon szerencsés ember, aki abbéből testőr, és testőrből abbé lett...

Aramis kegyeskedett elmosolyodni.

- Abbéből - folytatta Baisemeaux, akit felbátorított a püspök mosolya -, abbéből püspök és püspökből...

- Hopp, álljunk meg, könyörgök! - szakította félbe Aramis.

- Én mondom, uram, hogy tisztára úgy érzem, mintha kardinális volna.

- Hagyjuk ezt, kedves Baisemeaux úr! Maga mondta, hogy csizmát viselek, mint valami lovag, de azért nem akarok még ma este sem ellentétbe kerülni az egyházzal.

- Pedig rossz szándékai vannak méltóságodnak.

- Hát, elismerem, a szándékom rossz, mint minden világi dolog!

- Álarcban járja be a várost, az utcákat?

- Álarcban, úgy van.

- És most is oly könnyen kihúzza a kardot?

- Azt hiszem, igen; de csak, ha kényszerítenek rá. Kérem, legyen szíves, hívja be François-t.

- Van még itt bor.

- Nem a bor miatt, hanem mert nagyon meleg van itt, és az ablakok csukva vannak.

- Én étkezésnél mindig beteszem az ablakot, hogy ne halljam a futárok érkezését.

- Értem... Hát idehallani, ha az ablak nyitva van?

- Nagyon is jól, és ez engem zavar. Érti, ugye?

- De meg lehet fulladni... François!

François belépett.

- Kérem, François mester, nyissa ki az ablakot! - szólt Aramis. - Megengedi, kedves Baisemeaux úr?

- Méltóságod otthon van nálam - felelte a kormányzó.

François kinyitotta az ablakot.

- Tudja-e - szólt Baisemeaux -, hogy most nagyon árva lesz, mert La Fère gróf visszatért birtokára, Blois-ba? Nagyon régi barátja, ugye?

- Maga éppúgy tudja, mint én, Baisemeaux! Hiszen együtt testörködött velünk.

- Ha a barátaimról van szó, nem számolom sem az éveket, sem a butéliákat.

⁴⁴ Richelieu bíboros; lásd *A három testőr*-t.

- És igaza van. De, kedves Baisemeaux úr, én La Fère úr iránt többet érzek a puszta szeretetnél, én nagyra becsülöm őt.

- Én pedig - szólt a kormányzó -, különös módon, D'Artagnant mégis többre becsülöm. Az aztán olyan ember, aki szeret is, tud is inni! Az ilyeneknek legalább beleláthatunk a gondolataiba.

- Baisemeaux! Itasson le engem ma este, mulassunk, mint valamikor régen; és ha bánatot hordozok a szívemben, hadd lássa meg, mint a gyémántot poharának az alján!

- Bravó! - kiáltott fel Baisemeaux.

Egy nagy serleget teleöntött borral, s míg kiürítette, remegett örömében, hogy része lehet egy püspök bűnözésében.

Mialatt ivott, nem vette észre, hogy Aramis milyen figyelemmel lesi a nagy udvarról felhangzó zajt.

Nyolc óra tájt, az ötödik butéliánál, amit François az asztalra állított, futár érkezett, és bár nagy lármát csapott, Baisemeaux mégsem hallotta meg.

- Hogy az ördög vinné el! - szólt Aramis.

- Kit, mit? - kérdezte Baisemeaux. - Remélem, nem a bort, amit iszik, sem azt, aki poharába töltögeti?

- Dehogysis! Egy ló bosszant csupán, amelyik az udvaron akkora zajt csap egymaga, hogy nagyobb egy egész svadron sem üthetne.

- Ej, valami futár! - szólt a kormányzó, és annál dühödtebben töltött és ivott. - Igen, ördög vigye, mégpedig olyan gyorsan, hogy többé ne halljunk róla. Hurrá! Hurrá!

- Megfeledkezik rólam, Baisemeaux! Üres a poharam - szólt Aramis egy vakítóan csillogó kristályserlegre bökve.

- Becsületesre, elbűvöli az embert... François! Bort!

François belépett.

- Bort, te gézengúz! De a javából!

- Igen uram! De... egy futár...

- Az ördögbe! Mondtam már...

- De... uram!...

- Hagyja az írást az irodában! Majd holnap elintézzük. Elég idő lesz holnap - szólt Baisemeaux, s az utolsó két mondatot már énekelte.

- Ej, uram! - dörmögte François önkéntelenül - ej, uram!...

- Vigyázzon - szólt Aramis -, vigyázzon!

- Mire, kedves D'Herblay úr? - hebegte Baisemeaux kaptatosan.

- Az írás, amit egy futár hoz a vár parancsnokának, olykor parancs is lehet.

- Majdnem mindig az.

- S a parancsok nem a miniszterektől érkeznek?

- Mindenesetre, de...

- És a miniszterek nem a király aláírását ellenjegyzik?
- Talán igaza van, de nagyon bosszantó a dolog, mikor az ember egy jóbarátjával ül a dúsan terített asztal mellett! Ejnye, bocsánat, uram! Elfelejtettem, hogy én adom a vacsorát, és egy jövődöbeli kardinálissal beszélek.
- Hagyjuk ezt, kedves Baisemeaux, és térjünk vissza a katonájára, erre a François-ra.
- Miért, mit csinált François?
- Dörmögött.
- Rosszul tette!
- Azért mégis dörmögött: értse meg, valami rendkívüli dolog történhetett. S megeshetik, hogy nem François tette rosszul, hogy dörmögött, hanem maga, hogy nem hallgatta meg!
- Már, hogy én jártam el helytelenül François-val szemben? Nohát, ez már sok!
- Csak egy kis szabálytalanság! De bocsánat, azt hittem, kötelességem felhívni a figyelmét valamire, amit fontosnak tartok.
- Ó, talán igaza is van! - hebegte Baisemeaux. - A király parancsa szent! De azokat a parancsokat, amelyek étkezés közben érkeznek, ismétlem, azokat az ördög...
- Ha ezt a nagy kardinálissal tette volna, igaz-e, kedves Baisemeaux, és ha az a parancs igen fontos lett volna...
- Egy püspök kedvéért teszem, hogy őt ne zavarják; hát nem megbocsátható bűn ez? Kutyateringette!
- Ne feledje, Baisemeaux, hogy én is viseltem a katonazubbonyt, és megszoktam, hogy mindenhol utasításokat látok.
- Tehát azt akarja?...
- Azt akarom, hogy teljesítse a kötelességét, barátom. Igen, kérem rá, legalább ez előtt a katona előtt!
- Ez aztán kötelességtudás - szólt Baisemeaux.

François még mindig várakozott.

- Hozzák ide azt a királyi parancsot! - szólt Baisemeaux, s kihúzta magát. Azután halkán hozzátette: - Tudja, hogy mi lehet? Megmondom: valami ilyenféle dolog: „Ügyeljen a löpor-kamrák környékén a tűzre” - vagy: „Tartsa szemmel ezt meg ezt, aki ügyes a megszökésben.”
- Hej, ha tudná, monsignore, hogy hányszor riasztanak fel legmélyebb és legédesebb álmom-ból a futárok, akik galoppban, vágatva érkeznek ide, s egy írást hoznak, ezzel a tartalommal: „Baisemeaux úr! Mi újság?” Ebből látható, hogy azok az urak, akik ilyen irkafirkálással töltik az idejüket, soha nem aludtak még a Bastille-ban. Jobban ismernék falaim vastagságát, tisztjeim éberségét és gyakori őrzárait. De hiába, monsignore, ez már így van; az ő dolguk az irkálás, hogy engem nyugalomban háborgassanak és zavarjanak, ha egy kicsit jól érzem magam! - szólt Baisemeaux, és meghajolt Aramis előtt. - Hát csak tegyék a dolgukat.
- És maga is a magáét! - felelte a püspök nevetve, s szilárd tekintete, kedvessége ellenére is, parancsoló volt.

François visszajött, Baisemeaux kivette a minisztériumból küldött parancsot. Felbontotta, s nyomban el is olvasta. Aramis úgy tett, mintha inna, hogy a vendéglátó gazdát a kristály-poháron át figyelje meg. Baisemeaux, mikor a parancsot elolvasta, így szólt:

- Nos, mit mondtam az imént?
 - Mit? - kérdezte a püspök.
 - Hogy szabadonbocsátási parancs. Hát most kérdem, megér-e annyit ez a hír, hogy bennünket megzavarjon?
 - Megéri annak, akit érint, ezt legalább elismeri, kedves kormányzó úr.
 - És este nyolc órákor!
 - Ez az irgalmasság.
 - Ismerem az ilyen irgalmasságot, csak annak a gézengúzknak kellemes, aki unatkozik, míg én mulatok! - szólt Baisemeaux elkeseredve.
 - Nagy veszteség éri magát? Akitől megfosztják, ez a fogoly nagyobb élelmezési járulékból részesül?
 - Hogyisne! Egy gézengúz, egy patkány, ötfrankos!
 - Hadd lássam - szólt D'Herblay úr. - Hacsak nem tolakodó a kérdés.
 - Nem, olvassa!
 - A parancson az van: *sürgős*. Észrevette, ugye?
 - Érdekes! *Sürgős*! Egy ember, aki tíz év óta ül itt. Ma este nyolc órákor egyszerre sürgős lett a szabadonbocsátása!
- S Baisemeaux a legmélyebb megvetéssel vállat vont, a parancsot az asztalra dobta, és újra evéshez látott.
- Micsoda szeszélyesek ezek ott fenn! - dörmögte teli szájjal. - Elfogatnak egy embert, tíz évig etetik, s folyton azt írogatják: *Őriztesse jól ezt a selymát* vagy: *Kezelje szigorúan!* És ha azután az ember hozzászokik a gondolathoz, hogy a foglyot veszedelmes embernek tekintse, egyszerre megint minden indok és bevezetés nélkül azt írják: *Helyezze szabadlábra!*, és még rá is írják a parancsra: *sürgős*. Csak elismeri méltóságod, hogy ilyenkor az ember jogosan vonogatja a vállát?
 - Mit lehet tenni? - felelte Aramis. - Az ember dörmög, és teljesíti a parancsot.
 - Jó, jó, teljesíti! Csak türelem. Sose képzeljék, hogy rabszolga vagyok.
 - Istenem! Drága jó Baisemeaux úr! Ki mondhat ilyet? Ismerjük a maga függetlenségét!
 - Hála Istennek!
 - De a jó szívét is ismerjük!
 - Ugyan, szót sem érdemel...
 - És engedelmességét feljebbvalói iránt. Látja, Baisemeaux, ha az ember katona volt, egész életén át az marad.
 - Én pontosan engedelmeskedni is fogok, és holnap reggel, napkelte előtt a foglyot szabadon bocsátom.
 - Holnap?
 - Napkelte előtt!
 - Miért nem ma, mikor a parancson kívül is, belül is ott a *sürgős* jelzés?

- Mert ma este lakoma van nálam, és az szintén sürgős.
 - Kedves Baisemeaux, csizmát viselek ugyan, de azért lelkész vagyok, s az emberszeretet sokkal parancsolóbb kötelességem, mint az éhség és a szomjúság. Az a szerencsétlen elég sokáig szenvedett, hiszen maga mondta nekem, hogy már tíz éve raboskodik. Rövidítse meg szenvedéseit. Reá gyönyörű pillanat vár, szerezzze meg neki. Isten a paradicsombeli üdvösség éveivel fizeti majd vissza.
 - Méltóságod kívánja?
 - Kérem.
 - Hogyan; vacsora közben?
 - Szeretettel kérem; ez a cselekedet felér tíz *Benedicite*-vel.⁴⁵
 - Legyen akarata szerint, csak hogy ezalatt kihűl az étel.
 - Ó, ezen ne múlják!
- Baisemeaux hátrahajolt, hogy François-nak csengessen, és természetes mozdulattal az ajtó felé fordult.
- A parancs az asztalon hevert. Aramis kihasználta a pillanatot, s mikor Baisemeaux nem nézett oda, kicserélte a parancsot egy másik írással, ami szakasztott úgy volt hajtogatva, s a zsebéből vette elő.
- François! - szólt a kormányzó. - Hívja fel az őrnagy urat a Bertaudière őreivel együtt.
- François meghajtotta magát, s kiment, a két asztaltárs pedig ismét négy szemközt maradt.

⁴⁵ Étkezés előtti áldás. (latinul)

214
A rend generálisa

A két asztaltárs rövid ideig hallgatott, közben Aramis egy pillanatig sem vette le a szemét a parancsnok arcáról. Emez szemmel láthatóan csak immel-ámmal szánta rá magát, hogy a vacsoráját megzavarni engedje, és nyilvánvalóan valami ürügyet keresett, hogy legalább asztalbontás utánra halassza a dolgot. Ezt az okot, úgy látszik, nyomban meg is találta.

- Ugyan - kiáltott fel -, mégiscsak lehetetlen!

- Hogyan lehetetlen? - kérdezte Aramis. - Halljuk, kedves barátom, mi a lehetetlenség?

- Lehetetlen ebben az órában a foglyot szabadon engednem. Hová menjen, mikor Párizst sem ismeri?

- Oda megy, ahová tud!

- Hiszen ilyenformán egy vak embert is szabadon lehetne bocsátani!

- Itt a kocsim, és elviszem oda, ahova akarja!

- Méltóságod mindenre tud választ... François! Mondja meg az őrnagy úrnak, hogy nyissa ki Seldon úr zárkáját, a Bertaudière hármast.

- Seldon? - kérdezte Aramis csodálkozva. - Mintha Seldont mondott volna?

- Igen, Seldont mondtam. Úgy hívják azt, akit szabadon kell bocsátani!

- Talán inkább Marchialit akart mondani - szólt Aramis.

- Marchialit? Szép is volna! Nem, nem, Seldon!

- Azt hiszem, téved, Baisemeaux úr!

- Hiszen olvastam a parancsot!

- Én szintén.

- Láttam rajta ekkora betűkkel, ni, a Seldon nevet!

És Baisemeaux egyik ujját mutatta.

- Én meg Marchiali nevét láttam ekkora betűkkel, ni!

És Aramis két ujját mutatta fel.

- No, tisztázzuk az ügyet - szólt Baisemeaux magabiztosan. - Itt a parancs, csak el kell olvasni!

- Én a Marchiali nevet olvasom - szólt Aramis a parancsot szétbontva. - Nézze csak!

Baisemeaux odanézett, és karja lehanyatlott.

- Igen, igen! - szólt lesújtva. - Marchiali. Úgy van, csakugyan Marchiali!

- No lám!

- Hogyan? Az, akiről annyit beszélünk? Az az ember, akit nekem naponta annyira a figyelmembe ajánlottak?

- Marchiali neve van a parancsban! - ismételte hajthatatlanul Aramis.

- El kell ismernem, monsignore! De egyáltalán nem értem a dolgot!

- A szemének mégiscsak hisz!
 - Becsületekre! Csakugyan Marchiali!
 - Éspedig meglehetősen nagy betűkkel írva.
 - Ez valami boszorkányság! Még szinte magam előtt látom a parancsot, és rajta a nevet: Seldon, Írország. Igen, látom, sőt még arra is visszaemlékszem, hogy a név alatt egy tintapaca volt!
 - Nem, itt nincs se tinta, se paca.
 - Ó, pedig valóban ott volt, hiszen még a porzót is én dörzsöltem le a tintafoltról!
 - Szóval, akárhogy is volt, kedves Baisemeaux úr - szólt Aramis -, és akármit látott is, az aláírt parancs úgy intézkedik, hogy Marchialit, tintafolttal vagy anélkül, szabadon kell bocsátani.
 - A parancs úgy hangzik, hogy Marchialit szabadon kell bocsátani - ismételte gépiesen Baisemeaux, és iparkodott visszanyerni józan esztét.
 - És maga ezt a foglyot szabadon fogja bocsátani; ha a szíve azt súgja, hogy Seldont is szabadon bocsássa, kijelentem, hogy a legcsekélyebb kifogásom sincs ellene.
- Aramis szavait olyan mosoly kíséretében mondta, amelynek gúnyos éle a kormányzót teljesen kijózanította, s bátorságot öntött lelkébe.
- Ez a Marchiali, monsignore - magyarázta -, ugyanaz a fogoly, akit a minap egy lelkész, a *mi rendünk* egyik gyóntatója oly parancsolólag és titokban látogatott meg?
 - Nem tudom, uram! - felelte a püspök.
 - Pedig nem is olyan régen volt, kedves D'Herblay úr!
 - Ez igaz, barátom, de jól van úgy, hogy az ember nem tudja ma, mit csinált tegnap.
 - Mindenesetre - szólt Baisemeaux -, a jezsuita gyóntató atya látogatása, úgy látszik, szerencsét hozott ennek az embernek!
- Aramis nem válaszolt, hanem evett, ivott.
- Baisemeaux többé hozzá sem nyúlt ahhoz, ami az asztalon volt, hanem a parancsot még egyszer kezébe vette, s minden egyes szót megvizsgált.
- Ez a vizsgálgatás rendes körülmények között az indulatos Aramisnak arcába kergette volna a vért; de Vannes püspöke nem lobbant lángra ilyen csekélység miatt, kivált mivel úgy gondolkozott, hogy veszedelmes dolog volna haragot mutatnia.
- Szabadon bocsátja Marchialit? - kérdezte. - Ó, milyen ízletes és fűszeres ez a jérezi bor, kedves kormányzó úr!
 - Szabadon engedem Marchiali rabot, monsignore - szólt Baisemeaux -, de előbb felhívatom a futárt, aki a parancsot hozta, hogy kikérdezzem, s csak amikor meggyőződtem...
 - A parancsok le vannak pecsételve, s tartalmuk ismeretlen a futár előtt. Tehát, kérem, miről akar meggyőződni?
 - Helyes, akkor elküldök a minisztériumba, és ott Lyonne úr vagy visszavonja a parancsot, vagy pedig megerősíti!
 - Mire jó mindez? - kérdezte Aramis hidegen.
 - Mire jó?

- Igen, ezt kérdezem: mire való mindez?

- Arra, hogy az ember soha ne tévedjen, monsignore, hogy sose vétsen a tisztelet ellen, amivel minden alárendelt tartozik feljebbvalójának, és soha át ne hágja a szolgálati kötelességet, amit magára vállal.

- Nagyon helyes! Olyan ékesen szólt, hogy bámulom. Az igaz, hogy az alárendelt tisztelettel tartozik feljebbvalójának; megbüntetik, ha téved, és kérdőre vonják, ha túllépi a szolgálat előírásait vagy kötelességeit.

Baisemeaux csodálkozva nézett a püspökre.

- Ebből az következik - folytatta Aramis -, hogy érintkezésbe lép a minisztériummal, hogy lelkiismeretét megnyugtassa?

- Igen, monsignore.

- És ha egyik feljebbvalója parancsot ad, engedelmeskedik?

- Ebben ne kételkedjék méltóságod!

- Baisemeaux úr! Ismeri jól a király aláírását?

- Igen!

- Hát nincs-e itt a szabadonbocsátási parancs alatt a király aláírása?

- Ez igaz, de talán...

- Hamis lehet, nemde?

- Ilyesmi már előfordult, monsignore.

- Igaza van. És Lyonne úrét?

- Azt is látom a parancson, de ha a király aláírását hamisíthatják, annál inkább hamisíthatják a Lyonne úrét!

- A logikában óriási léptekkel halad előre, Baisemeaux úr! - szólt Aramis. - Következtetése pedig megdönthetetlen. De mire alapozza, hogy ezeket az aláírásokat hamisaknak hiheti?

- Arra, hogy az aláírók nincsenek itt. Semmi sem ellenőrzi őfelsége aláírását, és Lyonne úr nincs itt, hogy megmondja nekem, valóban ő írta-e alá.

- Hát akkor, Baisemeaux úr - felelte Aramis, sастekintetét a parancsnokra szegezve -, kételyeit oly őszintén a magamévá teszem, s a módot is, ahogyan eloszlatni kívánja őket, hogy tollat ragadok, ha hajlandó egyet rendelkezésemre bocsátani.

Baisemeaux tollat adott a püspöknek.

- Egy ív papírt! - szólt Aramis.

Baisemeaux papírt adott.

- És mivel én kétségbevonhatatlanul itt állok maga előtt, ugyebár, magam is leírok egy parancsot, s ennek, biztosan tudom, hitelt fog adni, bármennyire hitetlen is.

Baisemeaux elsápadt a dermesztő megnyugtató hallatára. Úgy érezte, hogy Aramis hangja, amely az imént még mosolygó és vidám volt, komor és gyászos lett, s mintha az ünnepi fáklyák viasza temetési gyertyává s a pohárban levő bor vérkehellyé változott volna át.

Aramis kezébe vette a tollat és írni kezdett. Baisemeaux rémülten olvasta a háta mögött:

„A. M. D. G.” írta a püspök, s keresztet rajzolt a négy betű fölé, amelyek azt jelentik: *Ad maiorem Dei gloriam*, és azután tovább írt:

Baisemeaux de Montlezun úrnak, a király kormányzójának, Bastille várában, kötelességévé tétetik, hogy a neki kézbesített parancsot valódinak és érvényesnek tartsa, és nyomban végrehajtsa.

D’Herblay

Isten kegyelméből a rend generálisa.

Baisemeaux annyira megrendült, hogy arcvonásai eltorzultak, ajka görcsösen felnyílt, szeme fennakadt. Meg sem mozdult, egy hangot sem szólt.

A hatalmas teremben nem hallatszott más, csak egy kis légy dongása, amely a gyertya lángja körül röpködött.

Aramis egy tekintetre sem méltatta azt az embert, akit ilyen nyomorultul megtört; zsebéből kivett egy kis dobozt, amelyben fekete pecsétviasz volt, leragasztotta a levelet és rányomta a pecsétet, amely mellénye alatt a keblén függött, azután szóltanul átnyújtotta a parancsot Baisemeaux-nak.

A kormányzó, akinek a keze szánalmasan remegett, zavart, eszeveszett tekintettel meredt a pecsétre. Az öntudat utolsó jelei suhantak végig arcán, azután lesújtva egy székbe hanyatlott.

- Ugyan, ugyan! - kiáltotta Aramis hosszú hallgatás után, miközben a Bastille kormányzója egy kissé magához tért. - Csak nem akarja velem elhitetni, kedves Baisemeaux, hogy a rend generálásának jelenléte olyan félelmetes, mint Istené, és hogy láttára meghal az ember. Szedje össze magát! Álljon fel, nyújtsa a kezét, és engedelmeskedjék.

Baisemeaux, ha nem is megnyugodva, de engedelmeskedett, megcsókolta Aramis kezét, s felállott.

- Nyomban? - kérdezte.

- Ó! Semmi túlzás, vendéglátó uram! Foglaljon csak szépen helyet, és fogyasszuk el ezt a pompás csemegét.

- Uram, én egy ilyen csapás után nem egyhamar térek magamhoz, én, aki önnel együtt nevettem, tréfálkoztam, s olyan vakmerő voltam, hogy önnel egyenrangúnak hittem magam!

- Hallgass már, öreg cimbor! - szólt a püspök, érezve, hogy a húr mennyire meg van feszítve, s milyen veszedelmes volna, ha elpattanna.

- Hallgass már! Éljen ki-ki a maga módján: én megvédelek és a barátod vagyok, te viszont engedelmeskedsz nekem. Ha ezt a két adót pontosan letudtuk, vígan tölthetjük napjainkat.

Baisemeaux elgondolkozott; egy pillanat alatt átlátta a fogoly hamis parancs alapján történt szabadonbocsátásának következményeit, és mivel a kezességet, amelyet a rend generálásának hivatalos parancsa nyújtott, párhuzamba állította vele, nem nyomasztotta többé a súlya.

Aramis kitalálta gondolatát, és így szólt:

- Kedves Baisemeaux, maga roppant együgyű! Tegye félre a töprengést, ha egyszer én vállalom, hogy maga helyett gondolkozzam!

És a püspök egy újabb mozdulatára Baisemeaux újra meghajolt.

- Hát mit tegyek? - kérdezte.

- Mit tesz, ha egy foglyot szabadlábra helyez?

- Megvan rá az előírás!
 - Hát akkor, kedves barátom, kövesse az előírást.
 - Az őrnaggyal együtt bemegyek a fogoly zárkájába, és magam vezetem ki, ha jelentős személy.
 - De ez a Marchiali nem jelentős személy? - jegyezte meg könnyedén Aramis.
 - Nem tudom - felelte a kormányzó, mintha azt mondta volna: „Majd méltóságod eldönti.”
 - Nos, ha nem tudja, akkor nekem van igazam: járjon el Marchialival éppúgy, mint bármelyik jelentéktelen fogollyal tenné.
 - Jó. Az előírás utasítást ad rá.
 - Ahá!
 - Az előírás szerint a kulcsár vagy egy altiszt a foglyot a kormányzóhoz vezeti az irodába.
 - No, ez okos rendelkezés. És azután?
 - Azután a fogolynak visszaadják értéktárgyait, amelyeket letartóztatásakor nála találtak, ruháit, okmányait, ha a miniszteri parancs másképp nem intézkednék.
 - S mit mond a miniszteri parancs Marchiali esetében?
 - Semmit, mert a szerencsétlen értéktárgyak nélkül, okmányok nélkül, sőt majdnem ruha nélkül került ide.
 - Látja, milyen egyszerű ez, Baisemeaux! Maga igazán minden szűnyogból elefántot csinál! Maradjon tehát itt, és vezettesse a foglyot a parancsnokságra.
- Baisemeaux engedelmeskedett. Behívatta helyettesét, és utasítást adott neki, amit az továbbadott, nem törődve semmi mással.
- Egy félóra múlva az udvaron kapucsikorgás hallatszott; a vár tornyának kapuja volt, amely zsákmányát szabadon engedte.
- Aramis elfújta az összes gyertyákat, amelyek a szobában égtek, csak egyet hagyott égve. E reszkető fény mellett a szem nemigen állapodhatott meg egyetlen tárgyon sem. Minden körvonal és részlet összefolyt a gyertya bizonytalan lobogásában.
- A léptek közeledtek.
- Menjen elébe embereinek! - szólt Aramis Baisemeaux-hoz.
- A parancsnok engedelmeskedett.
- Az őrmester és a kulcsár eltűnt.
- Baisemeaux visszajött a fogoly kíséretében.
- Aramis az árnyékban állott; ő látott, de őt nem látták.
- Baisemeaux felindult hangon közölte a fogollyal a parancsot, mely visszaadja szabadságát.
- A fiatalember végighallgatta, de egy mozdulatot sem tett, egy szót sem szólt.
- Meg kell esküdnie, amint ezt az előírás megköveteli - szólt a kormányzó -, hogy soha semmit sem fog arról beszélni, amit a Bastille-ban látott vagy hallott!
- A fogoly egy feszületet pillantott meg, rátette a kezét és megesküdt.
- Most pedig, uram, szabad. Hová szándékozik menni?

A fogoly körülnézett, mintha valami védelmet keresne, amelyre számítani látszott.

Aramis most előlépett az árnyékból.

- Itt vagyok, hogy ennek az úrnak kívánsága szerint szolgálatára álljak.

A fogoly egy kissé elpirult, s azután habozás nélkül Aramis karjába fűzte karját.

- Isten tartsa meg kegyelmedet az ő szent oltalmában! - szólt olyan hangon, melynek határozottsága megrendítette a kormányzót, amint hogy a formula is ámulatba ejtette.

Aramis megszorította Baisemeaux kezét.

- Zavarja magát a parancsom? - kérdezte. - Fél, hogy megtalálják, ha vizsgálatot tartanak?

- Szeretném megőrizni, monsignore - szólt Baisemeaux. - Ha megtalálnák nálam, ez biztos jele volna annak, hogy elvesztem, s ebben az esetben nagyméltóságod mentsváram és segedelmem volna!

- Lévéen büntőrs, akarja mondani! - szólt Aramis vállat vonva. - Isten vele, Baisemeaux.

A lovak türelmetlenül várakoztak, és a kocsit ide-oda rángatták.

Baisemeaux lekísérte a püspököt a lépcső aljáig.

Aramis előreengedte útitársát a kocsiba, azután maga is beült, és a kocsisnak nem adott más parancsot, mint:

- Hajts!

A kocsi végigdübörgött az udvar kövezetén. Egy tiszt fáklyával ment a lovak előtt, s mindegyik őrszemnek parancsot adott, hogy a kocsit engedjék útjára.

Míg az összes akadályokon át nem jutott, addig Aramis még lélegzetet sem vett, s szívének dobogását szinte hallani lehetett.

A fogoly, a kocsi sarkába húzódva, szintén nem adott magáról életjelt.

Végre nagyot döccent a kocsi, jelezve, hogy az utolsó árkon is átjutottak.

A kocsi mögött bezárult az utolsó kapu, a Saint-Antoine utcára nyíló. Jobbról-balról nincs többé fal, körös-körül mennybolt, körös-körül szabadság, körös-körül élet. A lovak, amelyeket erős kéz irányított, a külváros közepéig lépésben haladtak, azután ügetésbe csaptak át.

Majd apránként, akár mert nekitüzesedtek, akár mert ostorral hajszták őket, egyre gyorsabb vágtában iramodtak, és mire Bercyt elérték, már repülni látszott a kocsi, úgy nekiszilajodtak a lovak. Így futottak a lovak Villeneuve-Saint-Georges-ig, ahol előfogatot váltottak. Itt már két ló helyett négy ló röpítette a fogatot Melun irányában, s egy pillanatra megálltak a sénart-i erdő közepén. A postakocsi minden bizonnyal előre megkapta a parancsokat, mert Aramisnak nem kellett semmiféle utasítást adnia.

- Mi történt? - kérdezte a fogoly, mintha hosszú álomból ébredne.

- Csak annyi - szólt Aramis -, hogy mielőtt továbbmennénk, meg kell beszélnem egyet-mást királyi fenségeddel.

- Vártam az alkalomra, uram! - felelte a fiatal herceg.

- Ennél jobbat nem is találhatunk! Itt az erdő közepén vagyunk, és senki sem hallgathat ki bennünket.

- És a kocsis?

- A kocsis süketnéma, fenség.
 - Várom szavait, D'Herblay úr!
 - Kegyeskedik a kocsiban maradni?
 - Igen, jól ülünk benne; szeretek ebben a kocsiban ülni, hiszen a szabadságba hozott!
 - Várjon, fenség... Még egy intézkedést kell tennünk.
 - Mit?
 - Ez itt az országút, lovasok vagy kocsik jöhetnek erre, s még azt hihetik, valami baj történt, hogy egy helyben állunk. Kerüljük el, hogy felajánlják szolgálataikat, amelyek csak megzavarhatnak minket.
 - Parancsolja meg a kocsisnak, hogy hajtson egy sötét oldalfasorba!
 - Éppen azt akartam tenni, fenség!
- Aramis jelt adott a süketnéma kocsisnak, az leugrott a bakról, a két első lónak megfogta zabláját, és a selymes gyepen át bevezette a kocsit a fasorba, amelynek háttérében a holdvilágtalan éjszakában a felhők feketébb függönyt alkottak.
- Ezek után a kocsis leheveredett a lovak mellé, amelyek a fiatal bokrok hajtásait kezdték legelni.
- Beszéljen, uram, hallgatom! - szólt a fiatal herceg Aramishoz. - De most meg mit csinál?
 - Biztosítom a pisztolyokat, fenség, mivel már nem lesz szükségünk rájuk!

-&-